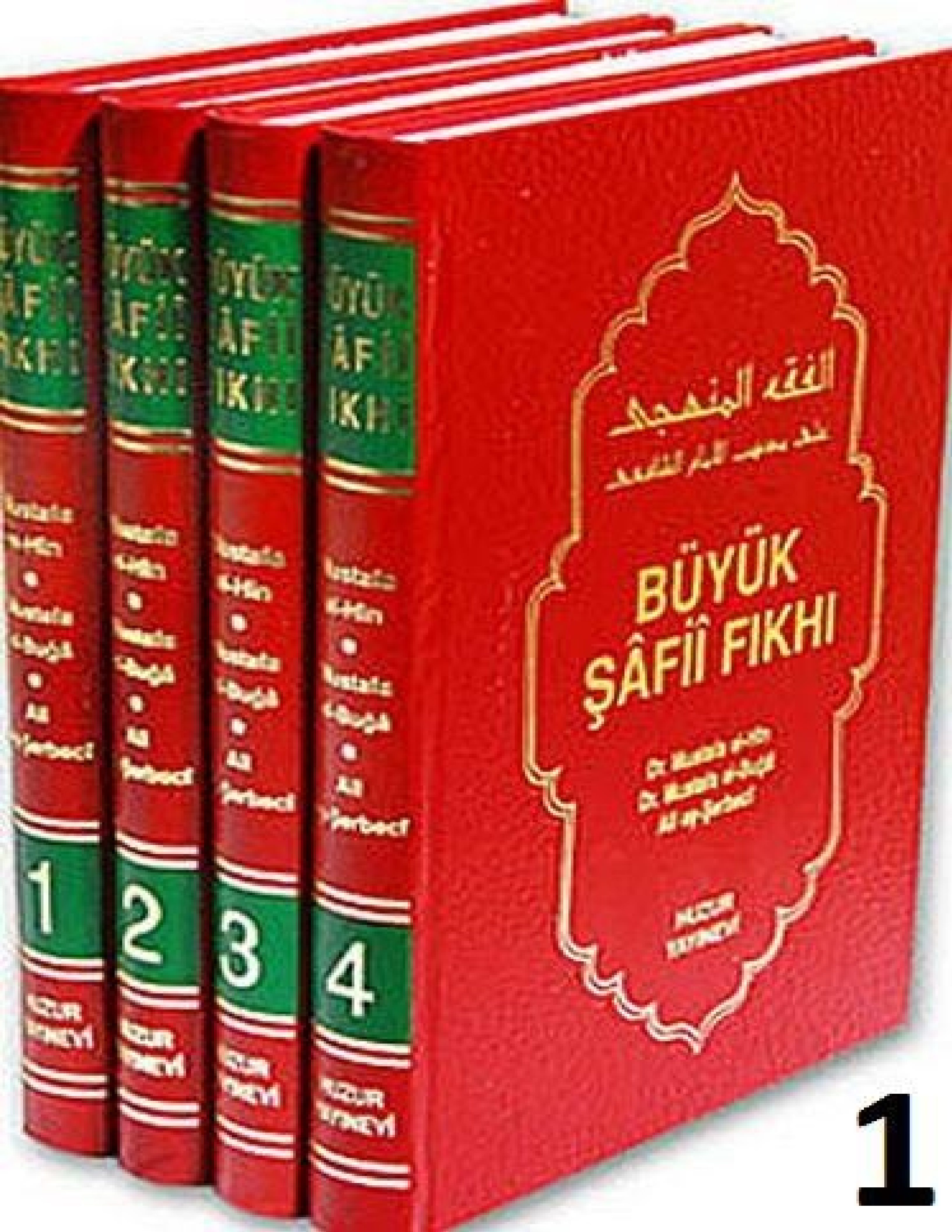

الفقه المنهجي
BÜYÜK
ŞÂFİÎ FIKHI
1

BÜYÜK ŞAFİİ FIKHI

Yayıncıdan

İslâm dünyasının son iki asırdır, Batılılaşma/Modernleşme şeklinde nitelenen bir çerçeve içerisinde gerek amme hukuku, gerek -ahval-i şahsiyye de denilen- aile hukuku, gerekse ceza hukuku itibariyle Batılı normları esas almaya başlamasıyla yeni bir süreç içerisine girmiş olduğu bilinmektedir. Nitekim ülkemizde Tanzimat ve Islahat hareketleriyle başlatılan İslâm Fıkhı'nı tarihe gömme faaliyetlerinin, Osmanlı'nın yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte kazandığı ivmenin ve Cumhuriyet rejimi kadrolarının laiklik adı altında bu hukuku tasfiye çabalarının sözü edilen bu sürecin bir parçası olduğu muhakkaktır.

Bu sürecin, İslâm dünyasının her tarafında icra-yı faaliyet gösteren tahakküm isteklerine sahne olması ve Şeriat ile idare edildikleri söylenen bazı ülkeler dışarıda tutulmak istense de gerçekte hemen hemen hiçbir istisnasının olmaması, İslâm dünyasının içinde bulunduğu korkunç durumun mühim bir göstergesi olarak telakki edilmelidir. İslâm dünyasının XVII. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı imparatorluğunun şahsında ardı-arkası kesilmeyen siyasî mağlubiyetlere duçar olup siyasî iktidarsızlığın ardından gelen dağılma ve çözülmelerle acz içerisine düşmesi, hiç kuşkusuz, her halükârda bir devlete ihtiyaç duyan İslâm hukuku'nun önemli ölçüde hayat'tan çekilmesi anlamına geliyordu. Bu yüzden İslâm âlimlerinin özellikle bu yüzyılda Ümmet'i bir devlet kurulması' yönünde uyarmaya başlamaları ve eserlerinde âdeta devletsiz bir İslâm'ın olamayacağı konusunda sürekli müslüman ' halkları bilinçlendirmeye çalışmaları bu açıdan pek anlamlıdır.

Ne var ki İslâm dünyasının her tarafında bir bir boy atan ulus-devlet1 lerin ve bu devletlerin ihanet ve dalâlet içerisindeki kadrolarının Batılılaşma yönündeki aldatıcı cazibenin de. tesiriyle halklarını geçmişlerinden, dinlerinden, dillerinden, hatta -dillerinden düşürmedikleri milliyetçi-muhafazakâr sloganlara rağmen- örf ve adetlerinden ayırmaları, ayırmaya çalışmaları ve ulema'nın da taleplerinden yüzçevirmeleri sonucunda İslâm hukuku büyük ölçüde meriyetten kalkmış ve tüm canlılığı da zayıflamış oldu. Müslüman halklar fıkhî meselelerini münferiden çevrelerindeki âlimlerden öğrenmeye

Çalıştılarsa da bu bir fıkıh sisteminin canlılığının devamı bakımından yeterli olmadı/olamazdı da. Nitekim medreselerde öğretilen fıkıh, yaşanan hayatın fıkhı, yani bugünün fıkhı olarak değil, önceki mezhep ictihadlarının bir talimi olmak itibariyle tedris edildi.

Asırlardır insanların adalet içerisinde birbirleriyle münasebetlerini düzenleyen İslâm fıkhının yerine ikame edilen Batı hukukunun, bu insanların ihtiyaçlarını karşılayamaması, bir başka deyişle elbisenin bedene, dar gelmesi, sonuçta İslâm dünyasındaki İslâm'a dönüş hareketlerinin yeniden hız kazanması ve ümmetin vicdanını temsil eden ulema'nın İslâm'ın evrensel değerlerini ve bu değerlerin meydana çıkardığı hukuku asrın idrakine sunmak yolundaki gayretlerini ortaya koymaları sonucunu doğurdu.

Artık yazılan eserler geçmişte olduğu gibi ilim ehline ve ilim ehlinin öğrenilmesi bir hayli ihtisas isteyen diliyle değil, aksine açık, anlaşılır, sade ve kapsayıcı bir şekilde, dolayısıyla halka hitab eder bir tarzda yazılmaya başlandı ve bu hususta da oldukça başarı gösterildi. Üstelik İslâm âlimleri sadece kendi mezhepleriyle ilgili olarak değil, İslâm dünyasının hak mezheplerinin görüşlerini de derleyen, en azından dikkate alan eserler vücuda getirdiler. Batı hukuku, dolayısıyla beşerî hukuk karşısında İslâm'ın ilâhî, evrensel ve üstün hukukunu gözler önüne sermeye çalışan bu kıymetli çalışmalar, bir bakıma her mezhebin kendi fıkhı üzerinde de mesai harcanmasını gerekli kılıyordu ve bu nedenle de Şafii, Hanefî, Mâliki ve Hanbelî mezhepleriyle ilgili hem usûl'e, hem de furûat'a dair birçok eser yazılmış oldu.

İşte elinizdeki eser -Şafii mezhebinin görüşlerini ve fıkhını ortaya koymak itibariyle- kıymetli üç Şafii âlimi tarafından kaleme alınarak hazırlanmıştır. Dili gayet açık ve sade olup, ele aldığı konular ise çok geniş bir sahayı ihata etmektedir.

Türkiye'nin her bölgesinde ama daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşamakta olan müslümanlarm hemen hemen tamamının Şafii mezhebinden olduğu ve fakat buna rağmen küçük ebatlarda ve temel ihtiyaçlar gözönüne alınarak yazılmış bulunan birkaç ilmi-haJ dışında Şafii mezhebine dair mufassal ve ilmî mahiyette Türkçe başvuru kaynağı bulunmadığı düşünülecek olursa, elinizdeki eserin ne denli büyük bir ihtiyacı karşılayacağı takdir edilecektir.

Bu kıymetli eserin dilinin kolay, ele aldığı konuların geniş, usAûbunun ise ilmî olması yanında, Türkçe'de tek olması onun kıymetini artırmaktadır.

Eserin dili kolaydır; zira eserin aslında ibareler sade bir dille yazılmış ve herkesin anlayabileceği şekilde hem ıstılahlar, hem de meseleler izah edilmiştir. Yine Feraiz ilmi'nin ne denli karmaşık ve zor bahisler ihtiva ettiği erbabınca bilinmektedir. Ancak bu eserin Feraiz ümi'ne taalluk eden meselelerinde tablolar ve cetveller kullanılmak suretiyle, bahislerin kolayca anlaşılması sağlanarak, oldukça detay ve rakam içeren hususların izlenmesi böylece kolaylaştırılmıştır. Tercüme'de de dilin, eserin aslına uygun bir şekilde sade ve anlaşılır olmasına gayret gösterilmiş ve fakat ıstılahlar bozulmayarak izahların fuzulî hale gelmesine mâni olunmuştur.

Eserin ele aldığı konular geniştir; zira günümüze mahsus meseleler de dahil olmak üzere İslâm fıkhının bütün bahisleri eser içerisinde tek tek ele alınmış ve gerekli detayların hepsi verilmiştir. (Eserin aslı ilk baskılarında sekiz cilt olarak neşredilmiş ve fakat son baskısında üç kalın cilt olarak yayınlanmıştır. Biz ise normal kalınlıklarda ve dört cilt olarak yayınlamış bulunuyoruz.)

Eserin üslûbu ilmîdir; zira eser, Şafii mezhebinin otorite haline gelmiş bütün klasik kaynaklarına bağlı olarak hazırlandığı gibi, ayrıca hem bu kaynakların, hem de metinde geçen tüm ayet ve hadîslerin mehazları da tek tek gösterilmiştir. Eser okunduğunda da görüleceği gibi, her mesele üzerinde sadece Şafii mezhebinin görüşleri verilmekle yetinilmemiş, verilen görüşlerin delilleri ve mehazları da açıkça belirtilmiştir. Böylece okuyucu eserde, meseleler hakkında Şafii mezhebinin sadece görüşünü değil, görüşlerinin delillerini, delillerinin de mehazlarını görmek imkânını bulacaktır.

Eserde Kur'an-ı Kerim'den getirilen delillerin sûre isimleri ve ayet numaraları, mesalâ (Bakara/15) şeklinde verilmiş ve içeriden blok yapılmak suretiyle metin içerisinde kolayca görülmesi sağlanmıştır.

Hadîslere gelince, her hadîsin (ve duaların) başına Arapçaları konulmuş, mehazları ise aslında olduğu gibi metinde değil, dipnotta verilmiştir. Okuyuculardan mehazları kontrol etmek isteyenlerin, mezkur hadîs kitaplarının tahkikli baskılarına başvurmaları ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i gibi cilt ve sayfa numaralan verilenleri hariç, kitapların ya cilt ve hadîs numaralarına ya da sadece hadîs numaralarına müracaat etmeleri gerekmektedir. Buharî'nin Sah/M ile ilgili olarak da sadece hadîs numaralarının verildiği unutulmamalıdır. Çünkü bu eserin müelliflerinden Mustafa Deyb'ul-Buğa'nın kendi tahkikli neşri olan baskı kullanılmıştır.

(Bu baskıda Sahihin kitablan, babları ve hadîsleri tek tek numaralandırılmıştır.)
Eserin tercümesinde hadîslerin ravileri gerektiği yerlerde metinde, gerektiği yerlerde de dipnotlarda verilmiş ve muhaddislerin hadîs ile ilgili değerlendirmeleri eserin aslına uygun olarak dipnotlarda belirtilmiştir.
Her cilt için mufassal bir İçindekiler tablosuyla birlikte ayrıca geniş bir şahıs, yer, konu ve kavram indeksi her cildin sonuna eklenmiş ve böylece okuyucunun İçindekiler tablosundan hareketle bulamayacağı şahıs ve kavramları geniş ve alfabetik bir indeks tablosunda bulabilmesi amaçlanmıştır.
Eserin sadece Şafii mezhebinden olanlar için değil, diğer mezhep mensupları için de kıymetli bir başvuru kaynağı olarak kullanılabileceği unutulmamalıdır. Nitekim eserde zaman zaman diğer mezheplerin görüşlerine de yer verilmiş ve gerektiği takdirde bazı fikirlerin değerlendirmesi de yapılmıştır.
Netice itibariyle böyle bir eseri, hem ilim adamlarımızın, hem de halkımızın istifadesine sunmaktan dolayı Arslan Yayınlan olarak bahtiyarız. Eserin neşrinde her türlü titizliği göstermemize rağmen bazı hatalarımız elbette olabilir. Bu türden hatalara muttali olan okuyucularımızın bizleri uyarmalarını istirham ederiz.
islâm fıkhının ortaya konulması konusunda her türlü gayreti gösteren âlimlerimize minnettarlığımızı belirtir, İslâm fıkhının öğrenilmesi ve tatbikatı konusunda hassasiyet gösteren tüm müslümanlara Allah'ın rıza ve yardımını dileriz.
Gayret bizden, Tevfîk Allah'tan![1][1]

Önsöz

Âlemlerin rabbi olan ve 'Her fırkadan bir taife toplansa da dinde fıkıh tahsil etseler ve (kavimlerine) döndükleri zaman onları uyarsalar, ola ki sakınırlar' (Tevbe/122) buyuran Allah'a hamd u senalar olsun. 'Allah hangi kuluna hayrı murad ederse, onu dinde fakih kılar' buyuran Rasûl-ü Ekrem efendimiz Hz. Muhammed'e ve bu dini yaymak için onun tüm delillerini ve apaçık burhanlarını canlan pahasına olsa dahi elde etmeye gayret gösteren âline ve ashabına salât u selâm olsun!
Kesinlikle bilinmelidir ki insanoğlunun en güzel, en hayırlı meşguliyeti Ahkâm'öan helâlleri ve haramları, amellerden doğru olanı ve olmayanı,

fasid olanı ve olmayanı bilip tanımasıdır. Bunu tesbit etmek de Fıkıh İlmi'nin sahasına girmektedir. Bu bakımdan Fıkıh İlmi'ni elde etmeye çalışmanın her anı ibadetle meşgul olmak demektir. Bu esastan hareketle binlerce Fıkıh kitabı yazan selef ve halef âlimlerini saygıyla ve hayırla yâdetmek her müslümanın üzerine düşen bir vecibedir. Çünkü onların yazdıkları bu eserler, dünyada bir yer kapmak, mal ve mevki elde etmek için değildi. Onlar dinde doldurulması gereken bir boşluğu doldurmaya çalışıyorlardı, yerine getirilmesi zaruri ve zorunlu olanı yapmaya gayret sarfediyorlardı. Meselenin zahirine yüzeysel olarak bakıp da gerekli olmadığını zannettiğin hususları tekrar ve fakat derin bir bakışla, ince bir sezişle yeniden ele aldığında bu faaliyetlerin ne kadar mühim ve yerinde olduğu sonucuna ulaşmakta zorlanmazsın. Cildler halinde telif edilen nice eserler vardır ki kaba bir mülâhazayla ele alındığında gereksizmiş gibi görünür. Ancak İslâm dininin cihanşümul karakterini gözönünde bulunduracak olursan, bu sefer verdiğin hükmün değişeceğini görürsün. Bazen uzun yazmaya ihtiyaç olduğu gibi, bazen de kısa yazmaya ihtiyaç olduğu erbab-ı ilm'in meçhulü değildir. Nitekim kimi müellifler sadece ana meseleleri uzun yazılmış kaynaklardan aktarmalar yapar ve temel kaidelerden çıkarılan fer'î meselelere kitabında yer vermez; kimi müellifler de aksini yaparak telif ettiği eserde fer'î meselelere yer vermeye özen gösterir.

Uzun yıllardan beridir ana kaynaklardan hareketle Şafii mezhebinin fıkhını delillerine dayandırmak suretiyle yazmak azmindeydim. Fakat her teşebbüsümde bir mâni çıkarak bu niyetimi gerçekleştirmemi engelledi. Nitekim 'Herşeyin bir manii ve fakat ilmin birçok mânileri vardır' denilmiştir. Bu arada Şam'da üç âlim tarafından sekiz cüz olarak telif .ve tasnif edilmiş bulunan cI-Fikh'uî-Menhecî aîâ Mezheb'İl-İmam el-Şafii adlı bir eser elime geçti. Dikkatimi çeken bu eseri alıp okuduğumda, eserin benim yazmayı arzu ettiğim ve hatta bir kısmını yazdığım eserin maksat ve muhtevasıyla önemli derecede uygunluk arzettiğini müşahede ettim. Bunun üzerine birtakım istişare ve istiharelerden sonra bu eseri tercüme edip yayınlamaya karar verdim.

Sözkonusu eserin müellifleri sayın Dr. Mustafa el-Hîn, sayın Dr. Mustafa Deybu'1-Buğa ve sayın ilim adamı Ali el-Şürbecî'ye en derin saygılarımı ve sevgilerimi takdimle birlikte kendilerinden terceme-i hallerini ısrarla istememe rağmen, bir türlü elime geçmediği için sadece isimlerini vermekle iktifa edebildim. Şayet terceme-i halleri elime geçerse diğer

baskılarda bu eksikliği gidereceğim inşaallah.
Elinizdeki kitap -gerek tertib bakımından, gerekse kolay ve anlaşılır . üslûbu bakımından- sahasında yazılmış birçok esere nisbeten fevkalade bir faikiyet göstermektedir. Nitekim bu eserde meselelere kolayca vakıf olunabilmesi için ibarelerin anlaşılır ve sade olmasına özen gösterilmiş ve çetrefilli birçok mesele bu tarzla kolay anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır, Oysa klasik eserlerin çoğunda âdeta meselelerin kolay anlaşılmaması isteniyormuşcasına ibareler umumiyetle muğlak ve mübhem bir tarzda yazılmıştır. Oysa bu muğlak ve mübhem ibarelerin çözülmesi için bir hayli gayret ve zaman sarfedilmesi gerektiğini bu sahanın mütehassısları gayet iyi bilirler. Gerçekten de bu klasik eserlerin ibarelerinin tahlilleri ve terkiblerinin anlaşılır hale getirilmesi hayli vakit alan işlerdendir. İşte elinizdeki kitap sayesinde bu türden zorlukların çoğu halledilmiş bulunuyor.
Elinizdeki eserin esasını teşkil eden hadîs-i şerifler hakkındaki kapalı bir hususun izah edilmesi gerekir. Mesela eserde 'Filan hükmün esasını teşkil eden hadîs Buharı ve Müslim tarafından; onlar da filan kişiden, o da falan şahıstan, o da Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir' şeklinde ifadeler geçmektedir. Bu tür ifadeleri okuyan bir kimse pekâlâ 'Demek ki İmam Şafii bu hadîsi Buharı ve Müslim'den rivayet etmiş' zehabına kapılabilir. Oysa İmam Şafii Hicretin 150. yılında doğmuş ve yine Hicretin 204. yılında vefat etmiştir. İmam Buharî ile İmam Müslim ise -ve adı geçen muhaddislerin çoğu- İmam Şafii'den sonra dünyaya gelmişlerdir. Esasında onların çoğu bu hadîsleri İmam Şafii'den rivayet etmişlerdir. Hatta İmam Mâlik ve onun çağdaşlarından bazılarını istisna edecek olursak, diğerlerinin çoğu aynı zamanda Şafii mezhebindendirler. (İmam Buharî'nİn Şafii mezhebinden olup olmadığında ihtilaf vardır). Fakat İmam Şafii'nin dayandığı hadîsleri Buharî ile Müslim'den almadığı muhakkaktır.

Önsöz

'Kureyş'in âlimi yeryüzünü İlimle dolduracaktır' hadîsine mazhar olan İmam Şafii'nin kendi döneminde payesine yetişmiş kimsenin olmadığında şek ve şüphe yoktur. İmam Şafii Hicaz'ın ilmini elde ettikten sonra Medine'ye hocası İmam Mâlik'e kendisinden Medine'nin ictihadlarıni almak için gitmiş, Medine ekolünün görüşlerini öğrendikten sonra da Irak'a gidip İmam Muhammed eş-Şeybanî'den Küfe ekolünün

ilmini almıştır. İkinci kez Irak'a gittiğinde ise Irak'ın genç muhaddisi Ahmed b. Hanbel'e misafir olmuş, hem ondan ilim almış hem de ona ilim öğretmiştir. Böylece Mısır dışında İslâm âleminin ilmî istinbatlarının tümüne vakıf olmuştu. Eksiklerini tamamlamak için daha sonra Mısır'a giderek oradaki ilim erbabıyla görüşmüş, kendileriyle ilim alışverişinde bulunmuş ve sonunda ictihadları mutlak menziline terakki etmişti.

Mısır'da bulunan âlimlerin çoğu eski mezheblerini bırakarak İmam Şafii'nin peşinden gitmişler ve hatta hocası İmam Mâlik'in ictihadları Mısır'da ve Afrika'nın birçok merkezinde neredeyse tamamen silinip gitmişti. Çünkü Mâliki mezhebinin birçok âlimi Şafii mezhebine geçmişlerdi.

İşte elinizde tuttuğunuz eser, bu büyük imamın ictihadlarının delillerini, mezhebinin esaslarım çok güzel bir tarzda siz okuyuculara sunmaktadır.

Âlemlerin rabbi Allah'a hamd u sena; Hz. Peygamber'e, âl ve ashabına salât u selâm olsun!

Ali Arslan/İstanbul

21 Cemaziyülevvel 1414 H. 6 Kasım 1993 M.

İMAM ŞAFİİ'NİN HAYATI

İmam Şafii'nin doğduğu yerin tayininde ihtilaf edilmiştir ve bu konuda birkaç görüş vardır.

1. Şam'ın Filistin bölgesindeki Gazze
2. Filistin'in Askalan şehri
3. Yemen
4. Mekke

Tabakat yazarlarının çoğu İmam Şafii'nin Gazze'de doğduğu görüşünde ısrar etmektedirler. Rivayetler ise Hicretin 150. yılında doğduğunda ittifak etmektedirler ki bilindiği üzere İmam Ebu Hanife bu yılda vefat etmiştir.

İmam Şafii'nin nesebi ile ilgili olarak tabakat âlimlerinin çoğunluğu, onun Benû Muttalib soyundan geldiğini söylemektedirler. Nesebi, Muhammed b. İdris b. Abbas b. Osman b. Şafii b. Saib b. Ubeyd b. Abduyezid b. Haşim b. Muttalib b. Abd'ul-Menaf şeklindedir.

Görüldüğü gibi İmam Şafii'nin nesebi Hz. Peygamber'le Abd'ul-Menafta birleşmektedir. İmam Şafii'nin dedesi Muttalib Abd'ul-Menafın dört oğlundan (Muttalib, Haşim, Abduşşems ve Nevfel) biridir. Haşim Rasûlullah'in, Abduşşems Emevîlerin, Muttalib İmam Şafii'nin, Nevfel de Cübeyr b. Mut'irn'in dedesidir.

İmam Şafii'nin dedesi Muttalib'in kardeşi Haşim'in oğlu Şeybe'yi Medine'den dayılarının yanından Mekke'ye getirdiğinde, Şeybe'nin üs-tübaşı perişan olduğundan ötürü her sorana kölesi olduğunu söylemiş ve bu nedenle Şeybe'ye Muttalib'in kölesi mânâsına gelen Abduimuttalib adı verilmiştir.

İmam Şafii'nin nesebi neseblerin en şereflisidir. Bidayetinden beri MuUaliboğullanyla Haşimoğulları birdirler. Cahiliyye döneminde Abduş-şemsoğu 11 arına karşı hep bir yumruk gibi olmuşlardır. İslâm'da da bunun etkisi şu iki şekilde görülmüştür.

1. Kureyşliler Hz. Peygamber'e ve Haşimoğullan'na ambargo uyguladıkları zaman, Muttaliboğullan'nın hem kâfirleri hem de mü'minleri Hz. Peygamber'in ve Haşimoğulları'nm yardımına koştular, onlarla beraber eziyetlere göğüs gerdiler.

2. Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'de geçen 'Aldığınız ganimetlerin beştebiri Allah içindir ki Peygamber'e, yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlaradır...' (Enfal/41) ayeti muvacehesinde Muttalibo-

ğulları'nı ganimetin beştebirinde Haşimoğulları'na ortak kılmıştır. Fakat Abduşşemsoğullan ile Nevfeloğulları'na ganimetin beştebirinden pay. vermemiştir.

Cübeyr b. Mut'im'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber Zcvu'l-Kurba (=en yakın akrabalar)ın payını Hayber ganimetinden çıkarıp lTaşinıoğullanyla Muttaliboğulları'na dağıttığı zaman Osman b. Affan ile birlikte kendisine şöyle sorduk: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Hasimoğulları'ndan olan yakınlarına bir itirazımız yok; zira onların fazileti inkâr edilemez ve Allah seni onlardan kılmıştır. Ancak siz Muttaliboğulları'na pay verdiniz, bize ise (Abdüşşemsoğullanyla Nevfeloğulları'na) birşey vermediniz. Oysa size akrabalık derecemiz onlarla birdir1. Bunun üzerine Hz. Peygamber 'Onlar (Muttaliboğulları) ne cahiHyye döneminde ne de İslâm döneminde bizden ayrılmadılar. Haşimoğullarıyla Muttaliboğulları şunun gibidirler' dedikten sonra iki elinin parmaklarını birbirine geçirdi".

Bu nedenle İmam Şafii de ganimetin beştebirinden zevi'l-kurba ol-. mak itibariyle pay istemiş ve bu isteği kabul edilmiştir.

İmam Şafii'nin annesi Ezd kabilesindendir. Annesinin Kureyş'ten geldiğini bildiren rivayet ise şazzdır. Çünkü İmam Şafii'nin soyu hakkında gelen tüm rivayetlerde annesinin Ezd kabilesinden olduğu yazılıdır. Açıkça ortaya çıkmıştır ki İmam Şafii Kureyş soyundan gelmiştir ve fakir bir ailedendir. O daha küçük bir çocukken babası vefat etmiştir. Annesi onu alıp asıl memleketi olan Mekke'ye getirmiştir. O her zaman oğlunun soyunun kaybolmasından korkardı.

İmam Şafii keskin zekası sayesinde Kur'an-ı Kerim'i kısa bir sürede hıfzetmiş ve Kur'an'ı ezberledikten sonra Hz. Peygamber'in hadîslerini ezberlemeye koyulmuştur. O her zaman muhaddislerin meclislerine gidip hadîs ezberlerdi. Sonra unutmamak için çamurdan yapılmış taşlara ve bazen de derilere ezberlediği hadîsleri yazmaktan geri kalmazdı. Bununla beraber fasih Arapça'yı öğrenmek için sürekli gayret göstermiş ve bu itibarla Mekke'yi terkedip, çölde ikamet eden Huzeyl kabilesinin içinde birkaç sene kalmıştır. (İbn Kesir onun çölde 10 sene kaldığını belirtmektedir.)

İmam Şafii'nin Hayatı

Kendisinden rivayet olunduğuna göre İmam Şafii İki hedefim vardı. Birincisi ok atmak, ikincisi ilim öğrenmekti. Nitekim ok atıcılığını sonunda

altığımı kesinlikle vuracak derecede öğrendim' der ve sonra sükut eder. Bunun üzerine huzurda bulunanlardan biri 'Vallahi sen ilimde daha fazlasını öğrenmişsin' der.
Zamanında Mekke'de bulunan fakihierden ve muhaddislerden ilim aian İmam Şafii sonunda öyle bir mertebeye varmıştı ki hocası Müslim b. Halid ez-Zencî kendisine T.y Ebu Abdullah! Fetva vermek zamanın geldi. Artık fetva verebilirsin' demiştir. İlim aşkı onu hiçbir şekilde durdurmadı. Nitekim İslâm âleminin her tarafına şöhreti yayılmış olan İmam Mâlik'in haberi kulağına gitmişti. İmam Şafii Medine'ye gitmeyi tasarlıyor ama İmam Mâlik'in ilminden habersiz de oraya gitmeyi istemiyordu. Mckkeli bir zatın yanında İmam Mâlik'in Muvatta adlı eserinin bulunduğunu haber alınca, eseri ariye yoluyla aldı ve okudu- (Bazı rivayetlerde 'ezberledi1 şeklindedir). Daha sonra da Medine'ye giderek İmam Mâlik'in rahle-yi tedrisinde diz çöktü.
Büyük bir firaset sahibi olan İmam Mâlik, İmanı Şafii'yi görünce kendisine 'Ey Muhammedi Allah'ın kahrından kork ve günahlardan sakın! Çünkü ileride senin de büyük bir şântn olacaktır. Allah senin kalbine bir nıir bırakmış, ola ki onu günahlarla söndürmeyesin!1 şeklinde tavsiyede bulunur ve sözlerine şöyle devam eder: 'Yarın sen ve sana kitabımı okuyan kişi birlikte gelini'
İmam Şafii hâdiseyi şöyle anlatır: "Ertesi gün İmam'ın huzuruna vardım. Kitab (Muvatta) elimde olduğu halde okumaya başladım. İmam Mâlik'in heybetini üzerimde hissettiğim her an okumayı bırakmak istedim. Çünkü i'rabımın ve kıraatimin hoşuna gidip gitmediğini düşünüyordum. İmam da her defasında 'Ey genç! Biraz daha oku' diye emretti ve böylece birkaç günde eserin kıraatini bitirdim".
İmam Şafii Muvatta adlı eseri böylece kendisinden rivayet ettikten son>-a onun fıkhından da öğrenmeye devam etti. Zaman zaman biraraya geliyorlar ve bazı meseleleri birlikte tahlil ediyorlardı. İmam Mâlik Hicretin 179. yılında vefat edinceye kadar münasebetleri sürdü.
imam Şafii hocası İmam Mâlik'in yanında iken zaman zaman sefer- . lere çıkıyor, gittiği beldelerdeki âlimlerle görüşerek onlardan halkın du: namlarını öğreniyor ve o. âlimlerin ilimlerinden istifade ediyordu. Bazen , de Mekke'ye gidip annesini ziyaret ediyor, annesinin hayır dualarını alıyordu. İmam Mâlik'in yanında durması kendisini şahsî işlerini yapmaktan hiçbir zaman alıkoymadı.İmam Şafii Bağdad'a ikinci kez (H. 195'de) gittiğinde, oraya beraberinde Usûl'ül-Fıkıh ilmini de götürmüş ve

bu defasında cr-Risale adlı kıymetli eserini de telif etmişti. Âlimler, fakihler, muhaddisler ve Ehl-i Rey etrafında halka olmuşlardı ve onun ilminden istifade ediyorlardı.
Mısır'a gidişi Hicretin 199. yılında gerçekleşmiş ve orada yine Hicretin 204. yılında 54 yaşında iken vefat etmişti.
İmam Ahmed b. Hanbel şöyle demektedir:
İmam Şafii dört şeyde tebahhur etmişti: 1. Arab dilinde, 2. Halkın ihtilaflı meselelerinde, 3- Mânâlarda, 4. Fıkıh'ta
İmam Şafii Hadîs'te Hafız mertebesinde olduğu gibi, Fikh'ı da en üst derecede biliyordu.
Ömrünün tamamı bu yolda geçmiş olan imamımızdan Allah razı olsun ve Mısır'da bulunan kabri nûr dolsun!

GİRİŞ

Fıkhın Tarifi, Kaynaklan ve Bazı Istılahları

Fıkıh Kelimesinin Mânâsı

Fıkıh kelimesinin biri lugavî, diğeri ıstılahı olmak üzere iki anlamı vardır. Fıkıh lugatta 'anlayış' demektir.
Bu topluma ne oluyor ki hemen hiç söz anlamıyorlar (=lâ yefkahû-ne). (Nisa/78)
Bu ayette geçen yefkahûne tabiri 'anlamıyorlar' mânâsında kullanılmıştır.
Ama siz onların teşbihlerini anlamazsınız (=la tefkahûne).
(İsra/44)
Bu ayette de La tefkahûne tabiri 'anlamazsınız' mânâsında kullanılmıştır.
Nitekim Hz. Peygamber efendimiz Cuma namazı hakkında şöyle buyurmuştur:
Kişinin, namazı uzatması, hutbeyi kısaltması onun fıkhının (anlayışının) alâmetidir.[2][2]
Istılahta fıkıh, iki şeye denir:
1. Mükelleflerin amellerinin ve sözlerinin tafsilatından elde edilen şeylerin, şer'î hükümlerinin bilinmesidir. Bu hükümlerin bilinmesi de nasslarla; yani Kur'an, Sünnet ve onlardan çıkarılan İcma ve İctihad (=Kıyas) ile mümkün olur.
Mesela abdestte niyetin vacib olduğunu Hz. Peygamber'in şu hadîsinden anlıyoruz:
Ameller ancak niyetlere göredir.[3][3]
Yine orucun sahih olması için niyetin gece yapılmasının şart olduğu Hz. Peygamber'in şu sözünden anlaşılmaktadır:
Kim fecirden önce niyet etmezse, onun orucu yoktur.[4][4]
Vitir namazının mendub olduğunu da Hz. Peygamber'e farz namazlar hakkında soru soran bedevi hadîsinden anlıyoruz. Bedevinin biri farz namazları sorduktan sonra 'Benim üzerimde bunların dışında farz namaz var mı?' diye sorunca, Peygamber efendimiz kendisine şöyle cevap vermiştir: 'Hayır yok! Sadece nafile namaz kılabilirsin'.[5][5]
İkindi vaktinden sonra namaz kılmanın mekruh olduğunu, Hz. Peygamber'in ikindiden sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı

yasaklamasından anlıyoruz.[6][6]
Abdest alırken başın bir kısmını meshetmenin farz olduğunu 'Başlarınızı mesnedin!' (Mâide/6) ayetinden anlıyoruz.
İşte bu şer'î hükümleri bilmeye ıstılahta fıkıh denmektedir.
2. Şer'î hükümlerin kendisine de fıkıh denir. Buna binaen 'Fıkıh okudum ve öğrendim' denir ki bunun anlamı "Kur'an, Sünnet, İslâm âlimlerinin icma ve ictihadlanndan alınan ve Fıkıh kitaplarında yazılı olan şer'î ve fıkhî hükümleri okudum ve öğrendim" demektir. Bunlar abdest, namaz, alışveriş, evlenme, emzirme ve savaş hükümleri gibi hükümlerdir. Bu şer'î hükümlerin de ıstılahtaki adı 'fıkıh'tır. Fıkhın bu iki mânâsı arasındaki fark, birincide fıkıh kelimesinin sadece hükümlerin bilinmesine, ikincide ise şer'î hükümlerin bizzat kendilerine ıtlak edilmesidir.

Fıkhın İslâm Akidesiyle İrtibatı

Daha önce söylediğimiz gibi şer'î olup da mükelleflerin fiil ve sözlerini tanzim eden hükümlerden ibaret olan İslâm fıkhının özelliklerinden biri, kesin bir şekilde Allah'a iman akidesine ve tam anlamıyla İslâm akîdesinin temellerine bağlı olmasıdır. Özellikle ahiret gününe iman akidesine daha fazla bağlıdır. Fıkhın İslâm akidesine bağlı olmasının nedeni sudur- Allah'a iman, müslümanı dinin hükümlerine kendi irade ve isteğiyle bağlar ve onu o hükümleri tatbik etmeye sevkeder. Çünkü Allah'a iman etmeyen kimse, ne namaz, ne de oruca bağlanmaz, fiillerinde helâl ve haramı gözetmez. Bu nedenle şer'î hükümler, şeriatı vaz'eden ve kanunlar koyan Allah'a iman etmeye bağlıdır.
Kur'an'da, İslâm fıkhının imana bağlı olduğunu gösteren birçok delil («ayet) vardır. Fakat biz burada ahkâm ile iman, şeriat ile akide arasındaki irtibatın ne denli sıkı olduğunu göstermek için birkaç ayet zikredeceğiz.
1. Allah Teâlâ tahareti emrederek temizliğin Allah'a iman etmenin gereklerinden olduğunu bildirmiştir:
Ey inananlar! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın...
(Mâide/6)
2. Allah Teâlâ namazı ve zekâtı zikrederek, bu ibadetlerle ahirete iman arasında bağ kurmuştur:
Onlar ki namazı kılarlar, zekâtı verirler ve ahirete de kesin olarak

inanırlar. (Neml/3)
3. Allah Teâlâ takva'ya götüren orucu farz kılmış ve onu imana bağlayarak şöyle buyurmuştur:
Ey inananlar! Sizden öncekilere yazıldığı gibi korunmanız için sizin üzerinize de oruç yazıldı.
(Bakara/183)
4. Allah Teâlâ, müslümanın sahip olduğu güzel sıfatları zikretmiş ve bunu Allah'a iman etmenin neticesine bağlamıştır. İnsan ancak o sıfatlarla cennete girmeye hak kazanır.
Felaha ulaştı o mü'minler ki onlar namazlarında huşu içindedirler. Onlar boş şeylerden yüzçevirirler. Onlar zekâtı verirler ve ırzlarını korurlar; ancak eşleri yahut ellerinin sahip olduğu (cariyeler) hariç (bunlarla ilişkilerinden dolayı da) kınanmazlar. Ama bunun ötesine gitmek isteyen olursa, işte onlar haddi aşanlardır. Onlar (mü'minler) emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler. Onlar namazlarını korurlar. İşte varis olacaklar onlardır. Onlar Firdevs'e nail olacaklar, orada ebedî kalacaklardır. (Mü'minûn/1-11)
5. Allah Teâlâ, kadınlara güzel davranmayı emrederek şöyle buyuruyor:
Ey inananlar! Kadınları miras yoluyla zorla almanız size helâl değildir. Onlara verdiklerinizin bir kısmını (onlardan) alıp götürmek için onları sıkıştırmayın. Şayet açık bir edepsizlik yaparlarsa başka. Onlarla iyi geçinin! Eğer onlardan hoşlanmazsanız, bilin ki sizin hoşlanmadığınız birşeyde Allah birçok hayırlar takdir etmiş olabilir. (Nisa/19)
6. Allah Teâlâ, boşanmış kadına üç kur' (üç hayız müddeti) bekleyip iddetini tamamlamasını, eğer hamile ise rahminde olanı gizlememesini emretmiş, bunu Allah'a ve Son Gün'e İman etmeye bağlayarak şöyle buyurmuştur:
Boşanmış kadınlar üç kur' (bekleyip) kendilerini gözetirler (hamile olup olmadıklarına bakarlar). Eğer Allah'a ve Son Gün'e inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz. (Bakara/228)
7. Allah Teâlâ, mü'minleri iman vasfıyla zikrettikten sonra onları içkiden, kumardan putlardan, fal oklarından sakınmaya çağırmış, mü'minlerin bunlardan kaçınmalarının halis bir imana bağlı olduğunu ifade etmiştir:
Ey inananlar! İçki, kumar, dikili taşlar, şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. (Mâide/90)
8. Allah Teâlâ, riba'yı haram kılarak, onu terketmeyi takva'ya ve imanın

varlığına bağlamıştır:
Ey inananlar! Kat kat faiz yemeyin, Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.
(Âlu İmran/130)
Ey inananlar! Allah'tan korkun, eğer inanıyorsanız faizden (henüz alınmayıp) geri kalan kısmı bırakın (almayın).
(Bakara/278)
9. Allah Teâlâ, kullarını amele teşvik etmiş, onları ilahî murakabenin ve mesuliyetin şuurundan meydana gelen bir perde altına alarak şöyle buyurmuştur:
De ki: 'Yapın (yapacağınızı); yaptığınız işleri Allah da görecek, elçisi de mü'minler de... Sonra gaybı ve şehadet'i bilen (Allah'a) döndürüleceksiniz. O size yaptıklarınızı bir bir haber verecek!' (Tevbe/105) Bunlar gibi, Kur'an'daki dinî hükümlerin tümünün Allah'a iman etmekle birlikte zikredildiği ve İslâm akidesinin rükûnlanna bağlı olduğu görülür. Bu sayede İslâm fıkhı, dinî bir kudsiyet elde eder ve onun insanlar üzerinde ruhî bir saltanatı vardır. Çünkü o şer'î hükümler Allah katından gelmiştir; itaati ve Allah'ın rızasını gerektirir. Onlara muhalefet etmekte de Allah'ın gazabına uğrama korkusu vardır. Bu kanunlar, insanları yaratıcısına bağlamayan, insan kalbinde bir bağı bulunmayan birtakım beşerî kanunların hükümleri gibi değildir.
Hayır, rabbin hakkı için onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar.
(Nisa/65)
İslâm Fıkhı İnsanların Kendisine Muhtaç Olduğu Herşeyi Kapsamaktadır
Şüphesiz insan hayatı değişik yönlere sahiptir. İnsanın mesut olması da bu yönleri nizam dahilinde yürütmekle mümkün olabilir. İslâm fıkhı, Allah'ın kulları için koyduğu ilahî hükümlerden ibaret olduğundan, onların maslahatlarını gözettiğinden, mefsedetleri onlardan uzaklaştırdığından Ötürü hayatın bütün yönlerini kapsayıcı olarak gelmiştir. Bu bakımdan insanın muhtaç olduğu herşeyin hükmünü tanzim eder.
Allah'ın Kitabı'ndan, Hz. Peygamber'in Sünneti'nden, İslâm âlimlerinin icma ve ictihadlarından oluşan şer'î hükümleri içeren fıkıh kitaplarına baktığımızda onların yedi bölüme ayrıldığını görürüz. Bu hükümlerin toplamı da insan hayatı için genel bir yasa teşkil etmektedir. Fertler de toplum da bu kanunlardan istifade ederler.
Birinci bölüm, abdest, namaz, oruç, hac, zekât ve benzerlerinden

meydana gelen ve Allah'a ibadet esasına bağlı hükümlerdir. Bu hükümlere ibadetler (=ibadât) denir.
İkinci bölüm, evlenme, boşanma, neseb, süt emzirme, nafaka, miras ve benzerlerinden meydana gelen aile ile ilgili hükümlerdir. Bunlara da ahvâl-i şahsiyye (kişilere özgü durumlar) ismi verilir.
Üçüncü bölüm, alışveriş, rehine, icare, dâva, delil, hüküm ve benzerlerinden meydana gelen insanların birbirleriyle yaptığı fiil ve muamelelerden ibarettir. Bu hükümlere muamelât hükümleri denir.
Dördüncü bölüm, adaleti yerine getirmek, zulmü kaldırmak ve hükümleri icra etmekte olan hâkimin vazifelerine dahil olan hükümlerle, mâsiyetin haricinde taat ve benzerlerinden meydana gelen, mahkumun vecibeleriyle ilgili olan hükümlerdir. Bu hükümlere sultanî hükümler veya şer'î siyaset hükümleri denilmektedir.
Beşinci bölüm, suçluların cezalandırılması, emniyet ve nizamın korunmasıyla ilgili olan; katili, hırsızı, içki içeni ve benzerlerini cezalandırmak gibi hükümlerdir. Bunlara ukûbât hükümleri adı verilir.
Altıncı bölüm, İslâm devletinin diğer devletlerle olan savaş, barış gibi ilişkilerini düzenleyen hükümlerdir. Bunada siyer adı verilir.
Yedinci bölüm, ahlâk, haşmet, güzellik ve çirkinlik gibi şeylerle ilgili olan hükümlerdir. Bu hükümlere de âckb ve ahlâk hükümleri denir.
İşte böylece biz İslâm fıkhının hükümlerinin, insanın muhtaç olduğu her alanı kapsadığını, fert ve toplum hayatının bütün yönleriyle ilgilendiğini görüyoruz.

İslâm Fıkhı Kolaylığı ve Sıkıntıyı Kaldırmayı Hedefler

Yusr'un (Kolaylığın) Mânâsı

İslâm, insanın ihtiyaçlarını ve saadetini temin edecek yasaları ahkâmı bildirmek suretiyle gözetmiştir. Bunun için de hükümlerin tümü insanın güç ve takatinin sınırları içindedir. Bu hükümlerde insanın yerine getirmekten aciz olduğu hiçbir hüküm yoktur. Eğer mükellefin gücünü aşan bir durum meydana gelirse, İslâm dini, onun için ruhsat, ve tahfif (^kolaylık) kapısını açar.

İslâm'ın Kolay Bir Din Olduğuna Dair Deliller

İslâm'ın kolay bir din olduğuna delâlet eden bir kısım ayetler şunlardır:

O size dinde bir güçlük yüklemedi. (Hac/78) . .
Allah sizin için kolaylık ister, güçlük istemez. (Bakara/185) Allah, kimseye gücünün üstünde birşey teklif etmez. (Bakara/286) İslâm dininin kolay bir din olduğuna bu ayetlerden daha fazla delâlet eden başka bir ayet yoktur. Hz. Peygamber de 'Din kolaylıktır, genişliktir'[7][7] buyurmuştur.
.

İslâm'ın Kolay Bir Din Olduğuna Dair Misaller

1. Ayakta namaz kılmaktan aciz olan bir kimse oturarak namaz kılabilir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ayakta namaz kıl, eğer gücün yetmiyorsa oturarak kıl, buna da gücün yetmiyorsa yatarak kıl[8][8]
2. Yolcu için dört rekâtlı bir namazın, iki rekâta indirilmesine ve öğle ile ikindinin, akşam ile yatsının birleştirilerek kılınmasına müsaade edilmesidir.
Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman inkâr edenlerin size bir kötülük yapmalarından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. (Nisa/101)
Hz. Peygamber seferdeyken öğle ile ikindiyi akşam ile yatsıyı birleştirerek kılmıştır.[9][9]

İslâm Fıkhı'nın Kaynakları

Biz, İslâm fıkhının, Allah'ın kullarına emrettiği birtakım şer'î hükümlerden meydana geldiğini söylemiştik. Bu hükümler dört kaynakta toplanır:
1. Kur'an
2. Sünnet
3. İcma
4. Kıyas

Kur'an-ı Kerim

Kur'an, Allah'ın kelâmıdır. Allah Teâlâ onu efendimiz Hz. Muhammed'e, insanları karanlıklardan nura çıkarması için indirmiştir. O, mushafta yazılmıştır. Kur'an, İslâm hükümlerinin ilk kaynağıdır. Bir mesele çıktığında, onu önce Allah'ın Kitabi'na arzeder ve onun hükmünü Kur'an'da bulursak onu alır ve başka kaynaklara başvurmayız. Meselâ

bize şarap içmenin, kumar oynamanın, putlara tapmanın, fal okları çekmenin hükümleri sorulursa, Allah'ın Kitabı'na müracaat eder ve şu ayeti buluruz:
Ey inananlar! Şarap, kumar, dikili taşlar, şans okları (çekmek), şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. (Mâide/90)
Alışveriş ve riba'nın (=faiz'in) hükmü sorulursa, Allah'ın Kitabı'na müracaat eder ve hükmünü şu ayetten alırız:
Allah alışverişi helâl, ribayı (faizi) haram kılmıştır. (Bakara/275)
Hicab, yani kadınların örtünmesi hakkında soru sorulursa, Kur'an'a müracaat eder ve hükmünü şu ayetlerden alırız:
İnanan kadınlara da söyle: Gözlerini (haramdan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünenler hariç. Başörtülerini yakalarının üzerine koy(up boyunlarını ört)sünler. (Nûr/3O
Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve inananların kadınlarına söyle: (Bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) örtülerini üstlerine salsınlar (vücutlarını kapatsınlar); onların tanınması ve incitil memesi için en elverişli olan budur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır. (Ahzab/59)
Kur'an-ı Kerim, İslâm fıkhının ilk kaynağıdır. Fakat Kur'an, bütün meseleleri teker teker zikredip hükümlerini açıklamamıştır. Eğer böyle olsaydı elimizdeki mushaf, birkaç misli daha büyük olurdu. Kur'an, İslâm inanç esaslarının üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmuştur. İbadet ve muamelâtı ise icmalen beyan etmiştir. Müslümanlar için genel hatları çizmiş, onun detaylarını Sünnet'e bırakmıştır. Meselâ Kur'an, namazı emretmiş, fakat nasıl ve kaç rekât kılınacağını açıklamamıştır. Zekâtı emretmiş, fakat zekâtın nisabını, ne kadar verileceğini ve hangi mallardan verileceğini açıklamamıştır. Akîdlerin yerine getirilmesini emretmiş, fakat sahih ve yerine getirilmesi gereken akîdlerin hangileri olduğunu açıklamamıştır. -Bunlar gibi daha birçok örnek verilebilir. Bütün bunların açıklamasını Hz. Peygamber'in Sünneti'ne bırakmıştır. Bu nedenle Kur'an, Sünnet'le sıkı sıkıya bağlıdır. Sünnet, Kur'an'ın genel hatlarını açıklar, mücmel kısımlarını tafsil eder.

Sünnet

Sünnet, Hz. Peygamber'den nakledilen söz, fiil ve takrir demektir. Peygamber'den nakledilen söze (=kavl'e) misal olarak şu hadîsi

zikredebiliriz:
Müslümanın müslümana sövmesi fısktır, müslümamn müslümanla kavga etmesi küfürdür.[10][10]
Hz. Peygamber'den nakledilen fiile örnek olarak da şu hadîsi zikredebiliriz:
Hz. Aişe'ye 'Hz. Peygamber evde ne yapardı' diye sorulduğunda, Hz. Aişe 'Bazen eşlerine yardım ederdi. Namaz vakti gelince de kalkıp namaz kılardı1 demiştir.[11][11]
Hz. Peygamber'den nakledilen takrir için de şu hadîsi örnek olarak zikredebiliriz:
Hz: Peygamber, sabah namazından sonra iki rekât namaz kılan bir kişi gördü ve 'Sabah namazı iki rekâttır' dedi. Adam 'Sabah namazından önceki iki rekât sünneti kılmamiştım, onu şimdi kıldım' diye cevap verince Hz. Peygamber sükût etti.[12][12]
Hz. Peygamber'in susması, sabah namazından önceki iki rekât sünneti kılmayan bir kimsenin, sabah namazından sonra o sünneti kılmasının meşru olduğunu göstermektedir.

Sünnet'in Mertebesi

Sünnet, Kur'an'dan sonra gelir. Bir mesele olduğunda önce Kur'an'a bakarız, Kur'an'da bulamazsak Sünnet'e müracaat ederiz. Onun hükmünü Sünnet'te bulursak -tıpkı Kur'an'da olduğu gibi- onunla amel ederiz. Ancak şu şartla ki Sünnet, Hz. Peygamber'den sahih bir senedle sabit olmalıdır.

Sünnet'in Vazifesi

Sünnetin vazifesi, Kur'an'daki hükümleri ortaya koyup Kur'an'i açıklamaktır. Daha önce söylediğimiz gibi Kur'an, namazı mutlak olarak emretmiş, Sünnet ise namazın kavlî ve amelî keyfiyetini açıklamıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurur:

Benim namaz kıldığımrgördüğünüz gibi namaz kılın![13][13] Sünnet, haccın amel ve menasıkım da açıklamıştır. Bu konuda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Haccın menasıkım, hacdaki ibadetlerinizi benden alınız.[14][14] Sünnet, muamelelerdeki helâl ve haram akidleri ve başka yönleri açıklamıştır.

Kur'an tarafından hükmü açıklanmayan hususların hükümlerini Sünnet kanunlaştırmıştır. Örnek olarak, erkekler için altın yüzük kullanmayı ve ipek elbise giymeyi Sünnet haram kılmıştır. Burada söylemek istediğimiz esas şey şudur: Sünnet, Kur'an'dan sonra İslâm şeriatının ikinci kaynağıdır. Sünnet'le amel etmek farzdır. Kur'an'ı anlamak ve amel etmek için Sünnet'e başvurmak zorunludur.

İcma

İcma, İslâm müctehidlerinin herhangibir asırda şer'î bir hüküm üzerinde ittifak etmeleridir. Müctehidler bir konuda ittifak ettikleri zaman,
onunla amel etmek vacib olur. Bunun delili Hz. Peygamber'in, müslüman âlimlerin dalâlet üzerinde ittifak etmeyeceklerini söylemesidir. Bu bakımdan müctehidler bir meselede ittifak ederlerse, o hak olur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah'tan ümmetimi dalâlet üzerinde birleştirmemesini istedim, onu bana verdi.[15][15]
Buna misal; sahabîler icma etmişlerdir ki dede ölünün erkek evladıyla beraber kaldığında hak olarak terekenin altıda birini alır.

İcma'nın Mertebesi

İcma, müracaat bakımından Kur'an ve Sünnet'ten sonra gelir. Kur'an ve Sünnet'te bulamadığımız bir mesele olursa, o zaman İcma'ya bakarız. Eğer müctehidler o mesele üzerinde ittifak etmişlerse onu alır ve amel ederiz.

Kıyas

Hakkında nass olmayan birşeyi, hakkında nass olan birşeye kıyas etmektir. Çünkü ikisinin illeti de aynıdır. Kur'an, Sünnet ve İcma'da bulamadığımız bir mesele olursa Kıyas'a başvururuz.

Kıyas'm Mertebesi

Kıyas, Kur'an, Sünnet ve İcma'dan sonra dördüncü mertebededir.
Kıyas'ın Rükûnları
Kıyasın rükûnları dörttür:
1. Kendisine kıyas yapılan bir asi olması,

2. Kıyas yapılan fer'î bir mesele olması,
3- Kıyas yapılan asl'ın hükmünün olması,
4. Asi ile fer'î bir araya getiren ortak bir illet bulunması.

Kıyasın Misalleri

Allah Teâlâ, Kur'an nassı ile şarabı haram kılmıştır. Şarabın haram kilmmasmdaki illet, sarhoşluk vermesi, aklı gidermesidir. Bu nedenle sarhoşluk veren bir içki gördüğümüzde -ne isim verilirse verilsin- hami'a (şaraba) kıyas ederek onun da haram olduğuna hükmederiz. Çünkü burada haramhğm illeti sarhoşluk vermesidir. Bu ise bütün içkilerde mevcuttur. Bu bakımdan sarhoşluk veren bütün içkiler, tıpkı harnr (şarap) gibi haramdır.
İşte bunlar, İslâm fıkhının kaynaklandır. Onların tafsilatı Usûl-ü Fıkıh kitaplanndadır.
İslâm Fıkhına ve Ahkâmına Bağlılık Zorunludur
Allah Teâlâ müslümanlara, hayatın her alanında İslâm fıkhının hükümlerine uymayı vacib kılmıştır. İslâm fıkhının hükümlerinin tümü Kur'an ve Sünnet'e dayanmaktadır. İcma ve kıyas da hakikatte Kur'an ve Sünnet'e bağlıdır. Bu nedenle müslümanlar, İslâm fıkhının hükümlerini terketmeyi. mubah gördüklerinde, Kur'an ve Sünnet'i terketmeyi mubah görmüş olurlar, İslâm'ı muattal kılarlar. Artık onların müslüman olarak adlandınlmalan kendilerine hiçbir yarar sağlamaz. Onların inandık demelerinin de hiçbir yaran yoktur. Çünkü gerçek iman, Allah'ın Kitabı'ndaki emir ve hükümleri, Hz. Peygamber'in Sünneti'ni tasdik etmek ve Allah'a itaat edip Hz, Peygamber'in Allah katından getirdiklerini gönüllü olarak yerine getirmektir.
İslâm fıkhının hükümleri, zamanın değişmesiyle değişmez. O hükümleri terketmek hiçbir durumda mubah olmaz.

Kur'an ve Sünnetten Deliller

Kur'an ve Sünnet'te, İslâm fıkhının hükümlerine sımsıkı sarılmanın vacib olduğuna dair birçok delil vardır.

Kur'an-i Kerim'den Deliller

Rabbinizden size indirilene uyun ve O'ndan başka velîlere uymayın!

(A'raf/3)
Hayır, rabbin hakkı için onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar.
. (Nisa/65)
Rasûl size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının.
(Haşr/7) :
Biz sana Kitab'ı hak ile indirdik ki insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği biçimde hüküm veresin; hainlerin savunucusu olma! (Nisa/105)
Allah'ın indirdiğine, Hz. Peygamber'in sünnetine, aralarında çıkan ihtilaflarda Hz. Peygamber'in hükmüne tâbi olmayı emreden bu nasslara binaen Allah'ın ve peygamberinin yolundan başka bir yola giden kimsenin derin bir sapıklığa yuvarlandığı muhakkaktır.
Allah ve rasûlü bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir erkek
ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur.
(Ahzab/36)

Sünnet'ten Deliller

Kur'an'da olduğu gibi bu hususta Sünnet'te de birçok delil vardır. Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır;
Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de Allah'a. isyan etmiş olur. 16[16]
Nefsimi kudreti elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sizlerden birinin hevası benim getirdiğime tâbi olmadıkça, o kimse iman etmiş sayılmaz.17[17]
Sünnetime sarılın.18[18]
Sizin içinizde öyle birşey bıraktım ki eğer ona yapışırsanız, benden sonra dalâlete düşmezsiniz: Allah'ın Kitabı ve Sünnetim.19[19]
Kur'an ve Sünnet'teki bu deliller, Allah Teâlâ'nın Kitabı'ndaki hükümlere ve O'nun Hz. Peygamber'in diliyle kullarına gönderdiklerine tâbi olmanın farz olduğunu gösterir.
Peygamber'in çağırmasını, aranızda herhangibirinizin çağırmasıyla bir tutmayın. Allah sizden, birbirinizin arkasına gizlenerek sıvışıp' gidenleri bilir. Peygamber'İn emrine aykırı davrananlar, kendilerine bir belânın

çarpmasından yahut onlara acı bir azabın uğramasından sakınsınlar. (Nûr/63)

Bazı Fıkhı Istılahların Tarifi

Fıkhın konularına ve meselelerine girmeden önce birtakım fıkhı ıstılahların tarif edilmesi gerekir. Çünkü fıkıh hükümleri onların üzerine bina edilir.
Bu fıkhı ıstılahlar şunlardır: .

1. Farz

Şeriatın yapılmasını kesin olarak emrettiği şeylere farz denir. Onu yapan sevap, terkeden günah kazanır. Misal olarak orucu gösterebiliriz. İslâm, kesin bir şekilde bizden oruç tutmamızı istemektedir.
... sizin üzerinize de oruç farz kılındı. (Bakara/183)
Oruç tutarsak hiç kuşkusuz cennette mükâfatı, tutmazsak cehennemde cezası verilecektir.

2. Vacib

Vacib, Şafii mezhebinde farz anlamındadır. Vacib ile farz arasında -hac konusu hariç- hiçbir fark yoktur. Hac konusundaki vacib, haccın sıhhati için şart olmayan birşeydir. Diğer bir ifadeyle kişinin terketmesiyle haccın sıhhatine zarar gelmeyen birşeydir. Bunlar cemrelere taş atmak, mikatta ihrama girmek ve haccın diğer vacibleridir. Hacca giden bir kimsenin -bu vacibleri yerine getirmediği takdirde- haccı yine de sahih'tir, fakat kendisi günahkârdır. Terkettiği bu vacibleri, kurban keserek telafi etmelidir.
Haccın sıhhati, haccın farzlarını yerine getirmeye bağlıdır. Başka bir ifadeyle, terkedilmesiyle haccın batıl olduğu şeylerdir. Bunun misali Arefe'de vakfe'ye durmak ve haccın diğer farzlarıdır. Bu farzları yerine getirmeyen kimsenin haccı batıl olur.

3. Farz-ı Ayn

Her mükelleften kesin olarak yapılması istenen namaz, oruç, hac gibi ibadetlere farz-ı ayn denir. Bu ibadetler her mükellefe ayrı ayrı farzdır. Bu farzı bazı mükelleflerin yerine getirmesi, diğer mükelleflerin üzerinden düşürmez.

4. Farz-ı Kifaye

Fert fert her müslümandan değil de müslümanlarm tümünden yapılması istenilen şeylere farz-ı kifaye denir. Bunları müslümanlardan bazıları yaparsa, diğer müslümanlann üzerlerinden bu mükellefiyet düşer. Eğer hiç kimse yerine getirmezse bütün müslümanlar günahkâr olur.
Bunun misali de ölen bir müslümanı teçhiz ve tekfin edip cenaze namazını kılmaktır. Çünkü müslümanlardan biri ölürse onu yıkamak, kefenlemek ve cenaze namazını kılmak sonra götürüp defnetmek bütün müslümanlara farzdır. Fakat müslümanlardan bir kısmı bu farzı yerine getirirse, bu mükellefiyet diğer müslümanlann üzerinden düşer ve onlar günahkâr olmazlar. Ancak bütün müslümanlar bu farz-ı kifaye'yi terke-derlerse günahkâr olurlar.

5. Rükün

Yapılması vacib olan fiilin parçasına rükün denir. Bunun misali namazda Fatiha sûresini okumak, rükû ve secde etmektir. İşte bunların her-biri bir rükündür.

6. Şart

Yapılması vacib olan, fakat bir fiilin parçası olmayan şeylere şart denir. Bunun misali abdestin, namazın, namaz vaktinin, kıblenin bilinmesi gibi şeylerdir. Bunlar namazdan hariç olan namazın mukaddimeleridir. Namazın sahih olması için bunların bulunması gerekir. Bundan ötürü bunlara şart denilmiştir.

7. Mendub

Şeriatın yapılmasını tavsiye ettiği, yapanların sevap kazandığı yapmayanların ise günahkâr olmadığı şeylere mendub denir Bunlar kuşluk namazı, Şevval ayında altı gün oruç tutmak, gece ibadeti yapmak ve benzerleri gibi hususlardır. Mendub'a aynı zamanda sünnet, müstehab, tatavvu ve nafile de denir.

8. Mubah

Yapılması ve yapılmaması şeriat açısından müsavi olan hususlara mubah denir. Şeriat bu gibi şeylerin ne yapılmasını, ne de terkedilmesini emretmemiştir. Bunlar insanlara bırakılmıştır. Bu nedenle yapılmasında sevap, terkedilmesinde günah yoktur. Bunun misali şu ayette bulunmaktadır:
Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayın! (Cuma/10)
Bu ayet Cuma namazından sonra çalışmanın mubah olduğunu gösterir. Bu nedenle namazdan çıkınca isteyen çalışır, istemeyen çalışmaz.

9. Haram

Şeriatın yasak ettiği şeylere haram denir. Bunların terkedilmesinde sevap, yapılmasında ise ceza vardır. Bunun misali adam öldürmek ve insanların mallarını batıl yolla yemektir.
Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmeyin. (İsra/33)
Mallarınızı aranızda, batıl (sebepler) ile yemeyin. (Bakara/188)
İnsan bu haramlardan birini işlerse günahkâr olur, bunları Allah için terkettiği zaman da sevap kazanır. Haram'a aynı zamanda mahzur, masiyet ve zenb de denir.

10. Mekruh

Mekruh 'tahrimen mekruh' ve 'tenzihen mekruh' olmak üzere ikiye ayrılır.

a. Tahrimen Mekruh

Şeriatın mükelleften kat'î olmayan zannî bir delille mutlaka ve icbarı olarak yapmamasını talep ettiği şeye tahrimen mekruh denir. Onun terkedilmesi sevap, yapılması ise günahtır. Fakat onun günahı, haramın günahından hafiftir. Buna misal, güneş doğarken veya batarken namaz kılmaktır. İşte buna tahrimen mekruh olan namaz denir.

b. Tenzihen Mekruh

Şeriatın mükelleften birşeyi yapmamasını, yüzçevirmesini icbarı olmayarak talep ettiği şeye tenzihen mekruh denir. Bu gibi şeyler terkedildiği zaman sevap verilir, fakat işlenirse cezayı gerektirmez. Buna misal, hac'da Arefe günü oruç tutmaktır. Eğer kişi Arefe günü oruç tutmayı

terkederse sevap kazanır, fakat oruç tutarsa günahkâr olmaz.

11. Eda

İbadetleri şeriatın tayin ettiği vakitte yapmaya eda denir. Bunun misali, Ramazan orucunu Ramazan ayında tutmak, öğle namazını şeriatın tayin ettiği vakitte kılmaktır.

12. Kaza

13. İade

Bir ibadeti vaktinde iki defa yapmaya iade denir. Bu, faziletinin fazlalığından ötürü yapılır. Namazını tek başına kılan bir kimsenin, cemaatle namaz kılanları gördüğünde, cemaat sevabını elde etmek için tekrar namaz kılması, namazı İade etmektir. Böyle yapmak sünnet'tir.

TAHARET

Taharet'in Hükümleri

Taharet Kelimesinin Mânâsı

Lugatta taharet, nezafet ve temizlik demektir. Istılahta taharet, necaset denilen maddî pisliklerden ve hades denilen hükmî ve manevî pisliklerden temizlenmeyi ifade eder. Arapçada tatahhara bi'l-ma (=kirlerden suyla temizlendi) ve tatahhara. min'eî-hased (^kıskançlıktan kurtuldu) denir.
Taharet, şer'an namazın kılınmasını helâl kılan veya onun hükmünde olan bir fiildir. Abdestsiz kimsenin abdest alması, cünüp olan kimsenin yıkanması, bedeninde ve mekanında necis bulunan bir kimsenin o necaseti izale etmesi gibi fiillerdir.

İslâm'ın Nezahet ve Taharete Verdiği Önem

İslâm, taharet ve nezafete çok önem vermiştir. Bu durum aşağıdaki örneklerden anlaşılabilir.
a. Namaz için hergün birkaç defa abdest almayı emretmiştir.
Ey inananlar, namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı mesnedin ve ayaklarınızı da topuklara kadar (yıkayın). (Mâide/6)
b. Cinsî münasebetten sonra yıkanmayı emretmiştir. Eğer cünüp iseniz tam temizlenin. (Mâide/6)
Hz. Peygamber de şöyle demiştir:
Her müslümanın haftada bir kere yıkanması, o günde başını ve bedenini yıkaması Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır.[20][1]
c. Tırnakların kesilmesini, dişlerin ve elbiselerin temizlenmesini emretmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurur:
Beş şey fıtrattandır: Sünnet olmak, etek traşı olmak, koltuk altlarındaki kılları temizlemek, tırnakları kesmek ve bıyığı kısaltmak.[21][2]
Eğer ümmetime zor gelecek olmasaydı, her namazda misvak kullanmayı emrederdim.[22][3]
İbare bir diğer rivayette şöyle gelmiştir:

Her abdest alışta (misvak kullanmayı emrederdim).23[4]
Allah Teâlâ 'Elbiseni temizle' (Müddessir/4) buyurmuş ve Hz. Peygamber de ashabına şöyle demiştir:
Siz kardeşlerinizin yanma gidiyorsunuz. Elbiselerinizi temizleyin, bineklerinizin eğerini düzeltin ki insanlar arasında örnek olasınız.
Allah çirkin sözü ve fiili sevmediği gibi mübalağalı ve zoraki bir şekilde konuşmayı da sevmez.24[5]
Allah tevbe edenleri sever, temizlenenleri sever. (Bakara/222) .
İslâm dini tahareti imanın yansı saymıştır. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Temizlik imanın yarısıdır.25[6] Taharet'in Hikmetleri
İslâm dini, tahareti birçok sebepten ötürü emretmiştir. Bunlardan bazılarını zikredelim.
1. Taharet fıtratın gereğidir. İnsan fıtraten nezafete meyleder, tabii olarak kirden ve necasetten kaçar. İslâm'ın fıtrat dîni olması hasebiyle tahareti ve nezafeti emretmesi çok tabiidir.
2. Müslümanın kerametini ve izzetini korumak için emretmiştir. İnsanlar tabiaten nezafete meyleder; temiz yerlerde oturmayı sever, pis yerlerden kaçarlar. İslâm da mü'minin izzetini korumakta hassas olduğu için, mü'minlere nezafeti emretmiştir ki insanların arasında temiz ve aziz olsunlar.
3- Sıhhati korumak için emretmiştir. Çünkü nezafet, insanı hastalıklardan koruyan en önemli etkenlerden biridir. Hastalıklar çoğu zaman pislik nedeniyle yayılır. İslâm dini bedenin, yüzün, ellerin, burunun ve ayakların daima temiz tutulmasını ister, çünkü en fazla kirlenen azalar bunlardır. Bu azaları hergün birkaç kere yıkamak, insanı hastalıklardan korur.
4. Kişinin Allah'ın huzurunda temiz ve nezih bir şekilde durması için emretmiştir. Çünkü müslüman namazda Allah'a hitap eder, O'nunla mü-nacaat eder. Bu nedenle hem zahirinin hem de bâtınının temiz olması gerekir. Çünkü Allah, çok tevbe edenleri ve çok temizlenenleri sever. (Bkz. Bakara/222)

Kendileriyle Temizlik Yapılan Sular

Bu sular yağmur, kar, deniz, nehir, kuyu ve çeşme suları gibi tabii sulardır. Kendisiyle temizlik yapılan suları şu sözle de ifade edebiliriz: Gökten inen ve yerden çıkan sular.

Gökten tertemiz bir su indirdik. (Furkan/48)
Sizi temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek, kalplerinizi (birbirine) bağlamak ve ayaklan(mzı) pekiştirmek için üzerinize gökten bir su indiriyordu. (Enfai/11)
Bir kişi Hz. Peygamber'e şöyle sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz deniz yolculuğuna çıkıyoruz ve beraberimizde de az bir su götürebiliyoruz. O su ile abdest alsak susuz kahnz. Acaba deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?' Hz. Peygamber şöyle cevap verdi:
Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir[26][7]

SULAR

Suların Kısımları

Sular.dört kısma ayrılır:
1. Temiz ve temizleyici olan sular.
2. Temiz ve temizleyici olmakla beraber kullanılması mekruh olan sular.
3. Temiz olduğu halde temizleyici olmayan sular.
4. Necis olan sular.

Temiz ve Temizleyici Olan Su

Bu su mutlak (tabii) sudur kî Allah'ın yaratmış olduğu vasıf üzerindedir. Bu suyun, uzun zaman beklemesinden, topraktan veya uzun zaman durgun olarak durmasından ötürü oluşan yosundan dolayı değişmesi^ onu mutlak (tabii) su olmaktan çıkarmaz. Bulunduğu yerden veya aktığı mecradan dolayı değişmesi de onu mutlak (tabii) su olmaktan çıkarmaz. Suyun kükürtlü bir araziden çıkması veya yatağında kükürtlü toprak bulunması suyun değişmesine sebep olur. Fakat bu değişmeden ötürü mutlak (tabii) su olmaktan çıkmaz. Çünkü suyu bunlardan korumak mümkün değildir.
Mutlak (tabii) suyun hem temiz, hem de temizleyici olduğuna şu hadîs delildir: Bir bedevî kalkıp mescide bevletti. Halk onu engellemek (veya dövmek) için kalktıklarında Hz. Peygamber onlara şöyle buyurdu:
Onun yakasını bırakın, o işini tamamladıktan sonra bir kova su dökün. Çünkü siz, zorlaştırıcı olarak değil, kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz.[27][1]
Hz. Peygamber'in, sidik üzerine su dökülmesini emretmesi, suyun temizleyici olduğuna delâlet eder.
Temiz ve Temizleyici Olmakla Beraber Kullanılması Mekruh Olan Su
Güneş altında ısınan su temiz ve temizleyici olduğu halde kullanılması mekruhtur. Ancak bu suyun mekruh olması şu üç şarta bağlıdır:
1. Arabistan gibi sıcak bir memlekette olması.
2. Altın ve gümüşün dışında demirden, bakırdan veya çekiçle dövülebilen bir madenden olup suya etki eden bir kapta bulunması.
3. Ölü veya diri insan bedeninde kullanılması veya at gibi alaca hastalığına maruz kalan bir hayvanın bedeninde kullanılmış olması.

İmam Şafii, Hz. Ömer'in bu tür bir su ile yıkanmayı mekruh görüp şöyle dediğini rivayet ediyor: 'Ben güneşte ısınmış suyun kullanılmasını tıp açısından mahzurlu buluyorum. Çünkü güneşte ısınan su, alaca hastalığına sebep olur'.
Bunun sebebi şudur: Şiddetli güneş, kapta yağımsı bir madde meydana getirir ve bu madde çözülüp su yüzüne çıkar. Eğer o madde ısındıktan sonra bedene değerse, zarar vermesi ve alaca hastalığına sebep olması mümkündür, (Bu, deride görülen bir hastalıktır).
Temiz Olduğu Halde Temizleyici Olmayan Su Bu su iki kısma ayrılır:
1. Az olup abdest ve gusüî gibi farz olan taharette kullanılmış olan sudur. Bu tür suyun temiz olduğuna şu hadîs delildir. Cabir b. Abdullah şöyle anlatıyor:
Şiddetli hasta olmuş baygınlık geçiriyordum. Hz. Peygamber yanıma gelerek abdest aldığı suyunu üzerime döktü. [28][2]
Eğer abdestte kullanılan su temiz olmasaydı, Hz. Peygamber o suyu Cabir'in üzerine dökmezdi. Hz. Peygamber'in böyle yapması, bu tür suyun temiz olduğuna delâlet eder. Bu suyun temizleyici olmamasının delili Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadîstir:
Cünup olan kimse, akmayan durgun suda gusletmesin.[29][3]
Bu hadîsi Ebu Hüreyre'den dinleyenler 'Ey Ebu Hüreyre! O halde biz ne yapacağız?' dediler. Ebu Hüreyre şöyle dedi: 'Suyu avuçlarınızla alarak abdest alır veya gusledersiniz'.
Burada abdestin hükmü de guslün hükmü gibidir. Çünkü amaç ikisinde de abdestsizliğin giderilmesidir. Bu hadîs, durgun suda yıkanmanın, o suyu temizleyici olmaktan çıkardığına delâlet eder. Eğer böyle olmasaydı, Hz. Peygamber bunu yasaklamazdı. Fakat bu yasak, az olan durgun sulara hamledilir. Çünkü bu konuda başka deliller vardır.
2. Mutlak (tabii) su olmakla beraber kendisine çay gibi temiz birşey katılırsa, o katılan şeyle su arasında bir münasebet de yoksa, sudan ayrılması da mümkün değilse ve artık o su kendisine mutlak (tabii) su demenin mümkün olamayacağı bir şekilde değişmişse, böyle bir su temizleyici olmaz. Eğer suya katılan temiz şey, suyun sıfatlarında (tadında, kokusunda, renginde) bir değişiklik meydana getirmiyorsa ve su ile arasında uygunluk da varsa, o zaman takdir edilir; eğer suyun tadı nar suyu gibi, rengi üzüm şırası gibi, kokusu lazen denilen madde gibi olursa bozulduğuna hükmedilir. Bu tür su temizdir, fakat temizleyici değildir.
Temizleyici olmamasının nedeni, bu durumda ona su

denilememesidir. Zira Şârî temizliği suya bağlamıştır.

Necis Olan Su

Necis olan su, içine necaset düşen sudur. Bu da iki kısma ayrılır.
Birinci kısım, az olan sudur. Bu da iki kulle'den az olan sudur. Bu su necasetin düşmesiyle necis sayılır. Düşen necaset az olup suyun renginde, kokusunda, tadında hiçbir değişiklik yapmasa dahi yine de necis olur. İki külle, Bağdad batmanıyla 500 batman sudur. Bugünkü ölçülerle 192,857 kilograma eşittir. Bugünkü metre ölçüsüyle uzunluğu, eni ve derinliği tam 1 zira ve 1 zira'nın 1/4'i kadardır. Hz. Peygamber'e, çölde bulunan, yırtıcı ve diğer hayvanların da ihtiyacını giderdiği su hakkında sorulduğunda şöyle demiştir:
Su iki külle kadar olursa pislik taşımaz.[30][4]
Diğer bir rivayette ibare 'necis olmaz' şeklinde gelmiştir. Hadîsin mefhumundan, iki kulle'den az olan suyun hayvanların içmesiyle necis olacağı anlaşılır. İsterse hayvanların içmesiyle bozulmasın. Bunun doğruluğu Hz. Peygamber'in şu hadîsiyle sabittir.
Biriniz uykudan uyandığında, sakın elini üç kez yıkamadan önce su kabına daldırmasın. Çünkü uyurken elinin nerede gecelediğini bilmez.[31][5]
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, uykudan uyanan bir kimsenin elini yıkamadan önce su kabına sokmasını yasaklamıştır. Çünkü elin, görülmeyen bir necasetle pislenmiş olması mümkündür. Görülmeyen' necasetin suyun vasıflarını değiştirmediği malumdur. Eğer su, mücerred necasetle necis olmasaydı, Hz. Peygamber bunu yasaklamazdı.
İkinci kısım, iki külle veya daha fazla olan sudur. Bu su, sadece necasetin düşmesiyle necis olmaz. Ancak suya düşen necaset, suyun renginden, kokusundan ve tadından birini değiştirirse necis olur. Bunun delili İcma'dır. İbn Münzir söyle der: 'Suyun içine az veya çok necaset düşüp de tadından, kokusundan ve renginden birini bozarsa, bu tür suyun necis olduğunda âlimler icma etmiştir'.[32][6]

Suyun Dört Kısmından Temizliğe Elverişli Olanı

Bilindiği gibi bu dört kısım suyun tamamı abdest almaya, necaseti gidermeye elverişli değildir. Taharete elverişli olan sadece birinci kısmıdır.

İkinci kısım da bedende kullanıldığı takdirde temizliğe elverişlidir. Üçüncü kısım her ne kadar temiz ise de ancak yemekte ve içmekte kul-
Dördüncü kısım ise

KAPLAR

Kaplardan maksat, içine sıvı veya katı maddeler konan şeylerdir. Kapların değişik durumları vardır.

1. Altın ve Gümüş Kapların Hükmü

Altın ve gümüşten yapılmış kapların kullanılması yister abdestte, ister su içmede, ister başka şeylerde olsun- haramdır. Ancak zaruret varsa; altın ve gümüşten yapılmış kaplardan başka bir kap da yoksa o takdirde kullanılabilir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sakın harir (ipekli) ve dibac (ipeklinin başka bir çeşidi) giymeyin. Altın ve gümüşten yapılmış kaplardan yeyip-içmeyin. Çünkü o kaplar ve ipekliler dünya da kâfirlerin, ahirette ise bizimdir.[33][1]
Bunların başka şeylerde kullanılmaları da giyecek ve yiyeceklerdeki kullanımlarına kıyas edilir. Bu haramlık hem erkek, hem de kadın için sözkonusudur; yani bu tür kapları kadın da erkek de kullanamaz. Bu kaplan edinmek de kullanmak gibi haramdır. Çünkü kullanılması haram olan şeyin, edinilmesi de caiz olmaz. Meselâ evi süslemek amacıyla bu kapların edinilmesi haramdır.

2. Altın ve Gümüş ile Yamalı Kapların Hükmü

İster az, ister çok olsun altınla yamalanmış kapların kullanılması her durumda haramdır. Gümüşle yamanmış kap, eğer süs için değil de ihtiyaç için edinilmişse caizdir. Eğer süsleme maksadıyla büyük bir yama yapılmışsa kullanılması haramdır. İhtiyaçtan ötürü yamalanmakla beraber yama büyükse veya yama küçük olmakla beraber süs için yapılmışsa kullanılması mekruhtur. İhtiyaç nedeniyle gümüşten büyük bir yama yapılan kabın kullanılmasının caiz olduğunun delili şudur. Kasım el-Ahvel şöyle diyor: Enes b. Malik'in yanında Hz. Peygamber'in su kabını gördüm, gümüş ile yamanmıştı. Enes 'Bu kap ile Hz. Peygamber'e şu kadar zaman su verdim' dedi.[34][2]

3- Kıymetli Madenlerden Yapılmış Diğer Kaplan Kullanmanın Hükmü

Elmas, inci, mercan gibi kıymetli madenlerden yapılmış kaplan kullanmak caizdir. Çünkü bunlar hakkında herhangibir yasak varid olmamıştır. Eşyada asıl olan ibahadır. Hakkında haram olduğuna dair bir delil bulunmayan herşey mubahtır.

4. Kâfirlerin Kaplarını Kullanmanın Hükmü

Kâfirlerin kaplarını kullanmak caizdir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kâfirlerin kaplarını yıkayın ve onlarla yemek yeyin.[35][3]

Hz. Peygamber'in 'yıkayın' emri istihbab içindir. Zira kâfirlerin bu kapları, haram olan içki veya domuz gibi şeylerde kullanmış olmaları mümkündür. Kâfirlerin kullandıkları elbise ve diğer eşyaların kullanılması da kaplann kullanılması gibi helâldir.

TAHARETİN ÇEŞİTLERİ

Taharet necasetten ve hades'ten olmak üzere iki çeşittir. Necaset'ten Taharet
Necaset temiz olmayan şeylere verilen isimdir. Şerhan, kan ve sidik gibi namazın sıhhatine mâni olan pisliktir.

Bizzat Necis Olan Şeyler

Bizzat kendileri necis olan şeyler çoktur. Biz onların en önemlilerini zikredeceğiz.
1. Hamr (şarap) ve sarhoşluk veren her sıvı madde necistir.
Ey inananlar hamr (şarap), kumar, dikili taşlar, şans okları hep şeytan işi birer pisliktir.
Hz Peygamber de şöyle buyurmuştur.
Sarhoşluk veren herşey hamr'dır, her hamr da haramdır.[36][1]
2. Köpek ve domuz.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Birinizin kabından bir köpek su içerse, o kabı biri toprak ve su ile karışık olmak üzere yedi defa yıkasın.[37][2]
3. Murdar olan hayvan. .
Murdar olan hayvandan maksat, şer'î bir şekilde kesilmeyen hayvandır.
Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, vurul(arak öldürül)müş, yukardan düşmüş, boynuzlanmış ve canavar parçalayarak ölmüş olan hayvanlar -henüz canları çıkmadan kesmeniz hariç- dikili taşlar (^putlar) üzerine boğazlanan hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı.
(ıMâide/3)
Onun haram olması, necis olmasından ötürüdür. Putların adına kesilen ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar da murdardır, necistir ve yenilmeleri haramdır.

Leşin Necasetinden İstisna Edilen Şeyler

Üç şey leşin necasetinden istisna edilmiştir:
a. İnsan ölüsü.
Andolsun biz, Ademoğullarını şerefli kıldık. (îsra/70)

İnsanı şereflendirmenin neticesi, ister ölü, ister diri olsun insanın temiz olmasıdır.
Nitekim Hz. Peygamber 'Sübhanallah! Mü'min necis olmaz' buyurmuştur.[38][3] '
İbn Abbas 'Müslümanın ölüsü de dirisi de necis olmaz' demiştir, b-c. Balık ve çekirge ölüsü helâldir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Size iki ölü ile iki kan helâl kılındı. İki ölü, balık ile çekirgedir. İki kan ise ciğer ve dalaktır.[39][4]
4. Akan kan necistir.
İrin de akan kan hükmündedir.
De ki: 'Bana inen vahiyde (Kur'an'da), yiyen bir kimse için yiyeceği şeyden leş, akan kan, necis olan domuz ve Allah'tan başkası adına bir fısk olarak boğazlanan müstesna (sizin haram kıldıklarınızdan) haram edilmiş birşey bulamıyorum. (En'âm/145)
5. İnsan ve hayvan pisliği necistir.
Bir bedevi mecside küçük abdestini yaptığında, Hz, Peygamber şöyle buyurmuştur:
Onun sidiği üzerine bir kova su dökün![40][5] Bu hadîs, sidiğin necis olduğuna delâlet eder.
6. Canlı bir hayvandan kesilen parça da necistir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Canlı bir hayvandan kesilen parça murdar olmuş sayılır.[41][6] Eti yenen hayvanların tüyleri bu haramlık hükmünden istisna edilmiştir. Nahl sûresinin 80. ayeti buna delâlet eder.
7. Eşek ve benzeri gibi eti yenmeyen hayvanların sütü de necistir.
Zira bu hayvanların sütü de eti gibidir. Eti necis olduğuna göre sütü de necistir.

Aynî ve Hükmî Necaset

Aynî necaset, gözle görülen bir maddesi olan veya renk ve koku gibi bir sıfatı olan dışkı, sidik ve kan gibi necasetlerdir.
Hükmî necaset ise maddesinden, renginden, kokusundan eser kalmamış, kuruyup eserinin ortadan kalktığı necasetlerdir. Bunun misali, elbiseye bulaştıktan sonra kuruyan sidiktir.
Mugalleze, Muhaffefe ve Mutavassıta Necaset

Mugalleze necaset, köpek ve domuzun necasetidir. Bunlarin mugalleze necaset olduklarının delili onların, diğer necasetler gibi bir defa yıkanmakla temizlenmemeleridir. Onları, biri toprak ve su ile karışık olmak üzere yedi defa yıkamak gerekmektedir. Bu husus daha önce köpeğin dokunduğu şeylerin nasıl temizlenmesi gerektiğini bildiren hadîste geçmişti. Köpekten daha pis olan domuz da köpeğe kıyas edilmiştir.
Muhaffefe necaset ise, iki yaşını doldurmamış, sadece süt ile beslenen çocuğun sidiğidir. Bunun muhaffefe necaset olduğunun delili, üzerine su serpmenin yeterli olmasıdır. Ancak su, akmayacak ve bütün necaseti kapsayacak şekilde serpilmelidir.[42][7]
Ümmü Kays, yemek yiyemeyecek kadar küçük olan. oğlunu Hz. Peygamber'e getirdi. Çocuk, Hz. Peygamber'in elbisesine işedi. Hz. Peygamber biraz su getirilmesini istedi. Suyu, sidiğin bulaştığı yere dökmekle yetindi.
Mutavassıta necaset, insan sidiği ile hayvan dışkısı ve kanıdır. Bunlara orta. mânâsına gelen mutavassıta sıfatının verilmesi sudan başka birşeyle temizlenmemelerindendir. Bu necasetin, bir yıkama ile maddesi, kokusu ve rengi giderilirse tekrar tekrar yıkamak vacib değildir.
Enes şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, def-i hacet için çöle çıktığında ona su götürüyordum, o su ile temizleniyordu'.[43][8]
Hz. Ali şöyle diyor: "Ben mezisi çok olan bir kişiydim. Bu durumu Hz. Peygamber'e sormaktan utandığım için Mikdad b. Esved'e sormasını söyledim. Hz. Peygamber 'Bu durumdaki kişinin abdest alması yeterlidir' dedi[44][9]

Taharet'in Çeşitleri

Daha önce de zikrettiğimiz bir hadîste Abdullah b. Mes'ud şöyle demiştir: "Hz. Peygamber büyük abdestini yaptı. Bana üç taş getirmemi söyledi. İki taş buldum, üçüncü bir taş bulamadığım için bir tezek götürdüm. Hz. Peygamber taşlan aldı 'Bu necistir' diyerek tezeği attı".[45][10]
Yukarıda zikrettiğimiz hadîsler, bu şeylerin necis ve haram olduklarına delâlet ederler. Zikredilmeyen şeyler de zikredilenlere kıyas edilmiştir.

Necasetlerden Temizlenmenin Keyfiyeti

Köpek ve domuz necaseti gibi galiz necasetler, biri toprakla karışık olmak üzere yedi defa su ile yıkamakla temizlenir. Bu necasetlerin aynî veya hükmî, elbisede, bedende veya mekânda olması hükmü değiştirmez. Böyle olduğunun delili, köpeğin dokunduğu şeyle ilgili olan ve daha önce geçen hadîstir.
Sütten başka birşey yemeyen çocuğun sidiğine hafif necaset denir. Bu necaset, üzerine su dökülmekle temizlenir. Aynî, hükmî, bedende, elbisede veya mekânda olması hükmü değiştirmez.
İnsan ve hayvan pisliğine 'mutavassıta (orta) necaset' denir. Bu necaset su ile temizlenir. Maddesinin, kokusunun ve renginin ortadan kalkması gerekir. Bunun da aynî, hükmî, elbisede, bedende veya mekânda olması hükmü değiştirmez. Ancak kan gibi giderilmesi zor olan bir necasetin renginin kalması zarar vermez.
Köpek ve domuz hariç diğer hayvanların derileri, tabaklanmakla temiz olur. Tabaklama, üzerinde kaldığı takdirde deriyi çürüten nemin giderilmesidir. Bu işlem yakıcı bir kokuya sahip olan bir madde ile yapılır. O madde deriyi öyle bir hale getirir ki suya sokulduğunda derinin kokusu kalmaz ve çürümez. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Deri tabaklandığında temizlenmiş olur.[46][11]
Tabaklama işlemi yapıldıktan sonra, tabaklamada kullanılan necis ilaçların derinin üzerinden temizlenmesi vacibdir.

Affedilen Necasetler

İslâm, temizlik dinidir. Bu nedenle de nerede olursa olsun necasetin giderilmesini ister. Elbisede, mekânda, bedende olan necasetleri, namazın sahih olması için temizlemeyi şart koşmuştur. Aynı zamanda İslâm dini kolaylığı da gözettiği için sıkıntıyı kaldırır. Bundan ötürü yok edilmesi ve sakınılması zor olan bazı necasetleri, zorluk olmasın diye affetmiştir. İslâm'ın affettiği necasetler şunlardır:
1. Kasden bulaştırılmayan az kan, irin, pire kanı ve sivrisinek pisliği affedilmiştir.
2. Elbise veya bedene bulaşan sidik sıçramaları, necasetin hangi kısmından olursa olsun affedilmiştir.
3. Yaralardan çıkan kan ve irinler çok da olsa affedilmiştir. Ancak kendi yaralarından çıkanlar kişinin kendisi için affedilmiştir; başkasına bulaşırsa temizlenmesi gerekir. Ayrıca yaradan çıkan kan ve irin, kasden yaranın

üzerine sürülmemelidir. Kendi normal yerinde bırakılmalıdır.
4. Harman sürmek için geme koşulan hayvanların dışkısı da affedilmiştir. Sağım esnasında sütün içine düşen ve sütü bozacak kadar çok olmayan pislikler necis değildir. Bunların sütün içinden çıkarılması yeterlidir.
5. Balığın suyu bozmayacak kadar olan pisliği, Mekke hareminin, Medine'nin, Şam'daki Emevî Camii'nin ve benzeri mekanlardaki kuş pislikleri affedilmiştir. Çünkü bu, sakınılması mümkün olmayan bir husustur.
6. Çok olmamak şartıyla kasabın elbisesine bulaşan necaset affedilmiştir.
7. Etin üzerinde kalan kan affedilmiştir.
8. Kusup ağzı pislenen çocuğun, annesinin memesine bulaştırdığı pislik affedilmiştir.
9. Yollarda insanın üzerine sıçrayan çamur affedilmiştir.
10. Sinek, bal arısı ve karınca gibi akıcı kanı olan bir hayvan sıvı bir maddeye düşüp ölür ve o sıvıyı bozmazsa, bu o sıvıyı necis yapmaz. Ancak bunlar kasden sıvı maddelerin içine atılmamalıdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Birinizin kabına sinek düşerse sineğin tamamını kaba batırıp atsın! Çünkü sineğin kanadının birinde zehir, diğerinde şifa vardır.[47][12]
Eğer sinek içine düştüğü şeyi necis etseydi, Hz. Peygamber 'onu kaba batır, sonra at' demezdi. Diğer küçük böceklerde sineğe kıyas edilmiştir.
11. Meyve, peynir ve sirke gibi şeylerin içinde oluşup. dışarıya çıkmadan ölen küçük kurtçuklar da affedilmiştir.
12. Ateşte yanan necis maddelerden çıkan ve elbiselere isabet eden duman az olursa affedilmiştir. Ateş olmadan çıkan necis şeylerin buharı ise necis değildir.
13. Tuvaletten ve insanın arkasından çıkan koku necis değildir. Sözgelimi bu kokudan bir torba doldurulup namaz esnasında kişinin yanında bulunsa bile namazın sıhhatine zarar gelmez.
14. Eti yenmeyen hayvanın elbiseye veya bedene yapışan birkaç kılı affedilmiştir.
15. Farelerin evdeki anbara bıraktıkları dışkı affedilmiştir.
16. Peynir mayasında kullanılan öd affedilmiştir.
17. Tezekle yakılan tandırda pişirilen ekmek necis değildir.
18. İşkembedeki temizlenmesi zor olan kalıntılar affedilmiştir.
Bu gibi durumlarda genel bir kural vardır ki çıkarılması zor olan birşeyin

kalıntısı affedilir. Diğer bir genel kaide de şudur: Eti yenmeyen hayvanın tüyleri bitişikse temizdir. Ayrılır bir halde veya az olursa affedilir.

İSTİNCA

İstinca ve Âdabı

İstinca, sidik ile dışkının çıkış yerlerindeki necaseti temizlemektir. 'Eziyetten kurtulmak' mânâsına gelen neca kökünden veya 'yüksek arazi' mânâsına gelen necve'den veya 'dübürden çıkan' anlamına gelen neciv'den alınmıştır. İstinca eden eziyetten kurtulduğu ve bunu da çoğu kez yüksek arazilerin arkasına gizlenip yaptığı için ıstılahta bu ismi almıştır.
İstinca'nin hükmü vacib olmasıdır. Bu hükmün delili, ileride gelecek olan hadîstir.

İstinca Yapılacak Şeyler

Necasetten temizlenmek için mutlak (tabii) su kullanmak caizdir. Ayrıca necaseti gideren taş ve benzeri her çeşit kuru şeyle de istinca yapmak caizdir. Fakat en iyisi taş ve benzeri şeylerle silinip su İle temizlenmektir. Çünkü taş pisliği siler, su da eserini giderir. Ancak biri kullanılacaksa su kullanılmalıdır. Zira su hem necaseti, hem de eserini temizler. Eğer sadece taş ile temizlenilebiliyorsa, kullanılan taşın kuru olması şarttır. Ön ve arkadan çıkan necaset, kurumadan temizlenmelidir. Necasetlerin çıkış yerlerini de fazla aşmamak gerekir; yani dübürün duvarlarını ve zeker'in sünnet mahallini aşmamahdır. Ayrıca taş veya taş yerine kullanılan maddenin üç taneden az olmaması gerekir.
Eğer üç taşla veya taş yerine kullanılan madde ile pislik temizlenmezse, taş sayısını artırmalıdır. Fakat taşlan veya taş yerine kullanılan maddeleri üç, beş, yedi, dokuz gibi tek sayılarda kullanmak sünnettir.
Enes b. Malik şöyle anlatıyor: 'Hz. Peygamber def-i hacet için dışarı çıktığında ben ve yaşıtım olan başka bir çocuk deriden yapılmış bir kabı su doldurur, Hz. Peygamber'e verirdik. Hz. Peygamber o su ile istinca yapardı. Bir de küçük süngü götürürdük, Hz. Peygamber o süngüyü yere dikerek sütre yapar ve ona doğru namaz kılardı'.[48][1]
İbn Mes'ud şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber büyük abdeste çıktı, bana üç tane taş getirmemi emretti'.[49][2]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Biriniz büyük abdeste gittiğinde beraberinde üç taş götürsün, onlarla

temizlensin. Temizlenmek için üç taş yeterlidir.50[3]
Hz. Peygamber 'Şu ayet Küba ehli hakkında nazil oldu* diyerek tevbe Suresinin 108. ayetini okumuştur:
Orada asla namaza durma, ta ilk günden beri takva üzere kurulan mescid, elbette içinde namaza durmana daha uygundur. Onda temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever. (Tevbe/108)
Ebu Hüreyre 'Küba ehli su' ile temizleniyordu, bu ayet onlar hakkında nazil oldu' demiştir.51[4]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
İstincada üç taştan az kullanmayın.52[5]
Kim taş ile istinca yaparsa, taşları tek sayıda kullansın.53[6] İstinca Yapılmayacak Şeyler
Aslı necis olan veya sonradan necis olan şeylerle istinca yapılmaz. Çünkü böyle şeyler necaseti gidermez, daha da artırır. Abdullah b. Mes'ud şöyle rivayet ediyor. "Hz. Peygamber büyük abdeste çıktı, bana üç taş getirmemi emretti, iki taş bulabildim. Üçüncü taş yerine kurumuş bir hayvan dışkısı götürdüm. Hz. Peygamber taşları aldı, dışkıyı atarak (Bu necistir' dedi".54[7]
İnsanların yiyeceği olan ekmek, cinlerin yiyeceği olan kemik gibi şeylerle de istinca yapılmaz. İbn Mes'ud, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: 'Cinlerin elçisi bana geldi. Onunla beraber gidip cinlere Kur'an okudum'. İbn Mes'ud olayın devamını şöyle anlatıyor: "Cinler, Hz. Peygamber'den yemek istediler. Hz. Peygamber 'Üzerine Allah'ın adı anılan her kemik sizin yiyeceğinizdir. Üzerinde eti çok olan her kemik sizin yiyeceğinizdir. Hayvanların dışkıları da sizin hayvanlarınızın yiyeceğidir' dedi. Sonra da ashabına 'Sakın kemik ve dışkıyla istinca yapmayın. Çünkü onlar cinlerden olan kardeşlerinizin yiyeceğidir' dedi".55[8]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kurumuş hayvan dışkısı ve kemikle istinca etmeyin. Çünkü onlar, cinden olan kardeşlerinizin yiyeceğidir.56[9]
Mademki cinlerin hatırı için kemikle istinca yapılmıyor, o halde insanların yiyeceği olan ekmek gibi şeylerle haydi haydi yapılmaz. Muhterem olan şeylerle istinca etmek haramdır. Meselâ hayvanın kalçasıyla veya ön ve

arka bacaklarıyla istinca etmek haramdır. Çünkü bu, insanın Allah tarafından şerefli kılınmasına ters düşer. Eğer eti yenen hayvanın parçası, yünü gibi hayvandan ayrılır ve temiz olursa veya murdar olan hayvanın derisi tabaklanmışsa, bunlarla istinca etmek caizdir.

istinca'mn ve Def-i Hacet'in Âdabı

Bu hususta müslümanlardan riayet etmeleri istenen birtakım âdab vardır. Müslümanlar def-i hacet ve istinca yaparken onlara riayet etmelidir.

Def-i Hacet Yapılacak Yerlerle İlgili Âdab

insanların gelip-geçtikleri ve oturdukları yerlere küçük ve büyük ab-dest yapılmamalıdır. Çünkü gelip-geçenlere ve oturanlara eziyet verir.
Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber 'Lanet getiren iki yerden sakının' dedi. Sahabe 'Lanet getiren iki yer nedir?' diye sorunca, Hz. Peygamber İnsanların yoluna ve gölgeliğine def-i hacet yapmaktır' buyurdu.[57][10]
Yerdeki ve duvardaki deliklere de def-i hacet yapılmamalıdır. Çünkü o deliklerde akrep ve benzeri türden zararlı bir hayvan olur ve insanı sokabilir; bazen de sidik ve pislikten eziyet görecek veya ölecek küçük hayvanlar bulunabilir. Abdullah b. Sercis şöyle diyor: 'Hz. Peygamber, yerdeki deliklere def-i hacet yapmayı yasakladı'.[58][11]
Yenilen veya insanların başka şekilde faydalandıkları meyve ağaçlarının altına da def-i hacet yapılmamalıdır, eğer meyveler düşerse pislenir. Bir de insan tabiatı bu tür yerlere def-i hacet yapılmasından tiksinir. .
Akmayan durgun sulara def-i hacet yapılmamalıdır. Su çok olup o necasetle pislenmese bile insan tabiatı bundan tiksinir. Eğer su, bir kulle'den az ise necasetin düşmesiyle bozulur ve zayi olur.
Cabir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in akmayan durgun suya küçük ve büyük abdest yapılmasını yasakladığını rivayet etmiştir.[59][12]Buradaki yasaklar kerahat sebebiyledir. Fakat İmam Nevevî tahrim için olduğu görüşündedir.[60][13]

Def-i Hacet İçin Tuvalete Girip Çıkmanın Âdabı

Tuvalete sol ayakla girip, sağ ayakla çıkmak müstehabdır. Çünkü pis yerlere sol ayakla girmek daha uygundur. Tuvalete girerken beraberinde

tazim edilen hiçbir şey bulundurulmamalıdır. Tuvalete girmeden önce ve çıktıktan sonra Hz. Peygamberden rivayet edilen zikir ve duaları okumak da müstehabdır. Girmeden önce şöyle demelidir:
Allah'ın ismiyle! Yârab! Erkek-dişi cin ve şeytanlardan sana sığınıyorum.61[14] .
Hz. Peygamber tuvaletten çıktıktan sonra şu duayı okumuştur:
Yâ rabbî! Senin affını talep ediyorum. Benden pisliğin eziyetini giderip, bana afiyet veren Allah'a hamdolsun. Bana yiyeceklerin lezzetini tattıran, kuvvetini bedenimde bırakıp pisliği de dışarı atan Allah'a hamdolsun!62[15]

Yönle İlgili Âdab

Def-i hacet yaparken yüzü ve sırtı kıble'ye dönmek haramdır. Eğer sahrada veya sütre şartları olmayan tuvalette def-i hacet yapılırsa, sütre olacak bir yükseklik de yoksa, yüzü ve sırtı kıble'ye çevirmek haramdır. Sütre'den yaklaşık olarak 150 cm. uzak olması da şarttır. Eğer tuvaletin her tarafı kapalı ise yüzü veya sırtı kıble'ye çevirmek caizdir. Ebu Eyyub el-Ensarî, Hz. Peygamber'den şöyle rivayet ediyor:
Küçük veya büyük abdest için dışarı çıktığınızda yüzünüzü ve sırtınızı kıbleye çevirmeyin. Yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirin.63[16] Bu hüküm, sahraya tahsis edilmiştir veya sütresi olmayıp sahra hükmünde olan mekânlara aittir. Bu hükmün sahra ve sahra hükmünde olan mekânlara tahsis olunduğunun delili, İbn Ömer'in şu rivayetidir: 'Ablam Hafsa'nın evinin damına çıkmıştım. Hz. Peygamber'i sırtını kıbleye, yüzünü Şam tarafına çevirmiş def-i hacet ederken gördüm'64[17]
Birinci hadîs, sahra ve sahra hükmünde olan sütresiz mekânlara, ikinci hadîs ise, bu iş için hazırlanmış mekânlara ve bu mekânların hükmünde olan yerlere hamledilir. Böylece deliller arasında birlik sağlanmış olur. Def-i hacet için yapılmayan yerlerde def-i hacet yapmak, sütre olsa dahi kerahatten uzak değildir.

Def-i Hacet Yaparken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Def-i hacet yaparken ağırlığı sol tarafa verip, sağ tarafı dikmelidir. Tenasül uzvuna da, çıkan şeye de bakmayıp gözleri kapamalıdır. Def-i hacet yaparken konuşmak veya başka şeyler yapmak mekruhtur. İbn

Ömer şöyle rivayet ediyor: (Hz. Peygamber küçük abdestini yaparken yanından iki kişi geçti ve Hz. Peygamber'e selâm verdiler. Hz. Peygamber selâmlarını almadı'.[65][18] Ebu Said, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet ediyor:
Büyük abdeste çıkan iki kişi, avret yerlerini açıp konuşurlarsa, Allah onlara buğzeder.[66][19]
Def-i hacet esnasında konuşmak haram olduğu gibi yemek, içmek, oynamak ve benzeri şeyler de haramdır. İstinca su, taş ve benzeri şeylerle ve mümkünse sol elle yapılmalıdır. Çünkü pis işlerde sol eli kullanmak daha uygundur. Sağ elin kullanılması mekruhtur. Sağ elle zekeri tutmak da mekruhtur. Eğer kişi kendisiyle temizlik yapılan sağ eli kullanmak durumunda kalırsa, zekerini sol eliyle tutup, sağ eliyle de taş ve benzeri temizlik maddelerini tutmalı, sürtmek suretiyle sidiğin çıktığı yeri temizlemelidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bevlettiğiniz zaman tenasül uzvunuzu sağ elinizle tutmayın ve sağ elinizle istinca yapmayın,[67][20]

Hadesten Taharet

Lügatte hades, yeni çıkmış birşey demektir. Şer'î mânâsı ise, birtakım ibadetlerin yapılmasına mâni olan ve hükmî pislik sayılan hallerdir.

Hades'in Kısımları

Hades, küçük ve büyük hades olmak üzere ikiye ayrılır. Küçük hades abdestsizlik halidir, abdest almakla ortadan kalkar. Böylece kişi namaz ve diğer benzeri şeyleri yapmaya hazır hale gelir.
Büyük hades cünüplük ve sadece kadınlar için hayız ve nifas halleridir. Namazın ve namaz hükmünde olan İbadetlerin sıhhatine engeldir. Büyük hades, gusül abdesti almakla ortadan kalkar. Kişi yıkandıktan sonra, daha önce kendisine yasak olan şeyleri yapabilir.

ABDEST

Abdest anlamına gelen vudû kelimesi vedaet kökünden gelir. Lügat mânâsı güzellik, parlaklık demektir. Şer'î mânâsı ise 'niyetle beraber abdest azalarında su kullanmak' demektir. Vedû şeklinde okunursa abdestte kullanılan su anlamına gelir. Bu suya, azaların bu suyla temizlenmesinden ötürü böyle bir isim verilmiştir.
Abdestin Farzları
Abdestin farzları altıdır: .
1. Niyet
2. Yüzü yıkamak
3. Ellerle beraber kolları yıkamak
4. Başın bir kısmını meshetmek
5. Topuklara kadar ayakları yıkamak
6. Tertib
Abdestin meşruiyeti ve farzları hakkındaki asıl, şu ayettir:
Ey inananlar, namaza dur(mak iste)diğiniz zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı mesnedin ve ayaklarınızı da topuklara kadar (yıkayın). (Mâide/6)

Niyet

İbadetler, ancak niyet ile âdetlerden ayrılır. Abdest de bir ibadettir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ameller niyetlere göredir. Kişi için ancak niyet ettiği vardır.[68][1]
Yani ibadetler ancak niyetle sahih olur, niyetle ibadet sayılır. Ancak ihlas ile yapılan amelden ecir elde edilir.

Niyetin Tarifi

Niyet'in lügat mânâsı, kasdetmektir. Şer'î mânâsı ise, bir işin yapılmasıyle beraber olan kast demektir. Niyetin yeri kalptir, dil ile söylemek de sünnet'tir. Niyetin kalpteki keyfiyeti 'Abdestin farzına niyet ediyorum' veya 'Abdestsizliği kaldırmaya niyet ediyorum' veya 'Namaz kılmayı kendime helâl kılmak için niyet ediyorum' demektir. Niyetin başlama vakti yüzü yıkarkendir. Çünkü yüz, abdestin en zor yıkanan âzasıdır.

Yüzü Yıkamak

Allah Teâlâ 'Yüzlerinizi yıkayın' (Mâide/6) buyuruyor. Yüzün yıkanma hududu, saç kıllarının bittiği yerden çenenin altına kadardır. Genişlik bakımından da kulaktan kulağa kadardır. Yüzdeki kaşları, kiprikleri ve sakal gibi kılların hem yüzeyini, hem de diplerini yıkamak farzdır. Çünkü bol ve sık sakal hariç, diğerleri yüzün parçası sayılır. Bol ve sık sakaldan maksat, dipleri görünmeyen sakaldır. Böyle sakalın sadece yüzeyini yıkamak yeterlidir.

Ellerle Beraber Kollan Yıkamak

Allah Teâlâ 'Dirseklere kadar ellerinizi yıkayın' (Mâide/6) buyuruyor. Bu ayetteki iîa.edaü mea anlamındadır. Şu rivayet buna delâlet eder:
Ebu Hüreyre abdest alırken önce yüzünü yıkadı, sonra pazusuna kadar sağ kolunu, sonra aynı şekilde sol kolunu yıkadı. Sonra basma mesnetti, sonra topukları dahil sağ ayağını, sonra aynı şekilde sol ayağını yıkadı ve 'Ben, Hz. Peygamber'in, böyle abdest aldığını gördüm' dedi.[69][2]
Yıkanan âzalardaki kılların da yıkanması vacibdir. Eğer tırnakların altında, suyun deriye ulaşmasına mâni olacak kadar kir varsa veya armağında suyun deriye değmesine mâni olan bir yüzük varsa abdest sahih olmaz.
Abdullah b Amr şöyle rivayet ediyor: Hz. Peygamber ile beraber Mekke'den Medine'ye giderken yolda bir su gördük. Bazıları aceleyle koşup abdest aldılar. Hz. Peygamber onların topuklarına su değmedığım görünce şöyle buyurdu:
Ateşten ötürü vay topuklara, abdestinizi tam alınız.[70][3]
Bir kişi abdest aldı, ayağında tırnak kadar su değmeyen bir yerbıraktı. Bunu gören Hz. Peygamber 'Dön ve yeniden abdest al1dedi.
Adam yeniden abdest alıp namazını kıldı.[71][4]
İşte bu iki hadîs, yıkanması gereken azalardan birinde yıkanmayan . küçük bir parça kaldığında, abdestin sahih olmadığına delâlet eder.

Başı Meshetmek

Bir kıl dahi olsa başın bir kısmını meshetmek gerekir. Çünkü Allah Teâlâ 'Başlarınızı mesnedin' (Mâide/6) buyurmuştur. Muğire b. Şube, Hz.

Peygamber'in abdest aldığını, sadece nasiyesini ve sarığını meshettiğini rivayet etmiştir.72[5]
Eğer abdest alırken mesh yerine, başın tümü veya bir kısmı yıkanırsa olur. JYasiye'den maksat, başın ön tarafıdır ve baştan bir parçadır. Hz. Peygamber'in nasiye üzerine meshetmekle yetinmesi, farz olan mesh'in, başın hududundaki parçalardan birine meshetmek olduğuna delâlet eder. Başın hangi parçasına meshedilirse edilsin, farz olan mesh yerine getirilmiş olur.

Topuklara Kadar Ayakları Yıkamak

Allah Teâlâ 'Ayaklarınızı da topuklara kadar (yıkayın)' (Mâide/6) buyurmuştur. Topuklar bilindiği gibi, bacak kemikleriyle, ayak kemiklerinin birleştiği yerdeki çıkıklardır. Burada da ila. edatı mea anlamındadır. Bunun böyle olduğuna yukarıda geçen Ebu Hüreyre hadîsi delâlet eder. Çünkü Ebu Hüreyre ayaklarını, topukların yukarılarına kadar yıkamış ve Hz. Peygamberin de böyle abdest aldığını söylemiştir. İki ayağı da tırnak kadar bile kuru kalmamak üzere iyice yıkamalı ve suyu, ayaklarda bulunan kılların altına kadar ulaştırmahdır.

Tertibe Riayet Etmek

Tertibin farz olduğu, Mâide sûresinin 6. ayetinden anlaşılmaktadır. Bu ayette abdestin farzları tertipli olarak zikredilmiştir. Tertibe riayet etmenin farz olduğu Hz. Peygamber'in fiilinden de anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber daima ayetteki tertibe riayet ederek abdest alırdı. Nitekim bu husus, sahih hadîslerle sabit olmuştur. Bu sahih hadîslerden biri de sözü geçen Ebu Hüreyre hadîsidir. O hadîste sümme edatıyla atıf yapılmıştır ve bu da âlimlerin ittifakıyle tertib içindir.
İmam Nevevî şöyle diyor: 'Şafii uleması Hz. Peygamber'in abdestinin keyfiyeti hakkında Sünnet'ten ve sahabeden bol miktarda sahih hadîslerle delil getirmişlerdir'.73[6]
Bütün bu hadîsler ve bunları rivayet eden sahabîler, Hz. Peygamber'in abdestini tertipli olarak vasıflandırmıslardır. Sahabîler, Hz. Peygamber'in abdest aldığını birçok defa gördükleri halde, Hz. Peygamber'in tertibe riayet etmeden abdest aldığını hiç kimse rivayet etmemiş ve fakat Hz. Peygamber'in azalarını birer, ikişer ve üçer defa yıkadığını rivayet

etmişlerdir. Hz. Peygamber'in bu şekilde abdest alması, Kur'an'da emredilen abdestin açıklamasıdır. Eğer tertibin terkedilmesi caiz olsaydı, caiz olduğunun bilinmesi için Hz. Peygamber bazı durumlarda tertibe riayet etmeyi terkederdi. Tıpkı abdest azalarını bazı vakitlerde bir, bazı vakitlerde iki, bazı vakitlerde de üç defa yıkadığı gibi.

Abdestin Sünnetleri

Abdestin birçok sünneti vardır. En önemlileri şunlardır:
1. Abdestin başında besmele çekmek.
Enes b. Mâlik şöyle rivayet ediyor: "Ashabdan bazıları abdest için su aradılar, fakat bulamadılar. Hz. Peygamber 'Yanında su olan var mı?' diye sordu. Hz. Peygamber'e biraz su getirildi. Hz. Peygamber elini su kabına soktu ve 'Haydi, Allah'ın ismiyle abdest alın' dedi. Hz. Peygamber'in parmaklarının arasından su fışkırdığını gördüm. Bütün sahabîler abdest aldı. Sayıları yetmiş kişiye yakındı".[74][7]
2. Elleri su kabına sokmadan önce üç defa yıkamak.
Şöyle rivayet edilmiştir: 'Abdullah b. Zeyd'e, Hz. Peygamber'in ab-desti soruldu. Abdullah, içinde su bulunan bir kap istedi. Onların öğrenmeleri için Hz. Peygamber'in âbdesti gibi abdest almaya başladı. Önce su kabından eline su dökerek üç defa ellerini yıkadı. Sonra avucuyla kaptan su alarak yüzünü yıkadı, sonra başını mesnetti, sonra ayaklarını yıkayarak abdestini bitirdi'.[75][8]
3. Misvak kullanmak.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Eğer ümmetime zorluk verme korkusu olmasaydı, her abdestte misvak kullanmalarını emrederdim.[76][9] Bu hadîs, misvak'ın müstehab olduğuna delildir.
4-5. Mazmaza (ağıza su vermek) ve istinşak (buruna su vermek),
Ağıza ve buruna sağ el ile su verilmeli, fakat burun sol el ile temizlenmelidir. Abdullah b. Zeyd'in yukarıda geçen hadîsinde Abdullah'ın abdest alırken üç kere mazmaza, üç kere istinşak yapıp ağzını ve burnunu temizlediği belirtilmiştir.
6. Gür sakalı hilallemek (parmaklarla karıştırmak).
Enes b. Mâlik şöyle rivayet ediyor: "Hz. Peygamber abdest aldığı zaman bir avuç su alır, çenesinin altına serperek sakalını parmaklarıyla karıştırır

ve 'Rabbim bana böyle yapmamı emretti' derdi'.77[10]
7. Başın tamamını meshetmek.
Abdullah b. Zeyd hadîsinde Hz. Peygamber'in, ellerini başın ön tarafından başlayarak ensesine kadar götürdüğü, ensesinden de tekrar başının ön tarafına kadar getirdiği rivayet edilmiştir:
8. El ve ayak parmaklarının arasını hilallemek; (karıştırmak suretiyle oradaki kirleri temizlemek).
Ellerin parmaklarını hilallemek, elleri birbirine geçirerek yapılır. Ayak parmaklarının arasını ise sol elin küçük parmağı ile, sağ ayağın küçük parmağından başlayarak sol ayağın küçük parmağına kadar temizlemelidir.
Lekit b. Sebire şöyle diyor: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana abdesti anlat' dedim. Hz. Peygamber 'Abdesti tam olarak al, parmaklarının arasını hilalle ve oruçlu değilsen burnunu bol su ile temizle' dedi.78[11]
Mustavrid'den şöyle rivayet ediliyor: 'Hz. Peygamber'in, abdest alırken ayak parmaklarını serçe parmağıyla karıştırdığını gördüm'.79[12]
9. Kulakların içini ve dışını -yeni bir su ile- temizlemek.
İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber önce başını, sonra da kulaklarının içini ve dışını meshetmiştir.80[13]
Başka bir rivayette de Hz. Peygamber'in başını meshettikten sonra şehadet parmağı ile kulaklarının iç kısımlarını, baş parmağı ile de dış kısımlarını rneshetmiş olduğu nakledilmiştir.81[14]
Abdullah b. Zeyd şöyle demektedir: 'Hz. Peygamber'in abdest alırken kulakları için yeni bir su aldığını gördüm'.82[15]
10. Abdestin farz ve sünnetlerini üçer defa yapmak.
Hz. Osman 'Size Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını göstereyim mi?' dedikten sonra, yıkanacak azaların tümünü üçer defa yıkadı ve meshedilecek azalan da üçer defa mesnetti.83[16]
11. Sağ eli sol elden, sağ ayağı sol ayaktan önce yıkamak. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Abdest aldığınız zaman önce sağ taraftan başlayınız.84[17] Ebu Hüreyre'nin abdestin farzları hususunda geçen hadîsi de buna delâlet eder.
12. Azaları ovarak yıkamak.
Abdullah b. Zeyd, Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını anlattıktan

sonra kollarını sıvayarak Hz. Peygamber'in abdest alış şeklini yaparak gösterdi.85[18]

13. Azaları ara vermeksizin peşpeşe yıkamak.

Bu da Hz. Peygamber'e tâbi olmak demektir. Çünkü daha önce geçen hadîslerden, Hz. Peygamber'in ara vermeden abdest aldığı anlaşılmaktadır.86[19]

14. Gurretve tacil'i uzatmak.

Gurret, yüzü yıkarken başın önünden bir kısmını da yıkamaktır. Tacil ise, kolları yıkarken pazunun bir kısmını, ayakları yıkarken de topukların üst kısımlarından birazını yıkamaktır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Benim ümmetim kıyamet günü, abdestin eserinden ötürü 'gurren muhaccelin' (yüzleri, elleri, ayaklan pırıl pırıl parlayan ümmet) diye çağrılır. Bu nedenle abdest alırken yüzle beraber başın ön tarafından birazını, kollar ve ayaklar ile beraber de biraz yukarılarım yıkamak güzel olur.

15. Su hususunda israf ve cimriliğe kaçmamak.

Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in 1 müdd ile abdest aldığını rivayet etmiştir.87[20]

Müdd hacim itibariyle yaklaşık 10 cm. uzunluğunda bir kap demektir.

16. Abdest alırken kıbleye dönmek. Çünkü kıble, yönlerin en şerefi isidir.

17. Hz. Peygamber'e uyarak, abdest esnasında konuşmamak.

18. Âbdesti bitirirken aşağıdaki gibi şehadet ve dua etmek.

Allah'tan başka ilah olmadığına, Allah'ın bir ve tek olduğuna, ortağı bulunmadığına şahitlik, ediyorum. Yine şahitlik ediyorum ki Muhammed, Allah'ın kulu ve rasûlü'dür.1

Allahım! Beni tevbe eden ve temiz olan kullarından eyle.88[21]

Ey Allahım! Sana hamd ile seni her türlü ortaktan tenzih ederim! Senden başka ilah olmadığına şehadet ediyor ve senden af dileyerek dergâhına yöneliyorum.89[22]

Abdestin Mekruhları

1. Suyu israf etmek.

2. Suyu gereğinden az kullanmak. Çünkü ikisi de Sünnet'e aykırıdır. İsraf etmeyin; zira Allah israf edenleri sevmez.

(A'raf/31)
İsraftan maksat, mutedil sınırı aşmaktır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bu ümmetten bir kavim gelecek abdest, gusül ve dua'da israfa kaçacaklardır.[90][23]
2. Sol eli sağ elden, sol ayağı sağ ayaktan önce yıkamak. Çünkü böyle yapmak Hz. Peygamber'in fiiline terstir.
3. Abdest âzalarının -şiddetli soğuk veya sıcak olup da kurulanama^-yan âzalardaki suyun eziyet vermesi, kirlenmesi gibi mazeretler hariç-mendil veya havlu ile kurulanması. Abdest aldığı zaman Hz. Peygamber'e mendil veya havlu getirildiği, Hz. Peygamber'in ise azalarını kurulamadığı rivayet edilmiştir.[91][24]
4. Suyu yüze çarpmak. Suyu yüze çarpmak, yüzün şerefine uygun düşmez.
5. Üç kere yıkanan azayı, dördüncü defa yıkamak veya üç kere meshedilen azayı dördüncü defa meshetmek veya üçten az yapmak. Çünkü Hz. Peygamber azalarını, üçer kere yıkayarak abdest aldıktan sonra şöyle buyurmuştur:
İşte abdest böyledir. Bunu fazlalaştıran veya eksilten münker bir iş yapmış ve zulmetmiş olur.[92][25]
Bu hadîsten murad, Sünnet'in üçten fazla veya eksik olduğunu söyleyen kimsenin kötü bir iş yapmış ve zulmetmiş olacağıdır.
6. Mazeret olmaksızın, abdest azalarını başkasına yıkatmak. Çünkü böyle yapmakta bir tür gurur vardır, bu da kulluğa ters düşer.
7. Oruçlu iken mazmaza ve istinşak'ta aşırıya kaçmak. Çünkü bu durumda suyun boğaza kaçıp orucu bozması sözkonusudur. Hz. Peygamber 'Eğer oruçlu değilsen, istinşak'ta mübalağa yap' buyurmuştur.[93][26] Mazmaza da istinşak'a kıyas edilir.
Abdesti Bozan Şeyler Abdesti bozan şeyler beştir:
1. Ön ve arkadan çıkan sidik, dışkı, kan ve yellenme ile abdest bozulur.
Allah Teâlâ 'Biriniz tuvaletten gelmişse...' (Nisa/43) buyurmuştur. Ayetin metnindeki gâît kelimesi 'def-i hacet yapılan yer' anlamına gelir. Aynı zamanda çukur ve kuytu yere de gâit denir. Zira insan def-i hacet yapmak için gözlerden uzak olan bu tür yerlere gider. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Abdesti bozulduğu zaman, abdest almadıkça Allah hiçbirinizin namazını

kabul etmez.94[27]
Hadramutlu biri, Ebu Hüreyre'ye 'Küçük hades nedir?' diye sorduğunda, Ebu Hüreyre 'Sesli veya sessiz yellenmektir' diye cevap vermiştir.
Ön ve arkadan çıkan şey temiz olsa bile buna kıyas edilir, 95[28] Mütemekkin olmadığı halde uyumak.
Mütemekkin olarak oturmak, kişinin makatını sağlam bir yere tam olarak koyup oturmasıdır. Gayr-ı mütemekkin ise, yerle kalça arasında bir mesafe olduğu halde oturmaktır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim uyursa abdest alsın.2
Makatını tam olarak yere koyup uyuyan kimsenin abdesti bozulmaz. Çünkü bu durumdayken kendisinden çıkan herhangibir şeyden haberdar olur. Bunun delili Enes'in naklettiği şu rivayettir:
Namaz için kamet edildi. Hz. Peygamber bir kişiyle gizli birşeyler konuşuyordu. Hz. Peygamber'in konuşması o kadar uzun sürdü ki sahabîler uyudu. Sonra Hz. Peygamber geldi ve namazı kıldırdı.96[29]
Yine şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber'in ashabı uyuyor, sonra kalkıp abdest almadan namaz kılıyorlardı'.97[30]
Bu, insan mütemekkin bir şekilde uyursa abdesti bozulmaz demektir.
Tabii ki sahabîler bizim bildiğimiz gibi yatar şekilde uyumuyorlardı. Çünkü onlar mescidde, Hz. Peygamber'in konuşmasını bitirmesini ve gelip namazı kıldırmasını bekliyorlardı.
3. Sarhoşluk, baygınlık, hastalık veya delilikten ötürü aklın gitmesi de abdesti bozar. Çünkü bu gibi durumlarda insanın kendisinden ne çıktığım bilmesi mümkün değildir. Ayrıca bu durumu uykuya kıyas ediyoruz. Madem ki abdest, uyku ile bozuluyor, öyleyse bu gibi şeylerle haydi haydi bozulur.
4. Erkeğin, karısının veya yabancı bir kadının bedeninin herhangibir yerine örtü olmaksızın dokunması abdesti bozar. Bu durumda hem erkeğin, hem de kadının abdesti bozulur. Yabancı kadından maksat, o kişiye evlenmesi helâl olan kadın demektir. Allah Teâlâ abdesti bozan şeyleri zikrederken şöyle buyurmuştur:
Veya kadınlara dokunmuş iseniz. (Nisa/43)
5. İster ön, ister arka olsun kişinin kendisinin veya başkasının tenasül uzvuna dokunması da abdesti bozar. Dokunma, el ve parmakların iç kısmı ile ve örtü olmaksızın olursa abdesti bozar.
Yapılabilmesi İçin Abdestin Şart Olduğu Şeyler

1. Namaz kılmak için. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Ey iman edenler! Namaza durmak (istediğiniz) zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı mesnedin. Ayaklarınızı topuklara kadar yıkayın.) (Mâide/6)
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Birinizin abdesti bozulduğu zaman, abdest almadıkça Allah onun namazını kabul etmez.[98][31]
2. Kabe'yi tavaf etmek için. Çünkü tavaf da namaz gibidir, tavaf yaparken de abdestli olmak vacibdir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Beyt'i tavaf etmek de namaz gibidir. Ancak tavaf yaparken konuşulabilir. Kim tavaf esnasında konuşursa, sakın hayırdan başka birşey söylemesin.[99][32]
3. MushaPa dokunmak ve mushaPı taşımak için de abdestli olmak şarttır.
Ona temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.
(Vakıa/79)
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Kur'an'a ancak temiz; abdestli olan el sürebilir.[100][33]
Hz. Peygamber'in Farzlarını ve Müekked Sünnetlerini Gözeterek Aldığı Abdestin Şekli, Fazileti ve Bu Şekilde Kılınan Namazın Fazileti
Hz. Osman su istedi. Su gelince kap'tan eline su dökerek iki elini de üçer kere yıkadı. Sonra mazmaza yaptı (ağzına su verdi), sonra burnuna su verdi ve sümkürdü. Sonra yüzünü, sonra kollarını dirseklerle beraber üçer defa yıkadı. (Diğer bir rivayette 'Sonra sağ elini, sonra sol elini üç defa yıkadı Sonra başını meshetti. Sonra ayaklarını topuklanyla beraber > üçer kere yıkadı'. Başka bir rivayette 'Sonra sağ ayağını, sonra sol ayağını'
Sonra da (Hz. Peygamber'., benim şu anda aldığım gördüm' dedi. Hz. Peygamber abdestını bmnnce de
şöyle buyurdu:
Kim benim bu abdestim gibi abdest ahr, sonra iki rekat namaz Ssa ve^ namaz içinde kalbine dünya ile ilgih b.rşey geürmezse, Allah onun geçmiş günahlarını affeder.[101][34]

MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK

Mest'in Tarifi

Mest deriden yapılan, topukları örten bir ayakkabıdır.

Mestler Üzerine Meshetmenin Hükmü

Mestler üzerine meshetmek bir ruhsattır. Erkekler ve kadınlar için her durumda; yazın, kışın, seferde, hazerde, hastalıkta, sağlıkta mestler üzerine meshetmek caizdir. Mestler üzerine meshetmek, abdestte yıkanan ayakların yerine geçer. Mestler üzerine meshetmenin caiz olduğunun delili, Hz. Peygamber'in böyle yapmış olmasıdır. Cerir b. Abdullah el-Bücelî şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber'i, küçük abdestten sonra ab-dest alıp mestleri üzerine meshederken gördüm'.[102][1]

Mestler Üzerine Meshetmenin Şartları

Mestler üzerine meshetmenin caiz olması için beş şartın olması gerekir:
1. Mestlerin, abdest alındıktan sonra giyilmesi gerekir.
Mugire b. Şube şöyle anlatıyor: Bir seferde Hz. Peygamberle beraberdim. I-Iz. Peygamber abdest almak istediğinde mestlerini çıkarmaya davrandım. Fakat Hz. Peygamber şöyle dedi:
Bırak onları! Ben ayaklarım temizken (abdestli iken) onları giydim. "... Daha sonra da Hz. Peygamber mestleri üzerine mesnetti"[103][2]
2. Mestler, ayakların yıkanması farz olan yerlerini kapatmalıdır. Çünkü yıkanması farz olan yerleri kapatmadıkça onlara mest denmez.
3. Yukarısından hariç, içine su girmeyecek kadar sağlam olmalıdır.
4. Mestler, mukim için 24 saatlik bir yürüyüşe, yolcu için ise 72 saatlik bir yürüşe dayanacak kadar sağlam olmalıdır.
5. Mestler temiz olmalıdır. Tabaklanmış deriden yapılan mestlere meshetmek caizdir. Murdar olan hayvanın derisinin tabaklanmakla temiz olacağı hükmü yukarıda geçmişti.

Mest Üzerine Mesh'in Süresi

Mest üzerine mesh'in müddeti, mukim için bir gün bir gece, seferi için ise üç gün üç gecedir.
Şureyh b. Hâni şöyle rivayet ediyor: "Hz. Aişe'ye giderek mestler üzerine meshetmeyi sordum, Hz. Aişe bana 'Ali'ye git, bu hususu o benden daha iyi bilir. Çünkü o, Hz. Peygamber ile beraber daha çok sefere çıkmıştır' dedi. Hz. Ali'ye sorduğumda şöyle dedi:
Rasûlullah, seferî için üç gün üç gece, mukim için ise bir gün bir gece vakit tayin etti.104[3]
Kim mukim iken mestlerine meshedip sefere çıkarsa bir gün bir gece meshetmeye devam edebilir. Kim seferde iken mesheder ve sonra mukim olursa, mukim bir kimse gibi bir gün bir gece meshedebilir. Çünkü asıl olan ikâmet halidir. Mesh ise ruhsattır. Ruhsatın en kuvvetlisi hangisi ise ona uymak gerekir.

Mesh'in Süresinin Başlama Zamanı

Meshin süresi abdest tamamen alındıktan ve mestler giyildikten sonra abdestin bozulduğu andan başlar. Kişi sabah namazı için abdest alıp mestlerini giydiğinde ve sonra güneşin doğuş anında abdesti bozulduğunda süre başlamış olur ve mukim için ertesi gün güneşin doğuşuna kadar bu devam eder.

Mesh'in Keyfiyeti

Farz olan, az bir yer olsa dahi mestler üzerine meshetmektir.105[4]
Parmaklan açarak mestin hem üstünü, hem de altını meshetmek sünnet'tir.. Bu, sağ elin parmaklan açılarak sağ ayağın parmakları üzerine, sol

Mestler Üzerine Meshetmek

Elin parmakları açılarak sol ayağın topuk altına konularak ve sağ el arkaya, sol el öne doğru götürülerek yapılır.

Mesh'i Bozan Şeyler

Mesh'i üç şey bozar:
1. Mestlerden birinin veya ikisinin çıkarılması, mestlerden birinin veya

ikisinin kendiliğinden ayaktan çıkması.

2. Mesh müddetinin sona ermesi. Mesh müddeti bittiği zaman, mest üzerindeki mesh bozulur. Eğer kişi abdestli ise mestleri çıkarıp ayaklarını yıkar ve tekrar mestleri giyebilir. Eğer abdestsiz ise abdest alır, isterse mestleri tekrar giyebilir.

3. Guslü gerektiren bir durum olursa, bu, meshi bozar. Bu durumda mestler çıkarılmalı, sonra kişi yıkanmalı ve sonra mestler giyilmelidir. Çünkü mestler üzerindeki mesh, abdestte ayakların yıkanmasının karşılığıdır. Bu nedenle guslederken mestleri çıkarmak gerekir.

Saffan b. Assal şöyle rivayet ediyor:

Yolculukta olduğumuz zaman Hz. Peygamber bize, mestlerimize üç gün meshetmeye izin veriyordu. Üç gün boyunca -cünüp olduğumuz zamanlar müstesna- ne küçük, ne büyük abdest yaparken ve ne de uyurken mestlerimizi çıkarıyorduk.[106][5]

Çünkü cünüplük bedenin tümünü yıkamayı gerektiren bir durumdur. Nitekim bu husus ileride gelecektir.

Cebair ve Asaib

Cebair kelimesi cebire kelimesinin çoğuludur. Cebire, yaralı bir azanın üzerine sarılan sargı bezi veya bu azanın üzerine konan ilaç demektir.

Asaib kelimesi esabe kelimesinin çoğulu olup, yara üzerine, iyileşinceye kadar onu kirden ve pislikten koruması için sarılan sargıdır, islâm kolaylık dini olduğundan ötürü hayatın bu yönlerini de gözetmiş; ibadetleri eda etmekle, insanın selametini korumak arasında uygunluk meydana getirecek hükümler koymuştur.

Cebair ve Asaib'in Hükümleri

Bir yeri yaralanan veya kırılan insan, yara ve kırığı bazen sarmak zorunda kalır, bazen de kalmaz. Eğer sarmak durumunda kalırsa üç şeyi yapması gerekir:

1. Yaralanan veya kırılan azanın sağlam olan kısmını yıkamalıdır.

2. Cebire veya esabe'nin üzerini meshetmelidir.

3. Yaralanan veya kırılan azanın yıkama sırası geldiğinde, abdest yerine teyemmüm almalıdır.

Eğer yarayı veya kırığı sarmaya gerek yoksa, yıkama imkânı da bulunmuyorsa, sağlam olan yeri yıkamak, yaralı olan yeri de teyemmüm

etmek vacibdir. Abdesti bozulmasa bile kişi her namaz kılacağı zaman bu teyemmümü tekrarlamalıdır. (Çünkü teyemmümle sadece bir farz namaz kılınabilir). Abdest bozulmadıkça, yaralı veya kırık azayı teyemmüm ederken diğer azaların tekrar yıkanması gerekmez.

Cebire Üzerine Mesh'in Meşru Olmasının Delili

Cabir b. Abdullah'ın şu rivayeti cebireler üzerine meshetmenin meşruiyetine açıkça delâlet eder: Bir seferde bizden birine taş isabet etti ve başını yardı. Sonra aynı kişi ihtilam oldu. Arkadaşlarına 'Bu durumda teyemmüm etmeme ruhsat var mı?' diye sordu. Onlar 'Senin için ruhsat olduğunu bilmiyoruz. Sen su kullanmaya muktedirsin' dediler. Bunun üzerine o da yıkandı ve bundan ötürü de öldü. Döndüğümüzde bu durum Hz. Peygamber'e haber verilince, Hz. Peygamber şöyle dedi:
Onu öldürdüler, Allah onları kahretsin! Biliniyorlarsa neden sormuyorlar? Bilgisizliğin ilacı sormaktır. Onun teyemmüm etmesi, yarasını bir bezle bağlayıp bez üzerine meshetmesi yeterliydi. Bedenin kalan yerlerini de yıkardı.[107][6]

Cebire ve Esabe Üzerine Yapılan Meshin Müddeti

Cebire ve esabe üzerine yapılan meshin belli bir müddeti yoktur. Özür mevcut olduğu müddetçe her abdest alışta onların üzerine meshedilebilir. Özür ortadan kalktıktan, yara veya kırık iyileştikten sonra onların üzerine meshedilmez. Yara veya kırığın üzerindeki sargıyı kaldırıp yerini yıkamak vacib olur. Kişi abdestliyken yarası iyileşip meshi bozulursa, meshedilen ve ondan sonra gelen abdest azalarını ikinci kez meshetmek veya yıkamak vacibdir. İster küçük, ister büyük hadesten taharet olsun (abdest veya gusülde) cebireler üzerindeki hüküm aynıdır. Ancak mesh, büyük hadesten ötürü bozulursa, sadece esabe veya cebire'nin yerini yıkamak vacib olur. Bedenin diğer kısımlarını yıkamak şart değildir.
Yara veya kırık üzerine sargı saran kimsenin üç durumda namazı kaza etmesi vacibdir:
1. Abdestsiz veya cünübken sarılan ve çözülmesi mümkün olmayan sargılardan ötürü namazı kaza etmek vacibdir.
2. Sargı teyemmüm azalarında (kollarda ve yüzde) olursa, yine namazı kaza etmek gerekir.

3. Sargı, yaranın haricinde kalan sağlam kısmı da kapatıyorsa, namazı kaza etmek gerekir.

GUSLÜN HÜKÜM VE ÇEŞİTLERİ

Gusl'ün Mânâsı

Gusî kelimesi lügatte, suyun herhangibir şey üzerinden dökülmesi demektir. Şer'î mânâsı ise, suyu hususi bir niyetle bedenin üzerine dökmektir.

Guslün Meşruiyeti

Gusl ister nezafet için, ister cünüplüğü gidermek için olsun meşrudur. Bir ibadete şart olup olmaması durumu değiştirmez. Kur'an, Sünnet ve İcma, guslün meşruiyetine delâlet eder. Kür'an'daki delillerden biri şu ayettir:
Şüphesiz ki Alan, çok tevbe edenleri sever ve çok temizlenenleri de sever.
(Bakara/222)
Yani abdestsizlikten, maddî ve manevî pisliklerden çok korunanları, yıkananları sever. Sünnet'teki delillerden biri ise, Hz. Peygamber'in şu hadîsidir;
Her müslümanın haftada bir defa yıkanması, o günde başını ve bedenini yıkaması boynunun borcudur.108[1]
Alimler, bu hadîsteki yıkanmayı Cuma günündeki yıkanmaya hamletmişlerdir. Yeri geldiğinde -Allah dilerse- daha fazla tafsilat verilecektir.
İcma'dan delili de şudur: Müctehid imamlar 'Nezafet için yıkanmak müstehab, ibadetin sahih olması için yıkanmak farzdır' demişlerdir. Bu hususta onlara muhalefet eden bir kimse bilinmemektedir.

Guslün Meşruiyetinin Hikmeti

Guslün birçok hikmeti ve faydası vardır. Onlardan biri sevaba vesile olmasıdır. Çünkü şer'î mânâda yıkanmak ibadettir. Şeriatın emri.olduğu için cünüplükten temizlenmek için yıkanmanın ecri büyüktür. Bu nedenle Hz. Peygamber 'Temizlik imanın yarısıdır' buyurmuştur.109[2] Bu temizlik, hem abdesti, hem de guslü kapsamaktadır.
Gusülden ötürü nezafet hasıl olur; bedendeki bütün kirler yok olur. İnsan bu temizlik sebebiyle hastalıklara yol açan mikroplardan korunur ve

bedenin kokusu güzelleşir. Bu da insanlar arasında yakınlığa ve saygıya sebep olur.
Hz. Aişe şöyle anlatıyor: "Sahabîler, işçileri ve hizmetçileri olmadığı için bahçelerinde kendileri çalışırlardı. Toz ve ter nedeniyle onlardan çirkin kokular gelirdi. Hz. Peygamber 'Keşke Cuma günü için yıkansaydınız' dedi". Başka bir rivayette Hz. Peygamber 'Keşke siz bugün için yıkansaydınız1 demiştir.[110][3]
Yıkanmak insana neşe verir. Çünkü beden yıkanınca hayat ve enerji elde eder, üzerindeki gevşeklik ve tembellik yok olur. Hele cinsî münasebet nedeniyle yıkanılırsa, yorgun düşen beden tamamen canlanır. Bu hususa daha sonra değinilecektir.

Gusl'ün Kısımları

Gusül farz ve mendub olmak üzere iki kısımdır. Farz olan gusül, tahareti gerektiren ibadetin, onsuz sahih olmasının sözkonusu olmadığı yıkanmadır. Farz olan guslün sebepleri de cünüplük, hayız, doğum ve ölümdür.

1. Cünüplük

Cünüb kelimesi lugatta uzaklık mânâsına gelir. 'O da öbürleri sezmeden uzaktan gözledi' (Kasas/11) ayetinde cünüb kelimesi bu mânâda kullanılmıştır. Cinsel ilişkiye cenabet denir. Buna binaen cünüb kimse,
Guslün Hüküm ve Çeşitleri
meninin akmasından veya cinsî ilişkide bulunmaktan ötürü temiz olmayan kişi demektir. Böyle durumdaki kişiye cünüb denir. Çünkü o, bu hâl üzere bulundukça namazı eda etmekten uzak olur. Cünüb kelimesi, erkek için de kadın için de, tekil veya çoğul için de kullanılır; erkeğe de kadına da, bir kişiye de bir topluluğa da cünüb tabiri kullanılır.
Cünüblüğün Sebepleri Cünüb olmanın iki sebebi vardır:
1. Erkek veya kadının herhangibir sebepten (ihtilam, oynaşma, bakma, düşünme gibi şeylerden) dolayı boşalmasıdır.
Ümmü Seleme şöyle anlatıyor: Ümmü Süleym isimli bir kadın Hz. Peygamber'in yanma gelerek 'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah hakkı söylemekten çekinmez. Kadın ihtilam olduğu zaman yıkanması gerekir mi?' dedi.[111][4]

İhtilam olmak, kişinin uykusunda cinsel ilişkide bulunduğunu görmesidir. Hz. Aişe'den şöyle rivayet ediliyor: Hz. Peygamber'e 'İhtilam olduğunu hatırlamadığı halde donunda ıslaklık gören bir erkek cünüb sayılır mı?' diye soruldu. Hz. Peygamber 'Evet, yıkanması gerekir' dedi, Yine Hz. Peygamber'e 'Uykusunda ihtilam olduğunu gördüğü halde donunda ıslaklık olmayan kimse hakkında ne dersin?' diye soruldu. Hz. Peygamber 'Onun yıkanması gerekmez' dedi. O esnada Ümmü Süleym 'Bunu kadın görürse yıkanması gerekir mi?' deyince, Hz. Peygamber 'Evet, gerekir. Çünkü kadınlar da erkekler gibidir' dedi.[112][5]

2. Cünüblüğün diğer sebebi de cimadir. Cima yapmak, meni gelmese bile yıkanmayı gerektirir. Hz. Peygamber şöyle demiştir:

Erkek, kadının bacakları arasına oturduktan sonra kadını yorduğu zaman onun üzerine gusül farz olur.[113][6]

Erkeğin sünnet yeri, kadının sünnet yerine dokunursa hem erkeğe, hem de kadına gusül vacib olur.[114][7]

Cünüb Olan Kişiye Haram Olan Şeyler

1. Cünüb olan kişi ister nafile, ister farz olsun namaz kılamaz.

Ey iman edenler! Sarhoş olduğunuz zaman ne söylediğinizi bilecek derecede ayılıncaya kadar, cünüb iken de -yolculukta olmanız hariç- gusledinceye kadar sakın namaza yaklaşmayın.

(Nisa/43)

Bu ayetteki na/naz'dan maksat, namaz kılınan yerlerdir. Cünüb olan kimsenin mescide girmesi yasak olduğuna göre, namaz kılması haydi haydi yasak olur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Taharet olmaksızın hiçbir namaz kabul edilmez.[115][8]

Taharet hem küçük, hem de büyük hadesten temiz olmayı ifade eder, abdestsiz ve cünübken namaz kılmanın hararri olduğuna delâlet eder.

2. Cünüb olan kişinin mescidde oturması haramdır. Ancak hiç beklemeksizin girip çıkması haram değildir; zira Allah Teâlâ 'Cünüb iken de -yolcu olmanız hariç- gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın' (Nisa/43) buyurmuştur. Bu 'cünübken camide oturmayın ve namaz kılmayın1 demektir. Ancak camiden geçilebileceğini gösterir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Mescid hayızlı bir kadın için de cünüb bir insan için de helâl

kılınmamıştır.116[9]
Yukarıdaki ayetteki gibi -hayız konusunda göreceğimiz nedenlerden ötürü- bu hadîsteki hüküm de mescidde beklemeye ve oturmaya hamledilir.
3. Cünüb olan kişinin ister farz, ister nafile olsun Kabe'yi tavaf etmesi de haramdır. Çünkü tavaf da namaz gibidir; namazda olduğu gibi tavafta da abdest şarttır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kabe'yi tavaf etmek de salât'tır. Ancak Allah, tavaf esnasında konuşmayı helâl kılmıştır. Tavaf esnasında konuşan da hayırdan başka birşey söylemesin.117[10]
4. Cünüb olan kişinin Kur'an okuması da haramdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
» Hayızlı bir kadın ve cünüb bir kimse, Kur'an'dan birşey okuyamaz.118[11]

Bir Mülâhaza

Cünüb bir kimse mushafa bakabildiği gibi, telaffuz etmeksizin Kur'an1: kalbinden geçirebilir. Kur'an'daki zikirleri Kur'an okumak maksadıyla değil de zikir maksadıyla okuyabilir. Meselâ Kur'an'daki şu ayeti zikir maksadıyla okuyabilir:
Ey Rabbimiz! Bize dünyada da bir güzellik, ahirette de bir güzellik ver, bizi ateşin azabından koru!
(Bakara/201)
Bu bir ayet olduğu halde cünüb olan kişi bunu dua amacıyla okuyabilir.
Cünüb iken hayvana bindiğinde, dua amacıyla şu ayeti okuyabilir:
Bunu bizim hizmetimize vereni teşbih ve takdis ederiz. Aksi takdirde
biz bunlara güç yetiremezdik.
(Zuhruf/13)
5. Cünüb olan kişiye Kur'an'ı tutması, kaldırması, yaprağına dokunması, bir sandıkta iken onu kaldırması haramdır.
Ona temizlenmiş olanlardan başkası el süremez. (Vâkıa/79) Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Kur'an'a ancak temiz bir kimse dokunabilir.119[12] Bir Mülâhaza
Cünüb bir kimse kumaşlar veya elbiseler içinde olmak şartıyla, tutmaktan maksadı da Kur'an olmaksızın Kur'an'ı tutabilir. Böylece Tefsir kitaplarını

da taşıyabilir. Çünkü Tefsir kitaplarını taşımak, örfen Kur'an'ı taşımak sayılmaz.

2. Hayz

Hayz, lugatta akmak mânâsına gelir. Şer'î mânâsı ise, hilkat ve tabiatından ötürü kadından kan gelmesi demektir. Bu kan, kadının rahminin en üst kısmından gelir. Sağlıklı olan ve buluğ çağına giren her kadından belli zamanlarda akar.

Hayz'ın Gusl'ü Gerektirdiğinin Delili

Hayz'ın gusl'ü gerektirmesinin delili Kur'an ve Sünnet'tir. Kur'an'dan delili şu ayettir:
Sana kadınların aybaşı hali hakkında soruyorlar.-De ki: (O (hâl) bir eziyettir'. Kadınlar aybaşı halindeyken onlara yaklaşmayın, temizleninceye kadar bekleyin. Temizlendiklerinde Allah'ın size emrettiği yoldan onlara varın. Şüphesiz ki Allah çok tevbe edenleri sever ve çok temizlenenleri de sever. (Bakara/22)
Hadîsten delili ise, Hz. Peygamber'in Fatıma binti Ebî Hubeyş'e söylediği şu hadîstir:
Hayız görmeye başladığında namazı bırak, hayız kesildikten sonra yıkan ve namazını kıl.[120][13]

Buluğ Yaşı

Buluğdan maksat, kadın ve erkeğin namaz, oruç, hac ve benzeri emirlere muhatap olacak duruma gelmesidir. Buluğ zamanı, bazı şeylerle bilinir:
1. Kadın veya erkeğin ihtilam olmasıyla bilinir.
2. Kadının hayız kanı görmesiyle bilinir. Kadın hayız görmeye başladığı zaman buluğ yaşına girmiş demektir. Bu durum kamerî takvime göre dokuz yaşında meydana gelir. Dokuz yaşına geldiği halde ihtilam olmuyor, hayız görmüyorsa, bu yaşadığı memleketin hayat ve tabiat şartlarından ötürüdür. Yaşadığı memleketin iklimi sıcaksa, kızın dokuz yaşında hayız görmesi mümkündür. İklimi soğuksa daha ileri yaşlarda hayız görür.
3. Kamerî takvime göre, onbeş yaşına geldiği halde ihtilam olmayan veya hayız görmeyen kız, buluğ yaşına girmiş sayılır.

Hayz1 in Müddeti

Hayz'ın en kısa, en uzun ve bir de normal müddeti vardır. Hayz'ın en kısa müddeti bir gün bir gecedir. En uzun müddeti onbeş gündür. Normal müddeti ise altı veya yedi gündür. Hayızdan temizliğin en az müddeti onbeş gündür. Temizlik süresi bazen senelerce sürer. Bunlar müşahede ve tecrübeyle bilinen şeylerdir. Bu tür durumların olduğu görülmüştür. Kadın bir gün bir geceden az müddette kan görürse veya on beş gün onbeş geceden fazla kan görürse, bu kan hayız kanı değil, is-tihaze kanıdır. Hayız kanı, istihaze kanından rengi ve şiddetiyle ayırdedilir.

istihaze Kanı

Bu, hastalık kanıdır. Rahmin en altında olan bir damardan çıkar. Bu damara azil denir. Bu kan aktığı zaman abdest bozulur, fakat guslü gerektirmez. Namaz ve orucu bırakmayı da gerektirmez. Bu bakımdan istihaze kanı gören bir kadın, kanı yıkamalı ve kanın aktığı yeri bağlayıp her farz namaz için abdest alarak namaz kılmalıdır.

Hz. Peygamber, istihaze kanı gören Fatıma binti Ebî Hubeyş'e şöyle demiştir:

Hayız kanı siyah bir kandır. Bu kanı gördüğünde namazdan uzakdur. Diğer kan ise hastalık kanıdır; bu kan geldiği zaman abdest al ve namazını kıl [121][14]

Fatıma binti Ebî Hubeyş, Hz. Peygamber'e gelip 'Ey Allah'ın Rasûlü, ben devamlı istihaze kanı görüyorum, namazı terkedeyim mi?' deyince Hz. Peygamber şöyle dedi:

Hayır terketme, o hayız kanı değil sadece hastalık kanıdır. Hayız gördüğün zaman namazı terket, kesildiği zaman da onun vaktini takdir et, sonra da kanı yıka ve namazını kıl.[122][15]

Hayızdan Ötürü Yapılması Haram Olan Şeyler

1. Hayızlı iken namaz kılmak haramdır. Çünkü Fatıma binti Ebî Hubeyş'in istihaze kanı hususunda rivayet edilen hadîsler buna delâlet eder.

2. Hayızlı iken Kur'an'ı okumak, mushafa dokunmak ve taşımak haramdır.

3. Mescidde durmak -mescidden geçmek değil- haramdır. Bu husus cünüplük bahsinde de geçmişti. Mescidden -beklemeksizin, orada otur-maksızın- sadece geçmenin haram olmadığının delili, daha önce geçen delillerle beraber şu hadîstir. Hz. Aişe şöyle anlatıyor: "Hz. Peygamber mesciddeyken, bana 'Seccadeyi ver1 dedi. 'Ben hayızhyım' deyince 'Senin hayızın elinde değildir1 dedi".[123][16]

Hz. Meymune de şöyle anlatıyor: 'Hayızlı olduğumuz halde, Hz. Peygamber'e mescidde seccade açıyorduk'.[124][17]

4. Hayızlı kadının Kabe'yi tavaf etmesi haramdır. Bu husus cünüplük bahsinde geçmişti. Bunun delilinin biri de Hz. Aişe'nin şu rivayetidir:. "Hac maksadıyla Medine'den çıktık. Şeref denilen yere geldiğimizde benden hayız kanı geldi. Ben ağlamaya başladım, Hz. Peygamber yanıma gelerek 'Neden ağlıyorsun, yoksa hayız mı gördün?' dedi. 'Evet, hayız gördüm' dedim. Hz. Peygamber 'Bu, Allah'ın Adem'in kızlarına yazdığı bir şeydir. Hacıların yaptığı herşeyi yap, fakat Kabe'yi tavaf etme' dedi".[125][18]

Bunların dışında hayızlı kadına haram olan başka şeyler de vardır:

a. Eğer kanın mescidde akıp mescidi kirletmesi sözkonusu ise mescidden geçmek haram olur. Çünkü kan necistir, mescidi necasetle kirletmek ise haramdır. Kanın akmayacağından emin olunursa mescidden geçilebilir.

b. Hayızlı kadın farz veya nafile oruç tutamaz. Bunun delili şu hadîstir: Hz. Peygamber'e 'Kadının dini neden eksiktir?' diye sorulunca, Hz. Peygamber 'Hayızlı olduğu zaman namaz kılamayıp oruç tutamadığı için' diye cevap vermiştir.[126][19]

Nitekim bu hususta ictna vardır. Hayızlı bir kadın, hayızdan ötürü tutamadığı orucunu temizlendikten sonra kaza etmelidir, fakat hayızlı iken kılamadığı namazlarını kaza edemez. Hayız kanı kesildikten sonra, gusletmemiş olsa bile oruca başlaması farzdır.

Muaze isimli bir kadın şöyle rivayet ediyor: Hz. Aişe'ye 'Hayızlı bir kadın neden orucu kaza ediyor da namazı kaza etmiyor?' diye sordum. Hz. Aişe 'Biz hayızlı olduğumuzda orucu kaza etmekle emrolunduk, fakat namazı kaza etmekle emrolunmadık' dedi.[127][20]

Belki de bunun hikmeti şudur: Namaz çok olduğu için kaza edilmesi zor gelir, fakat oruç böyle değildir.

c: Hayızlı bir kadınla cinsî ilişkide bulunmak haramdır. Hayızlı kadının diz

kapaklarıyla göbeği arasındaki kısımla oynamak da haramdır.
Kadınlar aybaşı halindeyken onlara yaklaşmayın, temizleninceye kadar bekleyin. Temizlendiklerinde Allah'ın size emrettiği yoldan onlara varın. Şüphesiz ki Allah çok tevbe edenleri sever ve çok temizlenenleri de sever. (Bakara/222)
Bu ayetteki 'onlardan uzak durun' ibaresinden maksat; 'onları terke-din, onlarla cinsî münasebette bulunmayın' demektir.
Abdullah b. Sa'd, Hz. Peygamber'e 'Karım hayızlı iken bana neresi helâl olur?' diye sordu. Hz. Peygamber 'İzar'ın üst kısmı helâl olur' dedi.[128][21] îzar göbek üzerine bağlanan bir sütredir. Göbekten diz kapaklarına kadar sarkar. İzann üst kısmı sözünden maksat 'göbekten yukarısı' demektir. Göbekten diz kapaklarına kadar olan kısım haramdır. Diz kapaklarından aşağıda ise ayak bilekleriyle ayaklar vardır.

3. Doğum

Doğum, hamlin bırakılması demektir. Bazen doğumdan sonra kan gelmez. Bu durumda doğumun hükmü, cünüplüğün hükmü gibidir. Sadece gusül yeterlidir.
Çocuk, kadın ve erkeğin suyundan meydana gelir. Hamlin yeri ve konumu ne kadar değişik olursa olsun durum değişmez. Doğumun hemen akabinde gelen kana nifas (lohusa) kanı denir. Nifas kanıyla ilgili hususlar aşağıda belirtilmiştir:

Nifas (Lohusa) Kanı

Nifas'm lügat mânâsı doğum, şer'î mânâsı ise 'doğumdan hemen sonra gelmeye başlayan kan'dır. Bu kana nifas denilmesinin sebebi, nefsin (çocuğun) çıkışından hemen sonra başlamasıdır. Kadın için nufesa tabiri kullanılır. Doğum esnasında çıkan veya doğumdan kısa bir süre önce çıkan veya çocukla beraber çıkan kan, nifas kanı değildir. Çünkü çocuktan önce çıkan bir kandır, bu şekilde çıkan kan, hastalık nedeniyle gelen kandır. Bu nedenle kan gelse dahi doğum esnasında da da namaz kılmak kadına farzdır. Ancak o esnada namaz kılma imkânı yoksa, kaza etmesi vacibdir.

Nifas'ın Müddeti

Nifas'ın en az müddeti, bir an'dır. Bazen nifas kanı birkaç gün devam eder. Çoğu zaman 40 gün sürer, en uzun müddeti ise 60 gündür. 60 günden fazla süren kan ise istihaze kanı sayılır. Burada esas olan şey, müşahede ve tecrübedir. Bu hususu hayzm müddeti bahsinde anlatmıştık

Nifas'tan Ötürü, Yapılması Haram Olan Şeyler

Âlimler, nifasın da hayız gibi olup hayızdan ötürü haram olan şeylerin, nifas'tan ötürü de haram olduğunda ittifak etmişlerdir.

Hamilelik Esnasında Görülen Kan
Hamileliğin Müddeti

Hamileliğin en kısa müddeti altı aydır. Bunu şu ayetlerden anlıyoruz: Onun taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır. (Ahkaf/15) Sütten kesilmesi de iki senede olmuştur. (Lokman/14) Hamilelik ve süt emme müddeti otuz ay, süt emme müddeti ise iki yıldır. Otuz aydan iki yıl çıkarılırsa, hamilelik müddetinin altı ay olduğu görülür ve bu altı ay hamileliğin en kısa müddetidir. Eğer kadın evlendikten sonra altı aydan daha kısa bir zamanda çocuk doğurursa, çocuk da ölü değilse onun nesebi o kadının kocasına bağlanmaz.
Hamileliğin normal müddeti dokuz aydır. Çünkü kadınların çoğu dokuz ayda -birkaç gün önce veya birkaç gün sonra- doğum yaparlar. imam Şafii'ye göre hamileliğin en uzun müddeti dört yıldır. Hamileliğin dört yıl sürmesi imkânsız değilse de çok az vaki olmuştur. İmam Şafii de buna binaen böyle ictihad etmiştir.

4. Ölüm

Bir müslüman öldüğü zaman onu yıkamak, diğer müslümanlara farzdır. Fakat bu farz, bazı müslümanların bu görevi yerine getirmesiyle diğer müslümanların üzerinden düşen bir farz-ı kifayedir. Bu görevi ister akrabaları, ister yabancılar yerine getirsin durum değişmez. Eğer hiç kimse bu görevi yapmazsa, bütün müslümanlar günahkâr olur. Yıkayıcının, ölüyü yıkarken gusle niyet etmesi vacibdir. Bunlar şehid olmayan bir ölü için sözkonusudur. Şehid ise yıkanmadan defnedilir. Bunun tafsilatı cenaze bahsinde ölünün hükümleri konusunda geçecektir.

Ölünün yıkanmasının farz olduğunun delili Hz. Peygamber'in ihramhyken devesi tarafından yere atılıp da boynu kırılan zat için söylediği şu sözüdür:

Onu, su ve sidr (köpüklü ot) ile yıkayın.[129][22] Sünnet Olan Gusül

Bu tür gusül olmasa da namaz kılmabilir. Fakat şeriat, onları birtakım ihtimallerden dolayı mendub kılmıştır. Mendub olan guslün tafsilatı aşağıda verilmiştir.

1. Cuma Günü Yıkanmak ve Bu Yıkanmanın Meşruiyeti

Cuma namazına gidecek bir kimsenin Cuma günü gusletmesi sünnettir. Seferi, kadın ve çocuklar gibi Cuma namazının kendilerine farz olmadığı kimselere dahi Cuma günü gusül almak sünnettir. Bazı âlimler 'ister Cuma namazına gitsin, ister gitmesin her müslümanın Cuma günü yıkanması sünnettir' demişlerdir. Cuma günü gusül almanın meşruiyetine Hz. Peygamber'in şu hadîsi delildir:

Cuma namazına gitmek isteyen kimse yıkansın.[130][23] Buradaki emir mendubiyet içindir; zira Hz. Peygamber başka bir hadîsinde şöyle buyurmuştur:

Kim Cuma günü abdest alırsa gerekeni yapmıştır ve güzeldir. Fakat kim de yıkanırsa yıkanmak daha faziletlidir.[131][24]

Cuma Günü Yıkanmanın Vakti

Cuma günü yıkanmanın vakti, fecr-i sadık'ın ezarıiyla başlar. Fakat Cuma namazına yakın bir vakitte gusül almak daha faziletlidir. Bu, guslün amacına daha uygundur. Çünkü gusül'den maksat, teri ve pis kokuları giderip bedeni temizlemek ve bedenin kokusunu güzelleştirmektir. Şeriat, insanların Cuma günü bir araya geldiklerinde birbirlerinin kokusundan rahatsız olmamaları için Cuma günü yıkanmalarını mendub kılmıştır. Bu nedenle Hz. Peygamber, soğan ve sarımsak yiyen kimseyi mescide gelmekten menetmiştir.

2. Bayramlarda Yıkanmak ve Meşruiyeti

Ramazan ve kurban bayramında ister namaza gitsin, ister gitmesin her müslümanın yıkanması sünnettir. Çünkü bayram günü süs günüdür, yıkanmak da bu nedenle sünnet kılınmıştır.

Bunun delili şu rivayettir: 'Abdullah b. Ömer, Ramazan bayramı günü yıkanıyor, sonra musallaya (Bayram namazının kılındığı yere) gidiyordu'.[132][25] Kurban bayramı da Ramazan bayramına kıyas edilir. Bunu, iki bayramda yıkanmanın, Cuma günü yıkanmaya kıyas edilmesi de desteklemektedir. Çünkü amaç ikisinde de aynıdır; bu da insanlara eziyet vermemek için-temizlenmektir.
İbn Abbas şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, Ramazan bayramında da Kurban bayramında da yıkanırdı'.[133][26]
Bu hadîsi, daha önce geçen İbn Ömer'in uygulaması ve Kıyas desteklemektedir.

Ramazan ve Kurban Bayramında Gusül Almanın Vakti

Ramazan ve Kurban bayramında gusül almanın vakti, bayram gecesinin ortasından itibaren başlar.

3. Güneş ve Ay Tutulması Esnasında Gusül Almak ve Meşruiyeti

Güneş ve ay tutulması esnasında namaz kılmak isteyen kimsenin gusül alması sünnettir. Bunun delili, Cuma günündeki gusle kıyas etmektir. Çünkü bunların amacı birdir; ikisinde de amaç, bir araya toplanan halkın eziyet görmemesidir.

Güneş ve Ay Tutulması İçin Gusül Almanın Vakti

Güneş ve ay tutulması sebebiyle gusletmenin vakti, tutulmanın başlangıcından itibaren başlayıp tutulmanın sonunda biter.

4. Yağmur Namazı İçin Gusül Almak

Yağmur namazı kılmak isteyen bir kimsenin, namaza çıkmadan önce gusletmesi sünnet1 tir. Bu da ay ve güneş tutulması esnasındaki gusle kıyasla sabittir.

5. Ölü Yıkayan Bir Kimsenin Gusül Alması

Ölü yıkayan bir kimsenin gusletmesi sünnet'tir. Bunun delili Hz. Peygamberin şu sözüdür:

Kim bir ölü yıkarsa, yıkadıktan sonra kendisi de yıkansın.[134][27] Şu hadîs ise bu yıkanmanın vacib olmadığını göstermektedir:
Ölülerinizi yıkadığınızda, yıkanmanız vacib değildir.[135][28]

6. Hac île İlgili Yıkanmalar

a. Hac veya Umre için ihrama girmek isteyen kimse yıkanmalıdır. Bunun delili, Zeyd b. Sabit el-Ensarî'nin şu rivayetidir: ıHz. Peygamber'in, hac için ihrama girmek istediğinde elbiselerini çıkarıp yıkandığını gördüm[136][29]
b. Mekke'ye girmek isteyen bir kimse yıkanmalıdır. Bunun delili şu rivayettir: İbn Ömer Mekke'ye her girişinde Zî Tuva denilen yerde geceler, sabahleyin yıkandıktan sonra Mekke'ye girerdi ve Hz. Peygamber'in de böyle yaptığını söylerdi'.[137][30]
c. Öğleden sonra Arefe'de vakfe'ye durmak isteyen kimse yıkanmalıdır. Bunun en faziletlisi, Arafat'ın yakınında bulunan Nemire denilen yerde yıkanmaktır. Bunun delili de şu rivayettir: 'Hz. Ali, iki bayram gününde, Cuma ve Arefe günü, bir de ihrama girmek istediği zaman yıkanırdı'.[138][31]
Nafi şöyle rivayet ediyor: 'İbn Ömer, ihrama girmeden önce ihram için, Mekke'ye girmek için ve Arefe'de vakfe'ye durmak için akşamdan yıkanırdı'.[139][32]
d. Teşrik günlerinde öğleden sonra cemrelere taş atmak için yıkanmak gerekir. Bu hususta birçok rivayet varid olmuştur. Bir de buralar halkın toplandığı yerlerdir. Bu yerler için yıkanma, Cuma namazı için yıkanmaya benzer.
e. Eğer mümkünse Medine'ye girmeden önce de yıkanmak gerekir. Bu, Mekke'ye girmek için yıkanmaya kıyas edilmiştir. Çünkü ikisi de haram beldedir. Eğer kişi Medine'ye girmeden önce yıkanamamışsa, Hz. Peygamber'in mescidine girmeden önce yıkanmalıdır.
Guslün vacib ve sünnet olarak birtakım keyfiyetleri vardır. Vacib Olan Guslün Keyfiyeti
Bu, iki şeyden ibarettir. Bunlara Fıkıh'ta guslün farzları denir. Birincisi, beden yıkanmaya başlandığında niyet etmektir. Çünkü Hz. Peygamber 'Ameller ancak niyetledir' buyurmuştur.

Niyet Nasıl Yapılır?

Niyet, kalpten 'Guslün farzına niyet ediyorum' veya 'Cünüblüğü kaldırmaya niyet ediyorum' veya 'Namaz kılmayı kendime helâl etmeye niyet ediyorum' veya 'Kur'an'a dokunmak gibi yıkanmayı gerektiren şeyleri kendime helâl etmek için niyet ediyorum' diyerek yapılmalıdır. Fakat dil ile niyet etmek daha efdaldir.
İkincisi, bedeni deri ve kıllar dahil olmak üzere, suyu kılların diplerine ulaştırarak yıkamaktır. Cabir b. Abdullah'a, yıkanmanın nasıl olması gerektiği sorulduğunda Cabir şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber iki avucuyla başına üç defa su döküyordu. Sonra da vücudunun tümünü yıkıyordu1.[140][33]
Ümmü Seleme, Hz. Peygamber'e 'Nasıl yıkanayım' diye sorduğunda, Hz. Peygamber şöyle demiştir: -
Başına üç defa su dökmen yeterlidir; sonra suyu bütün vücuduna dökerek temizlen![141][34]
Hz. Ali, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
Kim cünüb olduğu halde bedeninde yıkanmamış bir kıl bırakırsa, Allah ona cehennemde şu şu cezaları verecektir.[142][35] Hz. Ali 'Bundan dolayı kıllarıma düşman oldum' demiştir. Hz. Ali, sakalı hariç, bütün kıllarını traş ederdi.

Sünnet Olan Guslün Keyfiyeti

Buna, fıkıh'ta guslün sünnetleri denir. Bunlar aşağıda zikredilmiştir:
a. Elleri su kabına sokmadan önce yıkamalıdır. Sonra vücuddaki kirleri giderip bedeni temiz birşeyle ovmahdır.
Hz. Meymune şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber'e yıkanması için su koydum. Peygamber iki veya üç kere elini yıkadıktan sonra suyu sol eline döktü, onunla tenasül uzvunu ve arkasını yıkadı. Sonra da ellerini toprağa sürdü1.[143][36]
b. Eksiksiz bir abdest almalıdır, ayakları guslün sonuna bırakmakta bir sakınca yoktur.
c. Başa su döküp saçlarını karıştırmalı, sonra başı üç defa yıkamalıdır.
d. Önce sağ, sonra da sol tarafını tepeden tırnağa yıkamalıdır. Bunların sünnet olduğuna şu hadîsler delâlet eder. Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber cünüplükten ötürü guslederken önce ellerini

yıkıyordu'.144[37] Müslim'in bir rivayetinde ise 'Sonra sağ eliyle sol eline su döküp tenasül uzvunu yıkıyordu' şeklindedir.
Hz. Meymune şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, tenasül uzvunu yıkadıktan sonra namaz abdesti gibi abdest alıyordu. Sonra ellerini suya sokup vücudundaki kılları, suyu diplerine ulaştırmak için hilalliyordu (elleriyle karıştırıyordu). Sonra başına üç avuç su döküyor, sonra da bütün vücuduna su döküyordu'.145[38]
Gusle sağ taraftan başlamanın delili, şu hadîstir: 'Hz. Peygamber ayakkabılarını giyerken, saçlarını tararken, abdest alırken ve guslederken sağ taraftan başlamaktan hoşlanırdı'.146[39]
e.Yıkanırken vücudu ovalamalı, azalan da peşpeşe yıkamalıdır. Çünkü bazıları (Mâlikîler) 'Azaları peşpeşe yıkamak vacibdir1 demişlerdir.
f. Yıkanırken kulakların içini, karındaki kıvrımları, göbeğin içini ve koltuk altlarım ele su alarak yıkamalıdır. Eğer kişide suyun buralara ulaşmadığı kanaati hasıl olursa böyle yapması farz olur.
9. Guslün her ameliyesini, abdeste kıyasen üçer defa yapmalıdır.

Guslün Mekruhları

I. Yıkanırken suyu israf etmek mekruhtur. Bunu, abdestin mekruhları arasında zikretmiştik. Çünkü böyle yapmak Hz. Peygamber'in fiiline aykırıdır.
Enes b. Mâlik şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber 1 sâ (sâ iki eli birleştirip avucu dört defa dolduracak kadar bir ölçektir) ile 5 müdd kadar su ile yıkanıyordu. 1 müdd Çmüdd iki eli birleştirip avucu bir defa dolduracak kadar bir ölçektir) ile de abdest alıyordu'.147[40]
Cabir b. Abdullah'a, Hz. Peygamber'in nasıl yıkandığı sorulduğunda şöyle demiştir:
- 1 sâ su ile yıkanman yeterlidir.
- Bana bu kadar su yetmez.
- Kılları senin kıllarından çok olan ve senden hayırlı olana (Hz. Peygamber'e) yetiyordu.148[41]
1 sâ, 4 müdd'dür. 1 müdd 9.2 cm. uzunluğundaki bir kaba eşittir.
II. Akmayan durgun suda yıkanmak mekruhtur.
Ebu Hüreyre Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
İçinizden biri cünübken durgun suda yıkanmasın!

Bunun üzerine dinleyenler 'Ey Ebu Hüreyre! Peki nasıl yıkanacak?' dediler. Ebu Hüreyre şöyle dedi: "Suyu avucu ile veya bir kap ile almalıdır. Eğer kap ile aldığı su çok değilse; elini içine soktuğunda kullanılmış su hükmünde olacaksa elini kaba sokarken 'Kepçe niyetiyle sokuyorum' diye niyet etmelidir veya cünüblüğü kaldırmak için niyet etmeden önce kap'tan biraz su alıp sonra niyet etmeli ve onunla elini yıkayıp suyu temizlenen eliyle almalıdır".[149][42]
Akmayan durgun suda yıkanmanın yasaklanmasının hikmeti şudur: İnsan, içinde başkasının yıkandığı sudan nefret eder. Bu yıkanmanın cü-nüplük veya başka bir sebepten olması da durumu değiştirmez. Ayrıca içinde yıkanılan durgun su 2 kulle'den az olursa zayi .olur. Çünkü içinde yıkanmakla bu su temizleyicilik vasfını kaybeder. İnsanların durgun suya ihtiyaçları olduğu için Hz. Peygamber durgun suda yıkanmayı yasaklamıştır.

TEYEMMÜM

İslâm Dininin Kolaylığı

Daha önce abdestin, ibadetlerin sahih olmasının ve mushafa dokunmanın şartı olduğunu söylemiştik. Abdest, su ile alınır, fakat insan bazen su kullanma imkânına sahip olamaz. Meselâ su bulunmayabilir veya uzakta olabilir veya su olduğu halde hastalık nedeniyle kullanılamayabilir. İslâm dini, kolaylık dini olduğu için böyle durumlarda abdest yerine temiz toprak ile teyemmüm etmeyi meşru kılmıştır ki müslümanlar ibadetlerin bereketinden mahrum kalmasınlar.

Teyemmüm'ün Mânâsı

Teyemmüm'ün lügat mânâsı kasdetmektir. Şer'î mânâsı ise temiz bir toprağı, niyetle yüze ve kollara sürmektir. Bu da şu şekilde yapılır: Önce eller toprağa sürülür ve yüz toprak ile meshedilir, sonra sol elle sağ kol, sağ elle de sol kol meshedilir.

Teyemmüm'ün Meşruiyeti

Teyemmüm Kur'an ve Sünnet'le sabittir. Kur'an'dan delili şu ayettir: ;
Eğer hasta veya seferde iseniz veya tuvaletten gelmişseniz veya kadınlara dokunmuşsanız, su da bulamamışsanız temiz bir toprağa yönelip onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesnedin. (Mâide/6)
Sünnet'ten delili de şudur:
Bütün yeryüzü bize mescid kılındı. Yeryüzünün toprağı da su bulamadığımız zaman bize bir temizlik vasıtası kılındı.[150][1]

Teyemmüm'ün Hangi Durumlarda Yapılacağı

1. Görünürde veya şer'an su olmaması durumunda teyemmüm edilir. Seferde olup da su bulunmadığı zaman da teyemmüm edilir. Şer'an suyun olmaması ise şudur: Kişinin yanında su olmakla beraber, içmek için o suya muhtaç olduğundan abdestte kullanamaz. Bu durumda şer'an su yok demektir. Bu nedenle Allah Teâlâ (Su da bulamamışsamz temiz bir toprağa yönelip onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesnedin' (Mâide/6) buyurmuştur. Suya, içmek veya başka birşey için muhtaç olan

kimse, suyu abdest veya gusül için kullanamaz.
2. Suyun uzak olması sebebiyle de teyemmüm yapılabilir. Kişinin bulunduğu yerde su yoksa, bulunduğu yer ile su arasında da yarım fersah'tan (2.5 km.) daha fazla bir mesafe varsa teyemmüm edebilir, suyun bulunduğu yere gitmesi vacib değildir. Çünkü bu zor olur.
3- Suyu kullanmanın zor olduğu durumlarda da teyemmüm edilebilir. Bu da hissen ve şer'an olur. Su kendisine yakın olduğu halde suyun yanında bir düşman olması sözkonusu ise ve kişi ondan korkarsa oraya gitmesi şart değildir. Şer'an suyu kullanmanın zor olması ise şöyledir; Suyu kullandığı takdirde hastalanması veya hastalığının artması sözkonusu ise bu gibi durumlarda teyemmüm etmelidir. Suyu kullanmak vacib değildir. Çünkü Hz. Peygamber, başı yarıldıktan sonra yıkanıp ölen bir kişi hakkında 'Onun teyemmüm etmesi yeterliydi. Yarasının üzerine bir bez bağlayıp onun üzerine meshederdi, sonra bedeninin sağlam kısmını yıkardı' buyurmuştur.
4. Şiddetli soğuk nedeniyle de teyemmüm edilebilir. Soğuk nedeniyle su kullanmanın zararlı olması sözkonusu ise, suyu ısıtma imkânı da yoksa teyemmüm edilir. Çünkü Amr b. As, cünüb olduğu halde soğuktan hastalanmak korkusu nedeniyle teyemmüm etmiştir. Hz. Peygamber de onun yaptığını onaylamıştır.1 Fakat bu durumda su bulduğu ve kullanabildiği zaman gusletmeli, teyemmümle kıldığı namazları kaza etmelidir.

Teyemmürn'ün Şartları

1. Namaz vaktinin girdiğini bilmek.
2. Namaz vakti girdikten sonra su aramak.
3. İçinde un, kireç gibi şeylerin bulunmadığı temiz bir toprak bulmak.
4. Önce vücuttaki necasetleri gidermek.
Ebu Dâvud. (Hâkim ve İbn Hibban sahih olduğunu söylemişlerdir).
5. Teyemmüm'den önce kıble tayini için elinden gelen çabayı göstermek.

Teyemmüm'ün Rükûnlan

1. Niyet etmek.
Niyetin yeri kalptir, bunu daha önce zikretmiştik. Kişi kalbinden 'Teyemmüm etmeye niyet ediyorum' diyerek niyet etmelidir. Diliyle de 'Namaz kılmayı kendime helâl etmek için niyet ediyorum' demek sünnettir. Veya 'Namazın farzını kendime helâl etmek için niyet ediyorum'

diyerek niyet etmelidir. Teyemmüm ederken 'Farz namazı kendime helâl kılmak için niyet ediyorum' diye niyet ettiği zaman o teyemmüm ile bir farz namaz ve nafileleri de kılabilir.

2. Yüzü ve kolları da dirseklerle beraber "nıeshetmek.

Bu şöyle yapılmalıdır: Önce eli temiz bir toprağa vurup onunla yüzü meshetmeli, sonra elleri ikinci kez toprağa vurup sol el ile sağ kolu, sağ el ile sol kolu dirseklerle beraber meshetmelidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Teyemmüm iki vuruştur. Birincisi yüz içindir, ikincisi de dirseklerle beraber kollar içindir.[151][2]

Teyemmüm âzalarının tamamını meshetmelidir. İkinci vuruşta elinde yüzük varsa, toprağın yüzüğün yerine değmesi için onu çıkarmalıdır.

3. Teyemmüm'ü zikrettiğimiz tertibe riayet ederek yapmalıdır. Çünkü teyemmüm, abdest yerine yapılan bir fiildir. Abdestte ise tertibe riayet etmek bir rükündür. Bunu daha önce zikretmiştik. Öyleyse teyemmüm'de de tertibe riayet etmek bir rükündür.

Teyemmüm'ün Sünnetleri

1. Abdestte sünnet olan şeyler, teyemmüm'de de sünnettir. Teyemmüm için de önce besmele çekilir, sonra yüzün en üst kısmından başlanır, sonra sağ, sonra da sol kol meshedilir. Nitekim bunları daha önce anlatmıştık. Yüz meshedilirken başın birazı da meshe dahil edilmelidir. Kollar meshedilirken de pazuların bir kısmının meshe dahil edilmesi sünnettir. Yüz ve kolların meshi peşpeşe yapılmalı ve ara verilmemelidir.

Teyemmüm bittikten sonra teşehhüd ve Hz. Peygamber1 den abdestten sonra okuduğu rivayet edilen dua okunmalıdır.

Ammar b. Yasir şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber yanlarındayken sahabîler sabah namazı için ellerini temiz bir toprağa vurarak önce yüzlerini meshettiler. Sonra ellerini ikinci kez toprağa vurarak omuzlarına kadar kollarını rneshettiler'.[152][3]

2. Elleri toprağa vururken parmakları açmalı ve yüzü bir defada meshetmelidir. Kollan da birer defa da meshetmek sünnettir.

3. Elleri silkelemek, birbirine vurmak veya üflemek suretiyle toprağı hafifletmek gerekir. Çünkü Hz. Peygamber böyle yapmıştır. Hz.

Peygamber, Ammar b. Yasir'e 'Sana, şöyle yapman yeterlidir' diyerek iki elinin ayasını toprağa vurup sonra onları silkmiştir.[153][4] Başka bir

rivayette 'Hz. Peygamber ellerine üfledi, sonra elleriyle yüzünü mesnetti' şeklindedir.

Namaz Vakti Girdikten Sonra Teyemmüm Etmek

Teyemmüm etmenin şartları bulunduğunda, ancak farz namazın vakti girdikten sonra teyemmüm edilebilir. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ümmetimden her kim namaz vaktine erişirse hemen namazını kılsın.[154][5]
Namaz vakti nerede girerse, hemen teyemmüm edip namazı kılanm.[155][6]
İşte bu iki rivayet teyemmüm'ün, namaz vakti girdiği zaman yapılmasına delâlet eder.

Her Farz Namaz İçin Teyemmüm Etmek

Bir teyemmüm ile ancak bir farz veya bir cenaze namazı kılınabilir, fakat istenildiği kadar nafile namaz kılınabilir. Teyemmüm ile bir farz namaz kılan kişi, teyemmüm'ü bozulmasa dahi ikinci bir farz namaz kılmak istediğinde tekrar teyemmüm etmelidir. Kıldığı farz namaz, ister vaktinde kılınmış bir namaz olsun isterse kaza edilen bir farz namaz olsun durum değişmez. İbn Ömer şöyle demiştir: 'Abdest bozulmasa dahi her farz namaz için tekrar teyemmüm yapılmalıdır'.[156][7]

Gusül Yerine Teyemmüm Etmek Farzdır

Teyemmüm'ün sebepleri oluştuktan sonra gusül yerine de -abdest yerine olduğu gibi- teyemmüm edilmelidir.
Eğer cünüb iseniz iyice (yıkanıp) temizlenin. Eğer hasta veya seferdeyseniz veya tuvaletten gelmişseniz veya kadınlara dokunmuşsanız, su da bulamamışsanız temiz bir toprağa yönelip onunla yüzlerinizi ve ellerinizi rneshedin.
(Mâide/6)
İmran b. Asım şöyle rivayet ediyor; Hz. Peygamber ile bir seferde bulunuyorduk. Hz. Peygamber namaz kıldırdı. Sonra bir kişinin tek başına namaz kıldığını görünce şöyle dedi:
- Neden bizimle beraber kılmadın?

- Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cünüptüm, su da bulamamıştım.
- Teyemmüm etmen yeterliydi.'
157[8]

Teyemmüm'ü Bozan Şeyler

1. Abdest bahsinde zikredildiği gibi, abdesti bozan herşey teyemmüm'ü de bozar.
2. Teyemmümlüyken su bulunduğu zaman teyemmüm bozulur. Çünkü teyemmüm su olmadığı için yapılır. Asıl geldiği zaman, bedel batıl olur.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Temiz toprak müslüman için temizleyicidir. On sene su bulamasa yine teyemmüm etmelidir. Suyu bulduğu zaman teyemmüm etmesin, çünkü su ile temizlenmek daha hayırlıdır.158[9]
Eğer namaz kılındıktan sonra su bulunursa, namazı kaza etmek gerekmez. Namaza başlandıktan sonra su görünürse namaz tamamlanabilir, namaz sahihtir. Eğer kişi abdest alıp namazı yeniden kılmak için namazı bozarsa bu daha faziletlidir.
3. Suyu kullanmaya gücün yetmesi de teyemmüm'ü bozar. Meselâ kişi hasta iken iyileşirse teyemmüm'ü bozulur.
4. İslâm'dan irtidad etmek de teyemmüm'ü bozar. Çünkü teyemmüm ibadeti helâl kılmak içindir, irtidad halinde ise böyle birşey sözkonusu değildir. Fakat abdest ve gusül böyle değildir. Onlar hades'i (abdestsizliği ve cünüblüğü) ortadan kaldırmak içindir. Bu nedenle irtidad eden kimsenin abdesti ve guslü bozulmaz.

NAMAZ

Salât lugatta hayır dua'da bulunma anlamını ifade eder.
Onlar için salât (dua) et. Şüphesiz senin salâtın (duan) onlara huzur verir. (Tevbe/103)
Yani 'Onların affedilmeleri için Allah'a dua et!'
Fakihlerin ıstılahında ise, iftitah tekbiriyle başlayıp selâmla sona eren ve kendine mahsus şartları bulunan söz ve fiillere salât denir. Bu söz ve fiillerin tümüne, içinde dua olduğu için salât denilmiştir. Çünkü dua, bunların en önemli kısmını teşkil etmektedir. Böylece kül! (bütün), parçasının ismini almıştır.

Namaz'ın Hikmetleri

Namaz'ın birçok hikmet ve sırları vardır. Bunları şöyle özetleyebiliriz:
1. İnsan, namaz vasıtasıyla gerçek şahsiyetini bulur. Bu da Allah'ın kulu olduğunu idrak etmesidir. Dünya zevkleri ve insanlarla meşgul olması, insana bu gerçeği unutturduğu zaman, namaz bu gerçeği tekrar hatırlatır.
2. Namaz sayesinde insan nefsine, Allah'tan başka hakikî nimet yerenin ve yardım edenin olmadığı gerçeği yerleşir. Her ne kadar birtakım sebepler insana yardım ediyor, nimet veriyor görünseler de gerçekte veren Allah'tır. Çünkü o sebepleri insana müsahhar kılan Allah Teâlâ'dır. İnsan zahirî ve dünyevî sebeplerle meşgul olup gaflete daldığında, namaz gerçek sebebin, yardımcının, nimet, zarar ve fayda verenin, diriltenin ve öldürenin Allah olduğunu insana hatırlatır.
3. İnsan, namaz sayesinde işlediği günahlardan tevbe etmek için bir fırsat ve uygun bir zaman bulur, zira insan gece ve gündüz birçok günahla karşı karşıyadır. Bazen bunların farkına varır, bazen de varmaz. İşte tekrar tekrar gelen namaz vakitleri, insanı günahlardan temizleyecek olan fırsatlardır. Hz. Peygamber bu durumu şöyle ifade etmiştir:
Beş vakit namazın meseli, sizden birinizin kapısı önünde bol bol akan ve içinde günde beş defa yıkandığı bir nehir gibidir.[159][1]
Ravi, Hasan'ın şöyle dediğini de ekliyor: 'Nehir, o kişinin vücudunda kirden birşey bırakır mı?'
' Yine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
[Söyleyin, birinizin kapısının önünden bir nehir aksa, (ev sahibi de) günde beş defa o nehirde yıkansa ne dersiniz; vücudunda kirden, pastan eser

kalır mı? Sahabîler 'Hayır, hiçbir şey kalmaz' dediler]. Hz. Peygamber şöyle devam etti: Beş vakit namaz da işte bunun gibidir. Allah Teâlâ onlarla günahları yıkar, siler1.[160][2]

4, Namaz, insanın kalbindeki Allah'a iman akidesinin gıdasıdır; zira dünyanın zevkleri ve şeytanın vesveseleri insana o akideyi unutturabilir-ler. O akîde insanın kalbine yerleşmiş olsa bile unutulması mümkündür. Heva ve hevese, yanıltıcı dostlara uyup bu unutkanlığa devam ederse, insan tıpkı suyu kesilen ağaç gibi sonunda inkâra düşer. Suyu kesilen ağaç önce kurur, bir süre böyle kalır, sonra da yıkılır gider. Fakat müslüman namaza devam ederse, namaz onun imanı için gıda olur. Dünya ve dünyanın zevkleri artık o kişinin İmanını zayıflatmaya veya yok etmeye güç yetiremez.

Namaz'm Teşrî Kılınma Tarihi

Namaz, bilinen en eski ibadetlerdendir. Allah Teâlâ, Hz. İsmail hakkında şöyle buyurmuştur:

Halkına namazı ve zekâtı emrederdi. Rabbinin katında kendisinden razı olunmuş bir kimseydi. (Meryem/55)

Namaz, Hz. İbrahim'in dini olan Din-i Hanifte de vardı. Hz. Musa'nın tabileri de namazı bilmekteydiler. Allah Teâlâ, Hz. İsa'nın dilinden şöyle buyurmaktadır:

(Rabbim) hayatta olduğum sürece bana namazı ve zekâtı emretti. (Meryem/31)

Hz. Muhammed (s.a) peygamber olarak gönderildiği zaman sabah ve akşam ikişer rekât namaz kılıyordu. Bazı âlimler, Hz. Peygamber'e hitab eden şu ayetle, sabah ve akşam kılınan bu namazların . kastedildiğini söylerler.

Rabbini hamd ile akşam-sabah (=bi'l-aşiyyi ve'1-ibkâr) teşbih et! . (Mü'min/55)

Farz Namazlar

Mükellef olan her müslümana farz olan namazlar sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarıdır. Bu namazlar, Hz. Peygamber'in Beyt'ül-Makdis'e, oradan da semaya çıkarıldığı gecede farz kılınmıştır. Allah Teâlâ, peygamberine ve diğer müslümanlara bir gün bir gecede elli vakit namaz farz kıldı. Sonra beş vakite düşünceye kadar tahfif etti. Beş vakit

namaz kılınır, fakat elli vakit namaz ecri verilir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ben Mekke'de iken evimin tavanı ayrıldı, Cebrail indi, sonra elimden tutarak beni en yakın semaya götürdü. Allah Teâlâ ümmetime 50 vakit namazı farz kıldı. Bunun üzerine tekrar Allah'a müracaat ettim. Allah 'Onlar beş vakittir ve yine onlar elli vakittir. Benim nezdimde söz değişmez' buyurdu.161[3]
Sahih görüşe göre İsra hâdisesi, Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicret etmeden 18 ay önce olmuştur. Durum böyle olunca beş vakit namaz, Hz. Peygamber'in daha önce sabahları ve akşamları kıldığı iki vakit namazı neshetmiş oluyor.

Namazın Meşruiyetinin Delilleri

Namazın meşruiyeti birçok ayet ve hadîsle sabit olmuştur. Bu husustaki ayetlerden bazıları şunlardır:
O halde akşama girdiğinizde de sabaha çıktığınızda da Allah'ı teşbih ve tenzih edin (namaz kılın). Göklerde ve yerde (bulunan tüm varlıkların) hamd(i) Allah'a mahsustur. Gündüzün sonunda da, öğle vakti geldiğinde de (Allah'ı teşbih edin ve ikindi ile öğle namazını kılın!) (Rum/17-18)
İbn Abbas'a göre 'akşama girdiğinizde' sözünden maksat, akşam ve yatsı namazlarıdır. 'Sabaha çıktığınızda1 sözünden maksat da sabah namazıdır. Aşiyyen kelimesinden maksat, ikindi namazıdır. 'Öğle vakti geldiğinde' ibaresinden maksat da öğle namazıdır.
Şüphesiz ki namaz, mü'minlerin üzerine vakit(leri bel)li bir farzdır. (Nisa/103)
Hadîsten delili ise, yukarıda geçen İsra Hadîsinden başka şu hadîslerdir:
Hz. Peygamber, Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken şöyle buyurmuştur:
Onları, önce Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet etmeye çağır. Eğer onlar buna itaat ederlerse onlara şunu bildir: Allah onların üzerine her gün ve gecede beş vakit namazı farz kılmıştır. 162[4]
Bir bedevi, Hz. Peygamber'e namaz hususunda sorduğunda, Hz. Peygamber 'Bir gün, bir gecede beş vakit namaz farzdır' dedi. 'Üzerime bundan başkası da olacak mı?' dediğinde, Hz. Peygamber 'Hayır, meğer ki kendiliğinden kılasın' buyurdu.163[5]

Namazın Dindeki Yeri

Namaz, bedenî ibadetlerin en üstünüdür, bir kişi Hz. Peygamber'e, ibadetlerin en üstününün hangisi olduğunu sorunca, Hz. Peygamber şöyle dedi:
- İbadetlerin en üstünü namazdır.
- Sonra hangisi?
- Namaz.
- Sonra hangisi?
- Namaz.[164][6]
Bir müslüman iki vakit namazı, güzel bir şekilde eda ederse, o, iki namaz arasındaki günahlara kefaret olur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah Teâlâ beş vakit namaz vasıtasıyla hataları siler.[165][7]
Allah'ın emrettiği gibi abdesti tam alıp da şu beş vakit namazı kılan hiçbir müslüman yoktur ki bu namazlar, aralarındaki günahlar için birer kefaret olmasın.[166][8]
Nitekim" tembellik nedeniyle namaz hususunda gevşeklik gösteren bir kimsenin, böyle devam ettiği takdirde küfre girmesi sözkonusu olduğu gibi -daha önce söylediğimiz gibi- namaza devam etmesi de imanını besler. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Namazı kasden terketmeyin. Çünkü namazı kasden terkeden bir kimsenin üzerinden Allah ve Rasûlü'nün zimmeti beri olur.[167][9]

Namazı Terketmenin Hükmü

Namazı terkeden bir kimse ya tembelliğinden, ya inkâr ettiğinden veya hafife aldığından ötürü terkeder. Namazı, farziyetini inkâr ederek veya hafife alarak terkeden bir kimse kâfir olur. Hâkimin onu tevbeye davet etmesi farzdır. Eğer tevbe edip namazı kılarsa bir mesele kalmaz, ancak tevbe etmezse; mürted olduğundan ötürü öldürülür. İrtidat nedeniyle öldürülen kişinin yıkanması, kefenlenmesi, namazının kılınması ve müslüman mezarlığına defnedilmesi caiz değildir. Çünkü o kişi artık müslü mani ardan kabul edilmemektedir.
Namazın farziyetine inandığı halde, tembellik nedeniyle namazı ter-keden kimseyi hâkimin, namazlarını kaza etmeye ve terkettiğinden ötürü tevbeye davet etmesi gerekir. Eğer namazlarını kaza etmeye

yanaşmazsa öldürülmesi gerekir. Onu öldürmek, asi müslümanları öldürmek için meşru kılman cezaların kapsamına girer. Ayrıca bu, terkedilmesi nedeniyle savaş açılan bir farzı terketmenin cezasıdır. Fakat bu nedenle öldürülen bir kimse müslüman kabul edilerek kendisine teçhiz, tekfin, defin ve miras hususunda müslüman muamelesi yapılır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet edinceye ve namazı kılıp zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yapınca kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın hakkı hariçtir ve hesaplan da Allah'a aittir.[168][10]
Bu hadîs Lâilahe İllallah Muhammed'ur-rasûlullah dediği halde namaz kılmayan kimselerle savaşılması gerektiğine delâlet eder. Ancak böyle kimseler kâfir sayılmazlar. Bunun delili şu hadîstir:
Kim Allah'ın kullan üzerine farz kıldığı beş vakit namazı, hakkına riayet ederek kılarsa, Allah onu cennet'e koymaya söz vermiştir. Kim de onları kılmazsa, Allah katında onun hiçbir ahdi yoktur; dilerse azap eder, dilerse cennet'e sokar.[169][11]
Bu hadîs, namazı terkeden bir kimsenin kâfir olmadığına delâlet eder. Zira namazı terketmekle kâfir olunsaydı Hz. Peygamber 'Allah dilerse azap eder, dilerse cennet'e sokar' demezdi. Çünkü kâfir asla cennet'e giremez. O halde buradaki namazı terketme, tembellik nedeniyle terketmeye hamledilir. Böylece deliller arasında da tenakuz sözkonusu olmaz. Yine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kişi ile küfür ve şirk arasında namazın terki vardır.[170][12]
Buradaki terk, namazın farziyetini inkâr ederek veya namazı hafife alarak terketmedir.

Farz Namazların Vakitleri

Beş vakit namazın herbirinin belli vakitleri, o vakitlerin de bir başlangıcı, bir de sonu vardır. Vaktin girişinden önce ve vakit çıktıktan sonra namaz kılmak caiz olmaz.
Şüphesiz ki namaz, mü'minlerin üzerine vakit(leri bel)li bir farzdır.
(Nisa/103)
Namaz, özel vakitlerle sınırlandırılmış bir farzdır. Sahih hadîslerde bildirildiğine göre beş vakit namaz farz kılındıktan sonra Cebrail gelerek

namaz vakitlerini Hz. Peygamber'e öğretmiştir.171[13] Hz. Peygamber de hem söz, hem de fiiliyle namaz vakitlerini müslümanlara öğretmiştir.
Ebu Musa el-Eş'arî şöyle rivayet ediyor: "Bir kişi Hz. Peygamber'e namaz vakitlerini sordu. Hz. Peygamber ona bir cevap vermedi. Sonra şafak söker sökmez sabah namazını kıldırdı. Neredeyse insanların birbirlerini tanıyamayacakları kadar karanlıktı. Sonra güneş tam tepeden batıya meylettiği zaman müezzine emretti ve öğle namazını kıldırdı. Öyle ki iyi bilen bir kişi 'Gündüz yan olmuştur1 derdi. Sonra güneş yüksekteyken ikindi namazını kıldırdı. Sonra güneş battığı zaman akşam namazını kıldırdı. Sonra şafak kaybolduğu zaman yatsı namazını kıldırdı. Ertesi gün sabah namazını o kadar geciktirdi ki namazdan çıkan biri 'Güneş muhakkak doğmuştur' yahut 'hemen hemen doğmak üzeredir* diyebilirdi. Sonra öğle namazını dünkü ikindi vaktine yakın bir zamana kadar tehir etti. Sonra ikindiyi o kadar geciktirdi ki namazdan çıkan bir kimse 'güneş kıpkırmızı oldu1 derdi. Sonra şafağın kaybolma zamanı yaklaşıncaya kadar akşam namazını geri bıraktı. Sonra yatsı namazını gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar geciktirdi. Sonra sabah olunca soru soran kişiyi çağırdı ve ona 'Namazların vakti şu iki vakit arasıdır' dedi".172[14]
Burada mücmel kalan bazı noktalan açıklayan veya fazlalık getiren hadîsler de vardır. Bunları, aşağıda namazların vakitlerini tafsilatlı olarak anlatırken göreceğiz.

Sabah Namazı

Sabah namazının vakti, fecr-i sadık'ın doğuşu ile başlar, güneşin doğuşuna kadar devam eder. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sabah namazının vakti, fecrin doğuşundan başlar, güneşin çıkış zamanına kadar devam eder.173[15]

Öğle Namazı

Öğle namazının vakti, güneşin tam tepeden batıya doğru kaymaya başladığı zaman başlar. Bu vakte zeval vakti denir. Çünkü o vakitte doğuya doğru uzanan küçük gölgeler görünür. Ona.zeval gölgesi denir. Öğle namazının vakti, herşeyin gölgesinin kendi boyuna ulaştığı zamana kadar devam eder. Zeval gölgesi de bu gölgeye dahildir. Çünkü o, öğle namazı vaktinin ilk belirtisidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Öğle namazının vakti, güneşin batıya doğru kaymasıyla başlar. O zaman kişinin gölgesi boyu kadardır. İkindi girinceye kadar devam eder.174[16]

İkindi Namazı

İkindi namazının başlama vakti, öğlenin sona erdiği zaman başlar. Güneş batıncaya kadar devam der. Şu hadîs buna delâlet eder:
Güneş batmadan önce ikindi namazının bir rekâtına yetişen kimse ikindi namazına yetişmiş demektir.175[17]
Fakat namazı, her şeyin gölgesinin iki misline ulaştığı zamana kadar ertelememek en güzelidir, zira hadîsten bu anlaşılmaktadır. Bir de Hz. Peygamber'in şu sözü vardır:
İkindi namazının vakti, güneş sapsarı oluncaya kadardır.176[18] Bu hadîs, muhtar olan vakte hamledilir.

Akşam Namazı

Akşam namazının vakti, güneşin batmasıyla başlar, kırmızı şafak kaybolup batı tarafında eseri kalmayıncaya kadar devam eder. Kırmızı şafak, güneş ışınlarından kalan noktalardır, güneş battığında doğu tarafında görülür. Sonra karanlık onu batıya doğru kaydırır. Karanlık yeryüzünü kaplayıp batı ufkuna uzandığında, kırmızı şafağın eseri ortadan kalktığında akşam namazının vakti sona ermiş, yatsı namazının vakti girmiş demektir. Vakitleri bildiren hadîs buna delâlet eder. Zira Hz. Peygamber şöyle demiştir: \
Akşam namazının vakti, kızıllık düşünceye kadardır.177[19]

Yatsı Namazı

Yatsı namazının vakti, akşamın sona ermesiyle başlar, fecr-i sadık'ın doğuşuna kadar devam eder. Fakat en muhtar görüşe göre, gecenin üçte birinden daha fazla erteîenmemelidir. Fecr-i sadıktan maksat, doğu ufkuna yayılan bir ışıktır; bu ışık güneşin aksetmesiyle meydana gelir. Sonra yavaş yavaş göğe doğru yükselip güneşin doğusuyla tamamlanır. Yatsı namazının başlama, sona erme ve muhtar olan vaktinin delili, vakitleri bildiren hadîsle birlikte bir de şu hadîstir:
Dikkat edin! Şu muhakkak ki uyku ile namaz kaçırmakta bir tefrit yoktur.

Tefrit ancak diğer bir namaz vakti girinceye kadar namazını kılmayan kimse içindir.[178][20]
Bu hadîs, bir namaz vaktinin diğer namaz vakti girdiğinde sona erdiğine delâlet eder. Fakat sabah namazı bundan hariçtir. Zira sabah namazının vakti, öğle namazı vaktinin girmesiyle değil, güneşin doğmasıyla sona erer.
İşte bunlar, beş vakit namazın vakitleridir. Fakat namazları kasden vaktin sonuna bırakıp da vaktin genişliğini mazeret olarak ileri sürmemek gerekir. Çünkü böyle yapmak, namaz vaktinin çıkmasına sebep olabilir. Hatta bu gevşeklik namazı terketmeye bile sebep olabilir. Sünnet olan, namazları vaktin başlangıcında kılmaktır.
Hz. Peygamber'e 'Amellerin en efdali hangisidir?' diye sorulduğunda 'Vaktinde kılınan namaz' diye cevap vermiştir.[179][21]
Namazın bir kısmı vakti içinde, bir kısmı da vakti dışında kıhnırsa, o namaz, vakti içinde kılınmış sayılır. Aksi takdirde kaza edilmiş bir namaz sayılır. Bunun delili, Hz. Peygamber'in şu hadîsleridir:
Kim güneş doğmadan sabah namazının bir rekâtına yetişirse, o, sabah namazına yetişmiştir. Kim güneş batmadan Önce ikindi namazının bir rekâtına yetişirse ikindi namazına yetişmiştir.[180][22]
Bir namazın bir rekâtına yetişen kimse, o namaza yetişmiştir.[181][23]

Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Vakitler

Namaz kılmanın tahrimen mekruh olduğu vakitler şunlardır:
1. Cuma günü hariç, güneş tam tepedeyken ve sabah namazından sonra güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılmak tahrimen mekruhtur.
2. İkindi namazından sonra güneş batincaya kadar namaz kılmak da tahrimen mekruhtur.
Bu vakitlerde namaz kılmanın tahrimen mekruh olduğunun delili şu hadîstir:
Ukbe b. Âmir el-Cühenî şöyle demektedir: "Hz. Peygamber üç vakitte bizi namaz kılmaktan ve ölülerimizi gömmekten nehyetti: Güneş doğmaya başladığından bir mızrak boyu yükselinceye kadar, güneş tam tepeden biraz batıya meyledinceye kadar, güneş batmaya meyledip batıncâya kadar..."[182][24]

Bu kerahat, sebepsiz kılınan namaz ve kasden gömülen ölü için sözkonusudur. Fakat kendiliğinden o vakitlere rastlayan cenaze için, kaza namazı, mescid namazı gibi namazlar için kerahat sözkonusu değildir. Bunları, bu sebeplerden ötürü o vakitlerde kılmanın mekruh olmadığının delili şu hadîstir:
Kim bir namazı (kılmayı) unutursa, onu, hatırladığında kılsın. Onun bundan başka kefareti yoktur: 'Beni hatırlamak için namaz kıl!' (Tâhâ/14)183[25]
Hz. Peygamber'in 'Onu hatırladığında kılsın' sözü, hatırladığı zamanın o namazın meşru vakti olduğuna delâlet eder. Bazen kazaya kalan namaz, mekruh olan vakitlerde hatırlanabilir. Bu nedenle kazaya kalan namazın bu vakitlerde kılınmasının bu yasaktan istisna edildiğine delâlet eder.
Ümmü Seleme şöyle diyor: Hz. Peygamber ikindi namazından sonra iki rekât namaz kıldı. Onun ne namazı olduğunu sordum. Bana 'Ey Ebu Umeyye'nin kızı! İkindi namazından sonra kıldığım iki rekâttan sual etmiştin, bunun sebebi şudur: Bana Abdulkays kabilesinden bazı kimse-ier (İslâm'a girmek için) gelmişlerdi. Bunlar, şu öğle namazından sonraki iki rekât (nafile) namazdan beni meşgul edip alıkoymuşlardı. Bu kıldığım iki rekât namaz, öğlenin o iki rekât son sünnetidir' dedi.184[26]
Sebepleri olan diğer namazlar da kazaya kalmış namaza kıyas edilmiştir. Bu mutlak nehiyden Mekke haremi hariçtir; Mekke hareminde her vakitte her türlü namaz kılınabilir. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ey Abdimenafoğullan! Şu Kabe'yi ziyaret eden hiç kimseyi, gece veya gündüzün herhangibir vaktinde tavaf etmekten ve namaz kılmaktan menetmeyin.185[27]

Farz Namazı İade ve Kaza Etmek
Namaz Kimlere Vacibdir?

Erkek veya kadın âkil-bâliğ olan her müslümana namaz kılmak farzdır. Kâfir'e namaz kılmak farz değildir. Kâfir 'Neden namaz kılmadın?' diye hesaba çekilmez. Fakat ahirette cezayı gerektirmesi açısından kâfir'e de farzdır. Çünkü müslüman olup namaz kılabilirdi. Bunun böyle olduğunun delili şu ayettir:
'Sizi sekar'a (alevli ateşe) sokan nedir?' (Mücrimler şöyle) derler: 'Biz namaz kılanlardan değildik, fakire yedirmezdik, bâtıla dalanlarla beraber (biz de) dalardık. Hesap gününü de yalan sayardık. Nihayet bize ölüm

gelip çattı'. (Müddessir/42-47)
Küçük çocuklara ve delilere namaz farz değildir. Çünkü çocuklar ve deliler mükellef değildir. Hayızlı ve nifaslı kadınlara da namaz farz değildir. Çünkü bu durumda iken namaz kılmaları sahih olmaz; onlarda namaza mâni olan abdestsizlik hali mevcuttur.
Kâfir, müslüman olduğu zaman küfürdeyken geçen namazları kaza etmekle mükellef değildir. Şeriat bunu, dine teşvik etmek amacıyla böyle bir hükme bağlamıştır.
Kâfirlere de ki: 'Eğer(küfürden) vazgeçerlerse geçmiş (günah)îarı bağışlanır1. (Enfal/38)
Ancak mürted olan bundan müstesnadır. Onun, tekrar İslâm'a döndükten sonra, irtidat zamanında geçirdiği namazları ceza olarak kaza etmesi farzdır.
Kadınların hayızh ve nifaslı iken geçirdikleri namazları kaza etmeleri farz değildir. Çünkü bu namazları kaza etmeyi farz kılmak, kadınlara meşakkat olur. Delinin de deliiik zamanında kılmadığı namazları kaza etmesi vacib değildir. Baygın olan kimsenin de durumu aynıdır. Bunun delili şu hadîstir:
Kalem (mesuliyet) üç kişiden kaldırılmıştır: Baliğ oluncaya kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, akıllanıncaya kadar deliden.[186][30]
Hadîs, deli hakkında varid olmuştur. Aklı, herhangibir sebepten ötürü zayi olanlar da deliye kıyas edilmiştir. Uykuda olduğu için namazı kaçıran bir kimseye, namazı kaza etmesinin vacib olduğu daha önce geçen şu hadîsten anlaşılmaktadır:
Kim bir namazı, unutarak veya uyuduğu için kaçırırsa, hatırladığı zaman onu kılsın.
Çocuk yedi yaşını doldurduktan sonra, ona, alışkanlık kazanması için namaz kılmayı emretmek vacibdir. On yaşında iken namazı terkederse dövülmelidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Çocuk yedi yaşına geldiğinde ona namaz kılmasını emredin. On yaşına geldiğinde namazı terkederse onu dövün.[187][31]

EZAN VE KAMET

Ezan

Ezan, özel bir zikirdir, İslâm onu, farz namazların vaktinin girdiğini ilan etmek ve müslümanları namaza davet etmek için meşru kılmıştır.

Ezan'ın Hükmü

Ezan, vaktinde kılınan namaz için de kazaya kalan namaz için de sünnettir. Ezan, cemaat için sünnet-i kifaye, fert için sünnet-i ayn'dır. Cemaatten birinin ezan okuması diğerleri için de yeterlidir. Fakat tek başına namaz kılan kimse ezan okumazsa, sünneti yerine getirmemiş olur. İslâm'ın alâmetlerinden biri olması itibariyle ezanın önemi çok büyüktür.

Ezan'ın Meşru Kılınmasının Delili

Ezan'ın meşru olmasının delili, Kur'an ve Sünnet'tir. Kur'an'dan delili şu ayettir:
Ey iman edenler! Cuma günü namaza (ezan ile) çağrıldığınız zaman hemen Allah'ı anmaya (Cuma'yı kılmaya) koşun ve alışverişi bırakın.
(Cuma/9)
Sünnet'ten delili ise şu hadîstir:
Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. Sonra en büyüğünüz size imamlık yapsın.[188][1]

Ezan'ın Meşru Kılınması

Ezan, hicretin ilk senesinde meşru kılınmıştır. İbn Ömer şöyle demektedir: "Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman toplanıp namaz vakitlerini gözetlerlerdi. O zaman namaz için çağrı yapılmıyordu. Birgün bu hususta konuştular. Bazıları 'Hristiyanlann çanı gibi bir çan edinelim' derken, bazıları da 'Yahudilerin borusu gibi bir boru edinelim' dediler Hz. Ömer 'Halkı namaza çağırmak için neden bir adam göndermiyorsunuz?' dedi. Hz. Peygamber 'Ey Bilal! Kalk, namaz için nida et (ezan oku)' dedi".[189][2]

Ezan'ın lafızları şöyledir:
Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber Eşhedu enlâ ilahe illallah, eşhedu enlâ ilahe illallah
Eşhedu enne Muhammeden Rasûlullah, eşhedu enne Muhammeden Rasûllullah
Hayye ala's-saîât, hayye ala's-salât
Hayye ale'l-felah, hayye ale'l-felah
Allahu ekber, Allahu ekber
Lâ ilahe illallah
Allah herşeyden yücedir, Allah herşeyden yücedir.
Allah herşeyden yücedir, Allah herşeyden yücedir.
Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur.
Şahitlik ederim ki Muhammed, Allah'ın Rasûlüdür. Şahitlik ederim ki Muhammed, Allah'ın Rasûlüdür.
Haydi namaza, haydi namaza
Haydi felaha, haydi felaha
Allah herşeyden yücedir, Allah herşeyden yücedir.
Allah'tan başka ilah yoktur.
Sabah namazı için ezan okunurken hayye ale'l-felah ibaresinden sonra iki defa essalâtu hayrun min'en-nevm (=namaz uykudan hayırlıdır) denir. Bu ibare de Buharı, Müslim ve diğer muhaddislerin sahih olarak rivayet ettikleri hadîslerle sabit olmuştur.

Ezan'ın Sıhhatinin Şartları

1. Müslüman olmak.
Kâfir'in ezanı sahih olmaz. Çünkü kâfir ibadet ehli değildir.
2. Temyiz sahibi olmak.
Mümeyyiz olmayan çocuğun ezanı sahih olmaz. Çünkü çocuk ibadet ehli değildir, vakti tesbit etme ehliyeti de yoktur.
3. Erkek olmak.
Kadının, erkekler için ezan okuması ve erkeklere imamlık yapması sahih değildir.
4. Ezan'ı tertibe riayet ederek okumak.
Ezan'ı, Hz. Peygamber ve ashabına tâbi olmak için tertibe riayet ederek okumak şarttır. Tertipli okumayı terketmek ezan'ı, ilan olmaktan çıkarır.

5. Ezan lafızlarını peşpeşe okumak.
Ezan lafızları arasında büyük bir fasıla olmamalıdır; zira bu, ezan'ın sahih olmasını engeller.
6. Ezan, cemaat için okunuyorsa sesi yükseltmek.
Münferid olarak ezan okunuyorsa, cemaati olmayan bir mescidde de olsa sesi yükseltmek sünnettir. Cemaatle namaz kılınmış olan mescidde kendisi için ezan okuyorsa, insanların başka bir namaz'ın vaktinin girdiğini sanmamaları için kişinin sesini kısması sünnettir. Hz. Peygamber, Ebu Said el-Hudrî'ye şöyle demiştir:
Ben, senin koyunları ve çölü sevdiğini görüyorum. Sen koyunlarının içinde veya çölde olduğunda namaz için ezan okuduğun zaman sesini yükselt. Çünkü müezzinin sesinin ulaştığı insanlar, cinler ve herşey kıyamet günü onun için şahitlik yaparlar.[190][3]
Kadınların cemaatle kıldıkları namaz için ezan okumaları mendub değildir. Çünkü onların seslerini yükseltmelerinde fitne sözkonusudur. Kadınlar için mendub olan sadece kamet getirmeleridir. Çünkü kamet cemaatin canlanmasına vesile olur. Kâmet'te ezan'da olduğu gibi sesin yükseltilmesi sözkonusu değildir.
7. Namaz vaktinin girmesini beklemek. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Namaz vakti girdiğinde içinizden biri size ezan okusun.[191][4]
Namaz, ancak vaktin girmesiyle kılmabilir. Ezan da vaktin girdiğini ilan etmektir. Bu nedenle vakit girmeden okunan ezan'ın sahih olmadığında âlimler ittifak etmişlerdir. Ancak sabah namazı bundan hariçtir; sabah namazı için gece yarısından itibaren ezan okunabilir. Bunun nedeni ileride izah edilecektir.

Ezan'ın Sünnetleri

1. Müezzin'in kıbleye dönmesi.
Çünkü selef ve haleften nakledildiğine göre kıble yönlerin en şerefi isidir.
2. Müezzin'in, küçük ve büyük hadesten (abdestsizlik ve cünüp-lükten) temiz olması.
Abdestsiz bir kimsenin ezan okuması tenzihen mekruhtur. Cünüb bir kimsenin ezan okuması ise tahrimen mekruhtur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Taharetsizken (abdestsizken), aziz ve celil olan Allah'ı anmayı hoş

görmüyorum.[192][5]
3. Ezan'ı ayakta, okumak.
Çünkü Hz. Peygamber 'Ey Bilal! Kalk, namaz için nida et (ezan oku)' buyurmuştur.
4. Hayye ale's-salat derken -göğsünü kıbleden çevirmeden- başını sağa, hayye ale'l-fclah derken de başını sola çevirmek.
Ebu Cuheyfe şöyle diyor: "Bilal'ın hayye ale's-salât ve hayye ale'l-felah derken başını sağa ve sola çevirdiğini gördüm".[193][6]
5. Ezan lafızlarını tertil ile (ağır ağır) okumak.
Çünkü ezan, meydanda olmayan (işinde-gücünde olan) insanlara namaz. vaktini ilan etmektir. Tertil ile okumak, ilanın daha iyi duyulmasını sağlar.
6. Ezan'da tercî yapmak.
Bu, Ebu Mahzûre'den rivayet edilen bir hadîsle sabit olmuştur.[194][7]
7. Sabah ezanında tesvib yapmak.
Tesvib, hayye ale'l-felah dedikten sonra iki defa es-salâtu hayrun min'en-nevm (namaz uykudan hayırlıdır) demektir. Çünkü bu husus hadîsle sabit olmuştur.[195][8]
8. Müezzin'in güzel ve'gür sesli olması.
Böylece ezan'ı dinleyenlerin kalbi incelir ve ona icabet etmeye meyleder. Ezan't rüyasında gören Abdullah b. Zeyd'e, Hz. Peygamber şöyle demiştir:
Bilal ile kalk ve rüyanda gördüklerini Bilal'e öğret de o okusun. Çünkü onun sesi senden daha gürdür.[196][9]
9. Müezzin'in, halk arasında ahlakıyla ve adaletiyle tanınan bir kişi olması.
Böyle olan müezzin'in çağrısına halk daha kolay icabet eder. Zira fâsık bir kimsenin çağrısına icabet edilmez.
Ayrıca ezan'da sesi uzatıp teganni yapmak mekruhtur. 11. Sabah ezanını iki müezzin'in okuması.
Müezzinlerden biri fecr'den önce, diğeri de fecr'den sonra ezan okumalıdır. Bunun delili şu hadîstir:
Bilal ezan'ı erken okuyor. Siz İbn Ümmi Mektum'un ezanını işitinceye kadar (sahurda) yeyip-içiniz.[197][10]
12. Ezan'ı duyan kimsenin susup müezzin'in söylediklerini tekrar etmesi sünnettir.
Siz ezan'ı işittiğiniz zaman müezzin'in söylediklerini aynen tekrar

edin.198[11]
Ancak müezzin hayye ale's-salât dediği zaman dinleyenler lâ havle vela kuvvete illâ bitlah (ibadetlere yöneliş, günahlardan dönüş ancak Allah'ın yardımı iledir) demelidirler. Bunun delili şu hadîslerdir:
Müezzin hayye ale's-salât ve hayye ale'l-felah dediğinde dinleyenler lâ havle vela kuvvete illâ biilah demelidir.199[12]
Hadîsin sonunda şöyle denmiştir:
Kim bunu kalbinden,söylerse cennet'e girer.
13. Ezan'dan sonra dua etmek ve Hz. Peygamber'e salâvat getirmek.
Hem müezzin, hem de ezanı duyanlar için, ezan bittikten sonra Hz. Peygamber'e salâvat getirip Hz. Peygamber'den varid olan dua'yı okumak sünnettir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Müezzin'in ezanım-işittiğiniz zaman siz de onun söylediklerini tekrar edin. Sonra bana salât ve selâm okuyun. Çünkü her kim bana bir salât okursa, bundan dolayı Allah ona on salât getirir. Sonra Allah'tan benim için vesile'yi isteyin. Vesile, cennet'te bir derecedir ki o, Allah'ın kullarından yalnız birine nasip olacaktır. Umarım ki o kul ben olayım. Kim benim için Allah'tan vesile'yi isterse ona şefaat vâsıl olacaktır.200[13]
Kim ezanı işittiği zaman 'Ey Allahım! Ey bu tam davetin ve kılınmak üzere olan bu namazın rabbi! Muhammed'e vesîle'yi ve fazileti ihsan et, bir de onu kendisine va'dettiğin Makam-ı Mahmud'a ulaştır' derse kıyamet günü benim şefaatim ona vacib olur.201[14]
Tam davetten maksat, tağyir ve tebdili kabul etmeyen tevhid'in davetidir. Fazilet, ahlâkların tümünden üstün olan bir mertebedir. Makam-ı Mahmud ise, herkesin sahibini övdüğü makamdır. Allah'ın va'dinden maksat, 'Rabbiniri seni övgüye değer bir makama (Makam-ı Mahmud'a) göndermesi umulur' (İsra/79) ayetidir.
Müezzin, Hz. Peygamber'e salât ve selâmı ezan sesinden biraz daha yüksek sesle ve -ezan'dan sanılmaması için- ezandan ayrı olarak okumalıdır.

İkâmet (Kamet)

İkâmet, ezan'm aynısıdır. Ancak aşağıda zikredeceğimiz bazı hususlarda ezan'dan ayrılır.
1. Ezan ikişer ikişer, kamet ise teker teker okunur. Bunun delili, Enes'ten

rivayet edilen şu hadîstir:
Bilal'e, ezan lafızlarını ikişer ikişer, kamet lafızlarını da birer birer söylemesi emrolundu. Yalnız kad kâmeti'ş-salât lafzı hariçtir ki onu iki defa söylemesi emredildi.202[15]
Kâmet'in tam lafzı şöyledir:
Allahu ekber, Allahu ekber
Eşhedu enlâ ilahe illallah
Eşhedu enne Muhamnıeden rasûlullah
Hayye ale's-salât
Hayye ale'l-felah
Kad kâmeti's-salât, kad kâmeti's-salât .   .
Allahu ekber, Allahu ekber
Lâilaheillallah
Allah herşeyden yücedir, Allah herşeyden yücedir.
Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur.
Şehadet ederim ki Muhammed, Allah'ın rasûlüdür.
Haydi namaza;
Haydi felaha
Namaz başladı, namaz başladı Allah herşeyden yücedir, Allah herşeyden yücedir. Allah'tan başka ilah yoktur.
Kâmet'in lafızları Buharı, Müslim ve diğer muhaddislerin rivayet ettikleri sahih hadîslerle sabit olmuştur.
2. Kâmet'i, ezan'ın aksine süratle okumak vacibdir.
Çünkü ezan hazırda olmayanları namaza davet etmek içindir. Onun için de ağır ağır ve yüksek sesle okunması, insanların işitmesi açısından daha uygundur. Kamet ise hazır olan kimseler için olduğundan dolayı süratle okunması gerekir.
3. Kaza borcu olan kimse, onları kaza etmek istediğinde sadece ilk namaz için ezan okumalı, ondan sonraki her namaz için kamet getirmelidir.
Bunun delili de Hz. Peygamber'in Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını birleştirip namazı bir ezan ve iki kamet ile kılmasıdır.203[16]

Kâmet'in Şartlan

Kâmet'in şartlan da ezan'ın şartlarının aynısıdır. Kâmet'in Sünnetleri
Kâmet'in sünnetleri, ezan'ın sünnetlerinin aynısıdır. Ancak müezzin'in

kamet getirmesi müstehab'dır. Kâmet'i işiten bir kimse 'Ekamehallahu ve edameha (Allah bunu kaim ve daim kılsın)' demelidir.[204][17]

Farz Olmayan Namazlar İçin Çağrı Yapılması

Ezan ve kamet farz namazlarda müekked sünnetlerdendir. Farz olmayan ve cemaatle kılınan Bayram namazları, güneş ve ay tutulması esnasında kılınan namazlar ve cenaze namazı gibi namazlarda ezan ve kamet sünnet değildir. Ancak es-salâtu camiatun (namaz toplayıcıdır) demek sünnettir.

Abdullah b. Amr b. As'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber zamanında güneş tutulduğunda es-salâtu camiatun diye namaz için çağrı yapıldı".[205][18]

Cemaatle kılınması meşru olan diğer sünnetler de güneş tutulduğunda kılınan namaza kıyas edilmektedir.

NAMAZ'IN SIHHATİNİN ŞARTLARI

Birşeyin şartı, onun varlığına temel teşkil eden şeydir. Ancak o şart, hiçbir zaman meşrutun bir parçası değildir. Buna misal olarak bitkileri ele alabiliriz. Bitkinin yeryüzünde varolabilmesi için yağmur şarttır. Fakat yağmur, bitkinin bir parçası değildir. O halde yağmur, bitkinin varlığı için şarttır. İmam Şafii'ye göre namaz'ın sahih olmasının şartlan şu dört şeyde toplanır.

1. Taharet

Daha önce Taharet bahsinde taharetin anlamını belirtmiştik. Taharetin birçok çeşidi vardır. Namaz'ın sahih olması için onların tamamının olması şarttır. Bunlar aşağıda zikredilmiştir:

a. Beden, hadesten temiz olmalıdır.

Öyleyse abdesti olmayanın namazı sahih olmaz. Bu abdestsizlik, ister küçük hades'ten (abdestsizlikten), ister büyük hades'ten (cünüplükten) olsun hüküm aynıdır. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Taharetsiz hiçbir namaz kabul edilmez.[206][1]

b. Beden, necasetten temiz olmalıdır.

Necasetin ne olduğunu ve çeşitlerini Taharet bahsinde anlatmıştık. Bunun delili Hz. Peygamber'in, kabirlerinde azap gören iki kişi hakkındaki şu hadîsidir:

Onlardan biri de sidikten sakınmazdı.[207][2]

Diğer necasetler de sidik gibidir. Hz. Peygamber, Fatıma binti Ebî Hubeyş'e şöyle demiştir:

Hayız gördüğünde namazı bırak. Hayız kesildikten sonra yıkan ve namazını kıl.[208][3]

c. Elbiselerin necasetten temiz olması

Sadece bedenin necasetten temiz olması yeterli değildir. Bedende bulunan elbiselerin de bütün necasetlerden temiz olması gerekir. Bunun delili de 'Elbiseni temizle1 (Müddessir/4) ayetidir. Ebu Hüreyre şöyle rivayet ediyor: Havle binti Yesar, Hz. Peygamber'e gelerek şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Benim bir tane elbisem var, o sırtımda iken hayız

görüyorum, ne yapayım?
- Hayızdan kesildiğin zaman elbiseni yıka ve namazını kıl.
- Yıkamakla kan çıkmazsa, o zaman ne yapayım?
- Kanı yıkaman yeterli, izinin kalması zarar vermez.[209][4]

d. Mekân, necasetten temiz olmalıdır.

Mekândan maksat, musallinin namaz kıldığı yerdir. Mekâna, ayakların bastığı ve secde edilen yer de dahildir. Buraların da namaz esnasında necasetten temiz olması gerekir. Bedene dokunmadığı müddetçe necasetin varlığı zarar vermez. Bunun delili, bedevinin mescide bevlettiği zaman Hz. Peygamber'in 'Onun üzerine su dökün'[210][5] demesidir. Ayrıca mekânı, elbiseye de kıyas ediyoruz. Çünkü mekân da elbise gibi, namaz kılanın bedenine temas etmektedir.

2. Vaktin Girdiğini Bilmek

Daha önce her farz namazın belli bir vakti olduğunu ve namazın o vakitte kılınmasının farz olduğunu söylemiştik. Ancak namazın vaktinde kılınması da yeterli değildir. Namaz kılan kişinin namaza başlamadan önce vaktin girdiğini de bilmesi gerekir. Bu bakımdan vaktin girdiğini bilmeyen kimsenin namazı -vaktinde kılsa dahi- sahih olmaz.

Vaktin Bilinmesinin Keyfiyeti

Namaz vaktinin girdiği şu üç şeyle bilinir:

a. Kesin ilim

Güneşin battığını görmek gibi şeyler.

b. İctihad

Gölge gibi birtakım zannî delillere dayanarak vaktin girdiğini takdir etmek.

c. Taklid

Namaz vaktini ve vaktin girdiğini gösteren delilleri, kesin ilim veya ictihad ile bilmeyen kimsenin, namaz vaktini kesin ilim veya ictihad ile bilen kimseyi taklid etmesidir.

Vaktin Dışında Kılınan Namazın Hükmü

Namaz kılan kişi namazı vaktinden önce kıldığını anlarsa, namaz sahih olmaz; tekrar kılınması farzdır. İster ilme, ister içtihada, isterse de tahmine dayansın hüküm değişmez

.

3. Setr-i Avret

Setr-i avret, namazın sahih olma şartlarının üçüncüsüdür. .Setr-i avret ve setr-i avret'in sınırları şöyledir:

a. Avret

Şer'an örtülmesi vacib olan veya bakılması haram olan bedenin parçasına avret denir.

b. Namaz'da avretin sının

Erkek için avret'in sının, göbekle diz kapaklan arasıdır. Bu nedenle namazda göbekle diz kapaklarının arası kapatılmalıdır. Kadın için avret'in sınırı ise, eller ve yüz hariç bütün bedendir. Dolayısıyla namazda bütün bedenin örtülmesi vacibdir.

Ey Ademoğulları! Her mesci(de gidişiniz)de süs(lü, güzel elbiselerinizi (üzerinize) alın. (A'raf/31)

İbn Abbas A'raf/31 ayetindeki sürten (=zînet) maksadın, namazdaki elbiseler olduğunu söylemiştir.[211][6]

Hz. Aişe'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Hayız gören ve bâliğa olan bir kadının namazı, ancak başını örtmesiyle sahih ve makbul olur'.[212][7]

Madem ki başın örtülmesi farzdır, bedenin diğer yerlerinin örtülmesi haydi haydi farz olur.

c. Avret'in namaz dışındaki sının

Erkek için namaz dışındaki avret'in sınırı, erkeklere ve mahrem olan kadınlara karşı göbek ile diz kapakları arasıdır. Mahrem olmayan kadınlar için erkeğin elleri ve yüzü hariç bütün bedeni avret'tir.[213][8]

Yabancı kadının, yabancı erkeğin elleri ve yüzü hariç bedeninin diğer yerlerine bakması caiz değildir. Eğer şehvetle olursa erkeğin yüzüne bakması da haram olur.

Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar.
(Nûr/31)

Kadın'ın avret sınırı, müslüman kadınların arasında olduğunda göbek ile di* kapaklan arasıdır. Kâfir kadınların yanında ise, zaruret sebebiyle açılan yerler hariç bütün bedeni avrettir ve örtülmesi gerekir. Mahrem olan erkeklerin yanında kadının avret sınırı ise, göbek ile diz kapakları arasıdır. Bu bakımdan kadın, mahremi olan erkeklerin yanında fitneden emin olmak şartıyla diğer yerlerini örtmeyebilir.

Zînetlerini kimseye göstermesinler, ancak kocalarına veya babalarına veya kocalarının babalarına veya kendi oğullarına veya kocalarının (başka kadından olan) oğullarına veya kendi erkek kardeşlerine veya erkek kardeşlerinin oğullarına veya kızkardeşlerinin oğullarına veya müslüman kadınlara gösterebilirler. (NÛr/31)
Bu ayetteki zînet, zînetin takıldığı göbeğin üst tarafı ile diz kapakların altıyla tefsir edilmiştir.
Kadının, yabancı erkekler yanında bütün bedeni avret'tir. Bu nedenle yabancıların yanında bedeninden herhangibir yeri ancak mazeret sebebiyle açabilir. Yabancı erkeklerin de kadının herhangibir yerine bakmaları haramdır.
Mü'min erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. (NÛr/30)
Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor: "Hz. Peygamber sabah namazını kıldırırken kadınlar da bulunurdu. Namaz kılındıktan sonra kadınlar elbiselerine bürünerek evlerine dönerlerdi. Onları hiç kimse tanımazdı".[214][9]

Kadın'ın Avret Yerlerine Bakmayı Caiz Kılan Hususlar

a. Nikâh
Evlenmek için bir kıza talip olunduğunda kızın ellerine ve yüzüne bakılabilir. Bu husus Nikâh bahsinde incelenecektir.
b. Şahitlik
Şahitlik esnasında kadın'ın yüzüne bakmak gerekiyorsa bakılabilir.
c. Tedavi
Doktorun, hastalığı teşhis ve tedavi etmek amacıyla kadm'ın avret yerlerini -gerektiği kadarıyla- açması ve bakması caizdir.
Cabir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre, Ümmü Seleme Hz. Peygamber' den kendisine hacamat yaptırmak için izin istemiş ve Hz. Peygamber de Ebu Taybe'ye ona hacamat yapması için emir vermiştir.[215][10]
Bir kadın doktor bulunamadığı takdirde, teşhis ve tedavi esnasında kadın'ın yanında kocasının veya mahremlerinden birinin bulunması şarttır. Kadın veya erkek müslüman doktor bulunduğu takdirde de başka doktorlara gidilemez.

4. İstikbâl-i Kıble (Kıbleye Yönelmek)

Bu şart, namazın sahih olmasının dördüncü şartıdır. Kıbldâen maksat, Kabe'dir. Bu bakımdan yüzü Kabe'ye döndürmek şarttır. Kabe'ye yönelmenin vacib olduğunun delili şu ayettir:
Yüzünü Mescid-i Haram tarafına döndür. Nerede olursanız olun yüzünüzü o tarafa çevirin. (Bakara/150) Hz. Peygamber de namaz kılmayı öğrettiği kişiye şöyle demiştir:
Namaz'a kalktığın zaman abdestini tam aldıktan sonra kıble'ye yönel ve tekbir al.[216][11]
Yukarıda geçen ayetteki Mescid-i .Haram'dan ve hadîsteki kıbldden maksat Kabe'dir.

istikbâl-i Kıble'nin Teşrî Kılınışı

Berâ b. Âzib şöyle demektedir: Hz. Peygamber ile beraber 16 ay Beyt'ul-Makdis'e doğru namaz kıldım. Nihayet Allah Teâlâ şu ayeti indirdi: 'Biz senin çok kere yüzünün semaya çevrildiğini görüyoruz. Kesinlikle seni razı olacağın bir kıble'ye (Kabe'ye) döndüreceğiz. O halde yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir!1 (Bakara/144)[217][12]
Bunun üzerine Hz. Peygamber Kabe'ye doğru yöneldi. Kabe'ye yönelmenin teşrî kılınması, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret edişinin ilk dönemlerine rastlar.

Kıble'ye Yönelme'nin Keyfiyeti

Namaz kılan kimse ya Kabe'yi görecek kadar yakın olur veya göremeyecek kadar uzak olur. Kabe'ye yakın olan kimsenin, bizzat Kabe'ye yönelmesi farzdır. Kabe'den uzak olan kimsenin ise, kesin delillerle Kabe'ye yönelmesi farzdır. Kabe'den uzak olan kimsenin, kesin delillerle Kabe'ye yönelme imkânı yoksa, zannî delillerle Kabe'ye yönelmeye gayret etmesi farzdır.

Namaz'ın Keyfiyeti ve Rekât Sayısı

Allah Teâlâ namazı müslümanlara farz kıldığında Cebrail -daha önce de zikredildiği gibi- Hz. Peygamber'e gelerek namaz vakitlerinin baglan sonunu ve rekât sayılarını öğretti. Bunlar şöyledir:
Sabah Namazı
Sabah namazı iki rekâttır, iki kıyam ve bir teşehhüd ile kılınır.

Öğle Namazı
Öğle namazı dört rekâttır, iki teşehhüd ile kılınır. İlk teşehhüd ikinci rekâtın, ikinci teşehhüd ise namazın sonundadır.
İkindi Namazı
İkindi namazı dört rekâttır, öğle namazı gibi kılınır
Akşam namazı üç rekâttır ve iki teşehhüd'le kılınır. İlk teşehhüd ikinci rekâtın sonunda, ikinci teşehhüd ise üçüncü rekâtın sonundadır.
Yatsı Namazı
Yatsı namazı dört rekâttır. Öğle ve ikindi namazları gibi kılınır.

NAMAZ'IN RÜKÛNLARI

Rükün, birşeyin esas olan parçalarından biri demektir. Tıpkı duvarın, odanın bir rüknü (parçası) olduğu gibi, namazın rükû, secde gibi parçaları da namazın rükûnlarıdır. Namazın varlığı ve sahih olması, bütün rükûnların Cebrail'in Hz. Peygamber'e öğrettiği şekil ve tertipte, o namaz içinde olmasıyla mümkündür. Namazın onüç tane rüknü vardır. Bunları aşağıda ayrı ayrı izah edeceğiz:

1. Niyet.

Niyet birşey yapılmaya başlandığında niyetle beraber o şeyi kasdetmektir. Niyetin yeri kalptir. Bunun delili Hz. Peygamber'in 'Ameller niyetle (mutebeOdir'218[1] hadîsidir. Niyetin sahih olması için tahrim tekbiriyle beraber olması gerekir. Öyle ki kişi tahrim tekbirini telaffuz ettiği esnada namaza da niyet etmeli, onun farziyetini hatırlamalıdır. Bu niyet için dilin kıpırdatılması şart değildir.

2. Güç yettiği takdirde farz namazı ayakta kılmak.

Bu rüknün delili, İmran b. Husayn'ın rivayet ettiği şu hadîstir: "Benim basurum vardı. Hz. Peygamber'e nasıl namaz kılacağımı sorduğumda 'Ayakta kıl. Eğer buna gücün yetmiyorsa oturarak kıl, buna da gücün yetmiyorsa bir tarafına uzanarak kıl' dedi".219[2]

Kişi ancak vücudunu tamamen dik tuttuğu zaman kâini sayılır. Mazereti olmadığı halde ellerinin ayası diz kapaklarına değecek şekilde eğilirse namazı fasid olur. Çünkü namazın rükûnlarından biri de ayakta dimdik durmaktır. Eğer buna riayet edilmez de eğilinirse namazın bir rüknü (parçası) eksik olur. Namaz kılan kimsenin bir rahatsızlığı varsa, mümkün olduğu kadar ayakta durmalı, diğer kısmında oturmalıdır.

Farz namazlar kaydı, nafile namazları bu hükümden hariç tutar. Çünkü nafile namazları, hastalık olsa da olmasa da ayakta kılmak mendub'chır. Kişi, ayakta kılmaya gücü yetse de nafile namazları oturarak kılabilir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kim namazı ayakta kılarsa bu daha efdaldir. Kim de oturarak kılarsa ayakta kılanın ecrinin yarısını elde eder. Uzanarak kılanın ecri, oturarak kılanın ecrinin yarısı kadardır.220[3]

3. İhram (tahrim) tekbiri

İhram tekbirinin delili Hz. Peygamber'in şu hadîsidir:

Namazın anahtarı temizlik, tahrimi (dışarı ile ilgiyi kesen kısmı) tekbir,

tahlil'i (dışarı ile ilgilenmeyi helâl kılan kısmı) selâm'dır.221[4]

Tahrim Tekbiri'nin Keyfiyeti

Alla.hu Ekber lafzını söylemek gerekir. İsme mâni olmayacak Aîlahu el-ekber, AUahu el-celil el-ekber gibi fazlalıklar zarar vermez. Eğer Allah'ın sıfatlarından olmayan Allahu huve'l-ekber gibi veya ekberullahu gibi sigayı bozacak birşey söylenirse tekbir sahih olmaz, tekbir sahih olmayınca namaz da sahih olmaz. Bunun delili de Hz. Peygamber'in fiiline uymanın zorunlu olmasıdır; zira Hz. Peygamber tahrim tekbiri olarak Allahu ekber lafzını kullanıyordu.

Tahrim Tekbiri'nin Şartları

Tahrim tekbirinin sahih olması için aşağıdaki şartlara riayet edilmesi şarttır:

a. Allahu ekber lafzı ayakta dimdik durup söylenilmelîdir.

Namaza kalkıldığında tekbir alınırsa bu sahih olmaz. Önce ayağa kalkıp dimdik durmalı, sonra tekbir almalıdır.

b. Kıble'ye yönelindiği zaman tekbir alınmalıdır.

c. Tekbir lafzı Arapça olarak söylenmelidir.

Ancak tekbir lafzını Arapça olarak söyleyemeyen ve öğrenme imkânı da olmayan kimse tekbir lafzını tercümesini bildiği lisanda söylemelidir; daha sonra Arapça olarak söylemeyi öğrenme imkânı olursa öğrenmesi vacib'dir.

d. Kişi sağır değilse tekbir'in bütün harflerini duyacak şekilde söylemelidir.

e. Tekbir ile niyet aynı anda olmalıdır.

Daha önce de söylediğimiz gibi niyet bitirilir bitirilmez tekbir alınmalıdır.

4. Fatiha okumak .

Fatiha farz ya da nafile namazın her rekâtında rükündür. Bunun delili şu hadîstir:

Namazda Fatihatu'l-Kitab'ı okumayanın namazı yoktur.222[5]

Bu 'Kur'an'ın açılış sûresi olan Fatiha sûresini okumayan kişinin namazı sahih olmaz' demektir.

Besmele (=Bismillahirrahmanirahim), Fatiha sûresinden bir ayettir. Namaz kılan kişi besmele çekmeden Fatiha'ya başlarsa, namazı sahih

olmaz. Çünkü Ümmü Seleme'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber besmeleyi Fatiha'dan bîr ayet saymıştır.2

Fatiha'nın Sahih Olmasının Şartları

Fatiha sûresi okunurken aşağıdaki şartlara riayet edilmesi gerekir:
a. Kulakları normal ise, en az duyacağı kadar açıktan okumalıdır.
b. Varid olan tertib gibi, kıraati müretteb olarak devam ettirmelidir. Harflerin mahreç ve şeddelerine dikkat ederek okumalıdır.
c. Mânâyı bozacak şekilde lahn yapılmamalıdır.
Mânâya zarar vermeyecek şekilde lahn yapılırsa namaz fasid olmaz.
d. Fatiha, Arapça okunmalıdır.
Fatiha'nın tercümesini okumak sahih olmaz. Çünkü Fatiha'nın tercümesi Kur'an olmaz.
e. Namaz kılan kimse Fatiha'yı ayakta iken tamamlamalıdır.
Eğer Fatiha tamamlanmadan rükû'ya gidilirse kıraat fasid olur. Bu durumda tekrar kıyam'a dönmeli ve Fatiha'yı yeniden okumalıdır. Namaz kılan kişi Arap olmadığından ötürü Fatiha'yı okumaktan aciz ise, onun yerine ezbere bildiği yedi ayet okumalıdır. Eğer Kur'an'dan hiçbir şey bilmiyorsa, Fatiha'nın okunduğu müddet kadar ayakta Allah'ı zikredip sonra rükû'ya gitmelidir.
5. Rükû
Şer'an rükû, namaz kılan kimsenin mümkün olduğunca -ellerinin ayasının diz kapaklarına yetişecek kadar- eğilmesidir. Bu, rükû için yapılması en az olan harekettir. En mükemmeli ise sırtın tamamen düz olup kuyruk sokumu ile başın aynı hizaya gelmesidir. Rükû'nun farz olduğunun delili şu ayettir:
Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin (namaz kılın). (Hac/77) Hz. Peygamber de namazı öğrettiği kişiye şöyle demiştir:
Sonra rükû'ya varıp mutmain oluncaya (bütün azaların yatişıncaya) kadar dur![223][6]
Hz. Peygamber'in rükû'yu böyle yaptığı sayılmayacak kadar sahih hadîsle sabit olmuştur.

Rükû'nun Şartları

Rükû'nun sahih olması için namaz kılan kişinin aşağıdaki hususlara riayet etmesi gerekir:

a. Avuçlar diz kapaklarına değecek kadar eğilmelidir.
Ebu Humeydî es-Saidî 'Hz. Peygamber rükû'ya vardığı zaman avuçlarıyla dizlerini tutardı1 demiştir.224[7]
b. Rükû niyetiyle eğilmelidir.
Eğer kişi başka bir nedenden dolayı eğilip de bunu rükû sayarsa, bu, rükû olmaz. Ayakta dimdik dururken rükû'ya gitmeyi kasdederek eğilmelidir.
c. Rükû'ya gittikten sonra bütün bedeni subhane rabbiye'Uazİm diyecek kadar mutmain (sakin, yatışmış) olmalıdır.
Bu rükû'nun en azıdır. Bunun delili daha önce geçen hadîste Hz. Peygamber'in 'Rükû'ya gittiğinde bütün bedenin mutmain olmalıdır' demesidir. Yine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
En kötü hırsız namazından çalandır. Sahabîler 'Ey Allah'ın Rasûlü! Kişi namazından nasıl çalar?' diye sorduklarında, Hz. Peygamber 'Rükû ve secdesini tam yapmaz' buyurdu.225[8]
Huzeyfe şöyle demektedir: Hz. Peygamber rükû ve secdesini tam yapmayan bir kişi görünce şöyle dedi: 'Sen namaz kılmadın. Eğer bu durumda ölürsen Allah'ın Muhammed'i üzerinde yarattığı fıtrat üzerinde ölmemiş olursun'.226[9]
Bu hadîsin anlamı 'Senden istenen namazı eda etmemiş, Muhammed'in yolunda ölmemiş olursun' demektir. Yoksa bu 'Sen kâfir olarak ölmüş olursun' anlamına gelmez.
Rükû'nun en mükemmel şekli ise sırt ve ense aynı hizada dümdüz, dizler dimdik, eller de diz kapaklarını tutmuş vaziyette olduğu halde üç defa subhane rabbiye'1-azim diyecek kadar sakin bir şekilde durmaktır.
Huzeyfe şöyle diyor: "Bir gece Hz. Peygamber ile beraber namaz kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Sonra rükû'ya varıp subhane rabbiye'l-azim dedi. Sonra semiallahu îimen hamideh dedi. Sonra rükû'una yakın derecede ayakta durdu. Sonra secde edip subhane rab-biye'î-a'İa dedi. Secdesi de kıyamına yakındı".227[10]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sizden biriniz rükû'ya varınca rükû'da üç defa subhane rabbiye'U azim derse rükûu tamam olur ve bu en azıdır.228[11]
Ebu Humeydî'nin rivayet ettiği daha önce geçen hadîste şu ibare vardır: 'Sonra sırtını meylettirip yere doğru eğildi1.

6. Rükû'dan sonra itidal

İtidal rükû ile secde arasını ayıran bir sakinliktir. İtidâl'in delili, Hz. Aişe'nin şu rivayetidir: 'Hz. Peygamber başını rükû'dan kaldırdığında dümdüz dikilmedikçe secde'ye gitmezdi1.[229][12]
Namazın erkanına riayet etmeyen bir kişiye Hz. Peygamber şöyle demiştir:
Sonra başını rükû'dan kaldır ve dimdik ayakta duruncaya kadar secde'ye gitme.[230][13]
İtidâl'in Şartlan
İtidâl'in sahih olması için aşağıdaki hususlara riayet edilmesi şarttır:
a. Rükû'dan doğrulduğunda ibadetten başka birşey kasdetmemelidir.
b. İtidâl'i fazla uzatmamahdır.
İtidal müddeti, Fatiha'yi okuyacak kadar bir zamanı geçmemelidir. Çünkü itidal uzun değil, kısa bir rükûn'dur. Onu fazla uzatmak caiz olmaz.

7. Her rekât'ta iki defa secde etmek

Secde'nin şer'î anlamı, namaz kılan kimsenin alnının secde yerine değmesidir. Secde'nin delili (Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin' (Hac/77) ayetidir.
Hz. Peygamber, namazın erkânına riayet etmeden namaz kılan bir kişiye şöyle demiştir:
Sonra secde'ye git ve azaların yatışıncaya kadar bekle, sonra başını kaldır azaların yatışıncaya kadar otur. Sonra yine secde'ye git ve azaların yatışıncaya kadar bekle...

Secde'nin Şartları

Secde'nin sahih olması için aşağıdaki şartlara riayet edilmesi gerekir.
a. Secde esnasında alın açık olmalıdır.
b. Secde yedi âza üzerine yapılmalıdır. Hz. Peygamber şöyle demiştir:
Alın (alnını gösterirken eliyle burnu üzerine işaret etti), eller, dizler ve ayak uçları olmak üzere yedi kemik (yedi âza) üzerine secde etmekle emrolundum.[231][14]
Bu azalardan sadece alnın açık olması şarttır. Diğer azaların açık olması gerekmez. Bu bakımdan eldivenli olarak namaz kıhnabilir.
c. Mümkün olduğu kadar secde'de kuyruk sokumu, baş'tan yüksek tutulmalıdır. Bunun delili Hz. Peygamber'in böyle yapmış olmasıdır.

d. Kişinin kıpırdaması ile kıpırdayan elbise ve benzeri şeylerin üzerine secde edilmemelidir.
e. Secde'ye, secde'den başka, korku ve benzeri sebeplerle gidilmemelidir.
f. Karın ile yer arasında bir açıklık kalmalıdır.
g. Secde'de, en az subhane rabbiye'1-a'lâ diyecek kadar kalmalıdır.
Secde'nin en mükemmel şekli şöyledir: Kişi secde'ye giderken tekbir getirip önce dizlerini, sonra ellerini, sonra alnını, sonra burnunu yere koymalıdır. Elleri omuzlan hizasında ve parmaklan bitişik olarak kıble'ye doğru olmalıdır. Yanlar, uyluk ve karına dokunmamah, dirsekler yerden yüksek olup iki yandan da uzak tutulmalı ve üç defa subhane rabbiye'l-a'îâ demelidir. Ebu Hüreyre şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber secde'ye gitmek istediği zaman Allahu Ekber derdi'.[232][15]
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Secde'ye gittiğin zaman avuçlannı yere koy ve dirseklerini kaldır.[233][16]
Abdullah b. Mâlik b. Buhayne şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber namaz kılarken koltuklarının beyazlığı görünecek kadar pazulannı açardı'.[234][17]
Ebu Humeydî şöyle diyor: 'Hz. Peygamber ellerini yanlarından uzaklaştırıp avuçlarını omuzlarının hizasına koydu'.[235][18]
Yine Ebu Humeydî şöyle demektedir: 'Hz. Peygamber secde ettiği zaman karnını uyluklarından hiçbir şey üzerine yüklemeden uyluklarının arasını açardı'.[236][19]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sizden biriniz secde ettiğinde, secdelerinde üç defa subhane rab-biye'1-a'lâ derse secdeleri tamam olur ve bu en azıdır.[237][20]
Kadın ise, secde halinde azalarını birbirine bitiştirmelidir. Hz. Peygamber namaz kılan iki kadının yanından geçerken şöyle demiştir:
Secde'ye gittiğinizde vücudunuzu yere yapıştırın. Çünkü kadın bu hususta erkek gibi değildir.[238][21]

8. İki secde arasında oturmak

Her rekât'ta bulunan iki secde arasında oturmak farzdır, bunun delili, Hz. Peygamber'in daha önce geçen hadîsinde 'Sonra başını kaldır mutmain oluncaya kadar otur' sözüdür.

İki secde arasındaki oturmanın sahih olması için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir:

a. Korku ve başka nedenlerden ötürü değil, ibadet kasdıyla oturulmalıdır.

b. İki secde arasındaki oturmayı fazla uzatmamalıdır.

Bu oturma teşehhüd miktarından daha fazla olmamalıdır.

c. En az subhane rabbiye'1-a'îâ diyecek kadar oturulmalıdır.

9. Son oturuş.

Son oturuştan maksat, namazın sonundaki, arkasından selâm gelen oturuştur.

10. Son oturuşta teşehhüd okumak .

Abdullah b. Mes'ud şöyle diyor: Hz. Peygamber ile beraber namaz kılarken namaz (oturuşun)da 'es-Selâmu alellâhi, es-selâmu alâ fulânin' derdik. Günün birinde Hz. Peygamber şöyle dedi: "Selâm, Allah'ın kendisidir. Biriniz namazda oturduğunda 'Ettehiyyatu lillâhi' desin".[239][22]
Teşehhüd bize farz kılınmadan önce 'es-Selâmu alellâhi kable'I-iba-dihi' derdik.[240][23]
Allah selârn'm kendisidir sözünden maksat, selâm, Allah'ın İsimlerinden biridir demektir. Bazı âlimler selâm'ın mânâsı hakkında şöyle
demişlerdir: 'Selâm, insanların müptela olduğu ayıp ve kötülüklerden berî olmaktır'.[241][24]
Teşehhüd lafzının en azı şöyledir:
Bütün tahiyyeler, selâmlar Allah'a mahsustur. Ey Nebî! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Bize ve Allah'ın salih kullarına selâm olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed, Allah'ın rasûlüdür.
Teşehhüd lafızları hakkında birçok sahih rivayet vardır. İmam Şafii'ye göre teşehhüd'ün en mükemmel ve en üstün şekli İbn Abbas'ın rivayet ettiği şu lafızdır:
Hz. Peygamber bize Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi teşehhüd'ü öğretirdi. Hz. Peygamber, teşehhüd'ü şu lafızlarla söylerdi: Bütün tahiyyeler, bereketler, salâvatlar ve güzel şeyler Allah'ındır. Ey Nebî! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Bize ve Allah'ın salih kullarına

selâm olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yotur. Yine şehadet ederim ki Muhammed, Allah'ın rasûlüdür.242[25]

Teşehhüd Okunurken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

a. Kendi duyabilecek şekilde okumalıdır.
b. İbareler peşpeşe okunmalıdır.
Okumaya ara verip sonra devam edilirse veya araya başka bir zikir sokulursa teşehhüd fasid olur; yeni baştan okunması gerekir.
f. Kelimeler, rivayetlerdeki tertibe riayet ederek okunmalıdır.

11. Son teşehhüd'den sonra Hz. Peygamber'e salât u selâm getirmek.

Teşehhüd'ü yukarıda anlatıldığı gibi tamamladıktan sonra ve selâm 'vermeden önce Hz. Peygamber'e salât ve selâm getirmelidir. Hz.
Peygamber'e salât etmenin farz olduğunun delili şu ayettir:
Allah ve melekleri peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler! (Sizde) ona salât edin...(Ahzab/56)
Âlimler, Hz. Peygamber'e salâvat getirmenin namazdan başka bir yerde farz olmadığında ittifak etmişlerdir. Bu bakımdan farz olan salât, namazdaki salât'tır.
Sahabîler, Hz. Peygamber'e 'Ey Allah'ın Rasûlü! Namazda sana salât etmek istediğimizde nasıl yapalım?' dediler. Hz. Peygamber şöyle deyin dedi: 'Allahumme salli alâ Muhammedin1.243[26]
Bu hadîs, Hz. Peygamber'e salât etmenin sadece namazda farz olduğuna delâlet eder. Hz. Peygamber'e salât etmeye en uygun yer son teşehhüd'dür. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Biriniz namaz kıldığı vakit, aziz ve celil olan Allah'ı ululamak ve övmekle başlasın, sonra peygambere salât u selâm etsin. Bundan sonra dilediği şekilde duâ etsin.244[27]
Hz. Peygamber'e getirilen salât selâm'ın en azı şöyledir-
Allahumme sallı alâ Muhammedi
Hz. Peygamber'e getirilen salât u selâm'ın en fazlası da şöyledir:
Allahumme sahi alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed. Kema sal-leyte âlâ İbrahim'e ve alâ âl-i İbrahim; ve barik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed. Kemabarekte alâ İbrahime ve alâ âl-i İbrahim-fi'î-âlemîne

inneke hamîdu'n-mecîd.
Ey Allahım! Muhammed'e ve âline, İbrahim ve âline salât ettiğin gibi salât et! Muhammed^e ve âline, İbrahim ve âline bereket verdiğin gibi bereket ver. Âlemler içinde şüphesiz sen kendisine çok hamdedilen ve çok medhedilensin.
Salât u selâm'ın bu lafzı Buharı, Müslim ve başka muhaddislerin rivayet ettikleri birçok sahih hadîsle sabit olmuştur. Rivayetlerin bazılarında fazlalık, bazılarında da eksiklik vardır.[245][28]

Hz. Peygamber'e Getirilen Salât u Selâm'ın Şartları

Hz. Peygamber'e salât u selâm getirirken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:
a. Sesini duyabileceği kadar yükseltmelidir.
b. Muhammed, rasûl, veya nebî kelimesi kullanılmalıdır. Eğer Allahumme sallı alâ Ahmed derse yeterli olmaz.
c. Salât u selâm, Arapça olarak getirilmelidir.
Eğer Arapçasmı bilmiyorsa, bildiği dilde tercümesini okumalıdır. Mümkünse hemen Arapçasım öğrenmek vacibdir.
d. Salât ederken tertibe riayet edilmelidir.
Salât ile teşehhüd arasındaki tertibe de dikkat edilmelidir. Çünkü salât u selâm'ı, teşehhüd'den önce getirmek sahih olmaz.

12. Birinci Selâm

Bu selâm, namaz kılanın sağ tarafa dönüp es-selâmu aleykum ve rahmetullahi demesidir. Birinci selâmın farz (rükün) olduğunun delili, daha önce geçen Hz. Peygamber'in 'Namazın tahrimi tekbirdir, tahlili selâmdır' sözüdür. Selâm lafzının en azı bir defa es-selâmu aleykum demektir. En efdali ise hem sağa, hem sola dönerek iki defa es-selâmu aleykum ve rahmetullahi demektir.
Sa'd şöyle diyor: 'Ben Hz. Peygamber1! sağ ve sol tarafına selâm verirken gördüm. Hatta (bu sırada) yanağının beyazlığını da gördüm1.1
İbn Mes'ud şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber sağ ve soluna es-selâmu aleykum ve rahmetullahi, es-selâmu aleykum ve rahmetullahi diye, yanağının beyazı (arkadan) görünecek şekilde selâm verirdi1.2

13. Sayılan rükûnların tertibine -varid olduğu şekilde- riayet

etmek.

Bu tertib şöyledir: Önce niyet, sonra tahrim tekbiri, sonra Fatiha, sonra rükû, sonra itidal, sonra secde ve diğerleri yapılmalıdır. Eğer bu rükûnların bir kısmının yeri bilerek değiştirilirse o namaz fasid olur. Rükûnların yeri bilerek değiştirilmemişse, tertibi bozulan rüknün başlangıcından itibaren namaz fasid olur. Bu bakımdan o noktadan İtibaren yapılanların tümünün yeniden yapılması gerekir. Eğer namaza devam edilirse sahih olan rekât, fasid olan rekâtın yerine geçer. Bu durumda namazı bir rekât artırmak vacib olur.

1 Müslim/582

2 Ebu Dâvud/996; Tirmizî/295 ve başka muhaddisler. (Tirmizî hasen-sahih olduğunu söylemiştir)

NAMAZIN SÜNNETLERİ

Fıkıh'ta sünnet, Hz. Peygamber'in vacib olmayarak yapmış olduğu şeyleri ifade eder. Namazın sahih olması için birtakım şart ve rükûnların olduğunu söylemiştik. Bir de namaz kılan kişiden istenen, namazın birtakım sünnetleri vardır. Fakat bunlar farz gibi zorunlu olarak istenmez. Bu sünnetlere riayet eden sevap alır, riayet etmeyen ise günahkâr olmaz. Bu sünnetler namazdan öncej namaz içinde ve namazdan sonra olmak- üzere üç kışıma ayrılır:

A, Namazdan Önceki Sünnetler

Namazdan önceki sünnetler üç tanedir:
1. Ezan.
Ezanın tarifi, delilleri, şartlarının beyanı ve bununla ilgili meseleler daha önce geçmişti.
2. İkâmet (Kamet)
Kâmet'in tarifi, şartlarının beyanı, ezan ile kamet arasındaki farklar daha önce zikredilmişti.
3. Sütre
Kişinin namaz kılarken önüne -duvar, direk, baston gibi- bir sütre alarak önünden geçenlerle kendi arasında bir perde yapması, hiçbir şey yoksa önüne bir çizgi çekmesi sünnettir.
Abdullah b. Ömer şöyle rivayet ediyor: "Hz. Peygamber bayram günü (namaza) çıktığında (hizmetçisine) bir harbe taşımasını emrederdi. (O harbe namazda) karşısına dikilir, kendisi de ona doğru namaz kılar, halk da arkasında namaza dururdu. Bunu seferde de yapardı".[246][1]
En efdal olanı, sütrenin secde yerine yakın olmasıdır; zira Sehl b. Sa'd şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber'in musallası (namaz kıldığı yer) ile (kıble cihetindeki) duvar arasında bir davar geçebilecek kadar yer vardı1.[247][2]

B. Namaz İçindeki Sünnetler

Namaz içindeki sünnetler ikiye ayrılır:
1. Eb'az
2. Heyet

Eb'az, namazda terkedildiği takdirde sehiv secdesiyle telafi edilmesinin sünnet olduğu şeylerdir.
Heyet, terkedildiği takdirde sehiv secdesiyle telafi edilmesinin sünnet olmadığı şeylerdir.
Sehiv secdesini ve onunla ilgili hususları namazın amelleri bahsinde açıklayacağız. Namazdaki eb'âzlar ise şunlardır:

Eb'âz

a. Birinci Teşehhüd
Birinci teşehhüd, arkasından selâm gelmeyen teşehhüd'dür. Bu da öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında ikinci rekattaki oturuştur. Bu oturuşta teşehhüd okumak sünnettir. Çünkü namazını güzel kılmayan bir kişiye Hz. Peygamber şöyle demiştir:
Namazın ortasında oturduğun zaman önce istikrar bul, sonra sol ayağını yay, sonra teşehhüd oku.[248][3]
Bu teşehhüd'ün sünnet olduğunun delili, Abdullah b. Buhayne'nin rivayet ettiği şu hadîstir: 'Hz. Peygamber bir namazda bize iki rekât kıldırdı. Sonra (birinci teşehhüd için) oturmadan kalktı. Cemaat (ona uyarak) ayağa kalktı. Namazını tamaladığı zaman biz selâm vermesini beklerken selâm vermeden önce tekbir aldı ve oturduğu halde (yanılmaktan dolayı) iki secde yaptı, sonra selâm verdi'.[249][4]
Eğer bu teşehhüd rükün olsaydı, Hz. Peygamber onu yerine getirir, sehiv secdesiyle telafi etmezdi.
b. Teşehhüd'den sonra Hz. Peygamber'e salâvat getirmek. Salâvat terkedildiği zaman sehiv secdesi yapmak onu telafi eder.
c. Birinci teşehhüd için oturmak.
Böylece birinci teşehhüd'de-, oturmak, teşehhüd okumak ve Hz. Peygamber'e salât etmek olmak üzere üç tane sünnet olduğu anlaşılmaktadır.
4. Rükün olan son teşehhüd'den sonra Hz. Peyğamber'in âline salât etmek.
Son oturuşta rükün olan teşehhüd'ü okuduktan ve Hz. Peygamber'e salâvat getirdikten sonra Hz. Peyğamber'in âline de salât etmek sünnet'tir. Çünkü salât'ın lafzında âl kelimesi de geçmektedir.
5. Sabah namazında ikinci rekâtın itidaline kalkıldığında, Ramazan'ın ikinci yarısında, vitir'in son rekâtında ve hangi namazda olursa olsun son

rekâttaki itidâl'de felaketler için kunut okumak sünnettir.
Enes b. Mâlik şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunut yaptı[250][5]
Enes b. Mâlik'e, Hz. Peyğamber'in sabah namazında kunut yapıp yapmadığı sorulduğunda, şöyle demiştir:
- Evet, kunut yaptı.
- Rükû'dan önce mi sonra mı?
- Rükû'dan sonra az bir müddet[251][6]
Namaz kılan kişi hangi lafızla olursa olsun Allah'a övgü ve duada bulunursa kunut sünnetini yerine getirmiş olur. Meselâ Aüahummağfirli yâ gafuru dese yeterlidir. Kunut'un en mükemmel şekli ise, Hz. Peygamber'den rivayet edilen kunut duasını okumakla yerine getirilmiş olur.
Hasan b. Ali şöyle demiştir: Hz. Peygamber bana birkaç kelime öğretti, vitir'de onları okuyordum:
Ey Allahim! Verdiğin hidayetinde beni daim kıl! Verdiğin afiyetlerle beni afiyette kıl. Emanına aldığın yerde beni de emanına al! Bana verdiğini mübarek kıl! Kaza ettiğin şeyin şerrinden beni koru! Sen hükmedersin, fakat kimse sana hükmedemez. Senin dost edindiğin zelil kılınamaz. Senin düşman olduğun aziz olamaz. Sen yücesin, ey Allahım sen büyüksün.[252][7]
İmam'ın bu lafızları cermsigası olarak; ihdini yerine ihdim, afini yerine afim, tevelhnî yerine tevellena şeklinde okuması gerekir.
Hişam'ın, Muhammed b. Sirin'in ashabından rivayet ettiğine göre Ubey b. Ka'b (Ramazan'da) onlara imamlık yapıp Ramazan'ın son yansında kunut yapmıştır.[253][8]
Ebu Hüreyre şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber sabah namazının ikinci rekâtında başını rükû'dan kaldırdığı zaman ellerini kaldırıp kunut duası okurdu'.[254][9]
Âlimler şu ibarenin eklenmesinin de müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Namazın Sünnetleri
Hükmettiğine karşılık hamd sana mahsustur. Ey Rabb'imiz! Senden mağfiretini diler ve sana yöneliriz. Peygamber Efendimiz (en-Nebiyyü'l-timmî olan) Hz. Muhammed'e, âline ve ashabına salât u selâm eyle! Nitekim bu hususta dua ve zikirden sonra Hz. Peygamber'e getirilen sa/âvat hakkında sahih hadîsler vardır.[255][10]

Kunut okurken elleri kaldırmak sünnettir. Ellerin iç kısımları göğe doğru olmalıdır.

• Heyetler

Biz daha önce heyetlerin, namazın sünnetlerinden olduğunu, terke-. dilmesi halinde sehiv secdesiyle telafi edilmesinin sünnet olmadığını, Eb'azlann ise sehiv secdesiyle telafi edileceğini söylemiştik. Namazdaki heyetleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Tahrim tekbiri alırken, rükû'ya giderken ve rükû'dan kalkarken ellerin kaldırılması sünnettir.

.Bu sünneti yerine getirmenin keyfiyeti şöyledir: Ellerin ayaları kible'ye doğru açılıp parmaklar yayılmalıdır. Baş parmaklar kulak memeleri hizasında olup ellerin ayaları açık olmalıdır.

İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber namaza durduğu zaman ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır, sonra tekbir alırdı. Rükû'a gitmek istediği zaman da, rükû'dan kalktığı zaman da böyle yapardı. Fakat secdeye gittiğinde ve secdeden kalktığında böyle yapmazdı'.[256][11]

2. Vakfe'de sağ eli sol elin üzerine koymak.

Bunun şekli şöyledir: Sağ eli sol elin üzerine koyup sağ elin parmaklarıyla sol elin bileğini tutmalı, elleri göbeğin üstüne göğsün de altına koymalıdır.

Vail b. Hucr şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber namaza başladığı zaman ellerini kaldırıp tekbir alır, sonra sağ elini sol bileği üzerine koyardı'.[257][12]

3. Kıyamdayken secde yerine bakmak.

Namaz kılan kişinin bakışlarını sağa sola çevirmesi mekruhtur Yukarıya veya önündeki birşeye -Kabe bile olsa- bakması mekruhtur' Sünnet olan, devamlı secde yerine bakmaktır. Kişi teşehhüd okurken işaret ettiği parmağına bakabilir. Böyle yapılmasının delili Hz Peygamber'in fiilidir. ,

Teveccüh

4. Tekbir'den sonra namaza teveccüh okuyarak başlamak. Teveccühün lafzı, Hz. Ali'nin rivayet ettiği şu lafızlarla okunmalıdır.

Şüphesiz ki ben, yüzümü bir muvahhid olarak o gökleri ve yerleri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim. Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm hiçbir ortağı olmayan âlemlerin rabbi Allah'ındır. Ben ancak bununla emrolundum ve ben müslümanlardanım.[258][13]

Teveccüh'ün Müstehab Olduğu Yerler

Teveccüh duasını, farz ve nafile namazların başında Fatiha okumadan önce -tek başına kılan için de imam için de- cemaat içinde okumak müstehab'dır.
Eğer besmele çekilmiş veya Fatiha okunmuş veya euzübillahi min'eş-şeytan'ir-racim denmişse, başa dönüp yeniden teveccüh duasını okumak uygun değildir. Unutarak böyle yapmak da hükmü değiştirmez.
Cenaze namazında teveccüh duası okumak müstehab değildir. Vakit dar olduğu zaman farz namazda da okumak müstehab değildir. Teveccüh duası okunduğunda vaktin çıkma ihtimali varsa okunmamalıdır.
5. Teveccüh'ten sonra eûzu billahi min'eş-şeytan'irracim demek.
Bunu takiben Fatiha okunmalıdır. Fatiha okunduktan sonra eûzu çekilmez. Tekrar başa dönüp eûzu çekmek mekruh'tur.
Kur'an okuduğun (okumak istediğin) zaman kovulmuş şeytandan
Allah'a sığın!
(Nahl/98)
6. Kur'an'ı, sesli okunması gereken yerde sesli, sessiz okunması gereken yerde sessiz okumak.
Kur'an'ı sabah namazında, akşam ve yatsı namazının ilk iki rekâtında, Cuma, Bayram, Ay Tutulma, Yağmur, Teravih ve Ramazan'da kılınan Vitir namazında tek başına kılan için de, imam için de, cemaat için de açıktan okumak sünnettir. Bunların dışındaki namazlarda işe gizli okumak sünnettir. Bunun böyle olduğuna bir çok hadîs delâlet eder. Onlardan bazılarını aşağıda zikrediyoruz:
Cübeyr b. Mut'im babasından şöyle rivayet etmektedir: 'Ben Hz. Peygamber'in akşam namazında Tur sûresini okuduğunu işittim'.[259][14]
Berâ b. Âzib şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber'in yatsı namazında Tin sûresini okuduğunu işittim. Ondan daha güzel sesli bir kimseyi dinlemiş değilim'. [260][15]
İbn Abbas şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, ashabına namaz kıldırıyordu. Onlar namazda okuduğu Kur'an'ı işitince kulak verdiler'.[261][16]
Ebu Katade şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber bize namaz kıldırdı. Öğle ve ikindi namazlarındaki ilk iki rekâtta Fatihatu'l-Kitab ile birer sûre okurdu'.[262][17]

Hz. Peygamber'in aşikâr okuduğunu bildiren hadîsler daha önce geçmişti.

Ubade b. Samit şöyle rivayet ediyor: Biz Hz. Peygamber'in arkasında sabah namazını kılıyorduk. Hz. Peygamber okurken cemaatin okuması ona ağır geldi. Namazı kılınca 'Siz imamınızın arkasında okuyor musunuz?' dedi. Biz 'Evet, okuyoruz1 dedik. Hz. Peygamber 'Fatiha'dan
başkasını okumayın. Hakikat şu ki Fatiha okumayanın namazı olmaz' buyurdu.263[18]

İmam işitmediği zaman gizli okunmuş sayılır. İşte bu hadîsler Hz Peygamber'in, hazır olanlara işittirecek kadar yüksek sesle okuduğuna delâlet eder. Sözü geçen yerlerin dışında gizli okumanın delili de şu hadîstir:

Bir kişi Habbab'a şöyle sordu:

- Hz. Peygamber öğle ve ikindi namazlarında okuyor muydu?
- Evet.
- Peki, okuduğunu nasıl anlıyordunuz?
- Sakalının hareketinden anlıyorduk.264[19]

Ebu Hüreyre şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber her namazda okurdu. Hz. Peygamber'in bize açıktan okuduğu yerde biz de size açıktan okuyoruz. Gizli okuduğu yerde biz de size gizli okuyoruz'.265[20]

Sahabîler, Hz. Peygamber'in sözü geçen yerlerin haricinde sesli okuduğunu nakletmemişlerdir. Özel namazların delilleri ise yerlerinde belirtilecektir.

Gece kılınan mutlak nafile namazlarda ne gizli ne de aşikâre olmadan, kıraat normal şekilde yapılmalıdır.

Namazında açıktan okuma, sesini fazla da kısma, ikisi arasında bir yol tut.
(İsra/110)

7. Fatiha'dan sonra âmin demek.

Veleddâllîn'den hemen sonra âmin denilmelidir. Namaz kılan kişinin her namazda Fatiha'dan sonra âmin demesi sünnettir. Sesli kılınan namazlarda sesli olarak, sessiz kılınan namazlarda sessiz olarak âmin denmelidir. Cemaat de imam'a tâbi olarak yüksek sesle âmin demelidir. Âmiriin anlamı 'Yâ rabbî! Duamızı kabul et!' demektir. Hz. Peygamber şöyle demiştir:

Sizler (namazda) âmin dediğiniz zaman melekler de semada âmin derler. Kimin âmin demesi, meleklerin âmin demesine tevafuk ederse o kişiye geçmiş günahları bağışlanır.266[21]
İmam âmin dediği zaman arkasından siz de âmin deyin. Çünkü kimin âmin demesi, meleklerin âmin demesine tevafuk ederse o kişiye geçmiş günahları bağışlanır.267[22] Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber ğayri'l-mağdûbi aleyhim veleddâllîn dediği zaman, birinci saftakilerin işitebileceği şekilde (açıktan) âmin derdi'.268[23]
Hz. Peygamber âmin dediği zaman mescid âdeta sallanıyordu.
269[24] 8. Fatiha'dan sonra Kur'an'dan birşey okumak.
Ne kadar kısa olursa olsun Kur'an'dan herhangibir sûre okumak veya peşpeşe gelen üç ayet okumakla sünnet yerine getirilmiş olur.
Farz namazların birinci ve ikinci rekâtlarında zammı sûre okumak da sünnettir. Bu tek başına kılan için de imam için de böyledir. İmarn'a uyan kişinin gizli okunan namazlarda ve imam'ın okumasını işitmediği durumlarda okuması sünnettir.
Sabah ve öğle namazlarında Hucurât ve Rahman sûreleri gibi Tıva-İ'ul-Mufassal denilen sûreleri okumak sünnettir. İkindi ve yatsı namazlarında Şems sûresi gibi Avasıt'uî-Mufassal denilen sûreleri okumak sünnettir. Akşam namazında ise îhias sûresi gibi kısa sûreleri okumak sünnettir.
Ebu Hüreyre şöyle demiştir: 'Namazı, falan adamın namazından daha fazla Hz. Peygamber'in namazına benzeyen bir kimsenin arkasında namaz kılmadım. Onun arkasında namaz kıldığımda öğle namazının birinci ve ikinci rekâtlarını uzatıyor, üçüncü ve dördüncü rekâtlarını hafif tutuyordu. İkindi namazında hafif, akşam namazında ise Kusar'ul-Mufassai denilen sûrelerden okuyordu. Yatsı namazında Şems ve benzeri sûreleri, sabah namazında da iki uzun sûre okuyordu.270[25]
Cuma sabahında birinci rekâtta Secde, ikinci rekâtta Hel Eta sûresini okumak sünnettir.
Ebu Hüreyre şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber Cuma günü sabah namazının birinci rekâtında Secde, ikinci rekâtında ise Hel Eta sûresini okuyordu'.271[26]
Bütün namazların birinci rekâtını, ikinci rekâtından daha uzun tutmak sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber birinci rekâtta uzun, ikinci rekâtta kısa okuyordu.272[27]

9. İntikal tekbirlerini almak.
Daha önce namazda tahrim tekbiri'nin rükün olduğunu ve onsuz namazın sahih olmadığını belirtmiştik. Tahrim tekbirini alıp namaza durulduktan sonra her intikal'de (kıyam'dan rükû'ya, itidal'den secde'ye gittiğinde), tahrim tekbiri gibi tekbir almak sünnettir. Ancak rükû'dan kalkarken tekbir yerine semiallahu lknen hamideh, Rabbena ve leke'1-hamd (Allah, hamdini yapan kimsenin duasını kabul eder. Rabbimiz! Hamd sana mahsustur) denmelidir.
Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber namaz kıldığında ayakta iken (ihram) tekbiri alırdı. Sonra rükû'ya giderken tekbir alırdı. Sonra rükû'dan belini doğrulturken semiallahu limen hamideh, sonra ayakta iken rabbena ve leke'1-hamd derdi. Sonra secdeye giderken tekbir alırdı. Sonra başını secdeden kaldırırken tekbir alırdı. Sonra ikinci secdeye giderken tekbir alır, sonra başını ikinci kez kaldırırken tekbir alırdı. Sonra tamamlayıncaya kadar bütün namazda böyle yapardı. İkinci rekâtı bitirip oturduktan sonra ayağa kalkarken de tekbir alırdı".[273][28].
10. Rükû ve secde'de tekbir getirmek.
Rükû ve secde'de tekbir getirme şöyledir: Rükû'ya varıp da itminana kavuştuktan sonra üç defa subhane rabbiye'1-azim ve bi hamdihi denir. Secde'ye gidip istikrar bulunca da üç defa subhane rabbiye'1-a'lâ ve bi hamdihi denir. Bu en az derecesidir. Eğer beş, yedi ve daha fazla söylenirse sevabı daha çok olur.
11. Teşehhüd için oturulduğunda elleri dizlerin üzerine koymak. Bu şöyle yapılır: Sol el açılıp parmakların bir kısmı diğerlerine yapıştırılır. Parmak uçları diz kapaklarına kadar uzatılır. İşaret parmağı hariç sağ el kapatılır. Bu parmağa sebbabe parmağı denir. Bu parmak bükülerek diz üzerine konur. İllallah kelimesi söylenirken bu parmakla tevhid'e işaret edilir; birliğin sembolü olarak kaldırılır. İşaret yapılmadığı takdirde namazın sonuna kadar parmağı kalkık tutmak sünnettir.
İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber namazda oturunca ellerini dizleri üzerine koyardı. Sağ elinin işaret parmağını kaldırır, onunla Allah'ın birliğine işaret ederdi. Sol elini de -parmaklarını uzatarak-sol dizi üzerine koyardı'.[274][29]
12. İlk celse'de iftiraş, son celse'de de teverruk yapmak. Teverruk, namaz kılan kişinin sol kalçası üzerine oturup sağ ayağını dikmesi, sol ayağını da sağ ayağı altından çıkararak oturmasıdır. Teverruk un kökü olan verk, bacak demektir.

İftiraş ise namaz kılan kişinin sağ ayağını dikip sol ayağı üzerine oturmasıdır.
Ebu Humeydî es-Saidî şöyle rivayet ediyor: 'Ben Hz. Peygamber'in namaz kılışını hepinizden daha iyi hatırlıyorum' dedikten sonra şöyle devam etti: 'Hz. Peygamber ikinci rekâtın sonunda sağ ayağını dikip sol ayağı üzerine otururdu. Son oturuşta ise sol ayağını sağ ayağının altından çıkarıp sağ ayağını da dikerek makatı üzerine otururdu1.[275][30]
13. İbrahimî salâvatlan getirmek ve teşehhüd'den sonra dua etmek. Son teşehhüd'de Hz. Peygamber'e salâvat getirmenin farz (rükün) olduğu daha önce söylenmişti. Bu salât hangi lafızla söylenirse söylensin yeterlidir. İster Alhhumme saîli ala Muhammed densin, ister Allahumme salli alâ âl-i Muhammed densin, farketmez. Fakat İbrahimî salâvatları okumak sünnettir. Bu salâvatların lafızları daha önce geçmişti. Bu salâvatlardan sonra kabir azabından, ateş azabından Allah'a sığınmak veya kişinin dilediği şekilde kendisi için dua etmesi sünnettir. Ancak bu dua ve istiazeler, teşehhüd ve salâvatın toplamından fazla olmamalıdır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sizden biri teşehhüd yaptığı zaman şu dört şeyden Allah'a sığınarak şöyle desin: 'Ey Allahım! Cehennem azabından, kabir azabından, hayat ve ölüm fitnelerinden ve Mesih Deccal fitnesinin şerrinden Allah'a sığınıyorum!'.[276][31]
14. Namazda ikinci selâmı vermek.
Daha önce sağ tarafa verilen birinci selâmın rükün olduğunu söylemiştik. Birinci selâm verildikten sonra rükün ve vacibler tamamlanmış olur. Sol tarafa ikinci selâmı vermek ise sünnettir.
Sa'd şöyle rivayet ediyor: 'Ben Hz. Peygamber'i sağ ve sol tarafına selâm verirken gördüm. Hatta (bu sırada arkadan) yanağının beyazlığını da görürdüm'.[277][32]
Abdullah b. Mes'ud şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber -yanağının beyazının (arkadan) görüneceği şekilde- sağ ve soluna es-seîâmu aleykum ve rahmetullahi, es-selâmu aleykum ye rahmetullahi diye selâm verirdi'.[278][33]
15- Namazda huşu içinde olmak.
Huşu dilin okuduğu Kur'an, zikir ve dualara kalbin uyanık olarak dikkat etmesi, okunanların anlamını düşünüp onlarla hemhal olup rabbi ile münacaat ettiğinin bilincinde olması demektir. Bu huşu, en azından

namazın bir bölümünde bulunmalıdır. Zira gaflet, namazın tümünde devam ederse namaz fasid olur. Namazın tümünde huşu içerisinde olunduğu takdirde sünnete en mükemmel şekilde uyulmuş olur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bir namaz (vakti) geldiğinde abdestini, huşû'unu ve rükû'unu güzel yapan her müslümana -büyük günah işlemediği müddetçe- o namazı önceki günahlarına kefaret olur. Namazın kefaret olması her zaman sözkonusudur.279[34]
İşte bütün bunlara namazın heyetleri denir. Namaz kılan kişi bunlardan birini terkederse, onun için sehiv secdesi yapması sünnet değildir. Ama namazın Eb'az'Ianndan biri terkedilirse, onu telafi etmek için namazın sonunda sehiv secdesi yapmak sünnettir.

C. Namazdan Sonraki Sünnetler

1. Namazın akabinde zikir ve dua etmek sünnettir.
Sevban şöyle rivayet ediyor: Hz.- Peygamber selâm verip namazı bitirdiği zaman üç defa istiğfar eder ve şöyle derdi:
Ey Allahım! Selâm sensin, selâmet ancak senden olur. Çok ulusun, ey celâl ve ikram sahibi!280[35]
Cemaatin öğrenmesi için imam'm bunları sesli okumasında bir mahzur yoktur. Fakat cemaat öğrendikten sonra imam sessiz okumalıdır.
İbn Abbas şöyle diyor: 'Hz. Peygamber zamanında cemaat namazı bittikten sonra sesli olarak zikredilirdi'.281[36]
Hz, Peygamber şöyle buyurmuştur:
Birtakım muakkibat (namazdan sonra söylenecek güzel kelimeler) vardır ki onları söyleyen kimse hiçbir vakit ziyanda olmaz: Her farz namazın arkasından 33 kere teşbih, 33 kere tahmid ve 33 kere de tekbir.282[37]
Her namazdan sonra kim 33 kere Allah'ı tekbir ederse (33 kere Allah'a hamdeder ve 33 kere de Allah'ı teşbih eder) -ki bunlar böylelikle 99 eder- ve akabinde de Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh lehu'l-mülkü ve lehu'î-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadîr diyerek bunu 100'e tamamlarsa, o kulun günahları deniz köpükleri kadar çok olsa bile bağışlanır.283[38]
Kim sabah namazından sonra ayağı kıvrık olduğu halde konuşmadan önce on defa Lâ ilahe illallahu vahdehü lâ şerike îehu, lehu'l-mülkü ve

lehu'î-hamdu yuhyt ve yumîtu ve huve aîâ külli şey'in kadîr derse ona on hasene yazılır, on seyyiesi silinir ve on derece de yükseltilir. Ayrıca o gün akşama kadar her türlü kötülükten ve şeytanın şerrinden korunur.[284][39]
Muaz b. Cebel şöyle rivayet ediyor: Hz. Peygamber elimden tuttu ve şöyle dedi: "Ey Muaz! Allah'a yemin ederim ki ben seni seviyorum. Ey Muaz! Sana her namazın arkasından (Ey Allahım! Sana zikretmek, şükretmek ve ibadet etmek hususunda bana yardım et!' diye dua etmeni tavsiye ederim".[285][40]
Namazdan sonra okunması gereken birçok zikir ve dua varid olmuştur. Bunlar Hadîs ve Ezkar kitaplarından öğrenilebilir.
2. Secde yerlerinin çoğalması için farz namazı kıldıktan sonra, nafile namaz için biraz kaymazdır.
Çünkü o yerler kıyamet günü namaz kılan kişi lehinde şehadet ederler. Fakat farz namazı mescidde kıldıktan sonra, nafile namazları evde kılmak daha efdaldir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
(Nafile) namazları evinizde kılın. Çünkü farz namaz hariç insanın hayırlı namazı, evinde kıldığı namazdır.[286][41]
Herhangibiriniz farz namazını gittiği mescidde kılacak olursa, kendi evini de namazdan nasibdâr etsin. Çünkü Allah Teâlâ namaz sebebiyle onun evinde bir hayır yaratır.[287][42]
3- Mescidde kadınlar varsa erkeklerin -kadınlar çıkıncaya kadar- namaz kıldıkları yerde durmaları sünnettir.
Çünkü erkeklerle kadınların aynı anda çıkmaları; birbirlerine karışmaları fesada yol açabilir.
Ümmü Seleme şöyle rivayet ediyor: Hz. Peygamber zamanında farz namaz bittikten sonra kadınlar kalkarlardı. Hz. Peygamber ve ashabı Allah'ın dilediği kadar yerlerinde kalır, sonra Hz. Peygamber kalkar, sahabîler de onunla birlikte kalkarlardı'.[288][43]
Yine Ümmü Seleme şöyle rivayet etmektedir: (Hz. Peygamber selâm verdiği zaman kadınlar selâmlarını verip kalkarlardı. Hz. Peygamber ise yerinde biraz durduktan sonra kalkardı'.[289][44]
Ravilerden İbn Şihab ez-Zührî şöyle demiştir: 'Allah daha iyisini bilir. Hz. Peygamber'in böyle yapması, kadınlarla erkeklerin birbirlerine karışmamaları içindir1.

NAMAZIN MEKRUHLARI

Bir Kaide

Sözü geçen sünnetlerden birine ters düşen şey, namazın mekruhlarına dahildir. Mekruhları, Hz. Peygamber terkedilmesini istediği için terkeden sevap elde eder. İşleyen ise ikab görmez. İntikal tekbirlerini almak sünnet olduğu için, terketmek mekruhtur.

Namazda yapılan bazı şeyler vardır ki onları terketmek sünnet, işlemek mekruhtur. Onlardan bazıları şunlardır.

1. İhtiyaç olmadığı halde namazda başı çevirmek mekruhtur, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kul, namazda sağa sola dönmedikçe Allah o kula (rahmetini) yöneltir. Kul, sağa sola döndüğünde Allah rahmetini ondan başka yere çevirir.[290][1]

Namazda sağa sola bakmak, şeytanın kulun namazından çaldığı şeydir.[291][2]

Çünkü sağa sola bakmak, namazda istenilen huşûya ters düşmektedir. Ancak bakmayı gerketiren bir sebep olursa -düşmanı kollamak için bakmak gibi- bakmak mekruh olmaz. Bunun delili Sehl b. Hanzeliye'nin şu sözüdür: 'Sabah namazı için (namaz başladı diye) tesvib yapıldı. Hz. Peygamber namaz kılıyor ve (iki tepe arasındaki) geçide bakıyordu'.[292][3]

Ebu Dâvud şu açıklamayı yapıyor: 'Çünkü Hz. Peygamber, gözcülük yapması için geceden oraya bir süvari göndermişti'.

Kerahat, baş çevrilerek bakıldığı zamandır. Eğer göğüs kıble'den çevrilerek bakılırsa namaz fasid olur. Çünkü böyle yapıldığında istikbâl-i kıble rüknü terkedilmiş olur. Başı çevirmeden sadece göz ile bakmak ise mekruh değildir.

Ali b. Şeybanî şöyle rivayet ediyor: Biz Hz. Peygamber'in yanına gittik ve onunla beraber namaz kıldık. Hz. Peygamber göz ucuyla bir kişiye bakıyordu. O kişi rükû ve secde'de belini düz tutmuyordu. Sonra Hz. Peygamber şöyle dedi:

Rükû'da belini düz tutup mutmain olmayan kimsenin namazı yoktur[293][4]

2. Gözleri göğe dikmek.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bazı kimselere ne oluyor ki namazda gözlerini göğe kaldırıyorlar? Ya onlar bundan vazgeçerler veya gözleri kör olur.294[5]
3. Namaz esnasında saçı, sakalı ve elbiseleri tutmak. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ben yedi kemik (âza) üzerine secde etmekle, elbisemi ve saçlarımı toplamamakla emrolundum.295[6]
Namaz kılarken elbiseyi kendi hâlinde bırakmak sünnettir.
Namazın Mekruhları
4 Yemek zamanı namaz kılmak. Nitekim Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur:
Birinizin önüne akşam yemeği getirildiğinde, namaz için kamet getirilmiş olsa da önce yemeğini yesin, acele etmesin. Yemeğini bitirdikten sonra kalkıp namazını kılsın.296[7]
5. Tuvalet ihtiyacı olduğu halde namaz kılmak. Çünkü bu durumdayken namazın hakkı yerine getirilemez. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Yemek hazırken, bir de küçük veya büyük abdest sıkıştırırken
namaz kılınmaz.297[8]
6. Uyuklayarak namaz kılmak.
İnsan bu durumdayken kıraati doğru yapıp yapmadığından, unutup unutmadığından emin olamaz. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Biriniz namaz kılarken uyuklarsa, uykusu dağılıncaya kadar yatsın. Zira uyuklayarak namaz kılarsa; istiğfar edeyim derken belki kendine söver.298[9]
7. Hamam, yol, çarşı, mezarlık, kilise, ağıl ve dere yataklarında namaz kılmak.
Bu yerlerin bazısında necaset bulunabilir. Diğer kısmında ise kalp başka şeylerle meşgul olur. Buralarda namaz kılmanın nehyedilmesinin nedeni, peygamber efendimizden; mezbelelikte, mezbehanede, mezarlıkta, yol kenarında, hamamda, dere yatağında ve Kabe'nin üstünde namaz kılmanın mekruh olduğunun rivayet edilmiş olmasıdır.299[10]
ı
Mezarlık ve hamam hariç bütün yeryüzünün müslümanlara mescid kılındığı da rivayet edilmiştir.300[11]
Su kenarındaki deve ağıllarında da namaz kılınmayacağı rivayet

edilmiştir.[301][12]

Kadının Erkekten Farklı Şekilde Yapması Gereken Birtakım Hususlar

Kadının beş şeyi erkekten farklı şekilde yapması sünnettir.
1. Kadın secde'de vücudunun parçalarını birbirine yapıştırmahdır.
Meselâ dirseklerini yanlarına, karnını dizlerine yapiştırmalıdır. Erkek ise bunun tam tersini yapar. Çünkü erkeğin dirseklerini yanlarından, karnını dizlerinden uzak tutması sünnettir.
Hz. Peygamber namaz kılan iki kadının yanından geçti ve onlara şöyle dedi:
Secdeye gittiğinizde vücudunuzu yere yapıştırın. Çünkü kadın bu hususta erkek gibi değildir.[302][13]
Yabancı erkeklerin yanında namaz kılan kadın, sesini kısmalıdır.
3. Açıktan okunması gereken namazlarda dahi -fitne korkusu ile- sesini yükseltmemelidir.
Sözü yumuşak söylemeyin ki kalbinde hastalık bulunan kimse yanlış bir ümide kapılmasın.
(Ahzab/32)
Bu ayet, kadının sesinin fitne uyandırabileceğine delâlet eder. Bu bakımdan yabancı erkeklerin yanında, kadından sesini kısması istenir. Erkek ise bunun aksine hareket eder. Çünkü erkeğin, uyarılması gereken birşey olduğunda yüksek sesle subhanallâh demesi gerekir. Fakat kadın, uyarmak maksadıyla da olsa yüksek sesle subhanallah diyemez. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Namazda iken kim uyarılması gereken birşey olduğunu görürse teşbih etsin. Teşbih ettiği vakit elbette kendisine (imam tarafından) iltifat edilir. El vurup ses çıkarmak kadınlara mahsustur.[303][14]
4. Kadının yüzü ve elleri hariç bütün bedeni avrettir. Bunun ayrıntıları daha önce geçmişti.
Zînetlerini göstermesini er. Ancak bunlardan görünmesi zaruri olan (yüz ve eller) müstesnadır.
Cumhura göre bu ayetteki zînetlefden maksat, zînetlerin takıldığı yerlerdir. Mazahara minha'dan maksat ise yüz ve ellerdir.[304][15]
Ümmü Seleme Hz. Peygamber'e 'Kadın, altında (don) bulunmaksızın

sadece entari ve büyük baş örtüsüyle namaz kılabilir mi?1 diye sordu. Hz. Peygamber 'Entari geniş ve ayaklarının üstünü kaplar durumda olursa kılabilir' cevabını verdi.[305][16]

Rükû ve kıyam'da ayakların üstünü kapatan bir elbisenin, secdede tüm bedeni ve ayaklan kapatacağı açıktır. Çünkü kadının azaları secde halinde birbirine yapışır.

Erkeğin avreti ise diz kapaklanyla göbek arasıdır. Kişi sadece diz kapaklan ile göbek arası kapalı olarak namaz kılsa dahi, namaz sahih olur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Diz kapağının üstü ile göbekten aşağısı avrettendir.[306][17] Cabir b. Abdullah bir tek elbise içinde namaz kılmış ve (Hz. Peygamber'i bir tek elbise ile namaz kılarken gördüm' demiştir.[307][18]

Diğer bir rivayette ise 'Cabir, arkasından düğümlenmiş bir izar içinde namaz kıldı' şeklindedir.[308][19]

5. Kadının ezan okuması sünnet değildir.

Fakat kadının kamet getirmesi sünnettir. Kadın kısık sesle ezan okursa kerahat yoktur. Hatta sevap getiren bir zikir sayılır. Sesini yükseltirse mekruh olur. Eğer fitne çıkma ihtimaline rağmen sesini yükseltirse haram olur. Fakat erkek için böyle değildir. Bilindiği gibi erkeğin her farz namaz için ezan okuması sünnettir.

NAMAZI BOZAN ŞEYLER

, Aşağıda zikredilen şu hususlardan biri dahi namazı bozar.

1. Kasden konuşmak

Kur'an, zikir ve dua dışında, namazda konuşulan herşey kasden konuşma sayılır.

Zeyd b. Erkam şöyle diyor: 'Şu ayet ininceye kadar biz namazda konuşur, birimiz diğerine ihtiyacını sorardı'.309[1]

Namazlara ve orta namaza itina gösterin, can-ı gönülden boyun bükerek Allah için namaza durun! (Bakara/238)

Muaviye b. Hakem es-Sülemî şöyle diyor: Uz. Peygamber ile beraber namaz kıldığımız bir sırada cemaatten biri öksürdü. Ben 'Yerhamukeîîah (Allah sana merhamet etsin) dedim'. Hz. Peygamber bana şöyle dedi.: 'Bizim şu namazımıza insan kelâmından -teşbih, tekbir ve Kur'an okumak dışında- hiçbir şey yaraşmaz'.310[2]

Bundan da.anlaşılıyor ki namazda insan kelâmı söylenirse namaz bozulur. İki veya daha fazla harften meydana gelen kelimeler mânâsız olsa bile namazı bozar. Mânâsı olan tek harfli kelimeler de namazı bozar. Meselâ korunmak (=vikaye) masdarından harfi, dinlemek masdarından harfi, vefa masdarından harfi gibi kelimeleri emir sigasıyla kullanmak namazı bozar.

Kişi namazda olduğunu unutarak veya yeni müslüman olduğu için namazda konuşmanın haram olduğunu bilmeyerek konuşursa ve bu konuşma altı kelimeden fazla olursa namazı bozulur.

2. Fiil-i kesir

Fiil-i kesifden maksat, çok olup peşpeşe gelmesi şartıyla namazın şartlarına ters düşen harekettir. Çünkü böyle bir fiil namazın intizamına ters düşer. Fiil-i kesirin en azı üç harekettir. Fiil-i kesifin peşpeşe gelip gelmediği örfe göre takdir edilir. Bu şartlan kendisinde taşıyan fiil namazı bozar.

3. Elbise veya bedenin necasetle mülâki olması.

Mülakat'tan maksat, elbise veya bedene bulaşan necasetin hemen atılamamasıdır. Bu durumda namaz bozulur. Çünkü bu durum namazın şartlarından birine ters düşer ki namazın sahih olmasının şartlarından biri de elbise ve bedenin necasetten temiz olmasıdır. Eğer necaset rüzgarın sürüklemesiyle veya buna benzer bir şekilde isabet ederse, kuru pislik

olduğundan ötürü onu derhal temizlemek de mümkün olmazsa, namaz bozulmaz.

4. Avret mahallinden bir yerin açılması

Erkek ve kadının namazdaki avret mahallinin sınırını daha önce belirtmiştik. Namaz kılan kişi avretinden bir yeri kasden açarsa namaz bozulur. Fakat kendiliğinden açılır da hemen kapatırsa bozulmaz, kapatılması gecikirse namaz yine bozulur. Çünkü namazın sıhhat şartlarından biri, az bir zaman da olsa ortadan kalkmıştır.

5. Namazda yemek-içmek

Namazda yemek-içmek namazın intizamına ters düşer. Namazda olduğunu bilerek az da olsa birşey yiyen veya içen kimsenin namazı bozulur. Namazda olduğunu unutarak yiyen bir kimsenin namazının bo? zulması için, yediğinin örfen çok olması gerekir. Fakihler bunu 'toplamı bir nohut kadar olan şey' diye takdir etmişlerdir. Eğer dişlerin arasında yemek artığı kalmışsa, nohut kadar da değilse ve onu kazaen yutarsa namaz bozulmaz. Namaz kılan kimsenin ağzında şeker olur, şekerin bir kısmı da erirse, bu eriyen kısım yutulduğunda, bu, namazı bozan yemeğin kapsamına girer.

6. Birinci selâmdan önce abdestin bozulması

Birinci selâmdan önce abdestin kasden veya sehven bozulması arasında fark yoktur. Çünkü namaz tamamlanmadan önce namazın şartlarından biri olan taharet ortadan kalkmıştır. Eğer birinci selâmdan sonra ve ikinci selâmdan önce abdest bozulursa namaz sahih olarak tamamlanmış olur. Bütün müslümanlar bunda icma etmişlerdir.

7. Öksürmek, gülmek, ağlamak ve inlemek

Eğer bunlardan iki kelime meydana gelirse namaz bozulur. Bu dört şeyin namazı bozması için, bunlarla beraber iki kelimenin de çıkması şarttır. Çıkan o iki kelime hiçbir mânâ ifade etmese de namazı bozar. Eğer gülme sonucunda bir kelime çıkarsa namaz bozulmaz. Bu hüküm, bunların kasden yapılması halinde böyledir. Ama kişi gayr-i ihtiyarî olarak bunları yaparsa, meselâ Öksürür veya istemediği halde gülerse namazı bozulmaz. Tebessüm ise namazı bozmaz.

Zikir ve duada halka hitap etmek kasdedilirse namaz bozulur. Meselâ namazda iken bir insana yerhamukeüah (Allah sana merhamet etsin) denildiğinde namaz bozulur. Çünkü bu insan kelâmından sayılır. Namaz ise insan kelâmını kabul etmeyen bir ibadettir. Bu hususu daha önce belirtmiştik.

8. Niyeti bozmak

Eğer namazdan çıkmaya azmedilir veya namazdan çıkmayı birşeye bağlar ve o şey de olursa namaz bozulur. Namazın bununla bozulmasının nedeni şudur: Namaz ancak kesin bir niyetle sahih olur. Böyle bir kast ise, kesin niyete ters düşer.

9. Sırtı kıble'ye çevirmek

İstikbâl-i kıble namazın şartlarından biridir. Namaz kılan kişi ister kendisi Kabe'ye sırtını çevirsin, isterse başkası onu zorla çevirsin bu takdirde namazı bozulur. Ancak kendisi kasden çevirirse namazı hemen bozulur. Fakat zorla döndürülürse namaz bozulmaz, bir müddet bu durumda kalırsa bozulur. Birisi, namaz kılanı zorla kıbleden çevirdiğinde •namaz kılan kişi hemen kıbleye dönerse namazı bozulmaz. Bu husus örfe göre takdir edilir.

SEHİV SECDESİ

Lugatta sehv, birşeyi unutmak, ondan gafil olmak demektir. Fakat buradaki sehiv'den maksat, namaz kılan kişinin kasden veya unutarak namazında eksiklik yapmasıdır. Bu durumda sehiv secdesi yapılması gerekir. Sehiv secdesi namazın sonunda yapılır. Amacı ise, namazda yapılan bir eksikliği telafi etmektir.

Sehiv Secdesinin Hükmü

Sehiv secdesi, daha sonra bahsedeceğimiz sebeplerden birinin meydana gelmesiyle sünnet olur. Eğer kişi bu sebepler meydana geldiği halde sehiv secdesi yapmazsa namaz bozulmaz. Çünkü sehiv secdesi vacib değildir ve herhangibir vacibin ihmalinden ötürü de meşru kılınmamıştır. Bu husus ileride tekrar gelecektir.
Sehiv secdesinin meşruiyetinin delili, Ebu Hüreyre'nin şu rivayetidir: "Hz. Peygamber bize öğle veya ikindi namazını kıldırırken iki rekâtta selâm verdi. Zulyedeyn isimli sahabî 'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz mı kısaldı yoksa sen mi unuttun?' dedi. Hz. Peygamber cemaate 'Zuiyedeyn'in söylediği doğru mu?' diye sordu. Sahabîler 'Evet' deyince, Hz. Peygamber kalktı, iki rekât daha kıldı. Sonunda da iki secde yaptı".[311][1]
Sehiv secdesinin diğer delilleri ileride gelecektir.

Sehiv Secdesinin Sebepleri

1. Namaz kılan kişi, namazın eb'azlarından birini terkederse -birinci teşehhüd veya kunut duası gibi- sehiv secdesi yapması gerekir.
Abdullah b. Buhayne şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber öğle namazını kıldırırken birinci oturuşu yapması gerekirken üçüncü rekâta kalktı. Namazını tamamladığı zaman oturduğu halde, selâm vermeden önce herbir secdede tekbir alarak unuttuğu oturma yerine iki secde yaptı'.[312][2]
Büyük Şafii Fıkhı
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
İçinizden biri ikinci rekâta oturmadan kalkar, tam ayağa kalkmadan oturmadığını hatırlarsa hemen otursun. Fakat tam ayağa kalkrnişsa

oturmasın, sehiv için iki secde yapsın.[313][3]
2. Kılınan namazın rekâtlarında şüphe edilirse sehiv secdesi gerekir.
Şüphe edildiğinde rekât sayısının en azına itibar edilir. Geri kalan rekâtlar tamamlandıktan sonra sehiv secdesi yapılır. Bu, fazla kılınan rekâtları telafi etmek içindir. Eğer öğle namazının üç rekât mı, dört rekât mı kılındığında şüphe edilirse ve henüz namaz da devam ediyorsa, namaz üç rekât kabul edilip bir rekât daha kılındıktan sonra sehiv secdesi yapılmalıdır. Bu, namazın beş rekât kılınması ihtimaline karşı yapılır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Biriniz namazında şek edip de üç mü, yoksa dört mü kıldığını bilemezse şüpheyi atsın ve namazı yakînen bildiği aded üzerine tamamlasın. Sonra selâm vermeden önce iki secde yapsın. Eğer beş rekât kılmışsa bu iki secde onun namazını altı rekât yapar ve eğer dört rekâtı tamamlayıcı olarak kildıysa, bu iki secde şeytanın burnunu yere sürtmek (onu zelil etmek) için olur.[314][4]
Eğer namaz bittikten sonra şüphe edilirse, bu şüphe, namazın sıhhatine zarar vermez. Ancak niyette veya tahrim tekbirinde şüphe edilirse namaz bozulur.
İmam'a uyarak namaz kılan bir kimse yanılırsa -birinci teşehhüd'ü okumayı unutmak gibi- imam'ın tam kılması, imam'a uyan kimsenin hatasını kapatarak onun yerine geçer. İmam selâm verdikten sonra da o kişinin sehiv secdesi yapması gerekmez. Bunun delili, Hz. Peygamber'in imam zamin'dir'1 sözüdür.
3. Kasden yapıldığında namazı bozan birşeyi, unutarak yapmak.
Meselâ birkaç kelime konuştuğu veya sehven bir rekât fazla kıldığı zaman, kişi bunu namaz bitmeden hatırlarsa sehiv secdesi yapar.
4. Rükün ve farz olan namaz fiillerinden biri veya bir sûre yerinden başka bir yere nakledilirse sehiv secdesi yapmak sünnet olur.
Meselâ teşehhüd yerine Fatiha okunursa veya rükû'da kunut okunursa veya Fatiha'dan sonra okunması sünnet olan sûre, rükû'dan sonra itidâl'de okunursa sehiv secdesi yapmak sünnettir.

Sehiv Secdesinin Şekli ve Yeri

Sehiv secdesi, namaz secdeleri gibi iki secdedir. Sehiv secdesi namazın sonunda, selâmdan önce niyet edilerek yapılır. Eğer namaz kılan kişi sehiv secdesi yapmadan önce sehven selâm verirse ve aradan uzun. bir

zaman geçtikten sonra sehiv secdesi yapmadığını hatırlarsa artık sehiv secdesi yapılmaz. Eğer aradan kısa bir zaman geçmişse hemen sehiv secdesi yapılabilir.

TİLAVET SECDESİ

Namaz içinde veya dışında secde ayetlerini okuyan bir kimsenin tilavet secdesi yapması sünnettir.

Bunun delili, İbn Ömer'in şu rivayetleridir: 'Hz. Peygamber, içinde secde ayeti bulunan sûreyi okuduğunda secdeye gidiyor, biz de onunla beraber secdeye gidiyorduk. Hatta bazılarımız alınlarını koyacak yer bulamazlardı'.[315][1] (Hz. Peygamber bize Kur'an okurdu. Secde ayetine geldiğinde tekbir alır, secde ederdi. Biz de onunla birlikte secde ederdik[316][2]

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ademoğlu secde ayetini okuyup secde ettiği zaman, şeytan ağlayarak uzaklaşır ve şöyle diyerek hayıflanır: 'Ey helak olası! Ademoğlu secde etmekle emrolundu da secde etti ve cennet onun oldu. Halbuki ben de secde ile emrolunmuş ve fakat secde etmekten çekinmiştim, artık ateş benim içindir'.[317][3]

Hz. Ömer şöyle demiştir: 'Ey insanlar! Biz secde ayetlerini okuduğumuzda kim secde ederse o isabet eder. Fakat kim de secde etmezse günahkâr olmaz'.[318][4] (Hz. Ömer'in bu sözünden tilavet secdesinin vacib olmadığı anlaşılmaktadır).

İbn Ömer'in de şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Allah Teâlâ bize tilavet secdesini farz kılmamıştır. Ancak biz istersek secde yaparız'.

Tilavet secdeleri ondört tanedir ve A'raf, Ra'd, Nahl, İsra, Meryem, Furkan, Nem!, Necm, İnşikak, Alak, Secde, Sad, Fussilet ve Hac sûrelerinde bulunmaktadır.

Kim tilavet secdesi yapmak isterse önce tahrim tekbiri almalıdır. Sonra secdeye gitmek için tekbir alıp namaz secdesi gibi secde yaparak selâm vermelidir. Tilavet secdesinde tahrim tekbiri ile selâm şarttır. Namazın abdestli olmak, yüzünü kıbleye çevirmek gibi şartlarının sehiv secdesinde de olması gerekir.

CEMAAT NAMAZI

Hz. Peygamber Mekke'de kaldığı onüç yıl boyunca namazını tek başına kılıyordu. Hicretten sonra cemaatle namaz kılmaya başladı. Sahabîler Mekke'de işkence altında yaşadıkları için namazlarını tek başlarına evlerinde kılarlardı. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra cemaatle namaz kılmaya başladı ve ölünceye kadar da devam etti.

Cemaat'in Hükmü

.

Sahih görüşe göre Cuma namazı hariç diğer namazlarda cemaat, farz-ı kifayedir. Eğer bir belde halkından cemaat sayılacak bir grup cemaatle namaz kılarsa, diğerlerinin üzerinden bu farz kalkar. Eğer bir memlekette hiçbir yerde cemaatle namaz kılınmıyorsa veya gizli kılmıyorsa o memleketin bütün halkı günahkâr olur. Devlet başkanının onlarla savaşması vacib olur. Cemaatin meşru olduğunun delili şu ayettir:

(Ey Muhammed!) Onların içinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman onlardan bir grup seninle beraber namaza dursun. (Nisa/102)

Bu ayet, korku namazı hakkında nazil olmuştur. Madem ki korku halinde bile cemaatle namaz emrediliyor, emniyet halinde cemaat haydi haydi gerekir. Hz. Peygamber'in şu hadîsleri de cemaatin meşruiyetine delildir:

Cemaatle kılman namaz, yalnız kılınan namazdan 27 derece daha faziletlidir.[319][1]

Köyde veya çölde üç kişi olduğu halde cemaatle namaz kılınım-yorsa, şeytan onlara üstün gelmiş demektir. Öyleyse cemaate devam edin. Çünkü kurt, ancak sürüden aynlan koyunu yer.[320][2]

Cemaatin Meşruiyetinin Hikmet ve Sebebi

İslâm'ın binası, müslümanların tanışıp kardeşlik kurmaları, hak'ki hak batılı batıl bilip yardımlaşmaları üzerine kurulur. Bu tanışma ve kardeşlik, hiçbir yerde mescidden daha iyi tahakkuk etmez. Çünkü müslümanlar günde beş defa namaz kılmak için mescidde bir araya gelirler.

Dünya menfaatleri onların arasına ne kadar ayrılık sokarsa soksun, kalplerinde birbirlerine karşı ne kadar kin ve nefret yerleşirse yerleşsin namazlara sebat edip günde beş defa mescidde bir araya gelmeleri -eğer

gerçekten Allah'a iman edip namazlarında münafıklık yapmıyorlarsa-aralarındaki ayrılık duvarlarını yıkar, kalplerindeki kin ve nefreti söküp atar.

Cemaatle Namaz Kılmaktan Geri Kalmanın Makbul Olan Özürleri

Özürler genel ve özel olarak ikiye ayrılır. Genel özür; yağmur, gece esen şiddetli rüzgâr, yollarda bulunan fazla çamur gibi şeylerdir.
İbn Ömer'in âzadhsı Nâfi şöyle diyor: İbn Ömer soğuk ve rüzgârlı bir gecede namaz için ezan okudu ve 'Namazlarınızı olduğunuz yerde kılın!' dedikten sonra şöyle devam etti: 'Hz. Peygamber seferde, gece soğuk ve yağmurlu olursa müezzine ezan okumasını ve ardından da Elâ sallû fi'r-rihâl (Haberiniz olsun namazlarınızı olduğunuz yerde kılınız!) diye nida etmesini emrederdi'.321[3]
Artık bu özürler köylerde bile pek azdır. Hatta bazı köylerde hiç yoktur. Çünkü köylerde bile yollar yapılmıştır.
Özel özürler ise hastalık, şiddetli açlık, susuzluk, mal veya can endişesiyle bir zâlimden korkmak, küçük veya büyük abdest nedeniyle sıkışmak gibi özürlerdir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Herhangibirinizin akşam yemeği sofraya konulduğunda, namaz için kamet getirilse de yemeğe başlasın. Sakın yemeği bitirinceye kadar acele etmesin.322[4]
Yemek hazırlanmışken ve kişiyi küçük veya büyük abdesti sıkıştırırken namaz kılınmaz.323[5]
Kişinin fakir olup cemaate gittiği zaman alacaklısının yakasına yapışmasından korkması veya soğan sarımsak gibi kötü kokan birşey yemesi veya elbisesinin kirli olması nedeniyle halkın rahatsız olması sözko-nusu ise cemaate gitmemesi için bunlar şer'an özür sayılır. Dolayısıyla cemaate gitmemesinde bir sakınca yoktur. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim sarımsak veya soğan yemişse bizden (veya mescidimizden) uzak durup evinde otursun.324[6]

İmam'da Bulunması Gereken Şartlar

İmam'da belirli bazı şartların bulunması gerekir. Bu şartların çoğu

cemaate nisbetledir. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:
1. Muktedî (imam'a uyan kişi), imam'ın namazının sahih olduğuna inanmalıdır.
Eğer iki kişi kıble hususunda ictihad eder de farklı görüşlere sahip olurlarsa, birinin diğerine imam olması caiz olmaz. Çünkü herbiri diğerinin kıblesinin yanlış olduğuna ve o yöne dönerek kılınan namazın sahih olmadığına inanmaktadır.
2. İmam'a uyan kişi okuyabilirken imam'ın ümmî olmaması gerekir. Ümmî olmasından maksat, Fatiha'yı mahreç ve şeddelerine riayet ederek güzel okuyamamasıdır. Eğer imam'a uyan kişi de imam gibi olursa birbirlerine uymaları caizdir.
3. Cemaat erkek olduğu halde imam kadın olmamalıdır.
Cemaat kadınlardan oluşursa, kadınların biri diğerine uyabilir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sakın bir kadın, bir erkeğe imamlık yapmasın.[325][7] İmam'da Bulunması Müstehab Olan Sıfatlar İmam'ın, cemaattekilerden daha iyi fıkıh bilmesi, daha güzel Kur'an okuması, daha ahlâklı olması ve daha yaşlı olması mendub'dur. Bu sıfatların tümünün kendisinde bulunduğu imamın arkasında kılınan namaz, diğer imamların arkasında kılınan namazdan daha üstün ve sevabı daha fazladır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah'ın Kitabı'nı en iyi bilen imamlık yapsın. Allah'ın Kitabi'nı bilmekte eşit iseler Sünnet'i daha iyi bilen imamlık yapsın. Sünnet'i bilme hususunda eşit iseler daha önce hicret eden imamlık yapsın. Eğer hicrette de eşit iseler yaşlı olan imamlık yapsın.[326][8]
Abdest ile namaz kılan bir kimse teyemmüm ile veya mest üzerine meshederek namaz kılan kimseye, ayakta kılan oturarak kılana, baliğ olan baliğ olmayana, hür olan köle imam'a uyabilir. Sağlam olan bir kimse küçük abdestini tutamayana, farz kılan kaza veya nafile kılana, nafile kılan da farz kılana uyarak namazını kılabilir.
îktida (îmam'a Uymak)
Meşru olan iktida ancak bazı şartlarla tahakkuk eder. İktida'nın sahih olması için bu şartlara riayet edilmesi gerekir. Bu şartları şöyle özetleyebiliriz:
1. İmam'a uyan kimse, mekân açısından imam'ın Önünde olmamalıdır.
Eğer muktedî (imam'a uyan), imam'm önüne geçerse iktida'sı sahih olmaz. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

İmam ancak kendisine uyulması için imam yapılmıştır.[327][9] Uymak, tâbi olmak demektir. Bu da tâbi olanın geride, metbû olanın (uyulanın) önde olması ile mümkün olur. Ancak tâbi ile metbû aynı hizada olurlarsa iktida sahih olur. Fakat yine de kerahatten uzak değildir. Bu nedenle tâbi olanın, rnetbû'dan biraz geride durması gerekir. Tâbi olan, metbû'nun önüne geçerse namazı bozulur. Önde olup olmadığı hususunda topuklara itibar edilir.

İmam'a uyanlar iki veya daha fazla iseler imam'ın arkasında saf tutmalıdırlar. Eğer bir kişi olursa imam'ın sağında durmalıdır. Bir kişi daha gelirse o da imam'ın soluna durmalıdır. Sonra ikisi geriye çekilip saf tutmalı veya imam öne çıkmalıdır.

Cabir b. Abdullah şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber'e uyarak sağına durdum. Sonra bir kişi daha geldi ve Hz. Peygamber'in soluna durdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber ellerimizden tutarak bizi arkasında saf tutturuncaya kadar ellerimizi bırakmadı'.[328][10]

İmam ile imam'a uyanların arası, üç zira'dan fazla olmamalıdır. (Buradaki zira, normal bir zira'dır. Normal bir kişinin zira'ı ise yaklaşık 40-50 cm'dir). Her safın arası da üç zira'dan fazla olmamalıdır. Cemaat erkek ve kadınlardan oluşuyorsa önce erkekler, sonra da kadınlar saf tutmalıdır. İmam'a uyanların biri kadın, diğeri de erkek ise kadın, imam'ın soluna, erkek de sağına durmalıdır.

İmam da cemaat de kadın olursa imam, cemaatin arasında olmalıdır. Hz. Aişe ile Ümmü Seleme'den böyle rivayet edilmiştir.[329][11]

İmam'a uyan kişinin tek başına arkada durması mekruh'tur. SaPta yer varsa safın içine girmeli, safta yer yoksa önce tahrim tekbiri alıp sonra saftan bir kişiyi geri çekmelidir. Saftan geri çekilen kişinin de çekene itaat etmesi mendub'dur. Böylece hayır yolunda yardımlaşma faziletini elde ederler. (Safta bulunan kişinin, çekildiği takdirde itaat edeceği bilinirse çekilmeli, yoksa çekilmemelidir. Çünkü fitne çıkma tehlikesi vardır).

2. İmama uyan kişi intikallerinde imam'a tâbi olmalıdır.

Namazın fiillerinin tümünde imam'a tâbi olmalıdır; imam'a uyan kişinin hareketleri, imam'ın hareketlerinden sonra olmalıdır. İmam'a uyan fiillerine, imam fiilini bitirdikten hemen sonra başlamalıdır. İmam'a uyanın, imam'dan bir rükün kadar geride kalması mekruh'tur. Eğer iki uzun rükün kadar geride kalırsa; imam rükû'ya gidip itidâl'e kalktığı, secdeye gidip başını secdeden kaldırdığı halde hâlâ ayakta ise namazı bozulur. Eğer bir

mazereti varsa kıraati çok yavaş ise imam'dan üç rükün geri kalması caizdir. Üç rekât bittiği halde imam'a yetişememişse, bulunduğu rükünu bırakıp imam'a tâbi olması farz olur. Geri kalan namazını imam selâm verdikten sonra tamamlamalıdır.

3. İmama uyan kişi imam'ın intikallerini bilmelidir.

İmam'a uyan kimse ya imam'ı görmeli, ya imam'ın arkasındaki safın bir kısmını görmeli ya da mübelliğin sesini duymalıdır.

4. İmam ile imam'a uyan kimse arasında büyük bir mesafe olmamalıdır.

Bu mesafenin durumunu şöyle izah edebiliriz: Yukarıda sözü edilen mesafe mescidde kılınmayan namaz içindir. Eğer mescidde veya aralarında kapıları açık odalar varsa, aralarındaki mesafe ne kadar uzun olursa olsun iktida sahihtir. Fakat namaz mescidin dışında kıhnırsa veya imam mescidde olup muktedî mescidin dışında olursa imam ile muktedî arasındaki mesafenin uzak olmaması gerekir.

İmam ve imam'a uyan kişi çölde veya benzeri açık alanlarda iseler aralarındaki mesafe 150 metreden fazla olmamalıdır.

İmam bir binada, imam'a uyan da başka bir binada ise bunlar iki ev gibi veya bir sahne ile bir bina gibiyseler, zikredilen şartla beraber binaların birindeki safın, diğer binadaki saf ile bitişik olması vacib'dir. Ancak imam'ın bulunduğu bina, muktedînin önünde değil, sağında veya solunda olmalıdır.

İmam mescidde, muktedîlerin bir kısmı mescidde bir kısmı da mescidin dışında olursa, mescid ile mescidin dışında olan ilk muktedî ile arasında 150 metreden fazla bir mesafe olmamalıdır.

Muktedî cemaat için veya iktida için niyet etmelidir. Niyetin ihram tekbiriyle beraber olması şarttır. Eğer imam'a uymaya niyet etmeden, uzun bir zaman bekler, beklemesi de örfen uzun olursa namazı bozulur. İmam'a uyması tesadüfen olur da imam'ı beklemesi kısa sürerse namazı sahih olur. İmam'ın ise imamet için niyet etmesi vacib değildir, fakat cemaat sevabını elde etmesi için imamete niyet etmesi müstehab'dır. Eğer imamete niyet etmezse cemaat sevabını elde edemez. Zira kişi niyetle be-; raber yaptığı amelinde sevap elde eder. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ameller niyetlere göredir. Kişiye ancak niyet ettiği vardır.[330][12]

İmam selâm vermeden namaza yetişen kimse cemaat sevabını elde eder. Fakat tahrim tekbirini imam ile beraber almak daha faziletlidir. İmam'a uyan kişi, imam'ın tahrim tekbirinden sonra tekbir ve tahrim ile

meşgul olmalıdır. İmama rükû'da iken yetişen kimse o rekâta yetişmiş sayılır. Rükû'dan sonra yetişirse, o rekâtı kaçırmış sayılır. İmam selâm verdikten sonra kalmalı ve kaçırdığı rekâtları tamamlamalıdır.

SEFER NAMAZI

Kasr ve Cem

Kasr, dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılmaktır. Cem ise öğle ile ikindiyi öğle veya ikindi vaktinde kılmak, akşam ile yatsıyı da akşam veya yatsı vaktinde kılmaktır.
Bir Mukaddime
Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
O size dinde hiçbir güçlük kılmadı. (Hac/78)
Yani Allah Teâlâ sizi zorluk ve meşakkate sokacak bir hükmü meşru kılmamıştır. Müslüman ne zaman bir darlığa düşerse Allah orada bir genişlik yapar ki dinin hükümleri makbul ve yerine getirilebilir olsun. Sefer, azabın bir parçasıdır. İnsan seferde istikrarını kaybeder, istirahat edecek sebepleri bulamaz.
Hangi vasıta ile ve ne için sefer yapılırsa yapılsın Allah Teâlâ dinin hükümlerinin bazılarını yolcu üzerinden kaldırmıştır. O hükümlerden biri de namazdır. Şimdi namazın nasıl tahfif edildiğini, şartlarının neler olduğunu ve bundan nasıl istifade edileceğini görelim.

Sefer Namazı Nasıl Kılınır?

Allah Teâlâ yolcuya iki ruhsat vermiştir:
1. Rekâtların sayısını azaltmak ki buna kasr denir.
2. İki namazı birleştirerek kılmak ki buna da cem denir.

• Kasr

Kasr öğle, ikindi ve yatsı gibi dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kılmaktır. İlerde bunu delilleriyle göreceğiz. Kasr'ın meşru olduğunun delili şu ayettir:
Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size zarar vereceğinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda üzerinize bir günah yoktur. (Nisa/101)
Ya'lâ b. Umeyye şöyle diyor: "Ömer b. Hattab'a, Allah Teâlâ 'Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size zarar vermelerinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda üzerinize bir günah yoktur' (Nisa/101)

buyurdu. Şimdi ise insanlar emniyet içindedir (fakat biz hâlâ seferde namazı kısaltıyoruz!)' dedim. Ömer şöyle dedi: 'Bu senin şaştığın şeye vaktiyle ben de şaşmıştım da Hz. Peygamber'e bunu sormuştum. Hz. Peygamber 'Bu, Allah Teâlâ'nın size verdiği bir sadakadır. Bu bakımdan Allah'ın sadakasını kabul ediniz' buyurdu' dedi".331[1]

Bu hadîs, seferde namazı kısaltmanın sadece korku zamanlarına mahsus olmadığına delâlet eder. Kasr'ın sahih olması için şu şartların bulunması gerekir:

a. Seferde namaz kişinin zimmetine bağlı olmalıdır.

Kişi bu namazı seferde kılmalıdır. Seferdeyken kazaya kalan dört re-kâtlı bir namaz, sefer esnasında iki rekât olarak kılınabilir. Sefere çıkmadan önce vakti giren bir namaz seferde kısaltılamaz. Çünkü bu namaz farz olduğu zaman kişi seferde değildi. Seferdeyken vakti giren, fakat seferde kılınmayan namaz da kısaltılamaz. Çünkü kılacağı zaman kişi seferi değildir. Kasr ancak seferî olan kişi için sözkonusudur.

b. Kişinin seferî sayılması için çıktığı şehrin surlarını geçmesi gerekir.

Eğer sur yoksa mamur olan yerleri geçmesi gerekir. Çünkü surların içindeyken veya mamur yerdeyken seferî sayılmaz. Tıpkı dönüşte surlara geldiğinde seferîliğin bittiği gibi, seferîlik ancak surları geçtikten sonra başlar. Sefer esnasında sadece farz namazlar kısaltılabilir. Bunların dışındaki namazlar kısaltılamaz.

Enes b. Mâlik şöyle diyor: 'Hz. Peygamber öğle namazını Medine'de dört rekât olarak kıldırdı. İkindi namazını ise Zü'1-Huleyfe'de iki rekât olarak kıldırdı'.332[2]

c. Kişi, giriş ve çıkış günleri hariç gittiği yerde dört gün kalmaya niyet etmiş olmamalıdır.

Eğer gittiği yerde dört gün kalmaya niyet ederse, orası onun için memleketi gibi olur. Bu durumda namazlarını kısaltamaz. Ancak oraya giderken yolculuk esnasında namazlarını kısaltabilir. Eğer dört günden az kalmaya niyet eder de misafirliği dört günü geçerse, yapacağı işin ne kadar uzayacağını da bilemezse birinci durumda memleketinin mamur yerlerine dönünceye kadar namazlarını kısaltabilir. İkinci durumda ise -giriş ve çıkış günleri hariç- namazlarını onsekiz gün kısaltabilir.

İmran b. Husayn şöyle rivayet ediyor: 'Ben Hz. Peygamberle birlikte gazaya çıktım ve Mekke'nin fethinde de kendisiyle beraber oldum. Mekke'de onsekiz gece kaldı. (Farz namazları) hep ikişer rekât kılıyordu'

333[3]

Hz. Peygamber, Mekke'de Fetih yılı -Hevazin savaşı nedeniyle- bu kadar kalmış ve namazlarını kısaltmıştır. Çünkü ne zamana kadar kalacağını bilmiyordu.

d. Seferî olan, mukim olana uymamalıdır.

Eğer seferî, mukim'e uyarsa namazı kısaltması caiz olmaz, namazı tam kılması farz'dır. Mukim, seferî olana uyarsa, seferî olanın namazı kısaltmasında bir mahzur yoktur. Fakat iki rekât kılıp selâm verdiğinde, mukim olarak kendisine uyanlara 'Namazlarınızı tamamlayın, ben seferiyim' demesi sünnet'tir.

Bunun delili ise şu rivayettir: İbn Abbas'a 'Seferi olan neden tek başına kıldığı zaman iki rekât, mukim olana uyduğu zaman dört rekât kılıyor?' diye sorulduğunda, İbn Abbas 'sünnet böyledir' demiştir.334[4]

İmran b. Husayn'ın rivayet ettiği daha önce naklettiğimiz hadîste şu ibare de vardır: 'Ey Mekke halkı! Siz dört (rekât) kılın, biz seferiyiz'.335[5]

Cem

Namazları cem etmenin (birleştirmenin) ne demek olduğunu daha önce zikretmiştik.

İbn Abbas şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber seferde olduğu zaman öğle ile ikindiyi, akşam ile de yatsıyı birleştirerek kılardı'.336[6]

Yine İbn Abbas şöyle diyor: 'Hz. Peygamber Tebuk gazvesinde öğle ile ikindiyi, akşam ile de yatsıyı birleştirdi'. Said b. Cübeyr der ki: "İbn Abbas'a 'Hz. Peygamber'i böyle yapmaya sevkeden nedir?' dedim. 'Ümmetini zorluğa sokmamayı istedi' dedi".337[7]

Namazlar iki şekilde cem edilir:

1. Cem-i takdim

Sonra gelen namazı önceki namazla birleştirip kılmaktır.

2. Cem-i tehir

Önceki namazı sonraki namaz vaktine tehir edip onunla birleştirerek kılmaktır.

Muaz b. Cebel" şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber Tebuk seferin-deyken yola çıkmadan önce güneş batıya kayarsa öğle ile ikindiyi bir arada kılardı. Eğer güneş, yola çıktıktan sonra batıya kayarsa ikindi namazı için bineğinden inene kadar öğleyi tehir eder (ikisini bir kılardı).

Akşam da aynı şekilde yapardı. Eğer yola çıkmadan güneş batarsa akşam ile yatsıyı bir arada kılardı. Eğer güneş batmadan önce yola çıkarsa, yatsı namazını kılmak için inene kadar akşamı tehir eder, sonra ikisini birleştirerek kılardı'.338[8]

Cem Edilen (Birleştirilen) Namazlar

Daha önce geçen ibarelerden öğle ile ikindinin, akşam ile da yatsının birleştirilebileceği anlaşılmıştır. Sabah namazını, önceki veya sonraki bir namazla birleştirmek -ister cem-i takdim, ister cem-i tehir şeklinde olsun- caiz değildir. Akşam ile ikindi namazını da cem etmek caiz değildir. Cem-i takdim ve cem-i tehir yapmanın birtakım şartları vardır. Şimdi bu şartları görelim.

Cem-i Takdim'in Şartları

1. Aralarında tertib olmalıdır.
Önce öğle veya akşam namazına başlanmalı; önce vaktin namazı, sonra diğer namaz kılınmalıdır.
2. Birinci namaz bitmeden önce ikinci namazı birinci ile beraber kılmaya niyet etmelidir.
Fakat sünnet, tahrim tekbiriyle beraber niyet etmektir.
3. İki namazı ara vermeden peşpeşe kılmalıdır.
Birinci namaz biter bitmez ikinci namaza başlamalıdır. Birinci namaz ile ikinci namaz arasında zikir, nafile namaz veya başka birşey yapmamalıdır. Eğer aralarında örfen uzun sayılan birşey yaparsa veya birşeyle meşgul olmadığı halde ikinci namazı tehir ederse aralarındaki cem fasid olur. Bu durumda ikinci namazı asıl vaktine tehir etmek farz olur. Çünkü Hz. Peygamber'de böyle yapmıştır.
İbn Ömer şöyle diyor: 'Hz. Peygamber eğer acele yola devam ediyorsa akşamı tehir eder, üç rekât kılar ve selâm verirdi. Az bir zaman sonra yatsı için kamet getirilir, iki rekât kılar sonra selâm verirdi'.339[9]
4. Sefer ikindi namazı kılınıncaya kadar devam etmelidir.
Kişinin ikindi namazının vaktinin ortasında memleketine varmasında bir beis yoktur.

Cem-i Tehir'in Şartları

1. Birinci namazı asıl vaktine tehir etmeye niyet etmelidir.
Kişi öğle namazının vakti çıktığı halde ikindi namazıyla beraber kılacağına niyet etmemişse öğle namazı kazaya kalmış sayılır ve tehir ettiği için de günahkâr olur.
2. İki namaz bitinceye kadar seferin devam etmesi şarttır.
Kişi namaz bitmeden mukim olursa, sonraki namaz kaza olur. Cem-i tehir'de iki namaz arasında tertib şart değildir.
Burada muvalat (peşpeşe kılmak) sünnettir. Ancak cem'in sıhhati için şart değildir. Bu durumda öğle ikindiye tehir edildiğinde, kişi isterse önce öğleyi, isterse ikindiyi kılabilir. Namazın hangisi önce kılınırsa diğerini onun peşinden kılmak şart değildir. Akşam namazı da yatsıya tehir edildiğinde, kişi isterse önce akşamı, isterse yatsıyı kılabilir.

Kasr ve Cem'in Mubah Olduğu Seferin Şartlan

a. Sefer uzun olmalıdır.
Gidilecek yer 81 km. veya daha fazla olmalıdır. 81 km'den az olan sefer, şer'an sefer sayılmaz.
İbn Ömer ve İbn Abbas 4 bürûd'luk bir mesafeye gittikleri zaman namazlarını kısaltır, oruçlarını bozarlardı.[340][10]
4 bürûd, 16 fersahtır. Bu da yaklaşık olarak 81 kilometredir. İbn Abbas ve İbn Ömer böyle birşeyi kendiliklerinden yapmayacaklarından muhakkak Hz. Peygamber'den böyle gördükleri veya böyle duydukları için bu şekilde davranmışlardır.
b. Sefer belirli bir yere yapılmalıdır.
Nereye gittiği belirsiz olup rastgele dolaşan kişi seferî sayılmaz. Çünkü onun belli bir yönü yoktur. Komutana tâbi olan asker de seferî sayılmaz. Çünkü o da nereye götürüldüğünü bilmez. Ancak seferin yönü ve mesafesi önceden söylenirse, sefer de uzun olursa kişi namazlarım kısaltabilir. Çünkü uzun sefer kesin olarak tahakkuk etmiştir.
c. Seferin amacı masiyet olmamalıdır.
Eğer masiyet için sefer yapılırsa seferî olunmaz; içki ticareti yapmak, faiz almak, yol kesmek gibi şeyler için yolculuğa çıkan kimse seferîliğin hükümlerinden faydalanmaz. Çünkü namazı kısaltmak ruhsattır. Ruhsat da sadece emanet için meşru kılınmıştır. Bu nedenle de günah olan şeylerde ruhsat olmaz; günah için sefere çıkan kişi namazları ne cem edebilir, ne de kısaltabilir.

Yağmurlu Zamanlarda Namazları Cem Etmek

Yağmurlu zamanlarda cem-i takdim yaparak ikindi namazını öğle vaktine, yatsı namazını da akşam vaktine getirip birleştirerek kılmak caizdir.
İbn Abbas şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, korku ve yolculuk olmadığı halde (Medine'de) öğle ile ikindiyi, akşam ile de yatsıyı cem ederek kılardı'.[341][11]
Müslim'in diğer bir rivayetinde İbn Abbas şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber'in namazları cem etmesinin sebebi, ümmetinden hiç kimseyi zorluğa sokmamayı murad ettiğindendir'.[342][12]
İkinci namazın vaktinde kılmak üzere cem-i tehir yapılmaz. Çünkü yağmur çoğu kez ikinci namazın vaktinde kesilir. Bu durumda namaz, özür olmaksızın vaktinin dışına çıkarılmış olur.
Cem-i tehir yapmanın şartları şunlardır:
a. Namaz cemaatle kılınmalı ve örfen uzak sayılan bir mescide yağmur nedeniyle gitmekte zorluk bulunmalıdır.
b. Yağmur, iki namazın başlangıcında yağmaya başlayıp birinci namazın selâmı verilinceye kadar devam etmelidir.

KORKU NAMAZI

Korku Namazının Mânâsı ve Meşruiyetinin Esası

Bu namazın mânâsı ve meşruiyetinin esası şudur: Korku, emniyetin zıddıdır. Korku namazından maksat, savaş durumunda kılınan namazdır. Bu namazın birtakım ruhsat ve kolaylıkları vardır. Bu kolaylıklar cemaat için daha da fazladır. Bu ruhsat ve kolaylıklar başka namazlarda bulunmazlar. Bu namazın meşru olduğunun delili ayet ve hadîslerdir ki bunlar korku namazının hâl ve keyfiyetleri bahsinde görülecektir.

Korku Namazının Halleri

Korku namazının savaş durumuna nisbetle iki hâli vardır:

Birinci Hâl

Bu hâl, sınırda ve diğer yerlerde nöbet tutma ve düşmanla çarpışma halidir. Bu durumlarda korku namazının şekli, bazı noktalarda normal namazdan daha değişik olur. Bu durum müslümanların devlet başkanının, ordu komutanının veya vekilinin arkasında namaz kılmak istediklerinde meydana çıkmaktadır. Bu durumdaki namazın meşruiyetine delil, şu ayettir:
(Ey Muhammedi) Onların içinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman onlardan bir grup seninle beraber namaza dursun ve silahlarını kuşansın. (Namaza duranlar) secdeye vardıkları zaman diğerleri arkanızda sizi korusunlar. Namaz kılmayan başka bir grup gelsin ve seninle beraber namaz kılsın. Tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kâfirler isterler ki siz silah ve eşyanızdan gafil olasınız ki onlar da ani bir hücumla üzerinize çullansınlar. Eğer yağmurdan ötürü size bir eziyet olursa veya hasta iseniz silahlarınızı çıkarmanızda üzerinize günah yoktur. Bununla beraber tedbirinizi alın. Şüphesiz ki Allah kâfirlere rüsvay edici bir azap hazırlamıştır. (Nisa/102)
Ayette zikredilen korku namazının bu şeklinin iki keyfiyeti vardır. Hz. Peygamber bunları fiiliyle göstermiştir. Bu durum düşmanın bulunduğu mevkiye göre değişmektedir.

I. Keyfiyet

Fiilen savaşılmıyorsa, düşman da kıble tarafında değilse ve müslümanlar da namazı tek bir cemaatle kılmak istiyorlarsa imam, onları iki dört veya daha fazla saf yaparak önlerine geçer. Eğer ordu iki safa ayrılmışsa imam secdeye gittiğinde birinci saf da imam ile beraber secdeye gider. Eğer ordu dört safa ayrılmışsa birinci ve ikinci saf imam ile birlikte secdeye gider. Böylece secdeye gitmeyenler, secdeye gidenleri herhangibir saldırıdan korurlar. İmam kendisiyle beraber secdeye gidenlerle ayağa kalktığında diğer saflar secdeye giderken ve imam ikinci rekâtın kıyamında iken imam'a yetişirler. İmam üçüncü rekâtın secdesine gittiğinde birinci rekâtın secdelerinde imamla beraber olanlar kıyamda kalıp nöbet tutarlar, diğerleri imam ile beraber secdeye giderler. Sonra teşehhüd için hep birlikte oturup selâm verirler. Hz. Peygamber Asfan gazvesinde de böyle yapmıştı. Korku namazını, bu gazveye benzer her durumda bu şekilde kılmak sünnettir.
İbn Abbas şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber tekbir aldı, halk da tekbir aldı. Hz. Peygamber ve bazıları rükûya gidip sonra secde ettiler. Hz. Peygamber ve onunla secdeye gidenler ikinci rekâta kalktılar. Bu defa ikinci saf Hz. Peygamber ile rükû ve secdeye gittiler. Böylece tümü aynı anda namazlarını kıldılar. Fakat birbirlerini de korudular'.[343][1]

II. Keyfiyet

Düşman kıble tarafında değilse ve savaş da fiilen devam etmiyorsa, bu durumda namazın mendub olan keyfiyeti şöyledir:
a. Namazı kılanlar iki gruba ayrılır. Bir grup düşmanın karşısında durarak onları gözetleyip müslümanları korur, diğer grup da imam ile beraber namaza durur.
b. İmam ile namaza duranlar bir rekât kılıp ikinci rekâta kalktıklarında geriye çekilip ikinci rekâtı tek başlarına kılarlar ve düşmanın karşısında beklerler.
c. Diğer grubun gelip imam'a uyması için imam'ın, ikinci rekâtın kıyamını uzatması uygun olur. Böylece imam kendisi için ikinci rekâtı kılarken, ikinci grup için de birinci rekâtı kıldırmış olur. İmam teşehhüd için oturduğunda onlar kalkıp tek başlarına ikinci rekâtı kılarlar. Sonra hep beraber imam'a uyarlar. İmam da teşehhüd'ü uzatır ve onlarla beraber selâm verir. Hz. Peygamber Zât'ur-Rika gazvesinde bu şekilde namaz kıldırmıştır.

Salih b. Havvat -Zat'ur-Rika günü Hz. Peygamberle birlikte bulunan kimselerdendir- şöyle rivayet etmektedir: 'Hz. Peygamber korku zamanında ashabına namaz kıldırdı; sahabîlerin bir kısmını arkasında saf yaptı. Bir kısmı da düşmanın karşısında bekledi. Hz. Peygamber arkasında bulunan safa bir rekât kıldırdı. Sonra kalktı, daha arkada bulunanlar bir rekâtı kılıncaya kadar kendisi ayakta kaldı. Sonra arkasındakiler öne geçti, önlerinde bulunanlar da geriye gittiler. Hz. Peygamber yeni gelenlere de bir rekât kıldırdı. Sonra geri çekilenler bir rekât kılıncaya kadar oturdu, sonra selâm verdi'.[344][2]

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, müslümanların bir kısmı düşman karşısında olduğu halde cemaat namazını bu iki keyfiyet üzerine eda etmiştir. Bunda, müslümanları korumak ve cemaat namazını da muhafaza etmek birleştirilmiştir. Düşmanın hilelerine meydan verilmemelidir. Bunun en büyük meziyeti ise Hz. Peygarîıber'e uymaktır. Bunun amacı, namazları tek bir cemaatle halife, ordu komutanı veya vekilinin arkasında kılmak faziletini elde etmektir.

İkinci Hâl

Bu hâl, müslümanların düşmanla fiilen savaştıkları, korku ve tehlikenin şiddetlendiği bir durumda kılınan namazdır. Bu durumda iken namazın belli bir şekli yoktur, nasıl kılınabüiyorsa öyle kılınmalıdır. İster yaya, ister binekli, ister kıbleye yönelik olsun, ister olmasın hangi durumda olursa olsun namaz ima ile kıhnabilir. Ancak secde için yapılan işaret, rükû için yapılandan biraz daha fazla olmalıdır. Eğer bu durumda iken bir kısmı diğerine uyarak namazı cemaatle kılabiliyorlarsa bu daha efdaldir. Yönlerinin değişik olması veya cemaatin imam'm önünde olması namazı bozmaz.

Namazlara ve orta namaza itina gösterin, can-ı gönülden boyun bükerek Allah için namaza durun! Eğer korkarsanız yaya veya binekli olarak namazı eda edin! Emniyete kavuştuğunuzda, size bilmediğinizi öğrettiği gibi Allah'ı anın! (Bakara/238-239)

İbn Ömer, korku namazını vasıflandırdıktan ve sözügeçen iki şekilde namazın kılınmasını zikrettikten sonra şöyle demiştir: 'Eğer daha şiddetli bir korku varsa yaya veya binekli, kıbleye yönelmiş veya yönelmemiş olarak nam olarak namazınızı kılın!

İmam Mâlik, Nâfi'nin şöyle dediğini nakleder: 'Benim kanaatime göre İbn

Ömer, Hz. Peygamber'den duyduğu için böyle söylemiştir'.345[3]
Böyle bir durumda savaşın gerekli kıldığı birtakım hareketlerin yapılması namaza zarar vermez. Ancak konuşmak, bağırmak mazeret sayılmaz. Çünkü konuşmayı, bağırmayı gerektiren bir zaruret yoktur.
Savaş esnasında kişiye, affedilmeyecek kan ve benzeri gibi necasetler bulaştığında namazın sıhhatine zarar vermez. Fakat savaştan sonra o namazı kaza etmesi vacib'dir.
Meşru olan her savaşta namazı bu şekilde kılmaya ruhsat verilmiştir. Mükellefin şiddetli bir korku içerisinde bulunduğu her durumda da namazın böyle kılınmasına ruhsat verilmiştir. Mükellef, bir düşmandan, yırtıcı bir hayvandan veya benzeri birşeyden kaçıyorsa namazı bu şekilde kılabilir.
Bu meşru olan keyfiyette namazın tahdidi, namazı vaktinde kılmaktır. Bu da şeriat sahibinin emrini yerine getirmek içindir.
Şüphesiz ki namaz, mü'minlerin üzerine vakitli bir farzdır. (Nisa/103)

Korku Namazının Meşruiyetinin Hikmeti

Namazın bu keyfiyetlerde kılınmasının hikmeti, mükellef için kolaylık olmasıdır. Böylece mükellef Allah ile bağ kurmaya en fazla ihtiyaç duyduğu bir zamanda yardım talep etmeye ve kâfirlerle savaştığı esnada bu farzı yerine getirmeye fırsat bulup kalbi Allah'ın zikriyle meşgul olabilir. Allah'ın yardımına ümidi ve güveni artar. Savaş meydanında ayağı yere sağlam basar. Böylece bâtıl yıkılır, hak muzaffer olur. Allah Teâlâ ne kadar doğru söylemiştir!
Ey iman edenler! (Kâfir) bir toplulukla (savaş için) karşılaştığınızda sebat gösterin ve Allah'ı çokça anın. Umulur ki felaha erişirsiniz. (EnfaI/45)
Burada şunu da zikretmek uygun olur: Korku namazı sözü geçen keyfiyeti eriyle beraber müslüman bir askerin namazını sıkıntısız olarak kılmasına imkân vermektedir. Savaşın zorlukları ne kadar değişik, vesileleri ne kadar çeşitli, zaman ve mekânı nasıl olursa olsun müslüman asker namazını kılabilir. Hele savaş insanların karşı karşıya gelmelerini gerektirmiyorsa -nitekim yeni savaşların çoğunda durum böyledir-namazı kılmak daha da kolay olur.

Namaz Hiçbir Durumda Mükellefin Üzerinden Düşmez

Korku namazı hakkında söylediklerimizden namazın hiçbir durumda

mükellef üzerinden düşmediği açıkça anlaşılmaktadır. Özür ne kadar şiddetli olursa olsun mükellefiyet devam ettikçe namaz da devam eder. Fakat Allah Teâlâ sefer namazı gibi iki namazı birleştirmeye, dört rekâtlı namazları iki rekât kılmaya ruhsat vermiş veya korku ve hastalık' namazı gibi namazların keyfiyetinde kolaylık göstermiştir. Bu kolaylıklar çeşitli sebeplere ve durumlara göre değişmektedir.

CUMA NAMAZI

Cuma Namazının Meşruiyeti

Cuma namazı şer'î bir ibadettir ve Allah Teâlâ'nın bu günün şeref ve faziletine nail olmaları için sadece bu ümmete verdiği ihsanlardan biridir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bizler (ehl-i kitab'a nazaran) en son gelenleriz. Fakat kıyamet gününde en önde olanlarız. Şundan dolayı ki (bizden başka) kendilerine kitap verilen her ümmet bizden önce gelmiştir. Bize ise kitap, onlardan sonra verildi. Sonra Allah'ın bize farz kıldığı şu gün yok mu, işte Allah bizleri ona hidayet buyurdu. Bu bakımdan insanlar bunda bize tâbi olacaktır. Yahudiler(in ibadet) günü yarın (Cumartesi), hristiyanlarınki ise Pazar günüdür.[346][1]
Cuma namazı hicretten kısa bir zaman önce Mekke'de farz kılınmıştır. Ancak müslümanlar Mekke'de güçsüz ve zayıf olduklarından ve Cuma'yı kılmak için de bir araya gelemediklerinden ötürü Cuma namazı kıhnamadı. Cuma namazı hicretten önce Medine'de ilk defa Esad b. Zurare tarafından kıldınlmıştır.[347][2]

Cuma Namazının Meşruiyetinin Delili

Cuma namazının meşru ve farz olduğuna şu ayet delâlet etmektedir:
Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman hemen Allah'ı anmaya (Cuma'yı kılmaya) koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.
(Cuma/9)
Cuma namazının meşruiyetine delâlet eden birçok hadîs vardır. Onlardan bazıları şunlardır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Cuma namazı her müslümana hak ve vacibdir.[348][3]
Birtakım kimseler Cuma namazını terketmekten ya vazgeçerler yahut da Allah onların kalplerini mühürler, sonra da onlar gafillerden olurlar.[349][4]

Cuma'nin Meşruiyetinin Hikmeti

Cuma'nın meşruiyetinin birçok hikmet ve faydası vardır. Onları burada

teker teker saymak mümkün değildir. Onların en önemlilerinden biri şudur: Aynı şehirde yaşayan bütün müslümanlar bir yerde, hafta'da bir gün (Cuma günü) bir araya gelip birlik ve beraberliklerini sağlayan, rağbetlerini artıran, aralarındaki bağı daha da güçlendiren bir nasihata kulak verirler. Bu onların arasındaki ülfiyeti de artırır. Böylece birbirlerini daha iyi tanırlar ve yardımlaşırlar. Bir hafta boyunca ortaya çıkan yeni meselelere dikkatleri çekilir ve halifeye bağlılıkları artar. Namazı ve hutbeyi halifenin eda etmesi en uygun olanıdır. Bu bakımdan Cuma hutbesinde bütün bu durumlar dikkate alındığı için Cuma namazı haftalık bir kongre sayılır. Orada bütün müslümanlar eşit olarak başkomutanlarının arkasında olurlar. Başkomutan, onlara imamlık yapıp hutbe okuyan kişi tarafından temsil edilir. Bunun için şeriat sahibi Cuma'ya gitmeyi teşvik etmiş ve insanları Cuma'yı terketmekten nehyederek Cuma hususunda gevşek davranmayı yasaklamıştır. Bu söylediklerimizin bir kısmı daha
önce geçmişti. Bir kısmı da ileride tekrar gelecektir. Burada şu hadîs bizim için yeterlidir.
Kim üç Cuma'yı gevşeklik edip terkederse Allah onun kalbini mühürler.

Cuma'nın Farz Olmasının Şartları

Cuma namazı, aşağıdaki şartların kendisinde bulunduğu herkese farz'dır.
.
1. Müslüman olmak.
Kâfirden Cuma'ya katılması istenmez. Çünkü kâfir, ibadetlerden önce ibadetlerin esası olan İslâm olmak ile mükelleftir. Ancak Allah Teâlâ ahirette Cuma'dan ötürü (esas itibariyle mükellef olduğu halde kılmadığı için) kâfiri cezalandırır.
2. Baliğ olmak.
Çocuk mükellef olmadığından ötürü Cuma namazına gitmesi vacib değildir.
3. Akıllı olmak.
Çünkü deli mükellef değildir.
4. Hür olmak
Köleye Cuma namazı farz değildir. Çünkü köle efendisinin hakkı ile meşguldür. Bu durum Cuma'nın köleye vacib olmasına engeldir.
5. Erkek olmak

Cuma namazı kadınlara farz değildir. Çünkü kadınlar çocuklarla ve ev işleriyle meşgul olmak durumundadırlar. Bu durumda kadınların, özel bir vakitte özel bir yerde bulunmaları onlar için meşakkatli olacağından, Cuma namazı onlara farz kılınmamıştır.

6. Sıhhatli olmak.

Mescide gitmekle, bir yerde oturmakla veya namazı beklemekle rahatsız olan bir kişiye Cuma namazı vacib değildir. Cuma namazına gittiği takdirde kişinin hastalığı artacaksa veya hastalığı geç iyileşecekse yine Cuma'ya gitmesi vacib değildir. Hastaya bakan, hizmet eden kimse de hasta gibidir. Ona da Cuma namazı vacib değildir. Çünkü hastaya bakan kişi Cuma'ya gittiği zaman hastanın ihtiyaçları ile ilgilenecek kimse kalmaz. Hastabakıcının, hastanın akrabası olup olmaması hükmü değiştirmez. Böyle bir kimseye, yerine bakacak kimse olmadığı takdirde Cuma namazı vacib değildir.

7. Cuma namazının kılındığı yerde ikâmet etmek.

.Kısa dahi olsa sefere çıkmış bir kişiye, yolculuğu Cuma gününün fecrinden önce başlamışsa -ikâmet ettiği yere normal havalarda ezan sesi de yetişmiyorsa- Cuma namazı farz olmaz. Ezan sesi duyulacak kadar Cuma kılınan yere yakın ise Cuma namazı farz olur.

İçinde özürsüz 40 kişinin ikâmet etmediği, bu nedenle de Cuma namazının sahih olmadığı bir yeri mekân edinen kimseye de Cuma namazı farz değildir. Ancak Cuma kılınan bir yerde okunan ezan sesinin normal şartlarda oraya yetişmemesi şartıyla böyledir.

Hz. Peygarnber'in şu hadîsleri bu şartlara delâlet etmektedir:

Âzad edilmemiş köle, kadın, çocuk ve hasta olanlardan başka her t müslümana cemaatle Cuma kılmak hak olan bir vacibdir.[350][5]

Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, ona -kadın, yolcu, köle ve hasta müstesna- Cuma namazı farzdır.[351][6]

SU Ezanı işiten her müslümana Cuma namazı farzdır.[352][7]

Cuma'nin Sahih Olmasının Şartları

Yukarıda saydığımız yedi şartın kendisinde bulunduğu her müslümana Cuma namazı vacib'dir. Ancak Cuma'nın sahih olması için dört şartın daha bulunması gerekir:

1. Cuma namazı, merkezî bir alanda kılınmalıdır.

Bu alan, ister bir beldenin binaları arasında olsun, ister kendilerine Cuma

farz olan 40 kişinin oturduğu bir köyün ortasında olsun farketmez. Beldeden maksat, kadı'sı (hâkimi) ve idarecisi olan, içinde alışveriş için çarşı ve pazar bulunan yerdir. Köyden maksat ise kadı'sı (hâkimi) ve idarecisi bulunmayan yerlerdir. Bu bakımdan sahrada ve çadırlar arasında Cuma namazı sahih olmaz. İçinde Cuma'nın kendilerine farz olduğu 40 kişinin bulunmadığı bir yerde de sahih olmaz. Eğer yakın bir beldeden okunan ezan sesi işitiliyorsa oraya gidilip Cuma namazının kılınması farz olur. Cuma kılınan yerden ezan sesini işitmiyorlarsa, Cuma namazı onların üzerinden sakıt olur. Nitekim bunu Cuma'nın vacib olmasının şartları bahsinde zikretmiştik.
Bu şartın delili, Hz. Peygamber ve raşid halifeler döneminde Cuma namazının sadece böyle yerlerde kılınmış olmasıdır. Arap kabileleri Medine'nin etrafında oldukları halde oralarda Cuma namazı kılınmıyordu. Hz. Peygamber onlara çadırların arasında Cuma namazını kılmalarını söylememiştir.
2. Cuma namazı kılacakların sayısı, Cuma'nın kendilerine farz
olduğu 40 kişiden az olmamalıdır; yani erkek, baliğ, mukim ve hür olan 40 kişi bulunmalıdır ki Cuma sahih olsun.
Cabir'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Sünnet'e göre her 40 kişiye ve 40 kişiden fazla olanlara Cuma vardır'.[353][8]
Ka'b b. Mâlik şöyle demiştir: 'İlk defa Cuma namazı kıldıran Esad b. Zurare idi ve o gün Cuma'ya katılanlar 40 kişiydiler'.[354][9]
3. Cuma namazı öğle vaktinde kılınmalıdır.
. Öğle vaktinden Cuma namazı yetişemeyecek kadar bir zaman kalmışsa öğle namazı kılmak vacib olur. Eğer Cuma namazına başlanır ve Cuma namazı devam ederken öğle vakti çıkarsa, Cuma namazını
hemen öğle namazına çevirmek ve dört rekât olarak kılmak gerekir Bunun delili Hz. Peygamber'in böyle yapmış olmasıdır.
Enes b. Mâlik şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, Cuma namazını güneş batıya doğru kaydığında (zeval vaktinde) kılıyordu'.[355][10]
Seleme b. Ekvâ şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber ile birlikte güneş (ortadan batıya) meylettiği zaman Cuma namazını kılardık. Sonra dönüp giderken gölge yerleri araştırırdık[356][11]
Sehl b. Sa'd şöyle diyor: 'Hz. Peygamber zamanında biz Cuma'yı kılmadan ne kaylûle uykusuna yatar, ne de yemeğimizi yerdik'.[357][12]
4. Aynı şehirde, mümkün olduğu takdirde bir yerde Cuma namazı

kılınmalıdır.
Cuma namazını birkaç yerde kılmak uygun değildir. Hatta eğer mümkünse bir yerde kılmak vacib'dir. Eğer halk çok olur da bir yere sığmazlarsa ihtiyaca göre iki, üç veya dört yerde kılınabilir. İhtiyaç olmadığı halde aynı şehirde birkaç yerde Cuma namazı kılınırsa, bunlardan sadece ilk kılmanı sahih olur. Önce kılınmaktan maksat, başlangıçtır. İlk tekbir Önce hangi mescidde alınmışsa oradaki Cuma sahihtir, diğerleri ise ayrı yerlerde kılındığı için sahih değildir. Bu nedenle onun yerine öğle namazı kılmaları gerekir. Eğer Cuma'nın, hangi mescidde daha önce başladığı bilinmiyorsa, kılınan bütün Cuma'lar fasid olur. Vakit müsaitse ilk tekbir alınan yerde yeniden kılınması gerekir. Aksi takdirde tümü bu eksik ve fasid olan namazı yerine getirmek için öğle namazı kılmalıdır.
Bu şartın delili, Cuma namazının Hz. Peygamber, raşid halifeler ve tâbiûn devrinde ayrı yerlerde kılınmamış olmasıdır. Namaz şehirde sadece el-Mescid'ul-Camii denilen büyük mescidde kılınırken, diğer mescidlerde ise sadece vakit namazları kılınırdı.
Hz. Aişe şöyle demiştir: 'İnsanlar Hz. Peygamber zamanında Medine' ye yakın menzillerden ve Medine etrafındaki köylerden gelerek Cuma namazında nöbetleşe hazır bulunurlardı'.[358][13]
İbn Abbas şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber'in mescidi dışında ilk Cuma namazı Bahreyn'de Cuvasî adlı yerde Abdulkays mescidinde kılınmıştır'.[359][14]
Cuma'yı bir tek yerde kılma şartının hikmeti, müslümanların birlik ve beraberliğini pekiştirmeye daha uygun olmasıdır. İhtiyaç olmaksızın Cuma namazını ayrı yerlerde kılmak, müslümanlar arasında ayrılık ve nifak tohumları ekebilir.

Cuma Namazının Farzları

Cuma namazının iki farzı vardır. Bunlar Cuma namazının esasını teşkil ederler. Birinci farzı iki hutbe okumak, ikinci farzı ise cemaatle birlikte iki rekât namaz kılmaktır.

Hutbelerin Şartları

1. Hatib, eğer mümkünse hutbeyi ayakta okumalıdır.

İki hutbeyi birbirinden ayırmak için hutbelerin arasında oturmalıdır. Bunun delili, Cabir b. Semure'nin şu rivayetidir: 'Hz. Peygamber hutbeleri ayakta okur ve aralarında otururdu'.[360][15]
İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber birinci hutbeyi ayakta okuduktan sonra oturur, sonra kalkar sizin şu anda yaptığınız gibi ikinci hutbeyi okurdu'.[361][16]
2. Hutbe namazdan önce okunmalıdır.
Bu, Cuma namazı hakkında varid olan hadîslerden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber'in fiiline tâbi olmak içindir.
3. Hatib, küçük ve büyük hadesten temiz olmalıdır.
Elbisesinde, bedeninde ve mekânında affedilmeyecek bir necaset bulunmamalı ve setr-i avrete riayet etmelidir. Zira hutbe de namaz gibidir. Hutbeler, öğle namazının farzının iki rekâtının karşılığıdır. Namazda şart olan taharet ve benzeri şeyler hutbelerde de şarttır.
4. Hutbeler Arapça okunmalıdır.
Cemaat Arapça bilmese bile hatib hutbeleri Arapça okumalıdır. Eğer orada Arapça öğrenecek kadar bir zaman geçtiği halde Arapça bilen kimse yoksa hepsi günahkâr olur ve Cuma'Ian makbul olmaz. Dolayısıyla öğle namazı kılmaları gerekir. Fakat Arapça öğrenecek kadar bir zaman geçmemişse, hutbe tercüme edilir ve Cuma namazları sahih olur.
.5. Hutbeler peşpeşe okunmalıdır.
Birinci ve ikinci hutbe arasında fazla bir fasıla olmaması gerektiği gibi, ikinci hutbe ile namaz arasında da fazla bir fasıla olmamalıdır. Birinci hutbe ile ikinci hutbe arasına veya ikinci hutbe ile namaz arasına örfen uzun sayılan bir fasıla girerse hutbe sahih olmaz. Bu durumda mümkünse hutbe yeniden okunmalıdır. Aksi takdirde Cuma namazı, öğle namazına dönüşür.
6. Her iki hutbe de Cuma namazının kendileriyle sahih olduğu 40 kişi tarafından dinlenmelidir.

Hutbelerin Rükûnları

1. Hangi siga ile olursa olsun -elhamdülillah, eş-şukru lillah gibi-Allah'a hamdetmek.
2. Hangi siga ile olursa olsun Hz. Peygamber'e salâvat getirmek.
Bu salât Allahumme sallı ala Muhammed ve ala âl-i Muhammed veya Allahumme sallı alâ nebiyyi ve alâ âlihi veya Allahumme saîli alâ rasûli ve alâ âlihi gibi sığalarla yapılabilir. Burada dikkat edilmesi gereken bir şart

vardır ki o da Hz. Peygamber'in isminin sarih olarak zikredilmesidir. en-Nebî, er-Rasûl ve Muhammed gibi kelimelerle Hz. Peygamber'in ismi sarih olarak zikredilmelidir. Açık isim yerine zamir yeterli olmaz. Meselâ onun mânâsına gelen huve zamirinin kullanılması yeterli değildir.

3. Allah'tan sakınmayı tavsiye etmek

Hangi lafız ile olursa olsun -ittekuîlah gibi- takva (Allah'tan sakınılması) tavsiye edilmelidir. Bu üç rükün, her iki hutbede de rükündür. Bunlar olmadan hutbe olmaz.

4. İki hutbenin bîrinde bir ayet okumak.

Okunan ayet, mânâsı anlaşılan bir ayet olmalıdır. Mukatta harfleri denilen ve sûre başlarında olan elif, lam, mim, yasin, tahâ gibi ayetlerden birinin okunması yeterli olmaz.

5. İkinci hutbede mü'minlere dua etmek.

Örfen dua sayılan -Allahummağfirli mü'minîne, Allahummağfirîi müslimine gibi- her dua yeterli olur.

Cuma namazının ikinci farzının 'cemaatle iki rekat namaz kılmak' olduğu daha önce söylenmişti. Nitekim Hz. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Cuma namazı iki rekâttır'.[362][17]

Daha önce naklettiğimiz bir hadîste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Her müslümana cemaatle Cuma namazı kılmak haktır, vacibdir.[363][18]

Cuma namazının bir rekâtına yetişen kimsenin Cuması sahihtir. Curna'ya yetişemediği takdirde Cuma namazı, öğle namazına dönüşür.

İmam'a uyan cemaatin, Cuma namazına ehil olan 40 kişiden az olmaması vacıb'dir. İkinci rekatta imam'a yetişen kimsenin Cuması sahihtir. İmam selâm verdikten sonra kalkıp ikinci rekâtı kılarak Cuma namazını tamamlar. İmam ikinci rekâtın rükûundan kalktıktan sonra imam'a yetişen kimse, Cuma'ya yetişememiş sayılır. İmam selâm verdikten sonra kalkıp dört rekât öğle namazı kılması gerekir.

Cemaat Cuma imamına uyup imam ile beraber bir rekât kılar, sonra herhangibir sebepten ötürü cemaatin tümü veya bir kısmı imam'dan ayrılıp namazlarını tek başlarına tamamlarlarsa Cuma'Ian sahih olur. Herhangibir sebepten ötürü birinci rekât bitmeden önce imam'dan ayrıhrlarsa Cuma namazları sahih olmaz ve Cuma namazı öğle namazına dönüşür. Bunun delili, Hz. Peygamber'in şu hadîsidir:

Kim Cuma namazından veya diğer namazlardan bir rekâta yetişirse ona

ikinci bir rekât eklesin. Böylece namazı tamamlasın.364[19]

Cuma Namazının Âdabı

Cuma gününün ve Cuma namazının sünnet olan birtakım âdabı vardır ki onlara itibar edip ihtimam göstermek gerekir. Onları şöyle sıralayabiliriz:

1. Yıkanmak

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Herhangibiriniz Cuma namazına gitmek istediğinde yıkansın!365[20]

Buradaki emir, vücub için değil, istihbab içindir. Çünkü başka bir hadîste şöyle buyurulmuştur:

Kim Cuma namazı için abdest alırsa, o, sünnet'e yapışmış demektir. Sünnet'e yapışmak ise ne güzeldir! Kim de yıkanırsa bu daha efdaldır.366[21]

2. Vücudu kir ve kötü kokulardan temizlemek, saç ve sakalı yağlayıp güzel koku sürünmek.

Bu, Cuma'ya gelenleri rahatsız etmemek içindir. Böyle yapan kimseye herkes yakınlık duyar ve onunla oturup kalkmaktan hoşlanırlar. Halka eziyet verecek kötü kokulu birşey yiyen kimseye, Cuma namazını terketme ruhsatı verildiğini daha önce söylemiştik. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Bir kişi Cuma günü yıkandığı halde elinden geldiği kadar temizlenir, saç ve sakalını yağlayıp vücuduna güzel koku sürerek Cuma'ya gitmek üzere evinden çıkar, yavaş yavaş yürüyüp mescide gider ve mescidde kimseyi rahatsız etmeden nasip olduğu kadar namaz kılar, sonra susup hutbeyi dinlerse iki Cuma arasındaki bütün günahları bağışlanır.367[22]

3. En güzel elbiseyi giymek.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kim Cuma günü yıkanır, en güzel elbiselerini giyerse, eğer varsa vücuduna güzel koku sürüp sonra mescide gider ve hiç kimsenin üzerinden atlayıp rahatsız etmeden yavaş yavaş yürür, sonra yapabildiği kadar ibadet edip imam'ı beklerse iki Cuma arasındaki günahları bağışlanır.1

Cuma günü beyaz elbise giymek en efdalidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Beyaz elbiselerinizi giyin. Çünkü beyaz elbise, elbiselerinizin en

hayırlısıdır. Ölülerinizi de beyaz ile kefenleyin.2

4. Tırnakları kesip bıyıkları kısaltmak.

Hz. Peygamber'in Cuma günü tırnaklarını kesip bıyıklarını kısalttığı rivayet edilmiştir.3

5. Mescide erken gitmek.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kim Cuma günü cünüplükten yıkanır gibi yıkandıktan sonra (ilk sa-a"tte Cuma namazına) giderse bir deve kurban etmiş gibi, ikinci saatte giderse bir sığır kurban etmiş gibi, üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi, dördüncü saatte giderse bir tavuk sadaka vermiş gibi, beşinci saatte giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi

İmam Ahmed, 111/81 ve başka muhaddisler Tİrmizî/994 ve başka muhaddisler Bezzar, Müsned

(sevaba nail) olur. İmam hutbeye çıktığında melekler hazır olup . zikri (hutbeyi) dinlerler.[368][23]

6. Mescide girince iki rekât'namaz kılmak. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Herhangibiriniz imam (minbere) çıkmış iken mescide gelecek olursa hemen iki rekât namaz kılsın.[369][24]

Ancak hatib hutbenin sonuna gelmemişse kılmalıdır. Eğer hutbenin sonu gelmişse, imam'ın farz namaza kalkmasını beklemelidir. Mescide girildiğinde iki rekât namaz kılmadan oturulursa artık namaz kılınmaz. Oturduktan sonra kalkıp kılınan namaz sahih olmaz. Bu durumda oturup hutbeyi dinlemek ve farz namazı beklemek gerekir.

7. Hutbeleri dinlemek için susmak. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Cuma günü imam hutbe irad ederken arkadaşına sus (dinle) desen (bile) lüzumsuz bir söz söylemiş olursun.[370][25]

Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir:

Kim uygun olmayan bir söz söylerse, onun o Cuma'dan bir ecri yoktur.[371][26]

Cuma Gününün Umumi Âdabı

Cuma günü haftanın en hayırlı günüdür. Cuma gününün birtakım sünnet ve edepleri vardır ki her müslümamn onları bilmesi ve mümkün olduğu kadar tatbik etmesi uygun olur. Onların en önemlilerini şöyle

sıralayabiliriz:
a. Cuma günü ve gecesinde Kehf sûresini okumak sünnet'tir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim Cuma günü Kehf sûresini okursa, iki Cuma arasındaki zaman onun için nûrlandırıhr.[372][27]
b. Cuma günü ve gecesinde çok dua etmek. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Cuma gününde bir saat vardır ki müslim bir kul namazını o saate rastgetirip Allah Teâlâ'dan birşey dilediğinde Allah ona dilediğini verir.[373][28]
c. Cuma günü ve gecesinde Hz. Peygamber'e çok salâvat getirmek. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sizin en faziletli gününüz, Cuma günüdür. O günde bana çok salâvat getirin. Çünkü o günde getirdiğiniz salâvatlar bana arz olunur.[374][29]

NEFL (=NAFİLE) NAMAZI

Nefl lugatta fazlalık demektir. Istılahı anlamı ise 'vacib olmayan, fazladan ibadet1 demektir. Farz olmayan namazlara fazlalık mânâsını ifade eden nefl denilmiştir. Çünkü onlar, Allah'ın farz kıldığı ibadetlerden başka fazla olarak yapılan ibadetlerdir. Nefl, sünnet, mendub ve müstehab kelimeleri, eşanlamlı kelimelerdir.

Nefl namazı iki kısımdır. Bir kısmının cemaatle kılınması sünnet'tir. Bir kısmını ise cemaatle kılmak sünnet değildir. Cemaatle kılınması sünnet olmayan kısım da ikiye ayrılır:

1. Farz namazlara tâbi olan nafileler

2. Farz namazlara tâbi olmayan nafileler Farz Namazlara Tâbi Olan Nafileler

Bu nafileler tnüekkede ve gayr-ı müekkede olarak ikiye ayrılır. Müekkede olanlar şunlardır: Sabah namazından önce iki rekât, öğleden önce ve sonra ikişer rekât, akşam ve yatsıdan sonra ikişer rekât.

İbn Ömer şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber'den on rekât namaz öğrendim: Kendileri öğleden önce ve sonra ikişer rekât, akşam namazından sonra iki rekât, yatsı namazından sonra iki rekât, sabah namazından önce de iki rekât kılarlardı. Bu saatte Hz. Peygamber'in yanına kimse giremezdi'.[375][1]

Hz. Aişe şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, sabah namazından önce kılınan iki rekâta gösterdiği ihtimamı, başka hiçbir nafile namaza göstermezdi'.[376][2]

Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, öğleden önce dört rekât, sabahtan önce de iki rekât kılardı ve bunları terketmezdi'.[377][3]

Yine Hz. Aişe şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, benim odamda öğleden önce dört rekât kılar, ondan sonra çıkıp halka farzı kıldırır, sonra tekrar iki rekât kılardı'.[378][4]

Hz. Peygamber bu iki rekâtten sonra iki rekât daha artırırdı. Nitekim kendileri şöyle buyurmuştur:

Kim öğlenin farzından önce ve sonra dörder rekât namaz kılmaya devam ederse, Allah onu cehennem ateşine haram kılar.[379][5] Cuma namazı da öğle namazı gibidir. Çünkü Cuma namazı, öğle namazının karşılığıdır. Bu bakımdan Cuma namazından önce de dört rekât kılmak sünnet'tir; iki

rekâtı müekked, iki rekâtı da gayr-ı müekked'dir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Herhangibiriniz Cuma namazını kıldığı zaman dört rekât daha kılsın[380][6]
Abdullah b. Mes'ud'un, Cuma'dan önce ve sonra dörder rekât namaz kıldığı rivayet edilmiştir.[381][7]
Yine aynı sened ile ikindiden önce de dört rekât kıldığı rivayet edilmiştir.
İkindinin farzından önce dört rekât namaz kılan kişiye Allah rahmet etsin.[382][8]
Bu dört rekât namaz, ikişer rekât olarak kılınmalıdır. Çünkü Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber, ikindinin farzından önce dört rekât kılar ve arasını selâm ile ayırırdı[383][9]
Akşam namazından önce hafif olarak iki rekât namaz kılmak da müstehab'dır.
Enes b. Mâlik şöyle demiştir: 'Biz Medine'de bulunuyorduk. Müezzin akşam namazı için ezan okuduğu zaman sahabeden birçok kimse aceleyle direklere doğru durup iki rekât namaz kılarlardı. Hatta bazen yabancı bir kimse mescide girerdi de bu iki rekâtı kılanların çokluğundan ötürü farz namazı kılınmış zannederdi'.[384][10]
Yatsıdan önce de iki rekât hafif namaz kılmak müstehab'dır. Hz. Peygamber üç defa 'Her iki ezan (ezan ile kamet) arasında bir namaz vardır' dedikten sonra, üçüncüde 'kılmak isteyen kimse için' sözünü ilave etti.[385][11]

Farz Namazlara Tâbi Olmayan Nafileler

1. Tahiyyetu'l-Mescid Namazı

Mescide girildiğinde oturmadan önce kılınan iki rekât sünnettir. Bunun delili şu hadîstir:
Herhangibiriniz mescide girdiğinde iki rekât namaz kılmadan oturmasın.[386][12]
Tahiyyetu'l-Mescid namazı, farz namaz veya herhangibir nafile namaz kılmakla da eda edilmiş olur. Çünkü esas olan, mescide girildiğinde oturmadan önce namaz kılmaktır.

2. Vitir Namazı

Vitir namazı müekked bir sünnet'tir. Tek rekât olarak da kılınabildiği için bu ismi almıştır. Diğer namazlar ise en az iki rekât olarak kılınır.
Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Vitir namazı farz değildir. Hz. Peygamber onu sünnet kılmıştır'.[387][13]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ey Kur'an ehli! Vitir namazı kılın veya namazı tekleştirin. Şüphesiz ki Allah tek'tir ve tek'i sever.[388][14]

Vitir Namazının Vakti

Vitir namazının vakti, yatsı namazından sonra başlayıp fecr-i sadık'ın doğuşuna kadar devam eder. Vitir namazını, gece namazının sonunda kılmak en efdalidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah size bir namaz ziyade kıldı. O namaz sizin hakkınızda kırmızı tüylü develerden daha hayırlıdır. İşte o vitir namazıdır. O namaz yatsı ile fecrin doğuşu arasında kılınır.[389][15]
Gece kıldığınız namazların sonunu tek yapınız.[390][16]
Bu, fecr'den önce uyanmaktan emin olan kimse içindir. Fakat gece kalkmaktan emin olamayan kişi, vitir'i yatsı namazından sonra kılmalıdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Gece sonunda kalkamayacağından korkan kimse, vitir namazını gecenin evvelinde kılsın. Gece sonunda kalkacağını ümit eden de gecenin sonunda kılsın. Zira gece sonundaki namaz şahitlidir ve çok faziletlidir.[391][17]
Ebu Hüreyre şöyle demiştir: 'Dostum (Hz. Peygamber) bana üç şey tavsiye etti: Her aydan üç gün oruç tutmak, iki rekât kuşluk namazı kılmak ve vitir namazını kılıp uyumak'.[392][18]
Vitir namazının en azı bir rekâttır. Fakat tek rekât ile yetinmek evlâ olan bir davranış değildir. Vitir namazının en çoğu ise onbir rekâttır. En iyisi üç rekâttan az kılmamaktır. Üç rekât kılındığı takdirde iki rekâtı bir, kalan bir rekâtı da ayrı kılmak gerekir. Onbir rekât kılındığı takdirde her iki rekâtta bir selâm verilmeli, sonra bir rekât daha kılınmalıdır.
Hz. Aişe şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber yatsı namazını kıldıktan sonra sabah namazına kadarki zamanda onbir rekât namaz kılardı. Her iki

rekâtta bir selâm verir, bir rekâtı da vitir yapardı. Hz. Peygamber, müezzin sabah ezanını okuduktan, fecr'in tulûu tebeyyün ettikten, müezzin de haber vermek için geldikten sonra kalkıp hafifçe iki rekât kılar, sonra ikâmeti haber vermek için müezzin gelinceye kadar sağ yanı üzerine yatardı'.[393][19]

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Vitir namazını kılmak, her müslümana haktır. Vitir namazını beş rekât kılmak isteyen beş rekât kılsın, üç rekât kılmak isteyen üç rekât kılsın, bir rekât kılmak isteyen de bir rekât kılsın.[394][20]

Hadîste geçen haktır kelimesinden maksat, meşrudur ve istenmektedir demektir.

3. Teheccüd Namazı

Uykudan kalkıp kılındığı için bu namaza teheccüd denilmektedir. Çünkü teheccüd, uykuyu terketmek demektir. Teheccüd namazı, rekât sayısıyla sınırlandırılmamış bir sünnettir. Bu sünnet, uykudan uyandıktan sonra ve fecr'den önce eda edilir. Bu sünnetin meşruiyetinin delili şu ayettir:

Gecenin bir kısmında kalk ve sana mahsus bir fazlalık olmak üzere onunla (Kur'an'Ia) namaz kıl. Rabbinin seni övgüye değer bir makama (=makam-ı mahmud'a) çıkarması umulur. (îsra/79) Yani 'Uykudan kalk, namaz kıl, Kur'an oku. Bu namaz, yalnız sana

mahsus bir fazlalıktır'. Bazı rivayetlere göre teheccüd namazı,

Hz.Peygamber'e vacib idi. .

Hz. Peygamber'e 'Farz namazlardan sonra hangi namaz daha faziletlidir? 1 diye sorulduğunda, Hz. Peygamber 'Gece kalkıp kılman namaz1 diye cevap vermiştir.[395][21]

4. Duha (Kuşluk) Namazı

Kuşluk namazının en azı iki, en çoğu ise sekiz rekâttır. Ebu Hüreyre şöyle demiştir: 'Dostum (Hz. Peygamber) bana üç şey tavsiye etmiştir: Her aydan üç gün oruç tutmak, iki rekât kuşluk namazı kılmak, vitir namazını kılıp uyumak[396][22]

Şöyle rivayet edilmiştir: 'Fetih senesi Ümmü Hânî, Hz. Peygamber'in yanına geldi. Hz. Peygamber Mekke'nin en yüksek yerinde bulunuyordu. Hz. Peygamber yıkanmak için kalktı. Hz. Fatıma da onun üzerine bir

perde gerdi. Sonra Hz. Peygamber elbisesini aldı ve ona sarındı. Sonra Duha (kuşluk) nafilesini sekiz rekât olarak kıldı'.397[23]
Kuşluk namazını, her iki rekâtta bir selâm vererek kılmak en efdalidir.
Ümmü Hânîden şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber (Mekke'nin) fethi günü her iki rekâtta bir selâm vererek kuşluk namazını sekiz rekât olarak kıldı'.398[24]
Kuşluk namazının vakti, güneşin yükselmesinden başlayıp zeval vaktine kadar devam eder. Fakat en efdali, gündüzün dörtte biri geçtikten sonra kılınmasıdır.
Zeyd b. Erkam şöyle demiştir: Hz. Peygamber, Küba halkının yanına vardığında onlar namaz kılıyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber 'Evvâbîn namazı, kumların hararetinden ötürü deve yavrularının ayakları yandığı zaman kılınır' dedi.399[25]

5. İstihare Namazı

İstihare namazı, namaz kılmanın mekruh olmadığı her vakitte iki rekât olarak kılınır. Birşey yapmak isteyen fakat yapılıp yapılmamasında hayır olduğunu bilmeyen bir kimsenin istihare namazı kılması sünnet'tir. İstihare namazından sonra bu hususta varid olan dua ile dua edilmelidir. Bu duadan sonra Allah o işi yapması için kalbine ferahlık verirse yapmalı, yoksa yapmamalıdır.
Cabir b. Abdullah şöyle demiştir: Hz. Peygamber bize Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi, bütün işlerde istihare yapmayı öğretti. Bize şöyle derdi:
"Sizden biri bir işe niyetlenirse, iki rekât namaz kılsın, sonra da şu duayı okusun:
Allahım! Senin ilminle hayır, kudretinle de güç istiyorum. Senin büyük fazlından talep ediyorum. Sen güç yetirirsin; ben yetiremem. Sen bilirsin; ben bilmem. Sen gaybı bilensin. Allahım! Bu iş; dinim, geçimim, sonum (veya şimdiki halim ve geleceğim) için hayırlı olacaksa, bunu benim için takdir et ve müyesser kıl. Sonra benim için onda bereketler nasip et. Yok eğer bu iş; dinim, geçimim, sonum (veya şimdiki hâlim ve geleceğim) için şerli olacaksa onu benden, beni de ondan uzaklaştır. Benim için her nerede olursa olsun hayrı takdir eyle, sonra da beni onunla hoşnut eyle.
Bu duayı okuduktan sonra da işinin ne olduğunu söylesin".400[26]

İsmi ve Belli Vakti Olmayan Nafile Namazlar

Bu nafileler, daha önce belirttiğimiz mekruh vakitler hariç, her vakitte istenildiği kadar kıhnabilir; Hz. Peygamber, Ebu Zer'e şöyle demiştir;

Namaz en güzel şeydir. İstersen fazla, istersen az kıl.[401][27]

İster gece, ister gündüz kılınsın mutlak nafilelerde her iki rekâtta bir selâm vermek en efdalidir. Bunun delili şu hadîstir:

Gece namazı ikişer ikişerdir.[402][28]

Hadîste geçen mesna kelimesinden maksat, iki rekâtta bir selâm vermektir.

Cemaatle Kılınması Sünnet Olan Namazlar

Yukarıda zikrettiğimiz nafile namazların tümü, tek basma kılınması müstehab olan nafilelerdir. Cemaatle kılınması müstehab olan nafileler ise Bayram namazları, Teravih namazı, Küsuf ve Husuf namazı ve Yağmur namazıdır.

BAYRAM NAMAZLARI

Bayram mânâsına gelen iyd kelimesi avd kelimesinden alınmıştır. Avd 'tekrar edilmek' anlamına gelir. Bayram'a, bu isim, her sene tekrar geldiği, insanların sürür ve sevinci tekrarlandığı veya Allah' Teâlâ'nın, bayramda insanlara çokça lütufta bulunduğu için verilmiştir.

Bayram Namazlarının Meşruiyeti ve Delili

Hz. Peygamber Ramazan ve Kurban bayramı namazını ilk olarak hicretin ikinci yılında Medine'de kildırmıştır. Meşruiyetinin delili ise şu ayettir:
Öyle ise rabbin için namaz kıl ve kurban kes. (Kevser/2)
ıMüfessirler bu ayetteki namazın, Kurban bayramının namazı olduğunu söylemişlerdir.
Ebu Said el-Hudrî şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, Kurban bayramı ile Fıtır bayramı günlerinde musalla'ya çıkardı. Orada önce namaza başlardı. Namazı kıldırıp selâm verince, cemaat -namaz kıldıkları yerde- otururken ayağa kalkar ve insanlara karşı dönerdi. Eğer bir müfreze göndermek istiyorsa bunu insanlara söyler veya başka birşey emretmek istiyorsa emrederdi. Ondan sonra musalla'dan avdet ederdi'[403][1]

Bayram Namazının Hükmü

Bayram namazı müekked bir sünnet'tir. Çünkü Bayram namazı meşru kılındıktan sonra, Hz. Peygamber, vefat edinceye kadar onu terketmemiştir. Hz. Peygamber'den sonra sahabîler de kılmaya devam etmişlerdir. Bayram namazının cemaatle kılınması meşrudur. Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadîs buna delâlet etmektedir. Ayrıca Bayram namazı tek başına da kıhnabilir. Fitneye sebep olan veya süslenmiş kadınlar hariç -onlar namazı evlerinde kılmalıdırlar- Bayram namazına erkek-kadın, mukim-seferî, hür-köle herkes katılabilir.
Hz. Peygamber'in, İslâm hakkında soru soran kişiye söylediği sözler Bayram namazının vacib olmadığına delâlet etmektedir; Hz. Peygamber o kişiye 'Gece ve gündüz içinde beş vakit namaz (var)' buyurdu. O zat 'Üzerime bu namazlardan başkası da olacak mı?' diye sorunca, Hz Peygamber 'Hayır, meğerki kendiliğinden kılasın' diye cevap verdi.[404][2]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Allah, kullarına beş vakit namazı farz kılmıştır. Kim haklarında küçümsemede bulunmadan, haklarını zayi etmeksizin onları kılarsa, Allah o kimseyi cennete koymaya söz vermiştir. Kim de onları kılmazsa, Allah'ın o kimseye hiçbir va'd'i yoktur. Dilerse azap eder, dilerse cennete koyar.[405][3]

Ümmü Atiyye şöyle demiştir: 'Her iki bayramda da örtülü hanımlar ve bakire kızlarla beraber musalla'ya çıkmakla emrolunurduk. Hayızlılar da çıkar cemaatın arka tarafında bulunurlar ve insanlarla birlikte tekbir getirirlerdi'.[406][4]

Başka bir rivayette Ümmü Atiyye 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bazılarımızın cilbabı (örtünecek çarşafı) bulunmuyor' dedim. '(Din) kardeşi kendi cilbablarından birini emaneten giydirsin' buyurdu.

Bayram namazı için ezan ve kamet okumak sünnet değildir. Bayram namazları için es-saîâtu camiatun (namaz toplayıcıdır) diye seslenilir.

Rivayet edildiğine göre İbn Abbas, Abdullah b. Zübeyr'e biat edildiğinde 'Fıtır bayramı günü Bayram namazı için ezan okumak yoktur. Bu bakımdan sen de o günün namazı için ezan okutma, ayrıca hutbe de namazdan sonra okunur. Bu Bayram namazı işi muhakkak surette böyle yapılagelmiştir' diye haber göndermiştir.[407][5]

İbn Abbas ve Cabir'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Ne Kurban bayramı, ne de Ramazan bayramı namazı için ezan okumak yoktur'.[408][6]

Bayram Namazlarının Vakti

Bayram namazlarının vakti, güneşin doğuşundan itibaren başlar, zeval vaktine kadar devam eder. Bera b. Âzib'in rivayet ettiği şu hadîs buna delâlet etmektedir: Hz. Peygamber hutbe okuduktan sonra şöyle dedi: 'Bu günümüzde ilk yaptığımız şey Bayram namazı kılmaktır1.[409][7]

Bayram namazlarının, güneşin -doğuşundan itibaren bir mızrak boyu-yükselişine kadar ertelenmesi sünnettir.

Bayram Namazlarının Kılınış Şekli

Bayram namazları iki rekât olarak kılınır. Namaz tahrim tekbiri ile başlar, iftitah duasından sonra yedi tekbir alınır. Her tekbirde eller omuz hizasına kadar kaldırılır. İki tekbir arasında ne uzun ne kısa olmayan bir ayet okunacak kadar bir zaman durulur. Bu esnada subhanaîlahi veîâ ilahe

illâllahu vallahu ekber (Allah'ı her türlü ortaktan tenzih ederim. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür) demek sünnettir. Sonra eûzu besmele çekilerek Fatiha okunur. Sonra zammı sûre olarak bir sûre veya bazı ayetler okunur. İkinci rekâtta intikal tekbirlerinden başka, Fatiha okunmadan önce beş tekbir daha alınır. Her iki tekbirin arasında -daha önce zikrettiğimiz gibi- fasıla verilir. Heyet olarak adlandırılan bu tekbirler sünnettir. Unutarak da olsa tekbir alınmadan kıraate başlanırsa, zaman geçtiği için artık tekbir alınmaz. Fakat bu durum namazın sıhhatine zarar vermez.
Bunların delili şu rivayetlerdir. Hz. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir:
Ramazan ve Kurban bayramının namazları ikişer rekâttır.[410][8] Hz. Ömer bunu, Hz. Peygamber'in diliyle söylemiştir. İcma da bunun üzerine olmuştur.
Amr b. Avf el-Müzenî şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber Bayram namazlarında, birinci rekâtta kıraatten önce yedi, ikinci rekâtta kıraatten önce beş tekbir aldı1.[411][9]

Bayram Hutbesi

Bayram namazı kılındıktan sonra iki hutbe okumak sünnettir. Bu hutbelerin keyfiyetini kısaca şöyle sıralayabiliriz:
1. Hutbeler, Bayram namazının hemen arkasından okunmalıdır.
Bu hutbeler, Cuma'nın aksine namazdan sonra okunur. Çünkü Hz. Peygamber Cuma namazının hutbesini namazdan önce, Bayram namazlarının hutbelerini ise namazdan sonra okumuştur.
İbn Ömer şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer, Bayram namazlarını hutbeden önce kılarlardı'.[412][10]
İbn Abbas şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber ile beraber Ramazan ve Kurban bayramı günlerinde musalla'ya çıktık. Hz. Peygamber önce namazı kıldı, sonra hutbe okudu'.[413][11]
Hutbe Bayram namazından önce okunursa, hiç okunmamış sayılır.
2. Cuma hutbesindeki rükün ve sünnetler, bayram hutbeleri için de geçerlidir.
İmam Şafii, Ubeydullah b. Abdullah b, Utbe b. Mes'ud'dan şöyle rivayet etmiştir: 'Sünnet, imam'ın Bayram namazlarında iki hutbe okuması ve aralarında fasıla yapmasıdır'.

3. Birinci hutbeyi dokuz, ikinci hutbeyi yedi tekbirle okumak sünnettir.
Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'dan şöyle rivayet edilmiştir: 'Birinci hutbeye, peşpeşe dokuz tekbirle, ikinci hutbeye ise peşpeşe yedi tekbirle başlamak sünnettir'.[414][12]

Bayram Namazları Nerede Kılınır?

Bayram namazları, mescid veya sahrada kılınır. Neresi daha fazla insan alırsa orada kılmak daha faziletlidir. Her iki yer de eşit derecede insan alıyorsa, şerefinden ötürü mescidde kılmak daha faziletlidir. Zira müslüman mescidde kıldığı namazdan dolayı hem icabet ecri alır, hem de mescidde durmanın ecrini alır. Hz. Peygamber'in mescidi bütün halkı almadığı için, Hz. Peygamber Bayram namazlarını sahrada kıldırmıştır. Daha önce Bayram namazlarını erkek, kadın herkesin cemaatle kılmasının meşru olduğunu belirtmiştik. Mescid, namaz kılanları alıyorsa, sahranın tercih edilmesine gerek yoktur.

Bayram Günlerinde Tekbir Getirmek

Hacı olmayanların, Ramazan ve Kurban bayramı gecelerinde güneşin batışından itibaren evlerde, mescidlerde, çarşılarda yüksek sesle -imam Bayram namazının tahrim tekbirini alıncaya kadar- tekbir getirmeleri sünnettir.
Bu kolaylığı dilemesi, sayıyı tamamlamanız ve sizi (bu kolaylığa) ilettiğinden dolayı Allah'ı tekbir etmeniz içindir. (Bakara/185)
Müfessirler, buradaki tekbifden maksadın, Ramazan bayramında getirilen tekbir olduğunu söylemişlerdir. Kurban bayramı da Ramazan bayramına kıyas edilir. Ayrıca hacı olan ve olmayan herkes için Kurban bayramında namazlardan sonra; Arefe gününün sabah namazından başlayarak, teşrik günlerinin son gününün ikindi namazına kadar tekbir getirmek sünnettir. Teşrik günleri, Kurban bayramını takip eden üç gündür. Fakat Ramazan bayramında namazlardan sonra tekbir getirmek sünnet değildir.
Bütün bunların delili, Hz. Peygamber'in fiilidir. Hz. Peygamber ve ashabı böyle yapmışlardır.
Hz. Ali'den ve Ammar b. Yasir'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber, Arefe günü sabah namazından sonra tekbir getirirdi. Teşrik günlerinin son günü ikindi namazından sonra bırakırdı'.[415][13]

Rivayet edildiğine göre İbn Ömer, Mina'da tekbir getirirdi. Mescid-deki, çarşı-pazardaki insanlar onun sesini işitir ve onunla beraber tekbir getirirlerdi. Öyle ki tekbir sesinden heryer inlerdi. İbn Ömer, Mina'da bütün günlerde, namazların arkasında, yatağında, çadırında ve yürürken tekbir getirirdi.[416][14]
Tekbirin en üstün lafzı şöyledir:
Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, lâ ilahe illalîahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahi'1-hamd
Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür, Hamd, Allah'a mahsustur.

Bayram Gününün Âdabı

1. Gusletmek, güzel koku sürünmek, yeni elbise giymek. Bunların nedenleri Cuma bahsinde geçmişti.
2. Bayram sabahı mescide erken gitmek.
3. Ramazan bayramında namaza gitmeden önce birşey yemek. Kurban bayramında ise namazdan dönünceye kadar birşey yememek.
4. Mescide veya namazgaha yürüyerek gitmek, dönerken başka bir yoldan gelmek.
Cabir şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, Bayram namazına giderken başka bir yoldan gidiyor, dönerken başka bir yoldan geliyordu'.[417][15]
5. İmam'ın, güneş doğduktan sonra nafile namaz kılması mekruhtur. Başkaları içinse mekruh değildir.
İbn Abbas şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber Ramazan bayramı günü çıktı, iki rekât (bayram) namazı kıldı. Ondan önce ve sonra başka namaz kılmadı'.[418][16]

FITIR SADAKASI

Fıtır sadakası, maldan belH bir miktarın verilmesidir. Fıtır sadakasının verilme vakti, Ramazan'ın son günü güneş battıktan sonra başlar. Her mükellefin kendisinin ve nafakası kendine vacib olan kimselerin fitrelerini vermesi vacib'dir. Hz. Peygamber, Ramazan'ın farz olduğu hicretin ikinci senesinde fıtır sadakası verilmesini emretmiştir. Fıtır sadakasının vacib olduğunun delili, İbn Ömer'in rivayet ettiği şu hadîstir: 'Hz. Peygamber Ramazan'da, fıtır zekâtını hür, köle, erkek, kadın her müslümana hurmadan yahut arpadan 1 sâ olarak farz kıldı'.[419][1]

Fıtır Zekâti'nın Farz Olmasının Şartı

Fıtır Zekâtı, üç şartla farz olur:

1. Müslüman olmakla.

Fıtır sadakası kâfir'e, dünyada cezayı gerektirecek şekilde vacib değildir. Bu hususta İbn Ömer'den rivayet edilen hadîs daha önce geçmişti.

2. Ramazan'ın son gününde güneşin batmasıyla.

Bu bakımdan Ramazan'ın son günü güneş battıktan sonra ölen bir kimseye fıtır sadakası vacib olur. İster fıtır sadakası vermeye imkân bulsun, ister bulmadan ölmüş olsun farketmez. Fakat güneş battıktan sonra dünyaya gelen çocuk için fıtır sadakası vacib olmaz. Ramazan'ın son günü güneş batmadan önce ölen kimseye de vacib olmaz. Fakat güneş batmadan doğan çocuk için fıtır sadakası vacib olur.

3. Kişinin hem kendisine, hem de çoluk-çocuğuna bayram günü ve gecesinde yetecek kadar yiyecek bulunmasıyla.

Kendisine ve çoluk-çocuğuna bayram günü ve gecesinde yetecek kadar nafakası olmayan kimseye fıtır sadakası vacib olmaz.

Mükellefin, Fıtır Sadakasını Vermekle Yükümlü Olduğu Kimseler

Sözü geçen üç şartı haiz olan herkese, kendisi ve nafakası kendisine vacib olan babası, annesi, dedeleri, nineleri, çocukları ve eşi için fıtır sadakası vermek vacib'dir. Fakat kişinin baliğ olup çalışmaya gücü olan çocuğu için fıtır sadakası vermesi vacib değildir. Nafakasını karşılamakla yükümlü olmadığı akrabası için de fıtır sadakası vermesi vacib değildir.

Kişinin malı, nafakası kendisine vacib olan kişilerin sadakasını vermeye yetecek kadar değilse önce kendisinin, sonra eşinin, sonra küçük çocuğunun, sonra babasının, sonra annesinin, sonra çalışmaktan aciz olan büyük oğlunun fıtır sadakasını vermelidir,

Fıtır Sadakasının Cinsi ve Miktarı

Fıtır sadakasının, en çok yenen gıdalardan verilmesi gerekir. Ancak bugün bu meselede İmam Ebu Hanife'nin mezhebini taklid etmekte bir sakınca yoktur. Ebu Hanife'nin mezhebine uyarak gıda yerine, gıdanın bedelini para olarak vermek daha kolaydır. Ayrıca gıdanın bedelini vermek fakirler için buğday vermekten daha yararlıdır ve umulan hedefin tahakkukuna daha yakındır.

Fıtır Sadakasının Vakti

Fıtır sadakasının vacib oluş vakti, daha önce söylediğimiz gibi Ramazan'm son günü güneşin .batışıyla başlar. Fıtır sadakasını çıkarmanın caiz olduğu vakit ise Ramazan'ın başından başlayıp bayramın birinci günü güneş batışıyla sona erer. Fitreyi, bayramın birinci günü sabah namazıyla, Bayram namazı arasında vermek sünnettir. Çünkü daha önce naklettiğimiz İbn Ömer hadîsi buna delâlet ettiği gibi, 'Halk Bayram namazına çıkmadan önce fıtır sadakasını verin' hadîsi de buna delâlet etmektedir.[420][2]

Fıtır sadakasının, bayram gününün sonuna tehir edilmesi mekruhtur. Eğer bayram günü verilmezse günahkâr olunur ve kaza edilmesi gerekir.

KURBAN

Kurban ve Meşruiyeti

Kurban, Allah için kesilen deve, sığır, koyun ve keçiden olur. Kurban, Allah'a yaklaşmak amacıyla bayram günü kesilir. Kurbanın meşruiyeti Kur'an ve Sünnet ile sabittir. Kur'an'dan delili şu ayettir:
Rabbin için namaz kıl ve kurban kes! (Kevser/2)
Bu ayette geçen ve'nhar emrinden maksat, en sahih görüşe göre kurban kes demektir.
Hadîsten delili de şu rivayettir: 'Hz. Peygamber, boynuzlu ve beyaz renkli iki koçu besmele ve tekbir getirdikten sonra ayağını boyunlarına koyarak kendi eliyle kurban etti'.[421][1]
Kurbanın meşruiyetinin hikmeti şudur: Kurban bir ibadettir ve her ibadette bir hikmet ve fayda vardır ki bu, taabbudî olarak boyun eğmekten sonra gelir. Kurbanın hikmetlerinden biri de Hz. İbrahim'in, oğlu İsmail'i kurban etmekle mükellef kılındığında yerine getirmek istediği kurbanın mânâsını ihya edip onu canlı olarak gündemde tutmaktır. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in Allah'ın emrine boyun eğmeleri nedeniyle Allah Teâlâ, İsmail yerine kurban edilmek üzere bir koç indirerek Hz. İbrahim'e o koçu kurban etmesini emretmiştir. Ayrıca kurban kesmekte fakir ve yoksulları doyurup sevindirmek sözkonusudur. Bu da fakirlerle zenginler arasındaki kardeşlik bağlarını daha da güçlendirir, birlik ve beraberlik tohumları ekerek kalplerine sevgi yerleştirir.

Kurbanın Hükmü

Kurban kesmek, müekked bir sünnettir. Fakat bazen iki sebepten dolayı vacib olur.
1. Kurban edilmeye elverişli olan bir hayvana işaret edilerek 'Bu benim kurbanımdır' veya 'Bu koyunu gelecek zamanda kurban edeceğim' denilirse kurban kesilmesi vacib olur.
2. Allah'a yaklaşmak amacıyla 'Allah için kurban kesmek boynuma borç olsun' diyerek adak adayan kimseye, kurban kesmek -adanan herhangi bir ibadet gibi- vacib olur.

Kurban Kesmekle Mükellef Olanlar

Aşağıda zikredeceğimiz şartların kendisinde bulunduğu kişinin kurban kesmesi sünnettir:
1. Müslüman olmak. ' Kâfir, kurban kesmekle mükellef değildir.
2. Âkil ve baliğ olmak
Çünkü âkil ve baliğ olmayan kişi mükellef değildir.
3- Kurban kesmeye muktedir olmak.
Muktedir olmak, kişinin bayram ve bayramı takip eden teşrik günlerinde yemek, elbise, mesken bakımından kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin nafakasından hariç, bir kurban kıymetine sahip olması demektir.

Kurban Edilmesi Meşru Olan Hayvanlar

Kurban, ancak deve, sığır, koyun ve keçiden olur. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Biz her ümmet için bir ibadet yeri (veya kurban kesmeyi meşru) kıldık ki Allah'ın kendilerini rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine (kesim ânında) Allah'ın adını ansınlar. Hac/34)
Bu ayetteki en'am kelimesi; deve, sığır ve koyun demektir. Çünkü ne Hz. Peygamber'in, ne de sahabîlerin, bu üç sınıf hayvandan başkasını kurban ettiklerine dair bir rivayet nakledilmemiştir. Bir deve veya bir sığırın yedi kişi için kurban edilmesi caizdir.
Cabir şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber ile beraber Hudeybiye senesinde deve ve sığın yedişer kişi için kurban ettik'.[422][2]

Kurbanın Şartları

1. Kurbanın yaşı müsait olmalıdır.
Kurban edilecek deve altı yaşına basmış olmalıdır. Sığır ve keçi ise üç yaşına girmiş olmalıdır. Koyun ise iki yaşına basmış veya ön dişleri düşmüş olmalıdır. Ön dişleri düşmüş olan koyun bir yaşını doldurmamış olsa bile kurban edilebilir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ön dişleri düşmüş olan koyun, ne güzel kurbandır![423][3] 2. Sağlam olmalıdır.
Kurban edilecek deve, sığır ve koyun; etini, yağını veya başka şeylerini eksiltecek ayıplardan salim olmalıdır. Bu bakımdan zayıflıktan ötürü

kemikler indeki iliğin bertaraf olduğu hayvanı kurban etmek yeterli olmaz. Apaçık topal, kör veya hasta olan ya da kulağının bir parçası kesilmiş olan hayvanın kurban edilmesi sahih olmaz.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Şu dört hayvanı kurban etmek caiz değildir; körlüğü sırasında kör hayvanı, hastalığı esnasında hasta hayvanı, topallaması devam ettiği sürece topal hayvanı ve iliği kalmayacak kadar kırılmış hayvanı.424[4]
Zayıflık ve et eksikliğine benzer ayıplar da bu dört ayıba kıyas edilmiştir.

Kurban Kesmenin Vakti

Kurban kesmenin vakti, kurban bayramı gününün güneşi doğup iki rekât namaz ve iki hutbe okuyacak kadar yükseldikten sonra başlayıp teşrik günlerinin güneşi batıncaya kadar devam eder. Teşrik günleri, Zilhicce ayının 11, 12 ve 13- günleridir. Kurban kesmek için en makbul vakit Bayram namazını kıldıktan sonraki vakittir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kurbanlarda dört şey yeterli değildir: Bu günümüzde bizim ilk yapacağımız şey, namaz kılmak, ondan sonra (evlerimize) dönüp kurban kesmektir. Kim böyle yaparsa sünnetimize uygun davranmış olur. Kim namazdan önce boğazlarsa bu, yalnız ailesine takdim ettiği bir et sayılır, onun kurban ibadetiyle hiçbir ilgisi yoktur.425[5]
Teşrik günlerinin tamamında kurban kesilebilir.426[6] Kurban Kestikten Sonra Kurbanla îlgili Hususlar
Eğer kişi kesilecek kurbanı 'Şu koyunumu kurban edeceğim' şeklinde adayarak kendisine vacib kılmışsa, kesilen bu kurbandan hem kesenin, hem de nafakası kendisine ait olan aile bireylerinin yemesi caiz olmaz. Onlardan biri, o kurbandan yerse onun bedelini ödemek mecburiyetindedir.
Kesilen kurban sünnet olarak kesilmişse, sahibi istediği kadar yiyebilir ve çocuklarına da yedirebilir. İstediği kadarını da sadaka olarak verebilir. Fakat efdal olanı, azını yeyip çoğunu sadaka olarak vermektir. Örneğin üçte birini yer, üçte birini fakirlere dağıtır, üçte birini de -zengin olsalar dahi- arkadaşlarına ve komşularına verebilir. Ancak zengine verilen kurban eti yenmek üzere hediye olarak verilir. Zengin kendisine gelen kurban etini satamaz. Fakire verilen kurban eti ise onu mülk edinmesi için verilir. Fakir isterse onu yer, isterse satar, isterse de başkasına hediye

edebilir. Bu hükümlerde asıl olan şu ayettir:
Biz o kurbanlık develeri de size Allah'ın (dininin) işaretlerinden yaptık. Onlarda sizin için hayır vardır. O halde onlar ayaklan üzerinde durup kurban edilirken onların üzerine Allah'ın adını anın. Artık (kesilip) yanları yere düşünce de onlardan yeyin. Kanaatkar olana da, isteyene de yedirin. İşte böyle onları size müsahhar kıldık. Umulur ki şükredersiniz.
(Hac/36)
Ayette geçen el-Budne kelimesi, ihramda olan kişinin hediye ettiği devedir. Bu hususta diğer hayvanlar da develere kıyas edilmiştir; yani diğer kurbanlık hayvanlar da Allah'ın dininin alâmetler indendir. Ayetteki savvaf kelimesi (bir ayağı bağlı üç ayak üzerinde duran deve' demektir. Ayetteki el-Bâis kelimesi de 'şiddetli ihtiyaç sahibi fakir' demektir.
Kurban kesen kişi, kurbanın derisini sadaka olarak verebilir veya o deriyi kendisi kullanabilir. Ancak deriyi satması veya kasap ücreti olarak vermesi caiz değildir. Çünkü böyle yapmak kurbanda bir eksikliktir, bu da kurbanı ifsad eder. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim kurbanının derisini satarsa, onun kurbanı yoktur.[427][7]

Kurbanla İlgili Âdab ve Sünnetler

1. Zilhicce ayının ilk on gününde kurban kesmeye niyet eden kişinin bu ay başladığında kurbanını kesinceye kadar kıllarını, tırnaklarını kesmemesi, saçını, sakalını düzeltmemesi mendub'dur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Zilhicce hilâlini gördüğünüz zaman sizden biriniz kurban kesmek niyetinde bulunursa, kurban kesinceye kadar vücudundaki saç, kıl ve tırnaklarını kesmekten vazgeçsin.[428][8]
2. Kişinin, kurbanını bizzat kesmesi sünnet'tir.
Eğer kişi herhangibir sebepten ötürü kurbanını bizzat kesemiyorsa kesilişinde hazır bulunmalıdır.
Hz. Peygamber, Hz. Fatıma'ya şöyle dedi:
- Kalk! Senin için kesilen kurbanın yanına git, onu kendi gözünle gör. Onun akan kanından ötürü Allah Teâlâ senin bütün günahlarını bağışlar,
- Ey Allah'ın Rasûlü! Bu durum, sadece biz ehl-i beyt'e mi mahsus, yoksa tüm müslümanlar için de geçerli mi?
- Hem bizim, hem de tüm müslümanlar için geçerlidir.[429][9]
3. Müslümanların devlet başkanının veya idarecisinin beyt'ul-mal'dan

tüm müslümanlar için kurban kesmesi sünnet'tir.
Hz. Aişe'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber bir koç kurban etmek istediğinde, koçu yatırıp bıçağı eline alınca 'Bismillah, yâ Allah! Muhammed'den, Muhamnıed ailesinden ve Muhammed ümmetinden kabul et!' deyip kesmiştir.[430][10]

4. Kurbanın, namazgahta (halkın Bayram namazı kıldığı yerde) kesilmesi sünnet'tir.
İbn Ömer'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, kurbanlarını namazgahta keserdi.[431][11]

TERAVİH NAMAZI

Teravih namazı, sadece Ramazan'da kılınır. Teravih namazını cemaatle kılmak sünnettir. Ancak tek başına da kıhnabilir. Sahabîler her dört rekâttan sonra istirahat ettikleri için bu namaza teravih ismi verilmiştir. Buna Ramazan kıyamı da denilmiştir.

Teravih namazı Ramazan gecelerinin herbirinde yirmi rekât olarak kılınır. Her iki rekâtta bir selâm verilir. (İki rekâtta bir selâm vermek Şafii'ye göre vacib'dir).

Teravih namazı, vitir namazından önce yatsı namazı ile sabah namazı arasında kılınır. Eğer kişi dört rekâtı bir selâm ile kılarsa bu sahih olmaz. Çünkü Hz. Peygamber böyle kılmamıştır. Ayrıca teravih namazının sahih olması için 'Teravih'ten iki rekât namaza niyet ediyorum' veya 'Ramazan kıyamı'ndan iki rekâta niyet ediyorum' demek gerekir. Eğer 'Mutlak nafile namaz kılmaya niyet ediyorum' denirse teravih sahih olmaz.

Daha öne geçtiği gibi teravih namazının meşruiyetinde asıl şu hadîstir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kim Ramazan'da, inanarak ve yalnız Allah'ın rızasını dileyerek namaz kılarsa, onun geçmiş günahları bağışlanır.[432][1]

Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor: Bir gece Hz. Peygamber mescidde namaz kıldı. Bazı insanlar da Peygamber'in namazına uyup namaz kıldılar. Sonra ertesi gece de böyle cemaatle namaz kıldılar. Halk çoğaldı. Üçüncü yahut dördüncü gece halk yine toplandı. Fakat Hz. Peygamber, o gece onların yanına (namaz kılmaya) çıkmadı. Sabahleyin çıkıp namazdan sonra şöyle buyurdu:

Sizin (cemaatle teravih namazım kılmaya olan) şiddetli arzunuzu gördüm. Benim için de namaza çıkmaya hiçbir mâni yoktu. Ancak üzerinize farz kılınmasından endişe ettim.1

Abdurrahman b. Abdulkâri şöyle anlatıyor: Bir Ramazan'da Hz. Ömer'le beraber mescide gittik. Kimileri tek başına, kimileri de başkalarına uyarak namaz kılıyordu. Bu manzarayı gören Ömer 'Bu kişileri, bir imamın arkasında toplamak daha güzel olur' dedi. Sonra onları Ubey b. Ka'b'ın imamlığında topladı. Sonra başka bir gece tekrar mescide gittik. Baktık ki halk, imama uyarak topluca namaz kılıyor. Bunun üzerine Hz. Ömer 'Bu, ne güzel bir bid'at! dedi.

Hadîsteki evzâ kelimesi, gruplar, cemaatler demektir. Raht kelimesi on

kişiden az olan kitle demektir. 'Bu, ne güzel bir bid'at!' demek de yapılan şeyin güzel olduğunu ifade eder. Bid'at kelimesi 'şeriatta benzeri olmayan yenilik' anlamındadır. Eğer bid'at, şeriata uygun, şeriatta güzel olan bir kaidenin altına giriyorsa güzeldir. Eğer şeriata ters düşüyor, yerilmiş bir kaidenin kapsamına giriyorsa kötüdür.
Rivayet edildiğine göre sahabîler, Hz. Ömer zamanında Ramazan ayında yirmi rekât teravih namazı kılmışlardır.2
Diğer bir rivayette de şöyle deniyor: 'Halk, Hz. Ömer zamanında, Ramazan'da 23 rekât namaz kılıyordu'.3
Beyhakî, bu iki rivayeti şöyle telif etmiştir: 'Kılınan 23 rekât namazın yirmi rekâtı teravih, üç rekâtı da vitir namazıdır'.

KÜSUF VE HUSUF NAMAZI

Tarifi ve Teşrî Kılındıkları Zaman

Küsûf lugatta güneşin bir kısmının veya tamamının birşeyin arkasına gizlenmesi (tutulması) demektir. Husuf da ay'ın bir kısmının veya tamamının gizlenmesi (tutulması) demektir. Bu iki kelimenin herbiri iki anlama da ıtlak edilebilir.

Buharî/882; Müslim/76l

2 Beyhakî, 11/496 ve başka muhaddisler, (sahih isnadla)

3 Mâlik, Muvatta, 1/115

Küsûf ve Husuf namazları muayyen bir sebepten dolayı meşru kılınan namazlardır. Müslüman bu namazlarda Allah'a sığınarak güneşin ve ayın ışığını geri vermesi için Allah'a yakarır. Küsûf namazı, hicretin ikinci yılında teşrî kılınmıştır. Husuf namazı ise hicretin .beşinci yılında teşrî kılınmıştır.

Küsûf ve Husuf Namazının Hükümleri

Küsûf (güneş tutulması) ve Husuf (ay tutulması) namazları sünnet-i müekkede'dir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ey insanlar! Güneş ve ay ancak Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunlar, hiç kimsenin ölümünden dolayı da, doğumundan dolayı da tutulmazlar. Bu neviden birşey gördüğünüzde açılıncaya kadar namaz kılıp dua ediniz.[433][1]

Bu hadîsteki emir, vücuba hamledilmemiştir, zira Hz. Peygam-ber'den gelen diğer bir haber bunların sünnet-i müekkede olduklarının açık delilidir. Bir bedevî, Hz. Peygamber'e 'Üzerimde beş vakit namazdan başka namaz var mı?' diye sorduğunda, Hz. Peygamber 'Hayır, ancak istersen nafile namaz kılabilirsin' diye cevap vermiştir.[434][2]

Bu namazların cemaat halinde kılınması sünnet'tir. Küsûf ve Husuf namazları için ezan ve kamet yoktur, ancak es-salâtu camîatun (namaz toplayıcıdır) diye nida edilir.

Küsûf ve Husuf Namazlarının Kılınma Şekli

Küsûf ve Husuf namazları ikişer rekâttır. Küsûf ve Husuf namazları için niyet etmek gerekir. Bu namazlar biri normal, diğeri ekmel olmak üzere iki

şekilde kılınır.
Normal şekli şu şekilde kılınır: Normal namazlarda olduğu gibi her rekâtta iki kıraat, iki rükû vardır. Bu kıraat ve rükûlar uzatılmaz. Bu namazları Cuma namazı gibi bir kıyam, bir rükû ve bir kıraatla iki rekât ola-
rak kılmak da yeterlidir. Ancak bu şekilde kılan kişi Hz. Peygamber'in fiiline uymadığı için fazileti terketmiş olur.
Bu namazların ekmel şekli ise şöyle kılınır: Her rekâtta iki kıyam, iki kıraat ve iki rükû yapılır. Birinci kıyamda Fatiha'dan sonra Bakara sûresi veya onun miktarı kadar, ikinci kıyamda Âlu İmran sûresi veya onun miktarı kadar, üçüncü kıyamda Nisa sûresi veya onun miktarı kadar, dördüncü kıyamda Mâide sûresi veya onun miktarı kadar okunur.
Birinci rükûda Bakara sûresinden 100 ayet kadar, ikinci rükûda 80 ayet kadar, üçüncü rükûda 70 ayet kadar, dördüncü rükûda 50 ayet kadar teşbih yapılır. Namaz tamamlandıktan sonra imam ayağa kalkarak iki hutbe okur. Bu iki hutbenin rükün ve şartları, Cuma hutbesindeki rükün ve şartlar gibidir.
İmam bu hutbelerde halkı, tevbe etmeye teşvik etmeli, onları gafletten sakındırmahdır,
Semure b. Cündüb'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber bize küsûf namazı kıldırdı. Biz onun sesini işitmedik'.[435][3]
Hz. Aişe şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, Husuf namazında kıraatini cehren yaptı'.[436][4]
Hz. Peygamber'in sessiz okuması, güneş tutulması namazına hamledilir. Çünkü bu namaz gündüz kılınan namazlardandır. Cehren (açıktan) okuması da ay tutulması namazına hamledilir. Çünkü bu, gece namazı gibidir. Gece kıraati açıktan yapılır.
Bunun delili, Hz. Aişe'nin rivayet ettiği şu hadîstir: Hz. Peygamber zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber hemen mescide çıkıp namaz için ayakta durdu ve tekbir aldı. İnsanlar da onun arkasında saf tuttular. Hz. Peygamber uzun bir kıraat yaptı. Sonra tekbir alıp uzun bir rükû yaptı. Sonra rükûdan başını kaldırıp 'Semiallahu limen hamideh, rabbenâ ve Iekeİ-hamd' dedi. Sonra ayakta durup uzun bir kıraat daha yaptı ki bu ilk kıraatten az sürdü. Sonra rükûa varıp uzun bir rükû yaptı. Bu rükû, önceki rükûdan az sürdü. Sonra tekrar 'Semiallahu limen hamideh, rabbenâ ve leke'1-hamd' dedi. Sonra secde etti. Sonra Hz. Peygamber diğer rekâtta da bunun gibi yaptı. Nihayet dört rükû'yu ve dört secdeyi tamamladı. Namazdan çıkmadan önce de güneş açıldı.

Sonra ayağa kalkıp insanlara hutbe îrad etti. Allah Teâlâ'ya lâyık olduğu lafızlarla hamd u sena ettikten sonra şöyle buyurdu:
Şüphe etmeyiniz ki güneş ile ay Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. (Bunlar) hiç kimsenin ne ölümü ne de hayatı (doğumu) için tutulmazlar. Güneş ile ayın tutulmaları ayetini gördüğünüzde hemen namaza iltica ediniz.1
Başka bir rivayette şöyle denmiştir: 'Bunu gördüğünüz zaman Allah'a yalvarın, tekbir ve saîâvat getirin, sadaka verin'.

Küsûf ve Husuf-Namazları Kaza Edilmez

Güneş ve ay tutulması esnasında Küsûf ve Husuf namazları kılınmamışsa, güneş ve ay açıldıktan sonra bu namazları kaza etmek sözkonusu değildir. Çünkü bu namazlar, muayyen sebeplere bağlıdır. Sebep ortadan kalktığında müsebbeb de kalkar.

Küsûf ve Husuf Namazları İçin Yıkanmak

Küsûf ve Husuf namazları için yıkanmak, tıpkı Cuma namazı için yıkanmak gibi sünnet'tir. Çünkü bu iki namaz da Cuma namazının mâ-nâsındadır. Cuma namazında olduğu gibi bu namazlarda da insanlar bir araya toplanır.

İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI

Tarifi

Bu namaz, yağmur yağmadığı veya kaynakların kuruduğu (kıtlık zamanlarında) meşru kılınmıştır. Sebebi ortaya çıktığında istiska namazı kılmak sünnet'tir. Sebep ortadan kalktığı zaman bu namaz kılınmaz.
îstiska (Yağmur) Namazının Kılınma Şekli
Yağmura ihtiyaç duyulduğunda, üç şeyden birini veya tümünü yapmak sünnet'tir.
1. Münferiden veya cemaat halinde yağmur için dua etmek.
2. Farz namazların son rekâtında ve diğer namazların akabinde dua etmek.
3- Üçüncüsü ve en efdali, namaz kılmak ve hutbe okumaktır. Bunun en güzel şekli şöyledir: Müslümanların başında bulunan idareci veya onun vekili, namaza çıkmadan önce halka tevbe etmek, sadaka vermek,
1 Buharî/947, Müslim/901
mazlumun hakkını iade etmek, dört gün oruç tutmak için emir vermelidir.
Bunlar duanın kabul edilmesinde etkili olduklarından ötürü müste-hab kılınmışlardır. Nitekim bunların duanın kabul edilmesinde etkili ol-duklan sahih hadîslerle sabit olmuştur.
Orucun dördüncü günü elbiseler eski ve yamalı olduğu halde tevazu içerisinde çocuk ve yaşlılarla birlikte köy veya şehir dışına çıkılır. Müslümanların idarecisi veya onun vekili halkın önüne geçerek iki rekât namaz kıldırır.
İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber mütevazi bir şekilde eski elbiseleriyle, huşu içinde kendini duaya kaptırmış olduğu ve tazarru ettiği halde, Bayram namazında olduğu gibi iki rekât namaz kıldı[437][1]
Namaz tamamlandıktan sonra imam hutbeye çıkarak bayram hutbesi gibi hutbe okur. Yalnız birinci hutbede tekbir yerine dokuz istiğfar, ikinci hutbede de yedi istiğfar edilir.
Rabbinizden mağfiret dileyin. Şüphesiz ki O, çok bağışlayıcıdır. (O' ndan mağfiret dileyin) ki üzerinize göğü (rahmet yağmurunu) bolca indirsin.
(Nuh/10-11)

Ayetteki sema kelimesinden maksat yağmur, midrar kelimesinden maksat ise yağmurun bolca inmesidir.
Hatib ikinci hutbeye başlayıp üçte birini okuduktan sonra kıbleye dönerek sırtını halka çevirir, Allah'a karşı zilletini göstermek amacıyla elbisesinin alt tarafını üste, üst tarafını alta, sağ tarafını sola, sol tarafını da sağa çevirir.
Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmektedir: 'Hz. Peygamber birgün is-tiskaya çıktı. Bize ezansız ve kâmetsiz olarak iki rekât namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe okudu. Ellerini kaldırıp yüzünü kıbleye döndürerek Allah'a dua etti. Sonra ridasını çevirdi; sağ yanı sol cephesi ve sol yanı sağ cephesi üzerine getirdi'.[438][2]
Orada bulunan halkın da Hz. Peygamber gibi yapmaları sünnettir.
Teravih Namazı
Hatibin, hutbe esnasında çokça istiğfar, dua, tevbe ve tazarru yapması salah ve takva ehliyle tevessül etmesi münasip olur.
Enes b. Mâlik şöyle anlatıyor: "Ömer, yağmur yağmadığı zamanlarda Abbas b. Abdulmuttalib'i yanına alarak yağmur duasına çıkıyor ve şöyle diyordu: 'Ey Allahım! Daha öne peygamberimizle sana tevessül ederdik, sen bize yağmur yağdırırdın. Şimdi de peygamberimizin amcasıyla tevessül ediyoruz, bize yağmur ihsan et'. Ömer böyle dedikten sonra yağmur yağmaya başlıyordu".[439][3]
Yağmur duasına çıkıldığında çocukları, yaşlıları ve hayvanlan da götürmek gerekir. Çünkü bu musibet umumidir. Zımmîlerin de orada bulunmalarına engel olunmamalıdır.

İstiska Hakkında Varid Olan Bir Dua

Ey Allahım! Yağmuru, rahmet yağmuru kili; azab helak, bela, yıkmak ve boğmak yağmuru kılma! Ey Allahım! Yağmuru sadece tepeciklerin üzerine, ormanların ve vadilerin içlerine yağdır. Ey Allahım! Sadece bizlere değil, çevremize de yağdır. Ey Allahım! Kurtatan, hoşgüzel netice getiren, iyi mahsule yol açan, toprağa canlı canlı düşen, bol bol yağan, toprağın her tarafına ulaşan, yüryüzünü ihata eden ve kıyamet'e kadar devam eden bir yağmur ver. Ey Allahım! Bize yağmur ver, bizleri ümitsizlerden kılma! Ey Allahım! Kullarının başında ve memlekette ancak sana şikayet edilebilecek (ve senin karşılayabileceğin) bir meşakkat, bir darlık ve açlık vardır. Ey Allahım! Bizim için ekin bitir, hayvanlarımızın

sütünü çoğalt, göklerin bereketini üzerimize indir, bize yerin bereketlerinden ver; senden başka, kimsenin kaldıramayacağı belayı üzerimizden at! Ey Allahım! Senden mağfiretini dileriz, hiç kuşkusuz sen mağfiret edicisin. Bize bol bol yağmurlar ihsan eyle!

Duada geçen zırab kelimesi, zarb'm çoğuludur, küçük dağ veya tepe anlamındadır. Akam kelimesi, ekim'in çoğuludur. Bu da bir araya gelen ve bir tepecik teşkil eden toprak demektir. Gaysen kelimesi yağmur, muğisen ise şiddetten kurtaran demektir. Henien kelimesi, hoş ve bir şeyle bulanmamış demektir. Merian kelimesi, fazla olması anlamındadır. Sahhan kelimesi, yeryüzüne şiddetle vuran yağmur demektir. Gedekan çok anlamındadır. Tabekan kelimesi, yeryüzünün her tarafını kapsayan anlamındadır. Müceüeîen kelimesi, yeryüzünü tamamen örten demektir. Daimen kelimesi 'yaran, ihtiyaç ortadan kalkıncaya kadar devam etsin' anlamındadır. Kanitîn kelimesi, yağmurdan ümitsizler anlamındadır, el-Cehd kelimesi, meşakkat anlamındadır. ed-Denk kelimesi, şiddet ve darlık demektir. Edir, idrar kökünden, çok vermek anlamındadır. İddara kelimesi çok olsun demektir. Eddar kelimesi doğurmadan önce koyunun memelerinin sütle dolması demektir.

CENAZE AHKAMI

Ölümü Hatırlamak

Her insanın ölümü çok hatırlaması sünnettir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Lezzetleri kaçıran ölümü çokça anın[440][1]

Genç, yaşlı, sağlıklı, hasta herkesin tevbe etmesi ve Allah için istikâmet sahibi olmak suretiyle ölüme hazırlanması sünnettir. Çünkü ecelin vakti, Allah katında kesin olarak tayin edilmiştir. Ölüm gençten yaşlıya, sağlıklıdan hastaya daha yakın değildir. Nice gençler vardır ki ölüm onları, gençlik hallerine daldıkları bir durumda ansızın alıp götürüyor. Nice yaşlılar da bugün-yarın ölümü bekleyip durdukları halde ömürleri uzayıp duruyor. Hastalık, bir insanın üzerine çöktüğü zaman, onun ölümü daha çok anması ve daha çok ölüme hazırlanması elzemdir.

Sekerata Giren Kişiye Yapılması Gereken Şeyler

Hastada, ölüm halinin belirtileri görüldüğünde şu hususların yerine getirilmesi gerekir.

1. Hasta sekerata girdiğinde, ailesinin yapması gereken şeyler şunlardır:

Hasta sağ kolu üzerine yatırılıp yüzünün kıbleye döndürülmesi gerekir.

Eğer sağ kolu üzerine yatması zor ise sırtüstü yatırılarak başının altına bir yastık koymak suretiyle yüzünün kıbleye döndürülmesi, ayaklarının iç kısımları da kıbleye gelecek şekilde yatırılması gerekir. Bunları kıbleye döndürmek sünnettir.

2. Şehadet kelimesini telkin etmek sünnettir.

Şehadet kelimesi 'Lâ ilahe illallah' sözüdür. Ancak bu telkin güzel bir şekilde yapılmalıdır. Şehadet getirmesi için hastaya ısrar edilmemelidir. Hastanın kulağına, işitebileceği şekilde Lâ ilahe illallah sözünü tekrar etmek gerekir. Ancak hastaya 'Sen de söyle' diye baskı yapılmamalıdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ölümü yaklaşan kimselere 'lâ ilahe illallah' sözünü telkin edin.[441][2]

3. Ölümü yaklaşmış olan kişinin yanında Yasin sûresini okumak sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ölümü yaklaşan kimselerin yanında Yasin okuyun.[442][3]

Hadîste geçen 'ölüleriniz' (=mevtâkum) tabirinden murad, sekerat-ı mevt'e giren müslümanlardır.
4. Ölümün belirtilerini hisseden hastanın, Allah hakkında hüsn-ü zanda bulunması sünnettir, Hasta, günahlarını arkasına atarak bütün günahları bağışlayıcı olan rabbe yönelmelidir. O'nun yanına gittiğini düşünmelidir. Evet, kişi imanını korudukça Allah tüm günahlarını affeder. Bir hadîs-i kudsîde şöyle buyurulmuştur: 'Ben kulumun zannı üzereyim'.[443][4]

Ölen Bir Müslümana Yapılması Gerekenler

Bir müslüman öldüğünde yapılması sünnet olan hususlar şunlardır:
1. Gözleri kapatılıp, ağzının açık kalmaması için çenesi temiz bir bezle bağlanmalıdır.
- Ümmü Seleme şöyle anlatıyor: 'Hz. Peygamber, Ebu Seleme'nin (ölümünü müteakip) yanına girdi. Onun gözü açık halde idi. Hz. Peygamber onun gözlerini kapattı'.[444][5]
2. Ölünün kollan, bacakları hareket ettirilerek her âzası normal şekline getirilmelidir.
3. Karnının şişmemesi için üzerine bir ağırlık konmalıdır. Çünkü karnı şiştiğinde şekli çirkinlesin Ayrıca tüm bedenini hafif bir örtüyle örtmek mendub'dur.
4. Ölünün tüm elbiseleri çıkarılmalıdır. Cenazeyi bir tahta veya benzeri birşeyin üzerine koymak gerekir. Bu esnada sekerat anında olduğu gibi yüzünü kıbleye çevirmek gerekir. Bütün bu işleri, mahremlerinden en şefkatli olanının yapması uygun olur.

Ölen Müslümana Yapılması Vacib Olanlar

Ölen müslütnanın bir an önce yıkanması, kefenlenmesi, namazının kılınması ve defnedilmesi tüm müslümanlara farz-ı kifaye'dir. Ölünün memleketinde yaşayan müslümanlardan herhangibir kişi bu görevi yerine getirmezse, o beldede oturan bütün müslümanlar günahkâr olur.

. Ölünün Yıkanması

Teçhizin başlangıcı ölünün yıkanmasıdır. Yıkamanın iki keyfiyeti vardır:
Birinci Keyfiyet: Guslün, tahakkuk eden en az derecesidir ki böyle bir gusulle dahi günahlar ortadan kalkar. Bu gusül, ölünün bedeninde bulunan necasetleri temizledikten sonra tüm bedeni yıkamak ve üzerine

su dökmekten ibarettir.
İkinci Keyfiyet: Bu, sünnetin tahakkuk ettiği en mükemmel şekildir. Gassal'm (ölüyü yıkayan kimsenin) aşağıdaki hususlara dikkat etmesi gerekir:
1. Ölü, tenha ve yüksek bir yere konmalı, avreti örtülmelidir,
2. Gassal Ölüyü yıkamak için onu geriye doğru eğik tutarak teneşir üzerine oturtmalı ve sağ dizine dayandırmak, sağ elini omuzuna, baş parmağını da ensesine koymalıdır. Sonra karnında herhangibir şey varsa çıkartmak için sol eliyle karnını iyice sıvazlamahdır. Sonra sırtüstü yatırıp sağ eline bir bez sararak ön ve arka tarafını yıkamalıdır. Sonra elindeki bezi değiştirerek yeni bir bez sararak ağzını, burnunu temizlemeli ve abdest aldırmalıdır.
3. Ölünün yüzünü ve başını sabunlamak, saç ve sakalını taramalı, saç veya sakalından düşen kılları muhafaza etmeli ve kefenlendiği zaman onları kefene koymalıdır.
4. Ölünün önce sağ tarafı, sonra sol tarafı yıkanmalı, sonra sol tarafına doğru çevirip arka yönünden sağ tarafı, sonra sağ tarafına doğru çevirip arka yönünden sol tarafı yıkanmalıdır. Böylece tüm beden yıkanmış olur. İşte bu bir yıkamadır. İkinci ve üçüncü defa bunun tekrarlanması sünnettir. Son yıkama yapılırken suya, kâfur gibi kokulu bir madde katılarak yıkama yapılmalıdır. Yalnız ihramda ölen kimse için kâfur gibi kokulu birşey kullanmak caiz değildir.
Bu geçen hükmün delili, Ümmü Atiyye'nin rivayet ettiği şu hadîstir: Biz kızım yıkamakla meşgul bulunurken Hz. Peygamber yanımıza girip şöyle buyurdu:
Kızımı su ve sidr ile üç, yahut beş, hatta gerekiyorsa bundan daha fazla da yıkayınız. En son yıkayışta kâfur yahut kâfur nev'inden bir koku kullanınız. Yıkamaya sağ tarafı ile ve abdest azalarıyla başlayınız[445][6]
Ölen kişi ihramda ise, bedenine kâfur ve benzeri kokulu maddeleri sürmemek şartıyla diğer ölülerin yıkandığı gibi yıkanması gerekir.
İbn Abbas şöyle rivayet ediyor: Bir kişiyi devesi sırtından attı ve çiğneyerek Öldürdü. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
Onu su ve sidr ile yıkayın, iki elbise ile kefenleyin, başını örtmeyin. Sakın onun bedenine koku sürmeyin. Çünkü Allah Teâiâ onu kıyamet gününde saçları karışmış olarak (bir rivayette "telbiye okuduğu halde") huzura getirir.[446][7]
Erkek ölüyü erkeğin, kadın ölüyü de kadının yıkaması vacib'dir. Nitekim

bu daha önce geçen hadîslerden anlaşılmaktadır. Ancak erkek, karısını, kadın da kocasını yıkayabilir. Eğer kadını yıkamak için yabancı bir erkekten başka kimse yoksa veya erkeği yıkamak için yabancı bir kadından başka kimse yoksa, gusül vazifesi sakıt olur, onun yerine teyemmüm yaptırılır.
Ölüyü yıkamak, onu şereflendirmek ve temizlemek için teşrî kılınmıştır. Bu bakımdan ölen her müslürnanı yıkamak farzdır. Ancak savaş alanında şehid düşen müstesnadır. Onun hükmü ileride gelecektir.

B. Ölünün Kefenlenmesi

İstenilen kefenin en azı, ölünün tüm bedenini kapatacak bir kumaşla sarılmasıdır. En sahih görüşe göre vacib olan kefen, avret yerlerini örten bir elbisedir. Kefenin en mükemmel şekli ise şöyledir: Eğer ölü erkekse üç beyaz kefene sarılmalıdır. Bunlar onun tüm bedenini örtecek kadar uzun olmalıdır. Beyaz olmayan kumaşları kefen olarak kullanmak tıpkı iç gömleğe benzer birşey ile kefenlemenin veya sarığa benzer birşey ile başı örtmenin mekruh olduğu gibi mekruhtur.
Hz. Aişe şöyle der: "Hz. Peygamber üç beyaz kefene sarılarak kefenlendi. Onların içerisinde ne gömlek, ne de sarık vardı".[447][8]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Beyaz elbise giyin, çünkü beyaz elbise giyeceklerin en hayırlılarındandır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.[448][9]
Eğer ölen kadın ise onu beş tane beyaz kefene sarmak sünnettir. Bunlar şu şekilde sarılmalıdır: Göbeğinden aşağısını kapatan bir peştemal, göbeğinden yukarısını kapatan bir iç gömlek, başını kapatan bir örtü ve bunları kapatan, tepeden tırnağa kadar uzanan iki uzun kefen. Çünkü Hz. Peygamber'in, kızı Ümmü Gülsüm'ün bu şekilde kefenlenmesini emrettiği rivayet edilmiştir.[449][10]
Bu şekil kefenleme, ihramh olmayan kişiler içindir. Nitekim bunu daha önce belirtmiştik. Eğer kişi ihramda ise onun başını açık bırakmak farzdır. Çünkü Hz. Peygamber, devesi tarafından tepilip öldürülen kişinin, başının açıkta bırakılmasını emretmiştir. İhramda olan kadının da başı açıkta bırakılır.
Kefenin kumaşı, giyilmesi caiz olan kumaşlardan olmalıdır. Bu bakımdan erkekler, ipek kefene sarılamazlar.

C. Cenaze Namazı

Şu hadîs, cenaze namazının meşruiyetine delâlet etmektedir: 'Hz. Peygamber, Necâşî'nin vefatını, Necâşî'nin öldüğü gün insanlara haber verdi. Müteakiben halkı musallaya çıkarıp dört tekbir aldı'.[450][11]

Cenaze namazı, ancak ölü yıkandıktan sonra sahih olur. Cenaze namazının kılınma şekli şöyledir:

1. İhram tekbiri alınıp niyet edilir.

Niyetin keyfiyeti, dört tekbirden ibaret olan namazı farz-ı kifaye olarak şu ölünün üzerine kılmaya içinden niyet etmek şeklindedir.

2. Tekbir alındığında, normal namazlarda olduğu gibi eller bağlanıp Fatiha sûresi okunur.

3. Fatiha'yı tamamladıktan sonra ikinci tekbir alınır, eller kulak memelerine değecek kadar kaldırılır, sonra eller bağlanır. Sonra Hz. Peygamber'e salât ve selâm okunur. Bunun en efdali ise içinde Hz. İbrahim'e salât ve selâm okunanlardır. Bunlar namazın hükümleri bahsinde geçmişti.

4. Sonra üçüncü tekbir alınır ve ölü için dua edilir. Zaten cenaze namazındaki en büyük maksat duadır.

Talha b. Abdullah b. Avf şöyle rivayet etmiştir: İbn Abbas'ın arkasında cenaze namazı kıldım. Fatiha'yı okudu ve sonra şöyle dedi: 'Onlar Fatiha okumanın sünnet olduğunu bilsinler'.[451][12]

Ebu Usame b. Fahr'dan şöyle rivayet edilmiştir: 'Cenaze namazında sünnet olan-, imam tekbir aldıktan sonra Fatiha'yı gizlice okumak, sonra Hz. Peygamber'e salât ve selâm getirmek, ölü için dua etmek, tekbirlerden sonra birşey okumamak, sonra da gizlice selâm vermektir'.[452][13]

Cenaze namazının bu şekilde kılınması şöhret bulmamıştır.

Duanın en azı 'Yârab! Ona rahmet et' veya 'Yârab! Onu affet' demektir. Duanın ekmeli ise Hz. Peygamber'den rivayet edilen şu duayı okumaktır:

Ey Allahım! Dirimizi, ölümüzü, hazır olanımızı ve olmayanımızı, küçüklerimizi, büyüklerimizi, erkeklerimizi, kadınlarımızı bağışla! Ey Allahım! İçimizden yaşamasını dilediğini İslâm üzere yaşat, içimizden ölmesini dilediğini de iman üzere öldür.[453][14]Sonra şöyle dua etmelidir: Alhhumme hazâ abduke ve ibnu abdeyke. (Ey Allahım! Bu senin kulundur ve iki kulunun da evladıdır). Eğer ölü, kadın olursa şöyle

dua edilmelidir:
Yârab! Şu senin kulun ve şu da iki kulunun kızıdır. Eğer kadınsa;
Allahım, bu cariyendir ve cariyenin kızıdır. Dostlarını bırakarak dünyanın genişliğinden çıkıp kabrin karanlığına girmiştir. Kabird mülâki olacak şeylerle başbaşa kalmıştır. O, senden başka ilah olmadığına ve Muhammed'in, senin kulun ve rasûlün olduğuna şehadet ederdi. Sen onu bizden daha iyi bilirsin. Yârab! O, senin misafirindir, sen, ağırlayanların en hayırhsısın. O, senin nimetine muhtaç olmuştur. Sen ona azap etmekten müstağnisin. Biz sana yalvara-rak geldik, ona şefaat ederek geldik. Ey Allahım! Eğer iyilik işleyense iyiliğini artır. Eğer kötülük işlemişse kötülüğünden vazgeç. Onu rahmetinle, rızanla karşı karşıya getir. Onu kabir fitnesinden ve azabından koru. Onun kabrini genişlet. Onun yanlarını yerden uzak tut. Rahmetinle onu emniyete kavuştur. Azabından emin kıl. Ta ki onu cennetine koyacağın zamana kadar. Ey merhametlilerin en merhametlisi!
Eğer ölen, çocuk olursa şöyle dua edilir:
5 Ey Allahım! Bu çocuğu anne ve babasına öncü kıl. Şeref, nasihat, ibret ve şefaatçi kıl. Onların kalplerine sabır ihsan eyle. Onları, evlatlarından sonra fitneye düşürme, çocuklarının ecrinden mahrum etme!
Bu duaları, İmam Şafii birtakım rivayetlerden seçmiştir. Çoğu zaman aynı mânâyı ifade eden lafızları kendisi kullanmıştır. İmam Şafii'nin öğrencileri de bunları güzel görmüşlerdir.
Bu husustaki en güçlü rivayet, Avf b. Mâlik'in rivayetidir: Hz. Peygamber, bir cenaze üzerine namaz kıldırdı. Ben de onun duasından şunları ezberledim. Hz. Peygamber şöyle diyordu:
Allahım! Ona mağfiret et, ona merhamet eyle ve onu her türlü belâ ve kötülüklerden selâmette kıl. Onu affet. Vardığı yerde ona ikram eyle, girdiği yeri (kabrini) geniş kıl. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Ve onu beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi hatalardan temizle, ona dünyadaki mekânı karşılığında ondan daha hayırlı bir mekân, aile ve akrabası yerine dünyadakilerden daha hayırlı bir aile ve akraba, eşinden de daha hayırlı bir eş ver! Onu cennete koy ve kabir fitne-siyle cehennem azabından koru![454][15]
Avf b. Mâlik şöyle demiştir: "Bu duayı işitince 'keşke bu ölünün yerinde ben olaydım' diye temennide bulundum".
5. Sonra dördüncü tekbir alınıp şu dua okunur:
Ey Allahım! Bizi onun ecrinden mahrum etme. Ondan sonra bizi

saptırma. Hem bizi, hem de onu bağışla![455][16]
6. Sonra sağa ve sola -diğer namazlardaki gibi- selâm verilir.
Abdullah b. Mes'ud şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, cenaze namazında, diğer namazlardaki selâm gibi selâm veriyordu'.[456][17]
Bütün bu söylediklerimizden, cenaze namazının ayakta kılındığı ve kılınması gerektiği anlaşılmaktadır.

D. Cenazeyi Defnetmek

a. Cenaze, kokusu duyulmayacak ve yırtıcı hayvanların cesedi parçalamasına engel olacak kadar derine, yüzü kıbleye dönük olarak gömülmelidir. Kabir'in en uygunu, orta boylu bir kişinin ellerini havaya kaldırdığı boydaki bir derinlikte olmasıdır. Kabir'in genişliği ise 1 zira ve 1 karış olmalıdır. Hz. Peygamber Uhud şehidleri hakkında şöyle buyurmuştur:
Kabri derin kazın, genişletin ve güzelleştirin![457][18]
b. Ölüyü sağ kolu üzerine yatırıp yüzünü kıbleye çevirmek vacibdir.
Eğer ölünün yüzü kıbleye çevril memişse, onun üzerine toprak atılıp kapatılmış - olsa da -cesedin bozulmadığı kanaati varsa- kabri yeniden eşip ölüyü kıbleye çevirmek vacib, yüzünü toprağa koymak ise mendubdur.
c. Eğer toprak sert ise kabire lahd yapmak sünnettir.
Çünkü Sa'd b. Ebî Vakkas, ölüm hastalığı esnasında şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber'in kabrine yapıldığı gibi, benim kabrime de lahd yapın ve üzerime tuğla koyun'.[458][19]
Lahd, kıble tarafındaki duvarın altını, cesedin sığabileceği kadar oymaktır. Toprağın, cenazenin üzerine atılmaması için lahd'in önü ince ve uzun taşlarla kapatılmalıdır. Eğer toprak gevşekse, şak yapmak mendubtur. Şak, kabrin tam ortasında cenazenin sığabileceği kadar bir çukur açmak, o çukurun iki tarafını da tuğla ve benzeri şeylerle yükseltip -cesedin üzerine toprak düşmemesi için- üzerini taşla örtmektir.
d. Ölü, teneşirden aşağıya ve kabre indirilirken baş tarafından tutulup indirilmelidir.
Haris, namazını Abdullah b. Zeyd'in kıldırmasını vasiyet etmişti. Abdullah onun cenaze namazını kıldırdı. Sonra onu ayakların geldiği taraftan kabre soktu ve 'Bu sünnettendir' dedi.[459][20]

Ölünün en yakın erkek akrabalarından bir veya iki kişinin, düzeltmek için kabre inmeleri sünnettir. Ölüyü lahd'e yerleştiren kişi 'Bismillah! ve ala sünneti rasûlullahi' (Allah'ın ismi ve Peygamber'in sünnetiyle) demelidir. Çünkü Hz. Peygamber böyle demiştir.
İbn Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber, cenaze kabre konulduğu vakit şöyle derdi: 'Allah'ın adıyla ve Rasûlullah'ın sünneti üzerine...'460[21]
Cenaze Teşyî'nin Âdabı ve Bu Husustaki Bid'atlar
Cenazeyi kabre kadar teşyî etmek, erkekler için müstehabdır.
Berâ b. Âzib şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber, cenazenin arkasından gitmemizi, hastaları ziyaret etmemizi, aksıran kişiye 'yerhamu-kellah' dememizi, davete icabet etmemizi, mazlumun yardımına koşmamızı emretti'.461[22]
Ölü defnedildikten sonra mezarlıktan ayrılmak müstehabdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim cenaze namazı kılınıncaya. kadar cenazede hazır olursa ona bir kırat, kim de gömülünceye kadar cenazede hazır bulunursa ona da iki kırat vardır. 'İki kırat nedir?' diye sorulduğunda, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: 'İki büyük dağ kadar sevap vardır, demektir.462[23]
Kadınlara gelince, onların cenazeyi teşyî etmeleri müstehab değildir. Belki kadınların cenazeyi teşyî etmeleri sünnetin terki demektir. Çünkü Hz. Peygamber'in tavsiyesine aykırıdır.
Ümmü Atiyye şöyle demiştir: 'Biz kadınlar, cenazeleri takip etmekten nehyolunduk. Cenazenin arkasından gitmek bizim üzerimize farz kılınmadı'.463[24]
Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber, bazı kadınların oturduğunu gördü ve dedi ki:
- Neden burada oturuyorsunuz?
- Cenazeyi bekliyoruz.
- Cenazeyi siz mi yıkayacaksınız?
- Hayır.
- Cenazeyi siz mi taşıyacaksınız?
- Hayır.
- Onu kabre indirecekler arasında bulunacak mısınız?
- Hayır.
- O halde dönün!464[25]

.

Cenaze Teşyî'nin Âdabı

1. Cenazeyi yürüyerek teşyî etmek. binmekte bir sakınca yoktur.
Sevban şöyle rivayet ediyor: Bir cenazeyi teşyî ederken Hz. Peygamber'e bir binek getirildi. Fakat Hz. Peygamber, binmekten imtina 1 etti. Dönüş sırasında tekrar bir binek getirildi, bu defa ona bindi. Kendisine 'Ey Allah'ın Rasûlü! Niçin böyle yaptın?1 diye sorulunca, şöyle cevap vermiştir: 'Melekler yürüyerek gidiyorlardı. Onlar yürürken, benim bineğe binmem uygun olmazdı. Ancak onlar gittikten sonra bindim'.[465][26]
Cabir b. Semure'den şöyle rivayet edilmektedir: 'Hz. Peygamber, İbn Dahdah'ın cenaze namazım kıldırdı. Sonra eğersiz bir at getirildi. Bunu bir kimse Peygamber için tuttu, Rasûlullah da ata bindi. At hemen süratle seyirtmeye, sıçramaya başladı. Biz de onu takip ediyor ve etrafında koşuyorduk'.[466][27]
2. Cenazeyi, laubali bir şekilde yüklenip gitmek veya düşüp düşmemesini umursamadan tehlikeli bir şekilde taşımak haramdır. Cenazeyi bir tabut içerisinde taşımak sünnettir.
Eğer cenaze kadın olursa, tabut içerisinde taşımak daha da gerekli olur. Çünkü Allah Teâlâ, insanı şerefli kılmıştır.
3. Cenazeyi teşyî ederken ağıt yakmak, karışık, kalabalık bir şekilde konuşmak mekruhtur.
Sünnet olan; okumamak, zikretmemek ve başka bir şekilde sesi yükseltmemektir. Bunların yerine ölümü ve ölüm sonrasını düşünmek gerekir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: .
Cenaze, sesle ve ateşle takip edilmez.[467][28]
4. Cenazeyi teşyî ederken, cenazenin önünde ve ona yakın bir şekilde yürümek en güzelidir.
Çünkü onlar Allah katında, cenaze için şefaatçidirler. Bu nedenle onların önde olması daha münasiptir.
Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Rasûlullah'ı, Ebubekir'i ve Ömer'i cenazenin önünde yürürken gördüm[468][29].
Hz. Peygamber şöyle demiştir:
Binekli olanlar cenazenin arkasından yürürler. Yaya olanlar ise önünde, arkasında, sağında, solunda ona yakın olarak yürürler.
5. Müslüman, yakın akrabası olan kâfirin cenazesini teşyî edebilir.

6. Ölünün ailesine, ölümünden itibaren üç gün içinde taziye verilmesi sünnettir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bir musibet nedeniyle din kardeşine taziyette bulunan hiçbir mü'min yoktur ki Allah Teâlâ kıyamet günü ona keramet elbiselerinden bir elbise giydirmesin.[469][30]
Taziyetten maksat, sabır tavsiye etmektir. 'Allah ecrini artırsın, Allah affetsin* şeklinde dua etmektir.
Mukim olanlar için üç günden sonra taziyette bulunmak mekruhtur. Ancak mukim olmayanlar üç günden sonra da taziyette bulunabilirler. Çünkü üzüntü, üç günde sona erer. Üç günden sonra taziyette bulunmak ise onları üzmek demektir. Taziyette bulunmayı tekrar etmek de mekruhtur. Taziye en erken definden sonra olmalıdır. Çünkü ölünün ailesi definden Önce defin işleriyle meşguldürler. Ancak üzüntüleri çok fazla ise, definden önce taziyette bulunmak -onlara sabır tavsiye etmek için- daha iyi olur. Taziyette bulunurken A'zemehahu ecrake ve ahsene azabeke ve gafere H meyyitike ve avvedekeîîahu an musibetike hayren (Allah senin ecrini artırsın, sabrını güzelleştirsin, ölünü affetsin. Musibetine karşılık sana hayırlar versin) demek mendubtur.

Cenazeleri Teşyîde Bid'at Olan Hususlar

1. Yukarıda belirttiğimiz teşyî edeplerine aykırı olan herşey bid'attır.
Meselâ cenazeyi binekii olarak teşyî etmek veya sesleri yükseltmek gibi şeyler,
2. Cenazeyi çiçek ve benzeri şeylerle taşımak.
Bu, haram bir bid'attır. Bu davranış, kâfirlerin cenaze merasimlerini taklid etmektir. Bunun, malı zayi etmekten, gurur ve kibirden başka faydası yoktur. Bu 'Falan çiçek getirdi' denilsin diye yapılır. Oysa ölümden ibret almak gerekir.
3. Lahd veya şak yapılması mümkün olduğu halde yapmamak bid'attır.
4. Kabirleri, bina şeklinde yapmak mekruhtur.
Kabrin içinde veya dışında ateşle temas etrniş olan çimento, kireç ve benzeri maddeler kullanmak da mekruhtur.
Cabir b. Abdullah şöyle rivayet etmiştir.- 'Hz. Peygamber kabirleri ki-reçlemeyi yasakladı'.[470][31]
Kabrin mermer ve benzeri taşlarla yapılması haramdır. Çünkü bu, Hz.

Peygamber'in yasakladığı birşeydir. Ayrıca bunda malı zayi etmek sözkonusudur, bu da şer'an yasaktır. Bir de bunda fakirlere karşı bir gurur, Allah'ın dininde buğzedilen bir şöhret sözkonusudur.

5. Bugün bazı çevrelerde yapılan mermerli, süslü kabirler gibi kabrin tesnim edilmesi ve üzerine bina yapılması tahrimen mekruhtur. Kabir, yerden ancak bir karış kadar yükseltilebilir,

Rivayet edildiğine göre Hz. Ali, Hayyac el-Esedî isimli zata 'Hz. Peygamber'in beni gönderdiği birşey için seni göndereyim mi?' dedikten sonra şöyle devam etti: 'Hiçbir heykeli bırakma, hepsini yık ve parçala, bina gibi yapılmış hiçbir kabir bırakma, tümünü yık'.[471][32]

Hadîsin metninde geçen timsal kelimesi, resim ve suret demektir. Burada ruh sahibinin resmi ve heykeli kastedilmektedir.

6. Ölünün sıfatlarını saymak suretiyle matem yapıp yas tutmak haramdır. Ölüme razı olmamaya delâlet eden her söz, her fiil -göğse vurmak, elbiseleri yırtmak ve benzeri şeyleri yapmak- haramdır. Hz. Peygamber kesin ibarelerle bunları yasaklamıştır. Bunlar, Allah'ın kaza ve kaderine teslim olmamak anlamına gelir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ölünün arkasından feryad u figanla ağlayan kadın, ölümünden önce tevbe etmezse kıyamet gününde üzerinde katranlı bir elbise ve âdeta uyuz (yaraların)dan oluşmuş bir gömlek olduğu halde kaldırılır.[472][33]

Kim yanaklarını yumruklar, elbiselerini yırtar, cahiliyye ehlinin yaptıkları gibi yaparsa bizden değildir.[473][34]

Ancak şefkatten ve kalbin rikkate gelmesinden ötürü ağlamakta bir beis yoktur.

Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber, oğlu İbrahim'i can çekişirken gördüğünde gözlerinden yaşlar akmış ve bunu müteakip şöyle buyurmuştur:

Göz ağlar, kalp mahzun olur. Biz rabbimizin razı olacağı sözden başka bir kelime söylemeyiz. Vallahi yâ İbrahim! Biz senin ayrılığınla hakikaten pek hüzünlü ve pek kederliyiz.[474][35]

Ebu Hüreyre şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, annesinin kabrini ziyaret edip ağladı, etrafındakileri de ağlattı'.[475][36]

7. Ölünün ailesinin yemek hazırlayıp halkı davet etmesi bid'attir Malesef günümüzde böyle yapanlar mevcuttur. Bu, Sünnet'e aykırıdır. Sünnet olan bunun tersinin yapılmasıdır; komşular veya akrabalar yemek

hazırlayıp cenaze evine götürmeli veya cenaze sahiplerini evlerine davet edip onlara yemek hazırlamalıdırlar. Hazırlanan yemeğin, o gün cenaze sahiplerine yetecek kadar çok olması müstehabdır.
Cafer'in ölüm haberi geldiğinde, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Cafer'in ailesi için yemek hazırlayın; çünkü başlarına, kendilerini meşgul edecek bir durum geldi.[476][37]
Matem tutan kadınlar ve benzerleri için yemek hazırlamak haramdır. İsterse onlar ölünün ailesinden olsunlar. Çünkü onlar, günahta yardımlaşmakta ve matemin uzaması için şiirler okumaktadırlar. Ölünün ailesinin 'ölünün üzerinden kırk gün veya 50 gün geçti' diyerek yemek hazırlayıp halkı evlerine davet etmeleri bid'attır. Eğer bu yemek varislerin malından yapılırsa ve onların içinde baliğ" olmayan varsa, bu yemekten yemek, haramların en büyüğünü yemek demektir. Çünkü yetim malı yenmiş, yetimin maslahatı olmayan bir yere malının sarfedilmesi suretiyle onun malı zayi edilmiş olmaktadır. Bu yemeği hazırlayanlar da, yiyenler de bu harama ortaktırlar.
8. Günümüzde yapıldığı gibi taziye için resmî mahfellerde Kur'an okumak bid'attır. Cenaze evine taziye, ölümden itibaren üç gün içinde yapılmalıdır.

Düşük Sakt) ve Şehid'in Hükmü

Sakt (düşük), zamanından önce ana rahminden düşen çocuk demektir. Şehid ise İslâm'ı müdafaa etmek üzere katıldığı savaşta öldürülen kişi demektir. Düşüğün iki durumu vardır:
a. Düştüğünde ses çıkarmaması.
Annesinin rahminde dört ayı tamamlamadan düşerse, onun yıkanması kefenlenmesi vacib olmaz. Bir beze sarılıp cenaze namazı kılınmadan defnedilmesi müstehabdır.
b. Düştüğünde ses çıkarması.
Çocuk düştüğünde kendisinde hayat belirtisi görülürse yıkanması, kefenlenmesi ve yaşlı bir müslüman gibi cenaze namazının kılınması vacib olur.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Çocuk, canlı olarak dünyaya gelmedikçe ona cenaze namazı kılınmaz ve ne varis (miras alan), ne de müverris (miras bırakan) olur.[477][38]

Çocuk doğarken hayat belirtisi gösterdiği zaman, namazı kılınır ve mirasçı olur.[478][39]
Şehid ise yıkanmaz ve kefenlenmez. Onu şehid düştüğünde üzerinde bulunan elbiselerle defnetmek sünnettir.
Cabir'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, Uhud savaşında şehid olan müslümanların kanlı elbiseleriyle defnedilmelerini emretmiştir. Onları yıkamadan ve cenaze namazlarını kılmadan defnetmişlerdir.[479][40]
Savaş meydanında yaralanıp savaştan sonra ölen bir müslüman dünyevî muameleler bakımından normal şekilde ölen müslümanlar gibi yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır. Şehidin yıkanıp, kefenlenip namazının kılınmamasının hikmeti, şehadet eserinin "üzerinde bulunması içindir. Onlar halkın duasına muhtaç olmadıklarından ötürü, diğer kimselere yapılan muamelelere muhtaç değillerdir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda açılan herbir yara kıyamet gününde muhakkak yeni açıldığı şekli üzere gelecektir; rengi kan rengi ve fakat kokusu misk kokusudur.[480][41]

Kabirleri Ziyaret Etmek

Müslümanların kabirlerini ziyaret etmek, erkekler için mendub'dür. Bunda icma vardır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kabirleri ziyaret etmekten sizleri men etmiştim. Artık onlan ziyaret edebilirsiniz.[481][42]
Daha önce Hz. Peygamber'in, annesinin kabrini ziyaret ettiğini söylemiştik.
Kabirleri ziyaret hususunda belli bir vakit yoktur. Kabirler istenildiği her vakitte ziyaret edilebilir. Ancak kadınların kabir ziyaretine gitmeleri mekruhtur. Çünkü kadınların açılmaları, sesli olarak ağlamaları ihtimali vardır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah, kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etmiştir![482][43] Ancak kadınların, Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmeleri sünnettir. Buna diğer peygamberlerin ve salihlerin kabirlerini ziyaret etmek de eklenirse uygun olur. Ancak açık-saçık olmamaları, erkeklerle karışmamaları, dar geçitlerde erkeklere sürtünerek geçmemeleri, yüksek sesle Kur'an okuyup salâvat getirmemeleri gerekir. Çünkü bu durumlar fitne çıkmasına

sebep olabilir.

Kabir Ziyaretinin Âdabı

Ziyaretçinin, kabristana girdiğinde ölülere hitaben şöyle demesi sünnettir:
Ey mü'min bir kavmin evi, sizlere selâm olsun! Allah dilerse biz de size ilhak olunacağız.[483][44]
Kabristanda, kişinin bildiği sûre veya ayetlerden okuması sünnettir. Çünkü nerede Kur'an okunursa oraya rahmet iner. Kur'an okunduktan sonra kabristandakilere dua edilmelidir. Okunan Kur'an'ın sevabı ölülerin ruhlarına hediye edilmelidir. Çünkü duanın kabul olunması umulur. Duası kabul edildiğinde ölüler onun okuduğu Kur'an'ın sevabından istifade ederler. Allah hakikati daha iyi bilir.

ZEKAT

İslâm Yardımlaşma ve Dayanışma Dinidir

İslâm, hayatın her yönünü kapsayıcı ve mükemmel bir sistemdir. Allah Teâlâ insanı yeryüzünde mesut yaşaması için İslâm'la şereflendirmiştir. İnsanın saadeti, ancak hürriyetinin bilincine vardığında ve kendisinin bir mabudun kulu-kölesi olduğunu, o mabudun kemâl sıfatların tümüyle muttasıf olduğunu bilip buna inanmakla tamamlanır. Ancak bundan sonra şerefli yaşamanın sebeplerini incelemekle, Allah Teâlâ'ya olan ibadetiyle mümarese etmek imkânına sahip olur. İnsanın şerefli yaşaması, ancak yardımlaşma ve dayanışma yoluyla tamamlanır. Bu yardımlaşma ve dayanışma karşılıklı sevgi ve saygı temeline dayan- . malıdır. Yardımlaşma, başkasına zulmedip onu istismar etmeye vesile olmamalıdır. Tüm beşerî nizamların üstünde olan İslâm, insanın bütün ihti-_ yaçlannı karşılayan bir dindir. Bunu da insanın fıtratına uygun olarak yapar. Onun meziyetlerini inceltir, ferdî özelliklerini geliştirir. İslâm, önce akidenin düzeltilmesiyle işe başlar, sonra kâinata ve hayata bakışı ve ahlâkı düzeltir. Sonra da hayat yolunu düzenleyen kaide ve kurallar koyar. Önce bunların gelişmesini sağlar, sonra da isteyerek ve ikna yoluyla insanları hükmü altına alır. Zekât da Allah'ın teşrî kıldığı birçok kaide ve kurallardan sadece birisidir. Allah Teâlâ bu kaideleri insanlığın saadeti için koymuştur. Bu kaide ve kuralların fert ve toplum hayatındaki faydaları açıkça görülmektedir.

Zekâtın amacı, ferdin malını kontrol altına almak, ferdin gelişmesinde fertler arasındaki adalet terazisini sağlamlaştırmak ve dolayısıyla ferdin adalet terazisine saldırmasını önlemektir. Ferdin gelişmesi, fıtrî esaslar dikkate alınarak sağlanmalıdır. Bunu, Hz. Peygamber'in çeşitli beldelere ve kabilelere elçiler gönderdiğinde onlara söylediği sözlerde görüyoruz:

Onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet etmeye çağır. Eğer onlar buna itaat ederlerse onlara şunu bildir: Allah onlar üzerine hergün beş vakit namaz farz kılmıştır. Onlar buna da itaat ederlerse, kendilerine şunu bildir ki Allah onlar üzerine zekâtı farz kılmıştır. Bu zekât, zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir.[484][1]

Böylece İslâm şeriatı durumu tedvir eder, kişiyi şahsî gücüyle başbaşa bırakmaz. Ayrıca insanı, sadece başkalarına yardım etmesi için iç

alemiyle ve insanî duygularıyla da başbaşa bırakmaz. İslâm şeriatı bu şekilde kaideler ve kurallar koyarak insanın kişisel gayretlerine yardım etmekte, bu yardımı, başkalarının ihtiyaçlarına yetecek kadar yardım etmeyi zorunlu kılmasıyla yapmaktadır. Ferdin inatçılık etmemesi, enaniyet ve saldırganlığın bütün çeşitlerine kapıyı kapatması ve kendi iç âlemini murakabe etmesi için kaide ve kurallar vaz'etmiştir. Bunlarla onu adalet ve istikâmet yolunda diğerleriyle beraber bulundurmak istemiştir.
Allah'ın izniyle zekâtın ahkâmı, nasıl toplanacağı ve nerelere dağıtılacağı bahsinde bu hakikat daha bariz bir şekilde görülecektir.

Zekât'ın Mânâsı

Zekât, artış anlamına gelen zekâ fiilinin masdarıdır. Bazı yerlerde de tezkiye (=temizlik, arınma) anlamında kullanılmıştır.
Nefsini temizleyen (=zekkâha) kurtuluşa ermiştir. (Şems/9>
İslâm şeriatında zekât, bazı mallardan alınan belli bir miktarın adıdır. Alınan bu miktarı, insanlardan belli.sınıflara vermek farzdır. Biraz sonra bu şartlardan bahsedeceğiz.
Maldan alınan bu miktara zekât denir, çünkü onu alanların duasıyla mal çoğalıp bereketlenir. Ayrıca zekât, malı pislikten ve haramdan arındırır.

Zekâtın Teşrî Kılınmasının Tarihi

En sahih görüşe göre zekât, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret edişinin ikinci yılında teşrî kılınmış, Ramazan orucunun farz kılınmasından az bir süre önce farz olmuştur.

Zekâtın Hükmü ve Delili

Zekât, İslâm'ın en önemli rükûnlarmdan biridir. Zekâtın farz olduğunu belirten kesin deliller, zekâtı, dinde zaruri olarak bilinen ve inkâr edenin kâfir olacağı rükûnlardan kılmıştır.
Namazı kılın, zekâtı verin! (Bakara/43)
'Zekâtı verin' emri Kur'an'da birçok yerde tekrar edilmiştir. Kur'an'ın 32 ayetinde zekâttan söz edilmiştir.
Zekât'ın hadîsten delili ise Hz. Peygamber'in şu sözüdür:
İslâm, beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz

kılmak, zekât vermek, haccetmek ye Ramazan orucunu tutmak.[485][2]
.Onlar buna itaat ederlerse, kendilerine şunu bildir ki Allah onlara zekâtı farz kılmıştır. Bu zekât, zenginlerden alınır, fakirlere verilir.[486][3]
Bu konuda daha birçok hadîs vardır.

Zekât'ın Hikmeti ve Faydalan

Zekâtın hikmet ve faydalarının tümünü burada saymak zordur. Bunlar genel olarak fert ve toplumun yararına olan şeylerdir. Zekâtın faydalarından bir kısmını şöyle sıralayabiliriz;

1. Zekât veren insan, zekât sayesinde cömertliği öğrenerek bunu âdet edinir. Nefsindeki cimrilik damarlarını söküp atar. Eğer zekâtını, bizzat kendisi malından ayırıp verirse bu durumu daha bariz bir şekilde hisseder. Ayrıca zekâtın, malı eksilttiğinden fazla artırdığına şahit olur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Sadaka hiçbir malı eksiltmez.[487][4]

Zekât, malı eksiltmez belki artırır. Çünkü Allah Teâlâ, zekât sebebiyle zekât veren kimseden zararı uzaklaştırır. Halkın ona saldırmasını engeller. O zekât sayesinde faydalanma yollarını kolaylaştırarak malı çoğaltır. Bütün bunlarla beraber kişi Allah rızası için infak etmenin sevabını da elde eder.

2. Zekât, zekât verenle alanlar arasındaki kardeşlik ve sevgi bağını pekiştirir. Zekâtın toplumda yayıldığını, her müslümanm malının zekâtını hak sahiplerine verdiği düşünülecek olursa, müslümanlar arasındaki yakınlaşmanın, kaynaşmanın derecesi kestirilebilir. Müslümanlar arasında yakınlaşma, kaynaşma olmazsa, toplumun temel taşı mesabesinde olan birlik ve beraberlik sağlanamaz. Müslümanlar birbirlerine tek bir vücut gibi sevgi ve şefkat göstermek zorunda oldukları halde bunu yapmazlarsa, toplum ayakta kalamaz.

3. Sosyal ayrılıklara sebep olan, toplumda ihtiyaç ve fakirlik kapılarını açan nedenler ne şekilde meydana gelirse gelsin zekât, toplumun ihtiyaçlarını karşılar. Zekât, fertler arasında meydana gelen sosyal farklılıkların tehlikelerinden, fakirliği meydana getiren sebeplerden toplumu koruyacak tek çaredir.

4. Zekât, tembellik ve tembelliğin, sebeplerinin çoğunu ortadan kaldırır. Tembelliğin en Önemli sebebi fakirliktir. Çünkü hiç mala sahip olmayan insan birşey yapma imkânına da sahip olamaz. Fakat şeriatın gereğine

göre zekât müessesesi çalıştığında, fakire, bir iş yapacak imkân sağlanmış olur.

5. Zekât, kalpleri kin, nefret ve hased gibi tehlikeli mikroplardan temizleyecek tek yoldur. Toplumda merhamet, yardımlaşma ve şefkat duyguları kalktığı zaman bu tehlikeli mikroplar yayılır. Zekât müessesesi tatbik edilip toplumda yaygınlaştırıldığı zaman ise meyveleri açık bir şekilde görünerek kalpleri kin ve nefretten temizlemede zekât hayret verici bir etki yapar, halkı, maddi derecelerinin değişik olmasına rağmen kardeş yapmada önemli bir rol oynar.

Onların mallarından bir sadaka al ki o sadaka ile onları temizleyip tezkiye edesin. (Tevbe/103)

Zekât Vermemenin Hükmü

a. Zekâtın farziyetini inkâr ederek vermeyenin hükmü.

Zekât, İslâm'ın şehadet kelimesi ile namazdan sonra gelen bir rüknüdür. Bu nedenle âlimler, zekâtın farziyetini inkâr eden bir kimsenin kâfir olduğunda icma etmişlerdir. Tevbe etmediği takdirde böyle bir kimsenin kanı helâldir. Çünkü zekât, farziyeti zaruri olarak bilinen emirlerden biridir. Avam ve havass tüm müslümanlar bunu bilir. Böyle olduğuna dair bir delil veya burhan getirilmesine de ihtiyaç yoktur.

Hattabî şöyle demiştir: 'Kim zekâtın farziyetini inkâr ederse, o, müslümanların ittifakıyla kâfirdir. İmamlar arasında zekâtın farz olduğu hakkında icma vardır. Hatta müslümanlann avamı ye havassı da bunu bilmektedir. Bu hususta âlimlerle cahiller ortaktır. Hiç kimse zekâtı inkâr etmek veya herhangibir şekilde tevil etmekte mazur sayılamaz. Bu durum, ümmetin üzerinde icma ettiği beş vakit namaz, Ramazan orucu, cünüplükten yıkanma, zinanın haramlığı, anne, kızkardeş ve mahremi olan kadınlarla evlenmenin haramlığı gibi hükümleri inkâr edenler hakkında da geçerlidir[488][5]

İbn Hacer el-Askalânî de şöyle demiştir: 'Zekâtın farziyetini inkâr eden kimse kâfir olur'.[489][6]

b. Cimrilikten ötürü zekât vermeyenin hükmü.

Zekâtın farz olduğuna inandığı halde zekât vermeyen kimse fasıktır, günahkârdır. O, ahirette şiddetli bir azaba çarptırılacaktır.

Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlara pek acıklı bir azabı müjdele! (Zekâtı verilmeyen bu mallar) cehennem ateşinde

kızdırılıp onlarla (istifçilerin) alınları, sırtları ve yanları dağlanacağı gün (onlara): 'İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın!' denir.
(Tevbe/34-35)
İbn Ömer'den mevkuf; ve merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir-'Zekatı verilen mal, kenz sayılmaz. Zekâtı verilmeyen mal ise kenzdir'.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah bir kimseye mal verir, o da zekâtını vermezse o mal Kıyamet günü kel bir yılana dönüşür. O yılan çok zehirli olduğundan ötürü tepesinde tüy yoktur. O yılanın ağzında iki diş vardır veya gözlerinin üstünde iki siyah nokta vardır ki bu yılan, yılanların en dehşetlisi ve en pisidir. Allah Kıyamet günü o yılanı onun boynuna sarar. O yılan onun iki dudağından tutup ona 'Ben, senin dünyada istif ettiğin malınım' der.[490][7]
Hz. Peygamber bunu söyledikten sonra şu ayeti okudu:
Sakın Allah'ın fazl u kereminden kendilerine verdiklerinde cimrilik edenler, bunun kendileri için daha hayırlı olduğunu sanmasınlar. Aksine bu onlar için bir serdir. Kıyamet gününde o cimrilik ettikleri şey boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır. (Âiu İmran/180)
Bu anlamda daha birçok ayet ve hadîs vardır.
Zekât vermeyenlerin dünyadaki durumu ise, zekâtın kendilerinden zorla alınmasıdır. İnsanlar bu hususta inat gösterip zekât memuruna itaat etmezlerse, Allah'ın şeriatını uygulayan idareci, gerekirse savaş yoluyla cebren zekâtı onlardan alır.

Zekât Ahkâmının Delilleri

Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmektedir: Hz. Peygamber vefat edip de Ebubekir halife olunca bazı Arab kabileleri küfre döndü. Hz. Ebubekir onlara savaş açtı. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Ebubekir'e "Hz. Peygamber 'Allah'tan başka ilah yok deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Kim Lâ ilahe illallah derse İslâm hakkı müstesna, benden malını ve canını korumuştur, hesabı da Allah'a aittir' demiş olduğu halde sen insanlarla nasıl savaşıyorsun?" dedi. Hz. Ebubekir 'Vallahi namazla zekât arasını ayıranlarla savaşacağım. Çünkü zekât malın hakkıdır. Vallahi bunlar Rasûlullah'a veregeldikleri zekâtı benden esirgerlerse, bundan dolayı onlarla muhakkak savaşırım' dedi.

Ömer b. Hattab 'Vallahi aziz ve celil olan Allah'ın kıtal için Ebubekir'in gönlünü katiyetle açmış olduğuna tamamen kani oldum ve savaşın hak olduğunu öğrendim' dedi[491][8]

Zekât'ın Kendisine Vacib Olduğu Kimseler ve Zekât'ın Vucûbiyetinin Şartları

Zekât, aşağıdaki şartlara sahip olan kimselere vacibdir:
1. Müslüman olmak.
Bu nedenle kâfir olan bir kimse zekâtla mükellef tutulamaz ve muahaze edilemez. Bunun delili, Hz. Peygamber'in Muaz'ı elçi olarak gönderdiğinde söylediği şu sözlerdir:
Onları, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet etmeye çağır... Eğer onlar buna itaat ederlerse kendilerine şunu bildir ki Allah onlar üzerine zekâtı farz kılmıştır.2
Görüldüğü gibi zekât, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in (s.a) Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmeye bağlanmıştır. Hz. Ebubekir'in şu sözü de zekâtın kâfirlere vacib olmadığına delildir: 'Bu, Rasûlullah'ın müslümanlara farz kıldığı sadakanın farizesidir'.[492][9]
Hz. Peygamber'in 'müslümanlara farzdır' sözünden açıkça anlaşılmaktadır ki müslüman olmayana zekât farz değildir. Bu husus, malın zekâtı hakkındadır. Ancak fıtır sadakası, bazen müslüman akrabalarından
Daha önce geçmişti.
ötürü kâfir kimseye lâzım gelebilir. Kâfir de nafakası kendisine ait olan müslümanların fitır sadakasını vermek zorundadır. Bu konu -Allah'ın izniyle- ileride gelecektir.
2. Nisab miktarına mâlik olmak.
Nisab, kendisine zekât düşen malın en az miktarıdır. Bunun delili kendilerine zekât düşen mallardan bahsederken geçmektedir.
3. Nisab miktarına ulaşan malın üzerinden, kamerî bir yıl geçmiş olması.
Bu nedenle üzerinden bir yıl geçmemiş olan mal ne kadar çok olursa olsun ona zekât düşmez. Bunun delili şu hadîstir:
Üzerinden bir sene geçmedikçe hiçbir mala zekât lâzım gelmez.[493][10]
Ekin, meyve ve hazine bu şarttan istisna edilmiştir. Bunların zekâtlarının vacib olması için üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir. Bunlar ele geçer geçmez zekâtları verilmelidir. Bunların tafsilatı -Allah'ın izniyle-yerinde

gelecektir.

Çocuğun ve Delinin Malında Zekât Vardır

Sözü geçen şartlardan anlaşılmıştır ki bir mala zekâtın vacib olması için mal sahibinin akıllı ve baliğ olması şart değildir.

Çocuk ile Delinin Malına Zekâtın Vacib Olmasının Anlamı

Çocukla delinin malına zekâtın vacib oluşunun anlamı, onların şer'an mükellef olmaları dolayısıyla mallarının zekâtını vermelerinin vacib olması demektir. Eğer zekâtlarını vermezlerse kıyamet günü cezasını göreceklerdir anlamında değildir. Onların mallarına zekâtın vacib olmasının mânâsı şudur: Zekât, onların mallarıyla ilgilidir. Onların mallarında zekât şartları oluştuğunda, velilerinin malın zekâtını hak sahiplerine vermesi vacib olur. Eğer veliler bu hususta ihmal gösterirlerse günahkâr olup azaba müstehak olurlar. Eğer velileri yoksa, çocuğun baliğ olduktan, delinin de akıllandıktan sonra geçen senelerin zekâtını hesaplayıp vermesi gerekir.

Çocuk ve Delinin Malına Zekâtın Vacib Olmasının Delilleri

Onların mallarından bir sadaka al ki o sadaka ile onları temizleyip tezkiye edesin. (Tevbe/103)
"Onların mallarında isteyenler ve mahrum olanlar için bir hak vardır. (Mearic/24-25)
Görüldüğü gibi bu ayetler, Allah'ın kullarına verdiği malda yoksullar için bir hak bulunduğuna delâlet etmektedir. Allah Teâlâ, peygamberine de o hakkı o maldan alıp sahiplerine vermesini emretmiştir.
Allah, burada bir mal sahibini diğerinden ayırmamıştır. Bu durumda mal sahibi olan herkese zekât vermek farzdır. Ayrıca zekâtı herhangibir mala da tahsis etmemiştir.
İkinci derecede, daha önce bahsi geçen şu haber de bunun delilidir. Hz. Ebubekir şöyle demiştir: 'Bu, Hz. Peygamber'in müslümanlar üzerine farz kıldığı sadaka farizasıdır'.[494][11]
Bu rivayetin metninde geçen el-müslimûn kelimesi umumidir; baliğ olan olmayan, akıllı olan olmayan herkesi kapsar. Hz. Peygamber'den bunu tahsis eden bir delil gelmedikçe, kelimenin umumi mânâda olması

esastır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim malı olan bir yetimin velisi olursa, o mal ile onun için ticaret yapsın. Zekâtın, o malı yeyip bitirmesini beklemesin.495[12]
Yetimlerin mallarıyla ticaret yapın ki zekât, onların mallarını tüketmesin.496[13]
Bu iki hadîsin delil olma noktası şudur: Bu iki hadîs, malın âtıl bırakıldığında zekâtın o malı tüketeceğine delâlet eder. Çünkü her yıl zekâtı çıkarıldığında bir müddet sonra o mal nisab miktarından aşağıya düşer. Malın boşa gitmesi veya tükenmesi ancak o malı çalıştırmadan zekât vermekle olur. Çocuğun malına zekât düşmeseydi o maldan zekât vermek caiz olmazdı. Çünkü çocuğun velisi onun malını teberru olarak bir yere veremez. Bu da çocuğun malına zekât düştüğüne delâlet eder. Bu hususta deli de çocuğa kıyas edilir. Çünkü deli de çocuk hükmündedir.
Hz. Ömer şöyle demiştir: 'Yetimlerin mallarıyla ticaret yapınız ki zekât onu yeyip bitirmesin',497[14]
Hz. Ömer, bir kişiye şöyle demiştir: 'Bizim yanımızda bir yetimin mâlı var ve zekât onu süratle tüketiyor'.498[15]
İmam Şafii ve hocası İmam Mâlik'ten gelen bu iki rivayetle istidlal etmek, tıpkı bahsi geçen iki hadîsle istidlal etmek gibidir. İmam Mâlik'in Abdurrahman b. Kasım'dan, onun da babasından rivayet ettiği şu hâdisede de bunu teyid etmektedir: 'Aişe hem benim, hem de yetim olan iki kardeşimin velisiydi. Biz onun evinde kalıyorduk. O, bizim malımızdan zekât veriyordu'.499[16]
Ayrıca zekât, fıtır sadakasına kıyas edilir. Zira fıtır sadakasının çocuklar ve deliler için de verilmesinin vacib olduğunda icma vardır. Çocukluk ve delilik, onlar için fıtır sadakası verilmesinin vacib olmasına engel teşkil etmediği gibi, onların malları nisab miktarını aştığında zekâtın vacib olmasına da engel teşkil etmemelidir.
Zekâttan maksat, fakirlerin ihtiyacını gidermek, o malda hakkı bulunanlara hakkını vermek suretiyle malı temizlemektir. Bunun için de mal sahibinin kimliği değil, müslüman olması (ailesinin müslüman olması) dikkate alınır. Durum böyle olursa delinin de, çocuğun da malına zekât düşer. Zekât malı, fıtır sadakası gibidir. Çünkü ikisi de malî bir haktır.
Zekât, sadece bedenî bir ibadet değildir ki mükellef olma şartı aransın veya mükellef olmamak zekâtın farziyetine tesir etsin. Zekât, malî tarafı

ağır basan bir ibadettir ve iktisadî adaletin bir yönünü teşkil eder. Bu bakımdan bu hususta tüm mal sahiplerinin eşit olması gerekir.

Zekâtın Vacib Olduğu Mallar

Zekâtın vacib olmasındaki esas, malın artmasıdır. Bu bakımdan artmaya kabiliyeti olan her mala zekât düşer. Camid (donuk) ve gelişmeyen mallara zekât taalluk etmez. Bunun hikmeti açıktır. Çünkü donuk ve çelişmeyen bir maldan zekât verildiğinde takriben kırk yılda zekât o malı yok eder. Böylece mal sahibi zarara uğramış olur.

Gelişmeye kabiliyeti olan mala gelince, zekât burada gelişmeye tâbi olarak taalluk eder. Malın esasının, zekâttan ötürü yok olma tehlikesi ortadan kalkar. İşte bu esasa binaen kendisine zekâtın vacib olduğu mallar şunlardır:

1. Altın ve Gümüş

Altın ve gümüşe, ister sikkeli, ister sikkesiz olsun zekât düşer. Bunlar hakikaten veya itibaren mülk sahibinin tasarrufu altına giren maldır. Bunlar, altın ve gümüşün yerine geçen kağıt paralar ve senetler de olabilir.

Altın ve Gümüşe Zekâtın Vacib Olduğunun Delili

Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlara pek acıklı bir azabı müjdele!

(Tevbe/34)

: Keneden (biriktirmekten) maksat, kendisine zekât düşen malı hapsetmektir. Buharî, yukarıdaki ayetin tefsirini îbn Ömer'den şöyle rivayet ediyor: 'Malı biriktirip de onun zekâtını vermeyen kimseye azap vardır'.[500][17]

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Altın ve gümüşün (zekât) haklarını te'diye etmeyen her altın ve gümüş sahibi kıyamet günü olduğunda, o altın ve gümüşleri kendisi için ateşten levhalar haline getirilir, cehennem ateşinde kızdırılır sonra bu kızgın levhalarla böğrü, alnı ve sırtı dağlanır. Bunlar soğudukça azap için tekrar kızdırılır. Bu azaplandırma miktarı elli bin sene olan bir gün içinde, kullar arasında hüküm verilinceye kadar sürer. Neticede o kimse ya cennete veya cehenneme doğru giden yolunu görür (yahut, cennet veya cehenneme doğru giden yol kendisine gösterilir).[501][18]

Kendisine Zekât Taalluk Eden Altın ve Gümüşün Çeşitleri

a. Gümüşten yapılmış dirhemler, altından yapılmış dinarlar, onlardan meydana getirilen altın ve gümüş sikkeler.
b. Altın ve gümüş külçeler.
c. Kullanmak veya süs için hazırlanan altın ve gümüş eşyalar. Kadınların Zînet Eşyalarında Zekât Yoktur
Zekât düşen süs eşyalarından, kadının süs eşyası istisna edilmiştir. Onlarda zekât yoktur. Örneğin kadının israf sınırına varmayan altın veya gümüş takısına veya erkeğin gümüş yüzüğüne zekât düşmez. Bunun nedeni, onları süs eşyası olarak kullanmanın onlardaki gelişme sıfatını yok etmesidir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Zînet eşyasında zekât yoktur.[502][19]
Sahabeden rivayet edilen eserler de bu hükmü teyid etmektedir. İmam Mâlik'in Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre Hz. Aişe, kardeşinin kızlarının velisiydi. Bu yetimler onun yanındaydı. Hz. Aişe onların takılanndan zekât vermiyordu.[503][20]
Abdullah b. Ömer, kızlarına ve cariyelerine altın takılar yaptırırdı ve bunlardan zekât vermezdi.
. Bir kişi Cabir b. Abdullah'a şöyle sordu:
- Takıda zekât var mı?
- Hayır, yok![504][21]
Bu hüküm, altın ve gümüşten olup da kullanılması haram olan eşyalar için geçerli değildir. Meselâ bir kişi gümüş yüzükten başka bir takı edinirse veya kullandığı aletleri altın ve gümüşten yaparsa veya duvara asmak için altın veya gümüşten bir levha yaparsa bunlara zekât düşer. Bu eşyalarda gelişme vasfı her ne kadar ortadan kalkmışsa da buna itibar edilmez. Çünkü gelişme vasfını ortadan kaldıran sebebin kendisi haramdır.

Altın ve Gümüşten Yapılan Eşyaları Kullanmanın Haram Olduğunun Delili

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Altın ve gümüş kaplardan içmeyiniz. Altın ve gümüş tabaklar içinde

yemeyiniz. Çünkü bu eşya dünyadan onlara (kâfirlere) ait (zînet eşyası)dır, ahirette de bizim olacaklardır.[505][22]
Diğer kullanım şekilleri de yeme ve içmeye kıyas edilmiştir; yani o kaplarda yemek-içmek yasak olduğu gibi, onları rafa koymak da yasaktır. Nitekim süs için edinmek de kullanmaya kıyas edilmiştir. Çünkü süs için edinmek, kullanmaya sevkeder. Şârî ise buna izin vermemiştir. Buradaki asıl, haram olmasıdır. Bu da hem kadınları, hem de erkekleri eşit şekilde bağlayıcıdır.

2. Zekâtın vacib olduğu mallardan ikincisi en'âmdır.

En'âmdan maksat, deve, sığır ve koyunlardır."Keçi de kovuna ilhak edilmiştir.

Bu hayvanlarda zekâtın vacib olduğuna dair delil şudur:

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Ebubekir, kendisine bir mektup yazarak onu Bahreyn'e gönderdi. O mektubun başında şöyle yazıyordu:

Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Rasûlullah'ın müslümanlar üzerine farz kıldığı sadaka farizesidir. Müslümanlardan bunu gereği gibi isteyene onu verin, bundan daha fazlasını isteyene vermeyin![506][23]Bu, uzun bir rivayettir. Devamında zekât düşen malların cinsleri zikredilmiş, nisabları açıklanmış, ne kadar zekâtın vacib olduğu belirtilmiştir. Bunları kitabımızın çeşitli yerlerinde inceleyeceğiz, açıklamaları da orada yapılacaktır.

3. Ziraî mahsuller ve meyveler

Ziraî mahsullerin ve meyvelerin, halkın normal durumlarda çürümeden azık edinebildikleri kısımlarına zekât düşer. Meyvelerden yaş hurma ile yaş üzüm, ziraî mahsullerden de buğday, arpa, pirinç, mercimek, nohut ve mısır gibi yiyecekler bu kışıma girer. Sadece kıtlık zamanlarında azık edinilen yiyecekler zekât hususunda dikkate alınmazlar.

Ziraî Mahsullerde Zekâtın Vacib Olduğunun Delili

Herbiri mahsul verdiği zaman mahsulünden yeyin. Devşirme gününde hakkını verin. (Enıâm/l4l)

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre ayetteki 'hak'tan maksat, zekâtını vermektir.

Ey iman edenler! Kazandıklarınızdan ve sizin için yerden bitirdiklerimizin iyilerinden sarfedin.

(Bakara/267)
İleride bu hususta -Allah dilerse- zikredilecek daha birçok delil vardır. Bu ayetin bu konuya mahsus olduğuna şu hadîs delâlet eder:
Hurmaların tahmini gibi onlara da tahmin yapılır ve bilâhere hurmanın zekâtı kuru hurma olarak ödenir.507[24]
Hz. Peygamber, Ebu Musa el-Eş'arî ile Muaz b. Cebel'i, İslâm'ı öğretmek üzere Yemen'e gönderirken kendilerine şöyle buyurdu:
Zekâtı; ancak arpa, buğday, kuru üzüm ve kuru hurmadan alın.508[25]
Yine Hz. Peygamber salatalık, kavun ve nar'ın zekâtının olmadığını söylemiştir.509[26]
Hadîsin metninde geçen el-kâdıb daha yaşken kesilip yenen bir bitkidir.
Genellikle azık edinilen yiyecekler, arpa ve buğdaya kıyas edilmiştir. Çünkü azık edinmek, hayat için zaruridir. Bu bakımdan ihtiyaç sahipleri için, o yiyeceklerden bir hak ayrılması vacib olmuştur.
4. Ticaret mallan
Buradaki ticaretten maksat, bir malı karşılıklı olarak kâr maksadıyla değiş-tokuş yapmaktır. Bu da malın belli bir çeşidine mahsus değildir. Kâr amacıyla karşılıklı değiş-tokuş yapılan mallar, ticaret mallarıdır.

Ticaret Mallarında Zekâtın Vacib Olduğunun Delili

Ey iman edenler! Kazandıklarınızdan ve sizin için yerden bitirdiklerimizin iyilerinden sarfedin. (Bakara/267)
Mücahid 'Bu ayet ticaret hakkında nazil oldu' demiştir. Bunun anlamı 'Ticaret yoluyla kazandığınız mallardan zekât verin!' demektir. Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Devede, sığırda, koyunda ve kumaşta zekât vardır.510[27]
Hadîsin metninde geçen el-beden maksat, satılmak için hazırlanan kumaşlardır. Ticaret için hazırlanan diğer mallar da buna kıyas edilmiştir
Semure b. Cündüb şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, bize satış iÇin hazırladığımız mallardan sadaka (=zekât) vermemizi emrediyordu'.511[28]

Ticaret Mallarında Zekâtın Vacib Olmasının Şartları

Elde edilen malların ticaret malı olması ve o mala zekâtın vacib olması için aşağıdaki şartların tahakkuk etmesi gerekir:

a. Alışveriş, icare, mehir ve benzeri gibi bir bedel karşılığı elde edilen bir mal olması.

Miras, vasiyet veya hibe yoluyla elde edilen mal ticarî mal sayılmaz.

b. Mal elde edildiği anda onunla ticaret yapmaya niyet edilmesi ve bu niyetin devamlı olması.

Kişi malı elde ettiğinde o mal ile ticaret yapmaya niyet etmezse, o mal ticarî mallardan sayılmaz. Hatta aldığı anda değil de daha sonra niyet etse bile o mal. yine ticarî mallar kapsamına girmez. Ticaret amacıyla alman, fakat daha sonra kendisi mülk edinilip ticaret yapılmamaya niyet edilen mala da zekât düşmez.

Maden ve Rikaz

Bunlardan maksat, yer altından çıkarılan altın ve gümüştür. Eğer çıkarılan madde, karışık olduğu diğer maddelerden tasfiye edilirse bu maden'dir. Eğer çıkarılan madde, İslâm'dan önce para olarak kullanılan bİrşey ise bu da rikazfdır. Fakat İslâm'dan sonra yere gömülmüş olduğu sabit olursa, bu 'zayi olan mallar' kapsamına girer. Bunun özel kısımları vardır ve Lukata konusunda tafsilatlı olarak açıklanacaktır.

Madenlerde Zekâtın Vacib Olduğunun Delili

Hz. Peygamber 'el-Kabeliyye' denilen beldenin madenlerinden zekât almıştır. Bu yer Mekke ile Medine arasında bulunan 'el-Furğ' isimli köyün nahiyesidir.

İmam Nevevî 'Arkadaşlarımız, madenlerde zekâtın vacib olduğu hususunda ümmetin ittifak ettiğini söylemişlerdir' demiştir.[512][29]

Rikaz'da Zekâtın Vacib Olduğunun Delili

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Define mallarında beşte bir nisbetinde zekât vardır.[513][30]

Rikaz ve maden de altın ve gümüş olmakla beraber biz onları zekât mallarından ayırıp müstakil bir çeşit olarak dikkate aldık. Çünkü onların kendilerine mahsus hükümleri vardır. Bunların, senenin geçmesi ve yüz-deleriyle ilgili hükümleri ileriki fasıllarda incelenecektir. Bu yüzden bunları zekât düşen mallardan ayırarak müstakil bir çeşit olarak inceledik. Fakat maden ve rikaz, gerçekte altın ve gümüş kapsamındadır.

Malların Nisabları ve Zekâtın Vacib Oluşu

Zekât düşen malların çeşitlerini daha önce zikretmiştik. Nisab, zekât düşen malın en az sınırıdır. Nisab miktarına ulaşmayan mala zekât düşmez. Her malın, zekât düşmesi için belli ve kendine mahsus bir nisabı vardır. Bunları teker teker inceleyelim.

1. Altın ve Gümüşün Nisabı

20 miskale ulaşmayan altına zekât düşmez. 200 dirheme ulaşmayan gümüşe de zekât düşmez. Buna göre altının nisabı 20 mıskal, gümüşün nisabı da 200 dirhem olmaktadır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Senin 200 dirhemin olur da üzerinden sene geçerse, ona 5 dirhem zekât lâzım gelir. 20 miskal olmadıkça altından zekât lâzım gelmez.
Senin 20 mıskal altının olur ve üzerinden sene geçerse yanm dinar zekât lâzım gelir. Bundan fazla olduğunda fazlanın hesabına düşen verilir.[514][31]
5 ukiyeden az olan gümüşte zekât yoktur.[515][32]
Hadîsin metnindeki verik kelimesi, gümüş demektir. Evak ise ev-kiye'nin çoğuludur ve 40 dirhem demektir.

Miskal Nedir?

Şu an mâruf olan iki çeşit miskal vardır:
a. Acem miskali.
Bu miskal, 4.8 grama eşittir. 20 miskal, % grama eşittir.
b. Irak miskali.
Bu da 5 grama eşittir. Bu bakımdan 20 miskal, 100 grama denktir.
Bu hususta, ikisinden en az olana, yani 96 grama itibar etmek daha ihtiyatlıdır. Çünkü fakirin maslahatı bununla daha iyi gözetilmiş olur. 1 gram altının değeri, Türk parasıyla 100.000 TL. olursa, nisab miktarı bugünkü fiyatla çarpıldığında 9.600.000 TL. olur. Altının fiyatı, normal değişmelerde bu şekilde dikkate alınır. Ancak normal olmayan durumlardaki fiyatı dikkate alınmaz.

Dirhem Nedir?

10 dirhemin, tartıda 7 miskale eşit olduğunda ittifak edilmiştir. Yani 10 dirhem 33.6 grama denktir. Bu birinci ihtimal kabul edildiği takdirde böyledir. Bu bakımdan 200 dirhem, 672 gram altın veya gümüşe denktir. İslâm tarihine baktığımızda, İslâm'ın başlangıcında 200 dirhem gümüşün, 20 miskal altına denk olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre de 20 miskal altın ile 200 dirhem gümüş nisab miktarı sayılıyor ve zekât vacib oluyordu. Sonra altının değeri değişerek 20 miskal altının kıymeti, 200 dirhem gümüşün kıymetini çok aştı. Şu anda da durum böyledir. Her iki ihtimale binaen de kağıt para edinen kimse onu gümüşün bedeli olarak dikkate alabilir, Bu. durumda 96 gram altına bedel olduğunda ona zekât vacib olur. Eldeki para 672 gram gümüşe denk ise, en ihtiyatlı yol şudur:
Fakirler için, altın ve gümüşe göre takdir edildiğinde hangisinin daha yararlı olduğu dikkate alınmalıdır. Ancak bu şekilde yapıldığında, Allah katındaki zekâtın ödendiği kanaatine varılabilir. Gümüşe göre takdir edildiğinde, altına göre nisab miktarı düşer ve az malda zekât vacib olur. Bu durumda müslüman gümüşe göre takdir etmeli ve zekâtını ödemelidir. Böylece zimmet-i beraet etmelidir.
Nisab miktarına ulaşan altın ve gümüşte zekâtın vacib olmasının şartı, üzerinden 1 senenin geçmiş olmasıdır.
Altın veya gümüş, nisab miktarına ulaştığında, zekâtın vacib olması için bu malın, mükellefin eline geçtiği andan itibaren üzerinden 1 senenin geçmesi gerekir. Bu müddet zarfında nisab miktarından aşağı düşmemelidir.
Bunun delili, Hz. Peygamber'in şu hadîsidir:
Üzerinden sene geçmedikçe hiçbir mala zekât yoktur.[516][33]
Mal, nisab miktarından aşağı düştüğünde, isterse senenin bir gününde veya senenin bir saatinde düşmüş olsun, tekrar artıp nisab miktarına ulaştığı zamana kadar nisab miktarına ulaşmış kabul edilmez. Tekrar nisab miktarına ulaşıp bütün sene boyunca hiç düşmeden kaldığında zekât vacib olur.[517][34]

Altın ve Gümüşte Vacib Olan Zekâtın Nisbeti

Nisab miktarına veya fazlasına ulaşan altın veya gümüşün üzerinden 1 sene geçmişse, yukarıda sözügeçen şart da tahakkuk etmişse, malın tamamında % 2.5 (=1/40) zekât vardır.
Bunun delili, daha önce bahsi geçen hadîstir. Ayrıca Hz. Ebubekir'in

mektubunda yazılı olan şu hükümdür: 'Rükka'da % 2.5 (=1/40) vardır'. Buradaki rükka'dan maksat gümüştür.

Zekât Mallarını Değiştirmek veya Onlarda Tasarruf Etmek

Paranın zekâtının para olarak verilmesi gerektiğinde ihtilaf yoktur Mükellef zekâtını idareciye veya vekiline verdikten sonra, onlar o zekâtı hak sahiplerine vermeden önce değiştirmeye yetkili değillerdir; yani para olarak aldıkları zekâtı, para olarak sahiplerine dağıtmaları gerekir.
Nevevî şöyle der: "Arkadaşlarımız 'Ne idarecinin, ne de zekât memurunun, zekât mallarından herhangibir şeyi, ortada bir zaruret olmaksızın satmaya yetkisi yoktur. Alınan zekâtı, olduğu gibi hak sahiplerine dağıtmak mecburiyetindedirler. Çünkü zekât verilen kişiler, vâsi ve veliye ihtiyaçları olmayan aklı başında kimselerdir. Bu bakımdan onların hakkı olan birşeyi, onların iznini almadan değiştirmek veya satmak caiz olmaz' demişlerdir".[518][35]
İmam Nevevî'nin kasdettiği zaruret şekli şöyle olabilir: Alınan zekâtın telef olmasından veya hak sahiplerine ulaşıncaya kadar bozulmasından endişe edilir veya hak sahiplerine ulaştırmak için paraya ihtiyaç duyulması sözkonusu olursa, idareci bu durumda malların bir kısmını satar, gerisini götürür. Ancak böyle bir zaruret olduğunda zekât malı değiştirilebilir veya satılabilir.
Bu fetvaya binaen hayır cemiyetlerini idare edenlerin dikkatini çekiyoruz. Zekât diye aldıkları paraları 'Talebelerin maslahatına daha uygundur' diye gıda maddeleriyle veya başka maddelerle değiştiremezler. Ancak o zekât hak sahiplerine verildikten sonra onda tasarruf edebilirler. Bu mallan ne kendileri için, ne de aileleri için kullanamazlar. İhlas sahibi olanlara tavsiyemiz, eğer ecir ve sevap almak istiyorlarsa, Şârî'nin emrettiği gibi davranmaktan kaçınmamalıdırlar. Allah'ın şeriatında zan ve batıl tasavvurlara sapmamahdırlar. Kendilerini, Allah'ın veli kılmadığı kimseler üzerine veli kılmamahdırlar. Nevevî'nin büyük âlimlerden naklettiği bu fetvaya yapışmalıdırlar. Zekâta müstehak olan kimseler reşid kimselerdir, dolayısıyla herhangibir kimse onların velisi olamaz. Bu bakımdan onların hakkı olan zekâtta, onların eline geçmeden önce kendiliklerinden tasarruf yapamaz ve onların izni olmadan dağıtamazlar. Onların izinleri de mal ellerine geçtikten sonra dikkate alınır. Onlar haklarını bizzat aldıktan sonra başkalarına izin verebilirler.

Nevevî, Şafii âlimlerinin şöyle dediğini nakleder: 'Eğer deve, sığır veya koyunun zekât verilmesi gerekiyorsa, mal sahibi onu satarak parasını zekât olarak veremez. Bu hususta ihtilaf yoktur. Hak sahiplerini bir araya toplayıp deveyi kendilerine teslim etmesi gerekir Onlar isterlerse deveyi satar, parasını paylaşırlar. Cumhura göre İmam'ın hükmü de böyledir'519[36]

Şunu hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız: Zekât, bir ibadettir, ibadette de reyin yeri yoktur. İctihad ancak dar sınırlar dahilinde olur. Bunun için fakihler burada nasslann sınırında durmuş ve nasslara muhalefette bir maslahat olduğu vehmine kapılmamışlardır.

Nevevî, İmam Harameyn'den şöyle naklediyor: 'Arkadaşlarımızın iti-mad ettiği esas şudur: Zekât, insanları Allah'a yaklaştıran malî bir ibadettir. Böyle olan herşeyde Allah'ın emrine tâbi olmak gerekir. Bir kişi vekiline falan elbiseyi almasını emretse, vekil, müvekkilinin yararına da olsa başka bir elbise alamaz. Bu bakımdan Allah'ın emriyle vacib olan bir emre ittiba evladır'.520[37]

2. En'âm'ın Nisabı ve Vacib Olan Zekâtın Miktarı

En'âm'dan maksadın, deve, sığır ve koyun olduğunu zikretmiştik. Develer 5 adet olunca nisab miktarına ulaşmış olur, 5'ten az olan develerde zekât yoktur. Develerin sayısı arttıkça zekâtları da ona göre artar.

Devenin Nisabı

Nisab	Miktar
5fden 9'a	1 koyun
10'dan 14'e	2 koyun
15'den 19ra	3 koyun
20'den 24'e	4 koyun
25'den 35'e	1 deve (iki yaşında)
36'dan 45'e	1 deve (üç yaşında)
46'dan 60'a	1 deve (dört yaşında)

6l'den75'e	1 deve (beş yaşında)
76'dan 90'a	2 deve (iki yaşında)
91'den 120'ye	2 deve (dört yaşında)

Develer fazlalaştıkça her 40 deve için üç yaşına basmış 1 dişi deve her 50 deve için dört yaşına basmış 1 dişi deve verilir. Eğer deve sayısı 170'e ulaşırsa onlarda, üzerinden 1 sene geçtikten sonra iki yaşını doldurmuş 3 dişi deve ve üç yaşını doldurmuş 1 dişi deve zekât olarak verilir. 170 devede üç tane 40, bir tane de 50 vardır.

• Bu Hükümlerin Delili

Hz. Ebubekir, Enes'i zekât toplamak için Bahreyn'e gönderirken şu mektubu yazdı:
Rahman ve rahim Allah'ın adıyla! Bu, Peygamber'in muslümanlar üzerine farz kıldığı zekâttır. Allah" onu, rasûlüne emretmiştir. Kim onu gerektiği şekilde isterse ona verin her kim de fazlasını isterse ona da vermeyin. 24 ve daha aşağı olan develerin zekâtı koyun olarak verilir. Her 5 deve için bir koyun. Develer 25'e ulaştı mı, 25ften 35'e kadar 2 yaşma basmış bir dişi deve verilir. Eğer 2 yaşına basmış dişi deve yoksa, 2 yaşına basmış bir erkek deve verilir. Develer 3ö'ya ulaştığında 45'e kadar 3 yaşma basmış dişi bir deve verilir. 46'dan 60'a kadar olan develerde 4 yaşma basmış dişi bir deve verilir. 61'den 75re kadar 5 yaşına basmış dişi bir deve verilir. 66'dan 90'a kadar olan develerde 3 yaşma basmış iki dişi deve verilir. 91'den 120'ye kadar olan develerde 4 yaşına basmış iki dişi deve verilir. Bunlar kendilerini erkek deveye teslim edecek hale gelmiş olmalıdırlar. 120'den fazla olan develerde her 40 deve için 3 yaşına basmış dişi bir deve ve her 50 deve için 4 yaşına girmiş bir dişi deve verilir.1

Sığırın Nisabı

Sığırın nisabı ise otuza ulaşmasıdır. Sığırların sayısı arttıkça zekât oranı da artar. Sığırların zekâtı, aşağıdaki şekildedir:

Nisab	Miktar
30'dan 39ra	1 erkek veya dişi buzağı (bir yaşında)
40'dan 59'a	1 dişi buzağı (iki yaşında)
60'dan 69'a	2 buzağı (bir yaşında)

70'den 79'a	1 dişi buzağı (iki yaşında), 1 erkek buzağı (bir yaşında)
80'den 89'a	2 dişi buzağı (iki yaşında)
90'dan 99'a	3 erkek buzağı (bir yaşında)
100'den 109'a	1 dişi buzağı (iki yaşında), 2 erkek buzağı (bir yaşında)
110'dan 119'a	2 dişi buzağı (iki yaşında), 1 erkek buzağı (bir yaşında)

Sığırların sayısı arttıkça her 30 sığırda bir yaşında erkek bir buzağı, her 40 sığırda iki yaşında dişi bir buzağı verilir.

Bu Hükümlerin Delili

Bunun delili Muaz'ın rivayet ettiği şu hadîstir: 'Hz. Peygamber beni Yemen'e gönderdi. Bana her 30 sığırdan, bir yaşında erkek veya dişi bir sığır, her 40 sığırdan İki yaşında bir dişi sığır almamı emretti'.[521][38]

Koyunun Nisabı

Kırka ulaşmayan koyunların zekâtı yoktur. Kırka ulaştığında zekât olarak bir koyun verilir. Koyunların sayısı arttıkça zekât oranı da artar. Koyunların zekâtı aşağıdaki şekildedir:

Nisab	Miktar
40fdan 120'ye	1 koyun (bir yaşında) veya 1 keçi (iki yaşında)

121'den 200'e	2 koyun
201'den 300'e	3 koyun

Bundan sonra her yüz koyun için bir koyun zekât verilir.

Bu Hükümlerin Delili

Bunun delili, Hz. Ebubekir'in Enes'i gönderirken yazmış olduğu şu mektuptur:
Otlatılan koyunlar 40'a ulaştığında 120'e kadar 1 koyun zekât düşer. 120'den 200'e kadar olan koyunlarda 2 koyun, 200'den 300'e kadar . olan koyunlarda 3 koyun, 300'den fazla olan koyunlarda her 100 koyun için 1 koyun zekât verilir. Eğer otlatılan koyunlar 40rdan az ise, 39 bile olsa onlara zekât düşmez. Ancak mal sahibi isterse verebilir.[522][39]

Hayvanlarda Zekâtın Vacib Olmasının Özel Şartları

Zekâtın vacib olmasının genel şartlarını açıklamıştık. Ancak hayvanlarda zekâtın vacib olması için birtakım özel şartların daha bulunması gerekir. Bu şartlar aşağıdadır:
1. Zekât düşmesi için hayvanın otlaması gerekir.
Hayvan senenin çoğunu otlayarak geçirmelidir. Yaşamı otlamaktan başka birşeye bağlı olmamalıdır. Çünkü yukarıda bahsi geçen hadîste bu husus belirtilmiştir.
2. Hayvan çalıştırmak için değil, sütü, yavrusu ve eti için edinilmiş olmalıdır.
Çalıştırmak için edinilmiş hayvanlara zekât düşmez. Bunun delili, Hz. Peygamber'in şu hadîsidir:
Çalışan sığırlarda zekât yoktur.[523][40]
Diğer çalışan hayvanlar da sığıra kıyas edilmiştir.
3.. Sene içinde dünyaya gelen yavrular, üzerinden bir sene geçme şartından istisna edilir.
Bu durumda annelerinin üzerinden bir sene geçmesi şartı yavrularda yoktur, onlar annelerine tabidirler. Zekât senesi dolmak üzereyken dünyaya gelen yavrular da anneleri gibi zekâta tabidirler.

3. Ziraî Mahsuller ile Meyvelerin Nisabı ve Onlarda Vacib Olan Zekât Miktarı

Ziraî mahsuller ile meyvelerin nisabını daha önce açıklamıştık. Bunların Kur'an ve Sünnet'ten delilleri de orada zikredilmişti. Şimdi ziraî mahsul ve meyvelerde zekâtın vacib olmasının şartlarını izah etmeye çalışalım.
Ziraî mahsul ve meyveler, kabukları ayrıldıktan, toprak ve çamurları temizlendikten sonra yaklaşık 5 vesk olmalı ki zekât vacib olsun. Eğer meyve kurutuluyorsa kurutulduktan sonra 5 veya 6 vesk'e ulaşırsa veya daha fazla olursa zekât vacib olur. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

5 vesk'ten aşağı olan miktarda zekât yoktur.[524][41]

5 vesk'e ulaşmayan dane ve hurmada zekât yoktur.[525][42]'

Vesk Nedir?

Vesk bir tartı ölçüsüdür. Hz. Peygamber onu, kendi zamanındaki Medine sa'larından 60 sa1 ile takdir etmiştir. Yukarıda sözügeçen İbn Hibban'ın rivayet ettiği hadîste şu ibare vardır: 'Vesk 6 sa', sa' ise 4 müd'dür'., Dairet'uI-MâariPil-İsIâmî isimli kitapta 1 sa', 3 litre olarak takdir edilmiştir. Bu takdire göre 1 vesk, 180 litre olur. Buna göre ziraî mahsul ve meyvelerin nisabı, 900 litre olur.

Ziraî Mahsuller ve Meyvelerde Vacib Olan Zekât Miktarı

Ağaçlar gibi yağmur suyundan veya nehir suyundan hiçbir masraf yapmadan beslenen mahsul ve meyvelerden -eğer nisab miktarına ulaşmışsa- 1/10 zekât vardır. Bu bakımdan her 300 sa'dan -ki nisabın en azıdır- 30 sa', her 900 litreden 90 litre zekât verilir. Eğer mahsul, su taşınarak sulanıyorsa, bu, mahsul sahibine bir masraf getirdiği için bunun zekâtı 1/20'dir.
Bunun delili, şu hadîslerdir:
Yağmur, çeşme ve nehir suyundan kendiliğinden suyunu alan mahsullerde 1/10, su taşınarak sulanan mahsullerde ise 1/20 zekât vardır.[526][43]
Nehir ve yağmur suyu ile elde edilen toprak mahsullerinde 1/10 nisbetinde, hayvan çalıştırılarak sulanan mahsullerde 1/20 nisbetinde vergi vardır.[527][44]
Suyu kökleriyle kendiliğinden çeken ürünlerde 1/10 nisbetinde vergi

vardır.528[45]

Ziraî Mahsul ve Meyvelerde Zekâtın Vacib Olma Vakti

Zekâta tâbi olan mahsuller olgunlaştıktan sonra zekât vacib olur. Tüm mahsulün olgunlaşıp kuruması şart değildir; bir kısmının olgunlaşıp kuruması yeterlidir. Meyveler ise yenmeye elverişli hale geldiklerinde zekât vacib olur. Meyvelerinde bir kısmının yenmeye elverişli olması, tümünün elverişli olması anlamına gelir. Meyvelerin yenmeye elverişli olması için tanelerin olgunlaşıp kuruması şart koşulmuştur. Çünkü bu duruma gelmeden önce azık sayılmazlar. Mahsul ve meyveler kuruyup olgunlaştığında zekâtlarını hemen vermek vacib değildir. Meyvelerin zekâtı, üzüm ve hurmalar kurutulduktan sonra verilir. Şu hadîs buna delâlet eder: 'Mahsul, toplanıp temizlendikten sonra zekâtı verilir'.529[46]Devşirme gününde hakkını yerin. (En'âm/141)

Zekâtın Vacib Olduğu Mahsul ve Meyveleri Satmanın Hükmü

Zekâtın vacib olduğu mahsul ve meyvelerin satışı batıldır. Ancak mahsul ve meyve zekât memuru tarafından kuru üzüm veya kuru hurma olarak takdir edilmişse satış sahih olur. Çünkü takdir etmek, mal sahibini zekât miktarına zamin kılmak demektir. Yemek, hibe etmek veya telef etmek gibi her tasarruf satmak gibidir. Bu durumda mal sahibi zekâtı miktarı kadar borçlu olur. Eğer zekât verilmeden malda tasarruf etmenin yasak olduğu biliniyorsa günahkâr olur.
Buna göre idarecinin yapması gereken şey şudur: Mahsul ve meyvelerde zekât vacib olduğunda adam gönderip tahmin (ekspertiz) yaptırmaktır. Çünkü bu hususta Attab b. Esid'in rivayet ettiği ve yukarıda sözü geçen hadîs vardır. Eğer idareci malı tahmin ettirmezse, mal sahibi iki adil kişiye malını tahmin ettirerek zekât miktarını tesbit ettirir. Bundan sonra zekât miktarından geriye kalan mâlında istediği gibi tasarruf edebilir.

Mal Yerine Malın Değerini Zekât Olarak Vermek

Daha önce hayvanların zekâtının, yine hayvanlardan verilmesi gerektiğini zikretmiştik. Şârî, onların herbirini belirtmiştir. Zekât, Allah'ın hakkıdır ve hak sahiplerine sarfedilir. Bu bakımdan mal yerine, onun değerini vermek

caiz değildir. Buna göre hayvanların zekâtını, yine hayvanlardan vermek farzdır. Nitekim bu hususu delilleriyle beraber zikretmiştik. Ziraî mahsuller için de hüküm böyledir. Çünkü Şârî 'Yağmurun suladığında 1/10 vardır' dediğinde hakkı, onlardan çıkana bağlamıştır. Ancak zaruretten ötürü bazı haller bu hükümden istisna edilir. Meselâ 5 devesi olduğu için kendisine 1 koyun zekât düşen kişi, bulunduğu memlekette koyun bulamadığı zaman koyunun değerini zekât olarak verir. Böylece fakirler, beklemekten dolayı zarar görmezler. Eğer mal sahibi zekât düşen mallarını gizler, idareci de onun başka mallarını bulursa, gizlediği malların zekâtını bulduğu mallardan alır.

4, Ticaret Mallarının Nisabı ve Vacib Olan Zekât Miktarı

Ticaret mallarının, kâr amacıyla değiş-tokuş yapılan mallar olduğunu söylemiştik. Bunlar ister altın, gümüş, tahıl, meyve ve hayvanlar gibi zekât sınıflarının aslı olsun, ister kumaş, mamul maddeler, arazi, kar ve ok gibi maddeler olsun, bunların tümünde -nisab miktarına ulaşıp şartlan oluştuğunda- zekât vardır. Ticaret malları; nisab, zaman ve zekât miktarı açısından altın ve gümüşe kıyas edilir; yani ticari mallar, halk arasında tedavülde olan para ile takdir edilir. Eğer kıymeti 96 gram altına veya 200 dirhem gümüşe denk olursa, o mala zekât vacib olur. Kişi malını altın veya gümüşten istediğiyle kıymetlendirebilir. Ancak malını hangisiyle almışsa ona göre takdir etmesi vacib olur. Ticarî mallarda dikkate alınacak husus, ticarete başlandığı günün senesinde nisab miktarına ulaşmış olmasıdır. Bu bakımdan ticarete başlandığında malın nisab miktarına ulaşması dikkate alınmaz. Senenin sonuna kadar nisab miktarından düşmeme şartı yoktur. Bundan anlaşılıyor ki ticarî malların zekâtındaki 'sene'den maksat, kişinin o malları ticaret niyetiyle aldığı günden itibaren kamerî bir senenin geçmiş olmasıdır. Bu hükümlere binaen tüccar bir kimse elindeki ticaret mallarını altın ve gümüşü esas alarak kıymetiendirmelidir. Eğer nisab miktarına ulaşırsa bu malların 1/40'ni zekât olarak vermelidir.

Kıymetlendirilmesi vacîb olan ticarî mallara, evin eşyası ve bu mânâda olan eşyalar dahil değildir. Fabrika ve işyerinde bulunan aletler de . dahil değildir. Çünkü bu aletler satış için alınmamıştır. Bunların değeri ne kadar olursa olsun bunlarda zekât sözkonusu değildir.

Sene sonunda kıymetlendirilmesi gereken mallara, sermaye, kârla

beraber girer; yani sermaye ve kârın tümü hesaplanarak zekâtı verilir. Eğer kıymeti 1000 Suriye lirası olan birşey ticarete başlarsa, senenin sonunda kıymeti 5000 Suriye lirası olursa tümünün zekâtını vermek caizdir.

Ticarî Mallarda Farz Olan Zekâtın Miktarı

Ticarî malların üzerinden bir yıl geçtiğinde, o malın memlekette kullanılan paraya göre değerlendirileceğini öğrenmiş olduk. Eğer malın değeri nisab miktarına ulaşmışsa, % 2.5 zekât farz olur.

Ticarî Malların Zekâtı Mallardan mı, Malın Değeri Olan Paradan mı Verilir?

Bu hususta Şafii mezhebinde üç görüş vardır:
a. Ticarî malların zekâtını, kendisine göre değerlendirilen paradan (altın veya gümüşten) vermek farzdır.
Bu durumda ticarî malların bir kısmını zekât olarak vermek yeterli olmaz. Çünkü ticarî malların bizzat kendileri, zekâta tâbi olan mallar değildir. Onlara zekât düşmesi, ancak ticaret sebebiyle olmuştur. Zekât da mal hangi paraya göre değerlendirilin işse o para ile verilir. Bu görüş, bugün uygulanan görüştür.
b. Zekâtın vacib olmasının sebebi mal olduğu için ticarî malların bizzat kendilerinden zekât verilir, malın değerini zekât olarak vermek yeterli olmaz.
c. Kişi ister maldan, isterse de malın değerinden zekât verir. Çünkü zekât hem mala, hem de paraya bağlanır. Öyle ise onların her ikisi de zekâtın vacib olmasının sebebidir.

• Bir Uyarı

Bununla beraber uygun olan şudur ki eğer ticarî malların bizzat kendilerinden zekât verilmesi caiz görüldüğü takdirde elde bulunan ticarî malların zekâtını % 2.5 nisbetinde vermek vacibdir. Kıymet bakımından düşük, ayıplı veya pazarı olmayan mallan zekât olarak vermek yeterli olmaz.

5. Maden ve Rikaz'ın Nisabı ve Vacib Olan Zekâtın Miktarı

Maden ve rikaz'm ne olduğunu açıklamıştık. Burada tekrar edilmesine gerek yoktur. Burada gerekli olan şey, onların nisabını ve zekât miktarlarını bilmektir.
Madenin nisabı, altın ve gümüşün nisabı gibidir. Ancak madende zekâtın vacib olması için üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir. Maden çıkarılır çıkarılmaz zekâtı verilmelidir. Kişi altın veya gümüşü madeninden çıkardığında nisab miktarına ulaşmış durumdaysa hemen zekâtını öşrün 1/4 nisbetinde vermelidir.
Rikaz'ın nisabı da altın ve gümüşün nisabı gibidir. Buna da zekât düşmesi için üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir. Mâdenden çıkarıldığında zekâtı verilmelidir. Ancak rikaz'da vacib olan zekâtın miktarı 1/5'dir.. Bunun delili, şu hadîstir:
Define mallarında 1/5 nisbetinde zekât vardır.[530][47]
Rikaz, zekât düşen diğer çeşitlerden ayrıdır. Çünkü rikazı mülk edinmenin fazla bir külfeti, önemli bir masrafı yoktur. Bu yüzden rikaz'da fakirlerin hakkı daha fazladır. Madenlerin ve rikazin üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir, ikisi de yerden çıkarılmaktadır. Bunlar buğday mesabesindedir. Nasıl ki buğday olgunlaşıp temizlendikten sonra hemen zekâtı veriliyorsa, bunlar da öyledir.

Ortak Malın Zekâtı

Şirket veya benzeri bir yolla birbirine karışan ve iki kişiye ait olan mallar iki kısma ayrılır:
I. Bizzat malların birbirine karışmış olması.
Bundan maksat, nisab miktarına ulaşan veya daha fazla olan ve iki kişiye ait olan maldır. Bu malın üzerinden bir sene geçmiştir, satın almak, miras veya başka yollarla elde edilen bu mal tek cinstir.
İbn Hacer şöyle diyor: Bu iki mal, ayırdedilmeyecek şekilde birbirine .karışmış olmaktadır1, sözgelimi iki kardeşe babalarından 40 koyun miras olarak kalır veya iki kişi ortak olarak 40 koyun satın almışlardır. Bu iki kişinin herbiri her koyunun yarısına sahiptir. Öyleki 'şu koyun bunun, şu koyun da ötekinin' denemez. Böylece herbiri miras kalan, satın alınan eşya, mal veya arazinin belli olmayan bir şekilde yarısına sahiptir.
II. Komşuluk veya sıfatların karışması.
Bundan maksat şudur: Zekâtla mükellef olan iki kişinin malda, müşterek olmayan bir nisabları vardır. Aralarında sadece komşuluk vardır. Bu

durumda iki malın birbirine katılmadığı, birbirinden ayrı ve belli olduğu kabul edilir.

Birbirine Karıştırılmış İki Malın Zekâtı Nasıl Verilir?

Birbirine karışmış iki mal, hangi cinsten olursa olsun bir kişinin malı gibi kabul edilerek zekâtı ona göre verilir; yani iki malın toplamı nisab miktarına ulaşıp üzerinden bir yıl geçerse zekât vacib olur. Her iki mal sahibinin hissesi ayrı ayrı olduğunda nisab miktarına ulaşmasa da karışık malda zekât, malın toplamına göre takdir edilir. Malın toplamı nisab miktarına ulaştığında zekât lazım gelir.

Bunun delili, daha önce bazı parçaları nakledilen hadîsin şu bölümüdür:

Ayrı olan mallar zekât korkusuyla cemedilemez, cemolmuş mallar da ayrılamaz.[531][48]

Bu hadîsin anlamı şudur: İki ayrı mal, zekât alınmak için birleştirilemez. Birbirine karışmış iki mal da zekât vermemek için ayrılamaz.

Bu hüküm bazı durumlarda malda zekâtı vacib kılar. Eğer ayrı ayrı olup birbirine karıştırılmamış olsalardı, onlarda zekât vacib olmazdı. Nitekim bazı durumlarda da malları karıştırmak zekât nisbetini azaltır. Nisab miktarına ulaşan mallar karıştırılmamış olsaydı zekâtları daha fazla olurdu.

Birincisinin misali şudur: İki şahıs bir sene müddetle 40 koyuna sahiptir. Zekât, bu iki şahsın ortak malı olan 40 koyuna düşmektedir. Eğer bu iki kişinin malları ayrı olsaydı her ikisine de zekât düşmezdi. Çünkü herbirinin payı, nisab miktarından azdır.

İkincisinin misali de şudur: İki şahsın 80 koyunu bulunmaktadır. Herbirinin 40 koyunu vardır. Bunların üzerinden 1 sene geçtiğinde zekât olarak 1 koyun vermeleri gerekir. Çünkü birbirlerine karışmışlar, tek bir mal durumuna gelmişlerdir. Oysa bunlar ayrı olsalardı herbirine zekât olarak 1 koyun vermek vacib olurdu ve böylece 1 koyun yerine 2 koyun zekât verilmiş olurdu.

Karışan İki Malın Tek Bir Mal Gibi Kabul Edilmesinin Şartları

Karışık iki ayrı malı bir kişinin malıymış gibi kabul ederek, ona göre zekât alınması için iki çeşit şart vardır:

Birinci şart: Onlar hangi kısımdan olursa olsun -ister birbirinden ayırdedilmeyecek şekilde, isterse komşuluktan ötürü karışmış olsun-

karıştırılmış olan malın şartlarıdır. Bunların şartlan aşağıdadır:
a; İki malın cinsi aynı olmalıdır.
Eğer malların yarısı koyun, yarısı da sığır olursa, ne şekilde ve nasıl karışmış olurlarsa olsunlar ayrı ayrı kabul edilirler.
b. İki malın toplamı nisab miktarına ulaşmış olmalıdır.
Eğer iki malın toplamı 35 koyun olursa onlara zekât düşmez. Ortaklardan birinin veya ikisinin de başka koyunları olsa ve onları getirip 35'e katsa ve böylece nisab miktarına ulaşsa bile bu dikkate alınmaz.
c. Karışık olan iki mal bu şekilde bir sene -eğer üzerinden bir sene geçmesi gereken kısımdan ise- kalmalıdır.
Eğer ortaklardan herbiri Muharrem ayının başında 40 koyuna sahip olur ve koyunlarını Safer ayının başında birbirine katarlarsa, sene geçip tekrar Muharrem ayına geldiğinde herbiri zekât olarak bir koyun vermelidir. Bu durumda onların karıştırılması dikkate alınmaz. Ziraî mahsuller ve meyveler gibi üzerinde bir sene geçmesi gereken mallardan değilse, karıştırmanın, meyve veya mahsulün olgunlaşma zamanına kadar kalması şarttır.
İkinci şart, komşuluk karışmasına mahsus olan şartlardır ki aşağıda zikredilmiştir:
a. Sığır, deve veya koyunlar birbirinden ayrı olmamalı; istirahat, toplanma, otlak ve sağım yerleri aynı olmalıdır.
Eğer mal sahipleri koyunlarını değişik yerlere götürüp otlatır, değişik yerlerde istirahat ettirir, değişik yerlerde sağarsa, böyle bir karışıklığın hiçbir etkisi olmaz. Daha önce zikrettiğimiz gibi böyle bir durum, karıştırmanın hükmüne tâbi olmaz.
b. Karıştırılmış olan sürünün çobanı ve koçu bir olmalıdır.
Eğer herbirisinin ayrı çobanı ve ayrı koçlan olursa birbirine karışmış mal hükmüne girmez.
c. Mal, mahsuller gibi zekât düşen mallardan olduğunda bekçisi, kurutulduğu yer ayrı olmamalıdır, Eğer ticarî mal ise dükkânları, depolan, alışveriş aletleri ayrı olmamalıdır. Bu şartlar oluştuğunda karıştırılmış iki mal, tek mal sayılır. Onların belli olmayacak şekilde birbirlerine karışmaları şart değildir. Bu şartlar mevcut olduktan sonra komşuluk dahi kâfi gelir. Bu şartlar veya bu şartlardan biri olmazsa, her mal sahibi kendi malının hesabını tutar ve zekâtını ona göre verir.

Birbirine Karışmış İki Malın Sahiplerinin Zekât Hususunda

Yapmaları Gereken Şeyler

Zekât, birbirine karıştırılmış iki malı tek bir mal kabul ederek alındığında, mal sahiplerinin malları oranında sorumlulukları vardır.
Eğer malından, kendisine düşenden daha fazla alınırsa, fazlasını ortaklarından alır, eğer az alınmışsa, üstünü ortaklarına verir. Karıştırılmış mal 100 koyun ise, ona 2 koyun zekât düşer. Eğer bu yüz koyun üç kişinin olur, ellisi birine, diğer ellisi de öteki iki ortağa ait olursa, 50 koyuna sahip olana 1 koyunun yarısı, 25'er koyuna sahip olan diğer iki kişiye de bir koyunun 1/4'i zekât olarak düşer.
Yukarıdaki hükümlerin delili, Enes'ten rivayet edilen şu hadîste bulunmaktadır: 'Mallarını karıştıran iki ortak zekâtı eşit şekilde öderler'.

Zekâtın Eda Keyfiyeti

Zekâta tabi olan mal nisab miktarına ulaşmışsa ve üzerinden bir sene geçmişse, zekât vacib olur. Mal sahibinin, vacib olan zekâtı hemen vermesi gerekir. Bu da şu iki şartın bulunmasına bağlıdır:
1. Zekâtı verebilecek imkâna sahip olmak.
Eğer mal kendisinin bulunduğu memlekette değilse veya borç olarak başkalarına verilmişse, bu durumda mal sahibi, malın zekâtım hemen vermekle mükellef tutulmaz. Eğer elindeki mal, başkalarına borç verdiği paranın zekâtına yetecek kadar ise zekâtı hemen vermesi vacib olur.
2. Zekâta müstehak olan sınıfların, idareci veya zekât memurunun hazır bulunması.
Kur'an'da zikredilen sekiz sınıf veya onların vekili hazır değilse, zekât tehir edilir. Hatta hak sahipleri hazır oluncaya kadar geri bırakılması gerekir.

Zekâtı Tehir Eden Kişinin Durumu

Şartlar mevcut olduktan sonra zekâtını vermeyen kişi günahkâr olur. Çünkü hiçbir gerekçe olmadığı halde fakirlerin malını hapsetmiş sayılır. Böyle-yapmak ise haramdır. Ancak fakir bir yakınının, fakir bir komşusunun veya muhtaç birisinin gelmesini beklemek amacıyla tehir eden kimse bundan müstesnadır. Fakat orada hazır olan hak sahiplerinin mağdur olmamaları gerekir. Hazır olanları perişan etmek pahasına zekâtı tehir eden kimse günahkâr olur. Ayrıca zekâtı tehir eden kişi borçlu olur;

yani fakirlerin hakkı olan zekât mala bağlı olmaktan çıkarak mal sahibinin zimmetine geçmiş olur. Eğer bütün malı telef olsa, yine o borcu (zekâtı) ödemek mecburiyetindedir. Çünkü zekâtı tehir etmekle kusurlu davranmıştır, kusurunun sorumluluğunu da yüklenmesi gerekir. Hatta zekâtın tehir edilmesi, daha önce sözü geçen kimseler için olsa dahi yine de bu hüküm mal sahibi hakkında geçerlidir.

Vekilin Zekâtı Tehir Etmesi

Geçen hükümlerden anlaşıldı ki mal sahibi birisini vekil tayin eder ve zekât miktarını da teslim ederse, vekilin, zekâtı, hak sahiplerine derhal vermesi gerekir, tehir etmeye yetkisi yoktur. Eğer buna rağmen tehir ederse, hem günahkâr, hem de borçlu olur.

Mühim Bir Nokta

Hayır cemiyetlerini idare edenlerin dikkatlerine arzediyoruz: Mal sahipleri tarafından sizlere zekât olarak verilen paranın bir kısmını cemiyetin hesabına yatırarak sermaye gibi bekletip aylık taksitler gibi peyderpey dağıtmayın! Çünkü bu parayı bekletmek caiz değildir. Allah'ın şeriatında vacib olan hakkı, hak sahiplerine hemen vermek kaidesine muhaliftir. Ayrıca bu durum, fakirlerin kendilerine şerefli bir çalışma zemini hazırlayıp rızıklarını temin etmeleri amacıyla verilen zekâtın hedefine de ters düşmektedir. Evet, o zekâtı alan fakir, bir iş kurarak fakirler listesinden silinir, Allah yolunda infak edenler ve sadaka verenler sınıfına girer. Biz hak sahibinin adına tasarruf yapamayız. Hak sahipleri adına alman zekât, âkil-bâliğ olduğunda, zekâtı hemen kendisine teslim edilmelidir. Hayır cemiyetlerini idare eden ihlaslı kişilere tavsiyemiz şudur: Şeriata muhalif davranmayınız ki çalışmalarınızın ecrini alabilesiniz. Amelleriniz ve hizmetlerinizin heba olmasından kurtu la bileşiniz.

Zekâtın, Vakti Gelmeden Önce Verilmesi

Mal sahibi zekâtını, vaktinden önce verirse, malı nisab miktarına ulaşırsa ve üzerinden de bir sene geçmişse yeniden zekât vermesi vacib olur. Daha önce verdiği mal, zekât yerine geçmez. Çünkü zekâtın vacib olmasının sebebi nisabdır. Bu durum, eşyayı almadan önce verilen bedele kıyas edilebilir. Böyle bir durumda ödenen bedel, malın karşılığı

sayılmaz, satış akdinden sonra ödenmesi gereken bedelin yerine geçinmez.
Ancak mal nisab miktarına ulaşır da üzerinden bir sene geçmeden zekât verilirse bu, zekât yerine geçer. Sene tamamlanınca ikinci kez zekât vermesine gerek yoktur. Bunun delili, Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadîstir; Abbas, zamanı gelmeden önce malının zekâtım acele vermek için Hz. Peygamber'den müsaade istedi. Hz. Peygamber de ona ruhsat verdi'[532][49].
Vaktinden Önce Verilen Zekâtın Sahih Olmasının Şartları Kişi, malının zekâtını vakti gelmeden önce acele ederek verirse, sene sonunda verilmesi vacib olan zekât üzerinden düşer. Ancak bunun için aşağıdaki şartların bulunması gerekir:
a. Mal sahibi senenin sonuna kadar zekâtı verecek durumda olmalıdır.
Eğer mal sahibi sene arasında ölürse, vaktinden önce verilen zekât, zekât sayılmaz. Bu durumda varisler, verilen o malı -vaktinden önce verilen bir zekât olduğu belirtilmiş olmak şartıyla- geri alabilirler.
b. Mal, sene sonuna kadar durmalıdır.
Eğer mal, sene içinde telef olursa veya başka bir şekilde kişinin elinden çıkarsa verilen mal, zekât sayılmaz. Eğer mal sahibi, zekâtı alan kişiye 'Bu, vaktinden önce verdiğim zekâttır' demiş ise böyle bir durumda geri alabilir.
c. Vaktinden önce verilen zekâtı alan kişi, senenin sonuna kadar zekât almaya hak sahibi olarak kalmalıdır.
Eğer zekâtı alan kişi sene içinde, zekâtın dışında bir mala sahip olur da zekâta müstehak olmaktan çıkarsa veya irtidad ederek İslâm'dan çıkarsa zekât, yerini bulmamış sayılır. Çünkü zekâtın vacib olma şartlarından biri de malın üzerinden bir sene geçmiş olmasıdır.
Bu durumda vaktinden önce verilen zekâtı alan kişi, sene bitmeden zekâta hak sahibi olmaktan çıkarsa ona verilen zekât, zekât sayılmaz. Mal sahibi tekrar zekât vermek mecburiyetindedir. Eğer zekâtı verirken 'Bu benim vaktinden önce verdiğim zekâtımdır' demişse, ona verdiğini geri alabilir. Eğer böyle birşey söylememişse ondan hiçbir şey alamaz.

Zekâtı, İdareci Vasıtasıyla Vermek

Zekât malları batını ve zahirî olarak ikiye ayrılır.

Batınî Mallar

Batınî mallar; altın, gümüş, rikaz ve ticarî mallardır. Mal sahibi bu malların zekâtını çıkararak fakirlere vermeye yetkilidir. Hatta idareciler, bu malların zekâtını kendisinden isteseler bile onlara vermeyebilir. Çünkü idarecilerin bu tür malların zekâtını istemeleri caiz değildir; zira bunlar batını mallardır, sahipleri bunların miktarını daha iyi bilir.

Zahirî Mallar

Bunlar deve, sığır, koyun, ziraî mahsuller, meyveler ve madenlerdir. Eğer idareci bu malların zekâtını isterse, mal sahibinin bunların zekâtını idareciye teslim etmesi vacibdir.
Onların mallarından bir sadaka al ki o sadaka ile onları temizleyip tezkiye edesin. (Tevbe/103)
Eğer idareci bu zahir malların zekâtını isterse mal sahibi muhayyerdir; ister zekâtını kendisi hesaplayıp hak sahiplerine verir, isterse de idareciye teslim eder. Fakat efdal olan zekâtı idareciye teslim etmektir. Çünkü idareci, hak sahiplerini mal sahibinden daha iyi bilir ve taksimatı daha iyi yapar. Ayrıca zekâtın idareci vasıtasıyla verilmesi, başa kakma ve üstünlük taslama yollarını kapatır. Çünkü idarecinin hak sahipleriyle olan alâkası, babanın çocuklarıyla olan alâkası gibidir. Bu bakımdan başa kakma, gurur ve büyüklük taslama sözkonusu olmaz. Zekâta müstehak olanları zekât ile fakirlikten kurtarmak en güzel şeydir. Böylece iş yapma imkânına sahip olup kendilerine güvenleri artar.
Eğer idareci adilse, zekât imama teslim edilir, idareci de hak sahiplerine dağıtır. Eğer idareci zâlimse veya zekâtı hak sahiplerine dağıtmayacağı zannediliyorsa, bu durumda efdal olan mal sahibinin kendi zekâtını kendisinin dağıtmasıdır. Ancak idareci zekâtı mutlaka istiyorsa, o zaman zahir malların zekâtını mal sahibinin vermemeye yetkisi yoktur. Bu durumda idareci zâlim de olsa zekât ona teslim edilmelidir.

Zekâtı Dağıtmak Hususunda Vekâlet Vermek

Kişinin, zekâtını bizzat hak sahiplerine vermesi en güzelidir. Ancak kişi zekâtını dağıtmak için başkasına vekalet verebilir. Çünkü zekât mâli bir haktır, mâli hakları eda etmek için de vekil tayin etmek caizdir. Bu tıpkı borçlarda, satın alınan mallarda, emanetlerde vekil tayin etmek gibidir. Bu

bakımdan mal sahibi, bu işi kendisi için yapabilecek herkese vekâlet verebilir. Hatta kâfire ve mümeyyiz çocuğu da vekâlet verilebilir. Ancak bunlara vekalet verildiği zaman kimlere ne verileceği de söylenmelidir.

Zekât Verirken Niyet Etmek

Zekât, verirken niyet etmek vacibdir. Çünkü zekât ancak niyetle kefaretten ve diğer sadakalardan ayrılır. Ayrıca niyetle ilgili meşhur bir hadîs bulunmaktadır:

Ameller ancak niyetlere göredir.[533][50]

Zekâtı Bizzat Teslim Etmek

Mal sahibi zekâtını hak sahiplerine bizzat verirken niyet etmeli veya zekât malını diğer mallardan ayırdığında 'Bu zekâtımdır, bunu zekât olarak vereceğim' demelidir.

Zekâtın Tesliminde Vekil Tayin Etmek

Kişi zekâtını dağıtmak için bir vekil tayin etmişse, vekile zekâtı teslim ettiğinde niyet etmelidir. Vekilin, zekâtı hak sahiplerine verirken niyet etmesi vacib değildir ve fakat müstehabdır. Eğer mal sahibi, malı vekile teslim ederken niyet etmemişse, vekilin zekâtı hak sahiplerine dağıtırken niyet etmesi yeterli olmaz. Ancak zekâtı idareciye veya naibine verirken niyet etmesi yeterlidir. Çünkü idareci, hak sahiplerinin naibidir. Zekât idareciye teslim edildiğinde, tıpkı hak sahiplerine teslim edilmiş gibi olur ve bu durumda yapılan niyet yeterli olur. Eğer Zekâtı idareciye verirken niyet etmezse, idarecinin niyet etmesi onun yerine geçmez. Çünkü idareci -daha önce söylediğimiz gibi- hak sahiplerinin naibidir, mal sahibinin değil. Nitekim vekilin durumu da böyledir. Bu nedenle mal sahibi yerine vekilin niyet etmesine itibar edilmez.

Zekât'ın Sarfedileceği Yerler ve Zekâta Müstehak Olanlar

Allah Teâlâ, zekât verilecek kimseleri şu ayette zikretmiştir:

Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak yalnızca fakirlere, miskinlere, zekât amillerine, kalpleri (İslâm'a) ısındırılacaklara, kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere ve yolda kalmış olanlara tahsis edilmiştir. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Tevbe/60)

Zekât Verilecek Sınıfların Beyanı

1. Fakir

Fakir, yemek, elbise ve mesken bakımından yeterli malı olmayan kimsedir. Sözgelimi on ihtiyacı vardır, fakat ancak üçünü elde edebilmektedir.

2. Miskin

Miskin ihtiyaçlarını nisbeten karşılayabilen kimsedir. Ancak elinde bulunanlar, ihtiyacına kâfi gelmez. Meselâ on şeye ihtiyacı vardır, ancak sekizini elde etmiştir. İşte bunlara ve bunlardan öncekilere -en sahih görüşe göre- yetecek kadar zekât verilmelidir. Dikkat edilmesi gereken bir husus da evlenme ihtiyacının olup olmamasıdır.

3. Zekât Âmilleri

Zekât âmilleri, zekât toplama işinde çalışanlar, devlet tarafından tayin edilen memurlardır.
Bunlara, sadece çalışmalarının karşılığı nisbetinde zekât mallarından verilir. Onlara, topladıkları zekâtın muayyen bir bölümünü vermek caiz değildir. Çünkü Allah'ın şeriatında bunun herhangibir delili yoktur. Bunlar ancak ücretle çalışan kimselerdir. Bunlara sadece çalışmalarının karşılığı verilmeli, başka birşey verilmemelidir.

4. Müellefet'ul-Kulub

Müellefet'ul-Kulub, dört sınıftır:
a. Yeni müslüman olmuş imanı zayıf kimseler. Bunlara, imanları kuvvetlensin diye zekât verilir.
b. İslâm'a yeni girmiş ve halk arasında itibarlı olan kimseler.
Bunlar gibi olan kâfirlerin de İslâm'a girmelerini teşvik etmek amacıyla kendilerine zekât verilir.
c. Sınırları bekleyen mü'minler.
Bunlar müslümanları korudukları için kendilerine zekât verilerek daha güçlü olmaları sağlanır. Böylece düşmanların şerrini daha iyi defedebilirler.

d. Kendilerine memur gönderilmesi mümkün olmayan kavimlerin zekâtını toplayan mü'minler.
Müslümanların bunlara ihtiyacı olduğu zaman kendilerine zekâttan bir pay verilir. Aksi takdirde birşey verilmez,

5. Fi'r-Rikab

Bunlar âzad olmak için efendileriyle kitabet akdi yapan kölelerdir.
Efendileriyle kitabet akdi yapan köleler, ödeyemedikleri taksitlerini ödeyebilmeleri için kendilerine zekât verilerek hürriyete kavuşturulurlar.

6. Borçlular

.

Bunlar borçlarını ödeyemeyen kişilerdir. Bunlara borçlarım ve diğer zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak kadar zekât verilir. Ancak bu borç, meşru birşey için yapılmış olmalıdır. Gayr-ı meşru birşey için borçlanmış olan kişiye zekât verilmez. Ancak masiyetten tevbe ettiği takdirde verilebilir. Bu sınıfa, insanlar arasındaki anlaşmazlık ve kavgaları ortadan kaldırmak için borçlanan kimseler de dahildir. Bu kişiler zengin de olsalar bu amaçla borçlandıkları miktar kendilerine verilir. Bu borcu ödeyecek durumda olmaları hükmü değiştirmez.

7. Allah Yolunda Mücahade Edenler

Devletten maaş almadan Allah rızası için savaşan kişiler, zengin de olsalar, savaşa devam ettikleri müddetçe evlerine dönünceye kadar, kendilerinin ve ailelerinin nafaka, elbise ve muhtaç oldukları diğer hususları temin edebilmeleri için kendilerine zekât verilir.

8. Yolcular

Bundan maksat, mubah bir gaye için yapılan yolculuktur. Gezmek için dahi yolculuk yapıyor olsa, yine de kendisine yetecek kadar zekât verilir. Eğer tekrar dönmek için yolculuk yapıyorsa, gidiş-geliş nafakası ve yükünü taşıyacak binek verilmesi gerekir. Eğer mubah olmayan bir gaye için yolculuk yapıyorsa veya seferinde masiyet varsa o kimseye zekât verilmez. Ancak tevbe eder ve tevbesinin samimi olduğu kanaati hasıl olursa zekât verilir.
İşte zekât verilecek sekiz sınıf bunlardır. Bunların dışında hiç kimseye

zekât verilmez. Zekâtın, bu sekiz sınıfa mahsus olduğunun delili, Allah'ın 'Sadakalar ancak fakirlerin...' şeklinde başlayıp 'Allah'tan bir fari-zedir' şeklinde devam eden buyruğudur. Buradaki 'sadakalar'dan maksat, zekâttır. Zekâttan başka sadakalar, bu sekiz sınıfın dışındakilere de verilebilir.

Zekâtın Hak Sahiplerine Nasıl Verilmesi Gerektiği

Zekât, bu sınıflardan bir beldede bulunanlarına verilir. Eğer tümü de bulunuyorsa, onlardan herhangibirini zekâttan mahrum etmek caiz değildir.[534][51]

Bu sınıflardan biri olmazsa onun payı diğer sınıflara verilir. Eğer bir smıfa verilen zekât, onların ihtiyaçlarından fazla ise bu fazlalık diğer sınıflara aktarılır. Zekât, mevcut sınıflar arasında eşit bir şekilde dağıtılır. Fakat zekât toplayan memurlar zekât dağıtılmadan önce ücretlerini alırlar. Bir sınıfın fertleri arasında eşitlik şart değildir. Zekâtı, mal sahibi veya vekili dağıtıyorsa, hak sahiplerinin sayıları da sayılamayacak kadar çoksa bu durumda her sınıftan en az üç kişiye vermelidirler. Çünkü ayette, her sınıf cemî sigasıyla zikredilmiştir. Cemi sigası ise en az üç kişiyi ifade eder. Eğer sayıları çok değilse ve tesbit edilmesi mümkünse, zekâtı onların tümüne vermek vacibdir. Bilerek onlardan birini zekâttan mahrum ederse, kişi malı oranında ona borçlu olur.

Zekâtı, Vacib Olduğu Yerden Başka Bir Yere Nakletmek

Zekâtı, vacib olduğu memleketten başka bir memlekete nakletmek caiz değildir. Çünkü genellikle o malın bulunduğu yerde, zekâta hak sahibi olanlar da olur. Götürülen yer çok yakın da olsa zekât malını nakletmek caiz değildir. Çünkü bu, o memleketin fakirlerinin kırılmasına ve perişan olmalarına vesile olur. Çünkü onlar zekâtı beklemektedirler ve onların umudu o zekâta bağlıdır. Ayrıca Hz. Peygamber, Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken şöyle söylemiştir: 'Onlara bildir ki Allah, onların üzerine zekâtı farz kılmıştır. Bu zekât onların zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir'.[535][52]

Zekâtın vacib olduğu memlekette sınıflardan biri yoksa veya onların ihtiyacından fazla mal olursa, o sınıfın payı veya artan mal, o memlekete en yakın bulunan bir yere nakledilerek aynı sınıftan olan kişilere verilir.

Zekât Verilecek Kişilerde Olması Gereken Şartlar ve Zekât Verilmeyecek Kişiler

Kur'an'da zikredilen sekiz sınıftan birine dahil olan kişinin zekât alabilmesi için şu şartlara sahip olması gerekir:

1. Müslüman olmak.

Bu nedenle vacib olan zekât, müslüman olmayan kimseye verilmez. Çünkü Hz. Peygamber'in şu hadîsi buna delâlet etmektedir:

Onları önce Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın rasûlü olduğuma şehadet etmeye davet et. Eğer buna itaat ederlerse onlara şunu bildir, ki Allah, onlara zekâtı farz kılmıştır. Bu zekât onların zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir.[536][53]

Zekâtın, zengin müslümanlardan alınıp, fakir müslümanlara verileceği açıktır. Müslüman olmayan zenginlerden zekât alınmadığı gibi, müslüman olmayan fakirlere de verilmez. Müslüman olmayanlara zekâtın dışındaki sadakalardan verilebilir.

2. Çalışmaya gücü yetmemek.

Fakir veya miskin iş bulup çalışabilir, yeterli para kazanabilirse ona zekât verilmesi, onun da zekâtı kabul etmesi caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Zenginlere ve azalan sağlam olan kuvvetlilere zekât helâl olmaz.[537][54]

Zenginin ve kazanabilen güçlü kuvvetli kimselerin zekâtta hakkı yoktur.[538][55]

3. Zekât alan kişinin nafakası, zekât veren kişinin üzerine vacib olmamalıdır.

Nafakası zekât verenin üzerine vacib olan kişi, o nafakadan ötürü zengin sayılır. Zekât verenin ona zekât vermesi, kendi kendine zekât vermesi gibidir. Çünkü o malın faydası zekât verenedir; üstelik üzerine vacib olan nafaka yükünü de hafifletmiş olur. Bu bakımdan kişi zekâtını babasına, annesine, dedesine ve ninesine veremez. Çünkü onların nafakaları çocuklarının üzerinedir. Kişi zekâtını; küçük çocuklarına ve küçük torunlarına veremediği gibi, büyük olmasına rağmen deli ve hastalıklı olan yakınlarına da veremez; zira bunların nafakaları akrabaları üzerine vacibdir. Kişi zekâtını karısına da veremez, çünkü karısının nafakası kendisine vacibdir. Ancak burada bir husus vardır: Bu kimselere fakirlik ve miskinlik sebebiyle zekât verilemez. Ancak bunlar borçlu iseler veya

Allah yolunda savaşa gidiyorlarsa, nafakaları kendisine vacib olan kişi bu durumda onlara zekât verebilir.

Nafakası Başkası Tarafından Karşılanan Kişiye Zekât Vermek

Kendisine zekât vacib olan kişinin zekâtını, nafakası kendisine vacib olan kimselere (hanımına, babasına, anasına, çocuklarına) veremeyeceğini söylemiştik. Fakat nafakası kendisine vacib olmayan, nafakası başkası tarafından verilen bir kimseye zekâtını verebilir mi? Eğer ona verilen nafaka yeterli oluyorsa, ona zekât verilmez. Çünkü o kişi verilen nafaka ile zengin sayılır. Ancak verilen nafaka kendine kâfi gelmiyorsa, ona zekât vermek caiz olur. Çünkü o bu haliyle ya fakir, ya da miskindir.

Kadının, Kocasına Zekât Vermesi

Kendisine zekât düşen kadın, malının zekâtını fakir kocasına verebilir. Hatta zekâtını kocasına vermesi sünnettir. Kadının, zekâtını çocuklarına infak etmesi müstehabdır. Çünkü hem kocasının, hem de çocuklarının nafakası kadının üzerine vacib değildir. Abdullah b. Mes'ud'un karısı Zeyneb, Hz. Peygamber'e şöyle sorar:

- Ben kocama ve akrabalarıma infak edersem, bu, sadaka yerine geçer ve kâfi gelir mi?

- Evet, onun iki ecri vardır; biri akrabalık ve sılayı rahim ecri, diğeri sadaka ecri. [539][56]

Ümmü Seleme şöyle naklediyor: Bir keresinde 'Ey Allah'ın Rasûlü! (Ölen eşim) Ebu Seleme'nin oğullarına infak ettiğimden dolayı bana bir ecir var mıdır? Ben onlara infak ediyorum. Onları şöyle şöyle muhtaç kimseler olarak kendi hallerine terketmiyorum. Onlar benim de çocuklarım!' dedim. Hz. Peygamber 'Evet, bunlar hakkında sana, onlara yaptığın infakın sevabı vardır' buyurdu.[540][57]

Nafakası Vacib Olmayan Akrabalara Zekât Vermek

Kendisine zekât düşen kişinin, eğer nafakası kendisine vacib olmayan kardeşleri, amcaları, halaları, dayıları, teyzeleri, onların çocukları ve kendisinin çocukları bulunursa ve bunlar da kendisine zekât verilebilecek sekiz sınıfa dahilse zekâtını bunlara vermesi caizdir. Hatta

bunlara vermek başkasına vermekten daha evlâdır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Miskine verilen zekât, sadece zekâttır. Akrabaya verilen zekât ise hem zekât, hem de sıla-yı rahimdir. 541[58]
4. Zekât verilecek kişi Hâşimoğullarmdan veya Muttalib oğullarından olmamalıdır. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Şüphesiz ki bu sadakalar, insanların kirlerinden başka birşey değildir. Sadakalar ne ıMuhammed'e ve ne de Âl-i Muhammed'e helâl olmaz.542[59]
Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmektedir: "Bir defasında Hz. Hasan sadaka hurmalarından bir hurmayı alıp ağzına attı. (Çocuğun hurmayı ağzına attığını gören) Hz. Peygamber 'Hayır, Hayır! Onu ağzından çıkar. Bizim sadaka yemediğimizi bilmiyor musun?' buyurdu".543[60]

Bir Görüş

Bugün Hâşim ve Muttaîib oğullarına zekât verilmesi gerekirse, onlara zekât vermek daha evlâdır. Çünkü onlara zekât verilmezse perişan olurlar. Nitekim onlar zekât almamalarına karşılık ganimetten pay alıyorlardı.
İyi bilin ki ganimet olarak ele geçirdiğinizin beşte biri Allah'a, Rasülü'ne, RasüPün akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara, (diğer beşte dördüde savaşa iştirak edenlere) aittir.
(Enfal/41)
Cübeyr b. Mûtim şöyle rivayet ediyor: Ben ve Osman b. Affan Hz. Peygamber'e gittik ve dedik ki:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Muttalib oğullarına verdin, bize vermedin. Oysa onlarla biz, sana aynı derecede akrabayız.
- Muttaliboğıılları, Haşimoğullarıyla aynıdır.544[61]
Borcun Zekâtı

Zekâtın Borçta Vacib Olması

Nisab miktarına ulaşan alacağı olan veya alacağı ile elindeki mal ni-sab miktarına ulaşan kişiye, eğer verdiği borcun üzerinden bir sene geçmişse zekât vacib olur, tıpkı elindeki mala zekâtın vacib olması gibi. Çünkü verilen borç da nisab miktarına ulaşmış ve üzerinden bir sene geçmiş ve

zekât vacib olmuş bir maldır. Malın elinde olmaması, zekâtın o malda vacib olmasına mâni değildir. Çünkü yanında olmayan mal, ticaret malı veya başkasının yanına emanet olarak bırakılan mal gibidir. Elde hazır bulunmasalar da bunların her ikisine de zekât düşer.

Borç Verilen Malın Zekâtı Ne Zaman Verilir?

a. Eğer alacağın zamanı gelmiş, borçlu da borcunu ödeyebilecek durumda ise, malın zekâtının verilme vakti de gelmişse borç veren kişinin o malın zekâtını hemen vermesi farzdır, isterse alacağını tahsil edememiş olsun. Çünkü o mal, elinin altındaki mal hükmündedir, borçlunun elinde emanet gibidir, alacaklı o malı her an alabilir ve istediği gibi tasarruf edebilir.
b. Borcun ödenme zamanı geldiği halde, borçlu olan kişi fakirliğinden veya inkâr ettiğinden dolayı borcunu ödemiyorsa, alacaklı olan kişinin o malın zekâtını hemen vermesi vacib olmaz. Çünkü malını alamamaktadır. Ancak o malı aldıktan sonra üzerinden kaç sene geçtiği hesap edilerek zekâtı verilir. Çünkü o malda zekât, her sene vacib olmuştur ve sahibinin zimmetinde sayılır. Tıpkı elinde hazır bulunmayan mal gibi... Dolayısıyla onu ne zaman elde ederse, zekâtını da o zaman vermek vacib olur.
c. Eğer verilen borcun ödeme vakti belli değilse onun zekâtını hemen vermek vacib değildir. Kişi, alacağını ne zaman alır veya ne zaman almaya imkân bulursa, geçmiş senelerin zekâtını da vermelidir. Eğer zamanı geldiği halde malını almamışsa ve alma imkânı da yoksa, malım alıncaya kadar beklemeli, aldıktan sonra geçmiş senelerin zekâtını vermelidir.

Borçlu Olan Bir Kimsenin Malına Zekât Düşmesi

Borçlu olan kimsenin borçları, nisab miktarına ulaşan ve üzerinden bir sene geçmiş olan malları kadar veya nisab miktarından aşağı indirecek kadar olsa dahi malının zekâtını vermesi gerekir. Ticarî malları olan kişi için de durum böyledir. Tüccarın mülkiyetinde olan mal nisab miktarına ulaşmış ve üzerinden de bir sene geçmişse onun zekâtını vermelidir. Çünkü borçlu olması, elinde bulunan malda zekâtın vacib olmasına mâni olmaz. Zira borç zimmete bağlıdır. Zekât ise elinin altında bulunan ve zekât vacib olan mala bağlıdır. Malda zekât vacib olduğunda, hak

sahiplerinin mülkü olur. Mal sahibinin elinde kalsa bile onların mülküdür, mal sahibinin onu hak sahiplerine vermesi farzdır.
Şu rivayet de bunu desteklemektedir: 'Bu ay zekât ayıdır. Kimin yanında borç varsa onu ödesin ki mallar tahsil edilmiş, zekâtlar ödenmiş olsun'.[545][62]
Hz. Osman böyle söyleyerek zekât ayından önce borçların ödenmesi hususunda insanları uyarmıştır. Zekât ayı geçtikten sonra zekât mallan tesbit edilir ve üzerindeki borçlar dikkate alınmaz.[546][63]

ORUÇ

amazan Orucunu Mazeretsiz Olarak Terkeden Kişinin Hükmü

Ramazan ayının orucu İslâm'ın rükûnlanndan ve dinin zorunlu farzlarından biri olduğu İçin onun farziyetini inkâr eden kâfir olur. Mürted bir kişi olarak tevbeye davet edilir. Eğer tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Tevbe etmediği takdirde öldürülür. Eğer kişi İslâm'a yeni girmiş veya âlimlerden uzak bir memlekette doğup büyümüş ise öldürülmez. Fakat orucu özürsüz olarak terkeden kişi, orucun farziyetini inkâr etmiyorsa ve 'Ben orucun farz olduğuna inanıyorum, fakat oruç tutmuyorum' diyorsa, o kişi fasıktır, kâfir değildir. Böyle bir kişinin, hapsedilip yemekten ve içmekten menedilmesi vacibdir. Böylece zahiren de olsa oruç tutmuş sayılır.

Orucun Hikmetleri, Sırları ve Faydaları ,

Müsîümanm, herşeyden önce orucun bir ibadet olduğunu ve Allah'ın onu farz kıldığını bilmesi gerekir. İbâdet olmasından maksat, Allah'ın emrine uymak ve Allah'a karşı kulluk görevini yerine getirmek amacıyla oruç tutmaktır. Müslüman, bu ibadetten doğması mümkün olan sonuca bakmaksızın bunu yerine getirmelidir. Böyle yaptıktan sonra orucun hikmet ve faydalarını araştırmasına herhangibir engel yoktur. Hiç şüphesiz Allah'ın hükümlerinin tümünde hikmet ve kullar için faydalar vardır. Ancak ibadet eden kişi, o ibadetteki hikmet ve faydalan bilmek mecburiyetinde değildir. Yine hiç şüphe yok ki orucun da birçok hikmet ve faydaları vardır. Bu hikmet ve faydaların bir kısmına muttali olunur, bir kısmı ise kullar için gizli kalır. Orucun hikmet ve faydalarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Sahih oruç, Allah'ın murakabesi için mü'minin kalbini uyanık tutar. Oruçlu bir kişi, bir müddet sonra açlık ve susuzluk hisseder. Nefsi, yemeye ve içmeye meyleder. Fakat oruçlu olduğunun şuurunda olması buna mâni olur. Oruçlu kimse, nefsinin arzu ve isteklerine engel olur. Bunu da Allah'ın emrini yerine getirmek için yapar. Böylece kalbi daima uyanık olur, Allah'ın murakabesi altında olduğunun şuuruna varır ve daima Allah'ı anmış olur. O'nun kudret ve azametini hisseder.

2. Ramazan ayı mukaddes bir aydır. Allah, kullarından, bu ayı ibadetle geçirmelerini, Allah'a yaklaşmak için gayret göstermelerini istemiştir. Yemek sofrasında, içki meclisinde keyif yaparken bunların olması mümkün değildir. Bu bakımdan Ramazan ayı, ibadet etmek ve Allah'a yaklaşmak için en uygun zamandır.
3. Sene boyunca yemek yendiği için hisler dumura uğrar ve nefsin azmasına sebep olur. Her iki durum da müslüman için uygun değildir. Orucun teşrî kılınmasında, nefsi temizlemek, hisleri güçlendirmek gibi hikmetler olduğu anlaşılmaktadır.
4. İslâm toplumunun üzerine bina edildiği temellerin en önemlilerinden biri de müslümanların birbirlerine sevgi ve merhamet göstermeleridir. Zengin, açlığın acısını tatmadıkça, felaketlerini hissetmedikçe fakire gerektiği gibi merhamet edemez. Fakat Ramazan ay'ı, zengine fakirlik şuurunu veren, onu elem ve yoksulluğunda fakirle beraber yaşamaya se-veden bir aydır. Bu bakımdan zenginlerin kalbine şefkat ve merhamet duygularını yerleştiren, fakirlere yardım etmeye sevkeden bir ibadettir oruç!

Ramazan Ayının Tesbit Edilmesi

Ramazan ayı iki şekilde tesbit edilir:
Birincisi, Şaban ayının otuzuncu gecesinde hilâli görmekle olur. Ancak adil bir şahidin buna şehadet etmesi gerekir.
İkincisi, Şaban ayını otuz güne tamamlamakla Ramazan ayı tesbit edilir. Bu da havanın bulutlu olmasından ötürü hilâlin görünmesi zorlaştığı zaman veya adil bir şahidin hilâli görmemesi durumunda olur.
Bu iki durumun delili, Hz. Peygamber'in. şu sözüdür:
Hilâli gördüğünüzde oruç tutun ve yine hilâli gördüğünüzde bay yapın. Eğer hava bulutlu olur da hilâli göremezseniz, Şaban a} otuza tamamlayın.[547][3]
İbn Abbas şöyle rivayet etmektedir: Bir bedevî, Hz. Peygamber'e gelerek şöyle dedi:
- Ben Ramazan hilâlini gördüm.
- Sen Allah'ın birliğine şehadet ediyor musun?
- Evet.
- Benim de Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet ediyor musun?
- Evet

- Ey Bilal! Halka oruç tutmalarını söyle![548][4]
Eğer Ramazan hilâli bir memlekette görülürse, o memlekete yakın olan yerlerde yaşayan halka da oruç tutmak farz olur. Fakat o memlekete uzak olan yerlerde yaşayanlara farz olmaz. Çünkü Şam, Humus, Haleb gibi şehirler bir yer sayılır. Kahire, Şam, Mekke gibi birbirine uzak şehirler bir yer sayılmazlar. Uzaklık 'ihtilaf-ı metali' ile takdir edilir.

Geçen Hükümlerin Delili

Kurayb'dan şöyle rivayet edilmektedir: Ben henüz Şam'da bulunduğum sırada Ramazan hilâli görüldü. Ben de hilâli, Cuma gecesinde gördüm. Sonra ay'ın sonunda Medine'ye geldim. îbn Abbas, bana birçok şey sordu. Sonra hilâlin görüldüğü günü de zikredip şöyle dedi:
- Hilâli ne zaman gördünüz?
- Cuma gecesi gördüm.
- Sen bizzat hilâli gördün mü?
- Evet! Halk da hilâli gördü ve oruç tuttu. Muaviye de oruç tuttu.
- Lakin biz hilâli Cumartesi gecesi gördük ve otuza tamamlamak için oruç tutmaya devam ediyoruz, yahut da hilâli göreceğiz.
- Muaviye'nin hilâli görmesi ve oruç tutması ile yetinmiyor musun?
- Hayır! Hz. Peygamber bize böyle emretti.[549][5]
Buna binaen âlimler şöyle demişlerdir: Ayın görüldüğü bir şehirden, uzak bir şehire giden kişi, oruç hususunda gittiği yere uymalıdır. İsterse otuz günü tamamlamış olsun. Çünkü o şehire gitmekle onlardan biri sayılır. Yine aynı şekilde hilâlin görülmediği şehirden, görüldüğü bir şehire giden kişi, isterse 28 gün oruç tutmuş olsun gittiği şehire göre davranmahdır. Ancak 28 gün oruç tutmuşsa, bir gün kaza etmelidir. Çünkü ay, 29 veya 30 gündür. Bayram yapmış bir şehirden, halkı oruçlu olan uzak bir şehire giden kişi, onlara uymak için günün kalan saatlerinde yeyip içmekten kaçınmalıdır.

Orucun Vucûbiyetinin ve Sıhhatinin Şartları

Ramazan orucunun vacib olması için aşağıdaki şartların bulunması gerekir:
1. Müslüman olmak.
Oruç, kâfire vacib değildir. Kâfir, dünyada oruç tutmaya zorlanamaz. Çünkü kâfir İslâm'a girmedikçe orucunun bir anlamı olmaz. Fakat

ahirette, oruç tutmadığından dolayı cezaya çarptırılır. Yine aynı şekilde İslâm'ın diğer farzlarını terketmesinden ötürü de ceza görür.

2. Mükellef olmak.

Eğer buluğ çağına gelmemiş veya aklı eksikse o kişiden sorumluluk düşer. Mükellef olmayan bir kimse de dinî görevlerden herhangibiri için zorlanamaz.

Bunun delili, Hz. Peygamber'in şu sözüdür:

Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyan kimseden, buluğa erene kadar çocuktan, akıllanıncaya kadar deliden.[550][6]

3. Oruca engel olan veya oruç tutmamayı mubah kılan bir özürün bulunmaması

Oruca engel olan özürler şunlardır:

a. Günün herhangibir saatinde hayız veya lohusalı olunması.

b. Delilik veya baygınlığın bütün gün devam etmesi.

Günün herhangibir saatinde kişinin aklı başına gelir veya ayılırsa özrü düşer. Günün geri kalan kısmını, yeyip içmeden geçirmesi gerekir.

Oruç tutmamayı mubah kılan özürler de şunlardır:

a. Sahibini zarara uğratan veya şiddetli bir elem ve gevşekliğe yol açan hastalıklar.

Eğer hastalık, kişinin ölümüne yol açacak derecede ağırsa, o zaman orucu bozması farz olur.

b. 83 kilometreden az olmayan bir sefere çıkmak.

Ancak seferin, mubah birşey için olması gerekir. Ayrıca seferin bütün gün devam etmesi şarttır. Mukim olduğu ve oruçlu olarak sabahladığı yerden, günün ortasında sefere çıkmaya niyet ettiği zaman orucunu bozması caiz olmaz. Bunların delili, şu ayettir:

Hasta olan veya seferde bulunan kimse, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde orucunu tutsun.

(Bakara/185)

c. Oruç tutmaktan aciz kalmak.

Bu bakımdan yaşlılıktan veya şifası umulmayan bir hastalıktan ötürü oruç tutmaya gücü yetmeyen bir kimseye oruç farz değildir. Çünkü oruç, ancak oruç tutabilecek kimseye farzdır. Bunun delili de şu ayettir:

Oruç tutmaya gücü yetmeyenlere, bir fakirin doyumluğu kadar fidye vardır.

(Bakara/184)

Ayette geçen yutikûnehu kelimesi, yutevvekûnehu şeklinde de

okunmuştur. Böyle okunduğunda 'oruç tutmak için gayret gösterdikleri halde oruç tutmaya güç yet iremeyen I er' anlamına gelir.
İbn Abbas şöyle demiştir.- 'Burada kasdedilenler, yaşlı erkek ve kadınlardır. Çünkü onların oruç tutmaya güçleri yetmemektedir. Bu yüzden hergün için bir fakiri doyurmaları gerekir'[551][7]

Orucun Sıhhatinin Şartları

Orucun sahih olması için aşağıdaki şartların bulunması gerekir.
1. Müslüman olmak.
Kâfirin tuttuğu oruç sahih olmaz.
2. Akıllı olmak.
Kişi temyiz sahibi olmalıdır. Bu bakımdan delinin veya temyiz sahibi olmayan çocukların orucu sahih olmaz. Çünkü bunlarda niyet yoktur. Mümeyyiz olan çocuğun orucu sahihtir. Eğer gücü yetiyorsa, o çocuğa oruç tutmasını emretmek gerekir. Çocuk on yaşına bastığında, namaz gibi orucu da terkederse bundan dolayı şiddetli bir. şekilde olmaksızın dövülür. (Çocuğun şiddetli bir şekilde dövülmesi haramdır).
3. Oruca mâni olan özür olmamalıdır.
Meselâ kadın hayızlı veya lohusa, oruçlu kişi de bütün gün baygın veya deli olmamalıdır.
Orucun Rükûnları Orucun rüknü ikidir:
I. Oruca niyet etmek.
II. Fecirden güneş doğuncaya kadar orucu bozan şeylerden uzak durmak.
Niyetin yapılma şekli şöyledir: Niyet, orucu kasdetmektir. Niyetin yeri kalptir. Kalp de olmadıktan sonra dil ile niyet etmek yeterli olmaz. Niyetin dil ile söylenmesi de şart değildir.
Niyetin vacib olduğunun delili şu hadîstir:
Ameller niyetlere göredir.[552][8]
Ramazan orucunun niyetinde şu hususların bulunması gerekir:
1. Niyeti gece yapmak.
Fecir doğmadan önce 'yarın oruç tutmaya niyet ettim' demek şarttır. Eğer fecirden sonra niyet edilirse, hem niyet, hem de oruç batıl olur. Bunun delili, şu hadîstir:
Fecirden önce niyet etmeyen kimsenin orucu yoktur.[553][9]
2. Tayin etmek.

Bu, orucun çeşidini belirlemektir. Meselâ kişi 'Yarın Ramazan orucunu tutmaya niyet ediyorum' diye kalbinden geçirmelidir. Eğer belirli bir oruca değil de mutlak olarak oruç tutmaya niyet ederse, niyeti sahih olmaz. Çünkü Hz. Peygamber'in 'Ameller ancak niyete göredir' buyurduğunu biraz önce nakletmiştik.

3. Niyeti tekrarlamak.

Her gece fecirden önce gelecek günün orucuna niyet etmek gerekir. Bütün ay için bir defa niyet etmek yeterli olmaz. Çünkü Ramazan orucu, tek bir ibadet değildir. Her gün, ayrı bir ibadettir. Bu nedenle de her ibadet için ayrı bir niyet gerekir.

Nafile oruçta ise, geceden niyet etmek veya orucu tayin etmek şart değildir. Zeval'den önce mutlak olarak oruç tutmaya niyet etmek yeterlidir. Bunun delili, Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadîstir: Hz. Peygamber, birgün Hz. Aişe'ye 'Yanınızda bir yiyecek var mı?' diye sordu. Hz. Aişe 'Hayır' deyince, Hz. Peygamber 'O halde ben bugün oruçluyum' dedi.[554][10]

Orucu bozan şeyler ise şunlardır:

1. Yemek ve içmek.

Oruçlu kasden yer veya içerse, yediği ve içtiği ne kadar az olursa olsun orucu bozulur. Fakat oruçlu olduğunu unutarak yer veya içerse, yediği ve içtiği ne kadar çok olursa olsun orucu bozulmaz. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kim oruçlu iken unutup yer veya içerse, orucunu (bozmayıp) tamamlasın. Çünkü ona, ancak Allah yedirmiş, içirmiştir.[555][11]

2. Gözle görülen birşeyin insan vücuduna girmesi.

Hadîste geçen 'cevf kelimesi, boğazdan mideye, bağırsaklara kadar olan yol demektir. Açık delikten insan vücuduna giren şeyden maksat da ağız, kulak, ön ve arkadan giren şeylerdir. Bu bakımdan göze akıtılan bir damla orucu bozar, çünkü göz açık bir deliktir. Şaracıyye denilen damardan vurulan iğne orucu bozar, çünkü bu da açık delik sayılır. Fakat 'verid' denilen damardan vurulan iğne orucu bozmaz, çünkü verid, açık bir delik değildir. Zikredilmeyen şeyler de buna kıyas edilir. Bütün bunlar kasden yapıldığında geçerlidir. Eğer unutularak yapılırsa, unutularak yenen yemeğe ve içmeye kıyasen oruca zarar vermez.

İnsan vücuduna giren sinek veya toz orucu bozmaz. Çünkü bunlardan korunmak çok zordur. Diş etleri kanayıp tükürüğü necis olur da ağız yıkanıp temizlenmezse -tükürük bembeyaz olsa dahi- bu tükürüğü

yutmak orucu bozar.
Normal şekilde mazmaza (ağıza su vermek) ve istinşak (buruna su vermek) yapılırken boğaza kaçan su orucu bozmaz. Ancak mazmaza ve istinşak mübalağalı bir şekilde yapılır, ağıza alınan su gargara yapılırken boğaza su kaçarsa oruç bozulur. Çünkü Ramazan'da böyle yapmak yasaktır. Temizlenmesi mümkün olmayan bir yemek kalıntısı, kasıt olmaksızın tükürükle beraber içeri girerse oruç bozulmaz. Ancak dişlerin arasındaki yemek kalıntısının temizlenmesi mümkün olduğu halde temizlenmez de boğaza kaçarsa oruç bozulur.
Yemeye veya içmeye zorlanan kimsenin orucu bozulmaz. Çünkü bunu kendi iradesiyle yapmamıştır.
Boğaza birşey dönmese de kasden kusmak orucu bozar. Fakat kişi isteği dışında kusarsa, kusmuğun bir kısmı tekrar içeri girmiş olsa da orucu bozulmaz.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: .
Oruçlu iken kendisine kusmak; galebe edip de kusan kimseye kaza yoktur. Fakat kendi kusarsa kaza etmelidir.[556][12]
3. Menisi akmasa dahi kasden cinsî münasebette bulunmak.
Bunun delili şu ayettir:
Fecrin beyaz ipliği, siyah ipliğinden ayrılıncaya kadar yeyin, için. Sonra gece oluncaya (güneş batıncaya) kadar orucu tamamlayın. Mescidlerde itikafta iken hanımlarınıza yaklaşmayın.
(Bakara/187)
Ayette geçen 'beyaz iplik'ten maksat, gün ışığı, 'siyah iplik'ten maksat ise gece karanlığıdır. Fecr ufukta yatay bir şekilde meydana gelen ve gecenin sona erdiğini gösteren ışıktır.
Ayetteki 'onlara yaklaşmayın' ibaresinden maksat, itikafta iken kadınlarla cinsel ilişkide bulunmamaktır. Eğer kişi unutarak hanımıyla cinsî münasebette bulunursa orucu bozulmaz. Bu, unutarak yeyip içmeye kıyas edilir.
4. İstimna
İstimna kişinin hanımını öpmesi veya dokunması suretiyle veya el vasıtasıyla menisinin akmasıdır. Oruçlu iken bu kasden yapılırsa oruç bozulur. Ancak herhangibir sebepten ötürü isteği dışında olursa oruç bozulmaz. Karısını veya kocasını öptüğünde şehveti harekete geçecek olan kişinin bunu yapması tahrimen mekruhtur. Çünkü orucun ifsad olma tehlikesi vardır. Bu, kasden orucu ifsad etmeye çalışmak gibidir. Öpmekle

şehveti harekete geçmeyen kişinin de öpmeyi terketmesi evlâdır.
Hz. Aişe'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber, oruçlu olduğu halde beni öperdi. Halbuki hanginiz Hz. Peygamber'in nefsine hâkim oluşu kadar nefsine hâkim olabilir?'[557][13]
Âlimler, Hz. Aişe'nin sözünün şu anlama geldiğini söylemişlerdir: 'Sizin için hanımlarınızı öpmemek daha iyidir. Vehme kapılarak kendinizi Hz. Peygamber gibi saymaya kalkışmayın. Peygamber için mubah olan şeyin size de mubah olduğunu düşünmeyin. Çünkü Hz. Peygamber nefsine mâlikti; şehvetine kapılmaktan ve cinsî münasebette bulunmaktan emindi. Siz ise bunlardan hiçbir zaman emin olamazsınız'.
5. Hayız ve Nifas
Hayız ve nifas, orucun sıhhatine mâni olan özürlerdir. Bu bakımdan günün bir kısmında hayız veya nifas olan kadının orucu bozulur ve daha sonra orucunu kaza etmesi gerekir.
Hz. Peygamber'e, kadının dininin nasıl noksan olduğu sorulunca, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kadın hayız ve nifasîı olduğu zaman namazı terketmez mi, orucunu bırakmaz mı?[558][14]
6. Akıl ve şuuru kaybetmek ve dinden çıkmak
Tecennün etmek (delirmek) ve dinden çıkmak (irtidad), orucun sıhhatine manidir, Çünkü bunlar, kişiyi mükellef olmaktan çıkarır. Ayrıca oruçlu kimse, orucu ifsad edecek şeylerden kaçınmalıdır ki orucu sahih olsun. Oruç, fecrin tulûundan başlar, güneşin batışına kadar devam eder. Eğer oruçlu bir kimse, fecrin doğmadığını zannederek orucu bozan şeylerden birini yaparsa, sonra da fecrin doğduğu anlaşılırsa orucu bozulur. Ancak Ramazan ayının hürmetine binaen o gün akşama kadar birşey yeyip içmemeli ve daha sonra da orucunu kaza etmelidir.
Yine günün sonunda güneşin battığını zannederek iftar eden kişinin -güneşin batmadığı anlaşılırsa- orucu bozulur. Daha sonra orucunu kaza etmesi gerekir.

Orucun Âdabı ve Mekruhları

Orucun birçok âdabı vardır. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:
1. İftarı acele yapmak.
Bu, güneşin battığı tesbit edildikten hemen sonra olmalıdır. Bunun delili, şu hadîstir:

İnsanlar iftar etmede acele davrandıkları müddetçe daima hayırla yaşarlar.559[15]
İftarı, yaş veya kuru hurma ile yapmak en efdalidir. Eğer hurma yoksa su ile iftar edilmelidir.
Enes b. Mâlik şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber, akşam namazını kılmadan önce yaş hurmalarla iftar ederdi. Yaş hurma yoksa kuru hurmalarla iftar ederdi. Eğer o da yoksa birkaç yudum su içerdi1.560[16]
2. Sahura kalkmak.
Sahur, seher vaktinde yenen yemektir. Sahur'un müstehab olduğunun delili, şu hadîstir:
Sahur'a kalkın, çünkü sahur'da bereket vardır.561[17]
Sahur'un müstehab olmasının nedeni, oruca güçlü olarak başlamaktır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sahur yemeği ile oruca karşı yardım isteyin562[18]
Sahur'un vakti, gece yarısından başlar. Sahur'un birçok fazileti vardır. Sahur'da az yemek yemek ve su içmek gerekir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bir yudum su ile de olsa sahur yapınız.563[19]
3. Sahur'u tehir etmek.
Sahur'u tehir etmekten maksat, sahur'u fecrin tulûundan hemen önce yapmaktır. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ümmetim iftarı acele, sahuru da tehir ederek yaptıkları sürece hayırla yaşarlar.564[20]
Enes b. Mâlik şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber ile Zeyd b. Sabit sahur yediler. Sonra Hz. Peygamber kalkıp namaz kıldı. Biz Enes'e dedik ki:
- Hz. Peygamber ile Zeyd b. Sabit, yemeklerini ne kadar zamanda yediler?
- Elli ayet okuyacak kadar bir zamanda!565[21]
4. Küfretmek, yalan söylemek, gıybet etmek, kovuculuk yapmak gibi şeyleri terketmek, kadınlara bakmak, onların şarkılarını dinlemekten kaçınmak.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Yalan söyleyip iftira etmeyi terketmeyen kimsenin, yemek ve içmeyi terketmesine Allah'ın ihtiyacı yoktur.566[22]

Küfretmek, yalan söylemek, gıybet ve kovuculuk gibi şeyler haramdır. Bu nedenle bunları yapan kişi hem günaha girmiş, hem de orucunun ecrini yoketmiş olur. Her ne kadar bunları yapan kişinin orucu sahih kabul edilse de bunlar orucun ecrini yok ederler. Bu yüzden bunları terketmek, orucun sünnetlerinden sayılır.

5. Orucun başlangıcında temiz olmak için, fecirden önce cünüp-lükten yıkanmak.

Cünüp olduğu halde fecirden sonra yıkanmak, orucun sıhhatine engel değildir. Ancak efdal olan, fecirden önce yıkanmaktır. Bunun delili, şu hadîstir: 'Hz. Peygamber, cimadan dolayı bazen sabahladıktan sonra yıkanıp orucuna devam ederdi'.[567][23]

Hayız ve nifastan kurtulan kadının da fecirden önce yıkanması müstehabdır.

6. Kan aldırmak ve kan akıtmak gibi şeyleri terketmek. Çünkü bunlar oruçluyu zayıf düşürür.

7. İftar ederken dua okumak. Bu dua şu şekildedir:

Ey Allahım! Senin için oruç tuttum, senin rızkınla iftar ettim. Susuzluğum gitti, damarlarım ıslandı. Allah'ın izniyle ecir sabit oldu.

8. Oruçlu kimselere iftar vermek.

Kişinin onlara iftar sofrası kurmaya gücü yetmiyorsa, hurma ve su ile iftar vermelidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kim bir oruçluya iftar yemeği yedirirse, kendisine onun sevabı kadar sevap vardır. Oruçlunun ecrinden de hiçbir şey eksilmez.[568][24]

9. Çok sadaka vermek, Kur'an'ı çok okuyup müzakere etmek, mescidlerde itikafa girmek.

İtikafin efdal olan vakti, Ramazan'ın son on günüdür.

Enes şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber'e 'Hangi sadaka daha üstündür' diye sorulunca, Hz. Peygamber 'Ramazan'da verilen sadaka' diye cevap vermiştir".[569][25]

İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber, hayır (dağıtmakta insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da Ramazan ayfı idi. Muhakkak ki Cebrail her sene Ramazan ay'ı içinde bu ay çıkıncaya kadar (her gece) Hz. Peygamber'e mülâki olur, Hz. Peygamber de ona Kur'an'ı arzederdi. Cebrail kendisiyle mülâki olduğu zaman Hz. Peygamber hayır (dağıtmak)ta, esmesi maniaya uğramayan rüzgârdan daha cömert idi'.[570][26]

Bu konunun sonunda itikaPtan bahsedeceğiz.

Orucun Mekruhları

Orucun mekruhları, sözü geçen âdaba aykırı davranmaktır. Bazıları, iftarı geciktirmek, sahuru acele yapmak gibi tenzihen mekruhtur. Bazıları da gıybet, kovuculuk, yalancı şahitlik gibi tahrimen mekruhtur.

Orucun Kazası, Fidye ve Kefaret

1. Yolculuk ve hastalık.
Yolculuktan veya hastalıktan dolayı Ramazan orucunun tutulmayan günleri, gelecek senenin Ramazan ay'ı gelmeden önce kaza edilmelidir. Gevşek davranılır ve ikinci senenin Ramazan orucu gelinceye kadar kaza edilmezse günahkâr olunur. Ayrıca kaza etmekle beraber her gün için bir günlük yemek fidye olarak verilmelidir. Fidye, şehirde genellikle kullanılan yiyeceklerden verilir. Fidye, sadaka olarak fakirlere verilmelidir. Kişi kaza etmesi gereken orucu, on yıl sonra kaza ederse, on yıllık fidye vermesi gerekir.
Oruca mâni olan özür, gelecek senenin Ramazan'ına kadar devam ederse, sadece orucu kaza etmek yeterlidir. Bu tehirden dolayı fidye gerekmez.
Kişi orucu kaza etmeden ölürse iki durum sözkonusudur; ya kaza etmek imkânı bulmuştur veya bulamamıştır. İkinci durumda kişi günahkâr olmaz ve orucunun kazası sözkonusu olmaz. Çünkü orucu tutamaması kendi suçu değildir. Fakat kaza etmek imkânına sahip olduktan sonra ölmüşse, velisinin onun yerine kaza etmesi mendubdur. Buradaki ve/ı'den maksat, kişinin akrabalarından herhangibirisidir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim ki üzerinde oruç borcu varken ölürse, o ölünün velisi ölüye niyabeten (onun yerine) oruç tutabilir.[571][27]
İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre bir kadın Hz. Peygamber'e gelerek şöyle sordu:
- Annem, üzerinde bir ay oruç borcu varken öldü, (ben ne yapabilirim?)
- Eğer annenin üzerinde herhangibir boç bulunsaydı, sen o borcu ödermiydin?
- Evet.
- Öyle ise Allah'a olan borç başka borçlardan daha ziyade

ödenmeye lâyıktır.572[28]
Yabancı bir kişi ölenin akrabalarından birinden izin alarak ölenin yerine oruç tutarsa bu oruç sahih olur. Yabancı bir kişi ölenin akrabalarından izin almadan, ölünün de bu hususta kendisine bir vasiyeti olmadan oruç tutarsa, bu oruç sahih olmaz.
Ölen için hiç kimse oruç tutmazsa, hergün için 1 müdd yiyecek verilmelidir. Fidyenin de borç gibi ölenin malından çıkarılması vacibdir. Eğer ölenin malı yoksa onun yerine başkası kefaret verebilir. Böylece Allah'ın azabından kurtulur.
İbn Ömer şöyle demiştir: 'Kim üzerinde bir ay oruç borcu olduğu halde ölürse, onun yerine (velisi) her gün için bir fakiri doyursun'.573[29]
İbn Abbas ise şöyle demiştir: 'Bir kimse Ramazan'da hasta olup, sonra orucunu tutamadan ölürse, oruçları yerine fidye (yiyecek) verilir'.574[30]
2. Aciz olan yaşlı ve şifası umulmayan hasta.
Oruç tutamayan yaşlı kişi, her gün için memleketinde kullanılan yiyeceklerden 1 müdd fidye vermelidir. Onun veya velîlerinden birinin, bundan başka birşey yapması gerekmez.
Atâ şöyle demiştir: Ben İbn Abbas'm 'Oruç tutmaya gücü yetmeyenlere, bir fakirin doyumluğu kadar fidye vardır1 (Bakara/184) ayetini okuduğunu duydum. İbn Abbas 'Bu ayet neshedilmemiştir' dedi.575[31]
Ayette sözkonusu edilen kişiler erkek ve yaşlı kadınlardır. Bunlar oruç tutmaya güç yetiremedikleri için kendilerinden, bir fakiri doyurmaları istenmektedir.
İyileşme ümidi olmayan hasta da, oruca güç yetiremeyen yaşlı hükmündedir. O da tutamadığı orucun her günü için, memleketinde kullanılan yiyeceklerden, fakirlere 1 müdd fidye vermelidir.
3. Hâmile ve emzikli kadın.
Hâmile veya emzikli kadın, kendisinin veya çocuğunun zarar görmesinden korkarsa oruç tutmayabilir. Eğer kendisinin zarar görmesinden korkarak oruç tutmazsa, ikinci senenin Ramazan ay'ı gelmeden orucunu kaza etmelidir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah Teâlâ, namazın bir kısmını (veya yarısını) ve orucu misafirden, emzikli ve hâmile kadından kaldırmıştır.576[32]
Yani namazı kısaltmasına ve kaza etmek şartıyla orucunu bozmasına ruhsat vermiştir.

Kadın, çocuğunun zarar görmesinden korkarak orucunu bozarsa; meselâ hâmile kadın çocuğunu düşürmekten, emzikli kadın da sütünün azalıp çocuğunun zarar görmesinden korkarsa, orucunu bozması vacib olur. Daha sonra kaza edip o memlekette genellikle kullanılan yiyecekten, her gün için bir fakiri doyuracak kadar fidye vermelidir. Yine aynı şekilde helak ile karşı karşıya gelen kimse de orucunu bozabilir ve daha sonra kaza ederek her gün için fidye verir.
İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir; 'Ona takat getirenler için bir miskin doyumu fidye vardır' (Bakara/184) ayeti, yaşlı erkek ve kadına ruhsat idi. Bu yaşlılar oruca takat getirirlerse de, oruçlarını yeyip her günün yerine bir fakir doyurmalarına ruhsat verildi. Çocukları için korktukları takdirde hâmile ve emzikli kadınlara da ruhsattır'.[577][33]

Ramazan Orucunu Bozmanın Kefareti ve Kefareti Gerektiren Durumlar

Bu, Ramazan ayında cinsel ilişkide bulunmak suretiyle orucu bozmaktır. Bu da cinsel ilişkide bulunan kişinin oruçlu olduğunu, Ramazan'da böyle birşeyin haram olduğunu bilmesi ve aynı zamanda da sefer ruhsatına tâbi olmaması şartına bağlıdır. Bu bakımdan oruçlu olduğunu unutarak bu işi yapan veya bu işin Ramazan'da haram olduğunu bilmeden yapan veya Ramazan dışındaki bir oruçta bunu yapan veya orucunu önce başka bir şeyle bozduktan sonra bu işi yapan veya sefer ruhsatına sahip olarak yapan kişiye kefaret yoktur. Onun yapması gereken şey, sadece orucunu günü gününe kaza etmektir.

Kefaretin Vacib Olduğu Kişi

Kefaret, cinsel ilişkide bulunan kocaya vacib olur. Hanımına veya kendisiyle gizli ilişki kurulan kadına, kefaret vacib olmaz. Cinsel ilişkide bulunan erkeğin suçu daha büyük olduğu için, kefaret onun üzerine farz kılınmıştır.
Bu Kefaretin Keyfiyeti
Ramazan orucunun bu şekilde ifsad edilmesiyle vacib olan kefaret, mü'min bir köle âzad etmektir. Kölenin erkek veya kadın olması farket-mez. Köle âzad etmeye gücü yetmezse peşpeşe iki ay oruç tutması gerekir. Eğer buna da gücü yetmezse, 60 fakiri doyurmalıdır. Bunlardan hiçbirini yapacak durumda değilse, bunlara gücü yettiği zamana kadar

kefaret borcu üzerinde kalır ve ne zaman bunlardan birini yapmaya gücü yeterse o zaman kefaret borcunu eda eder.
Bunun delili, Ebu Hüreyre'den rivayet edilen şu hadîstir: Peygam-ber'e birisi gelerek şöyle dedi:
- Helak oldum ey Allah'ın Rasûlü!
- Seni helak eden nedir?
- Ramazan'da (oruçlu iken) zevcemle cinsî münasebette bulundum.
- Bir köleyi hürriyete kavuşturacak birşey bulabilir misin?
- Hayır, bulamam.
. - Peki iki ay peşpeşe oruç tutmaya gücün yeter mi?
- Hayır, buna muktedir olamam (hem ben bu felakete oruç yüzünden uğramadim mı?)
- Altmış yoksulu doyuracak karşılığı bulabilir misin?
- Hayır, bulamam.
Sonra o zat oturdu. Derken Peygamber'e, içi hurma ile dolu (15 sâ' alabilen) bir sepet getirildi. Peygamber o zâta şöyle dedi:
- Bunu (al da) sadaka yap.
- Benden fakir bir yoksula mı vereceğim? Medine'nin karataşh iki tarafı arasında buna benim ailemden daha muhtaç bir ev halkı yoktur. Bunun üzerine Hz. Peygamber, azı dişleri görülünceye kadar güldü.
Sonra o kimseye şöyle dedi: 'Haydi hurmayı götür de bunu kendi ailene yedir'.[578][34]
Âlimler, yemek yedirmeye gücü yeten bir fakirin, kefaretini aile fertlerine vermesinin caiz olmadığını söylemişlerdir Diğer kefaretler de böyledir. Bu hadîste zikredilen durum sadece o kişiye mahsustur. Şunu da belirtelim ki Ramazan orucunu cinsel ilişkide bulunmak suretiyle bozan kişinin, kefaretle beraber orucunu kaza etmesi de vacibdir. Kefaret, cinsel ilişkiyle ifsad edilen günlerin tekerrür etmesiyle tekerrür eder. Ramazan'ın iki gününde cinsel ilişkide bulunarak orucunu ifsad eden kişi, hem o iki günü kaza etmekle, hem de iki kefaret vermekle yükümlüdür. Ramazan'ın üç gününde cima yaparsa, üç kaza, üç kefaretle yükümlüdür.

Tatavvu (Nafile) Oruç

Bu, sünnet olan oruçtur. Tatavvu, farz olmayan ibadetleri yapmak suretiyle Allah'a yaklaşmak için yapılan ibadettir. Hiç şüphe yok ki oruç, ibadetlerin en üstünlerinden biridir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim Allah için bir gün oruç tutarsa, Allah onun yüzünü yetmiş yıl ateşten uzaklaştırır.[579][35]
Nafile orucun teşri kılınmasının hikmeti, insanı Allah'a daha çok yaklaştırmasıdır. Zaten insanı Allah'a yaklaştırmayan hiçbir ibadet yoktur. Bu nedenle bir hadîs-i kudsîde şöyle bu vurulmuştur: 'Kul, nafile namazlarla bana yaklaşmaya devam eder. Öyle ki ben onu severim'.
Şüphe yok ki Allah'ın bir kulunu sevmesi ve kulun rabbine yakın olması, o kulu masiyetten uzaklaştırıp taate sevkeder, iyiliğe koşmasını sağlar.
Sünnet (tatavvu, nafile) olan oruçları kısaca şöyle zikredebilirz:
1. Arefe gününün orucu
Bu, Zilhicce ayının dokuzuncu gününde tutulan oruçtur. Bu oruç, hacda olmayan kimseler için sünnettir.
Arefe günü tutulan oruç hakkında Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
(Arefe günü oruç tutmaya gelince) Allah bununla önceki senenin ve sonraki senenin günahlarını örter.[580][36]
Arefe günü, günlerin en üstünüdür. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Hiçbir gün yoktur ki Allah, Arefe gününden daha fazla o günde kullarını ateşten âzad etsin.[581][37]
Hac'da olan kimsenin Arefe günü oruç tutması sünnet değildir. Onun için sünnet olan, Peygamber'e uyarak o günü oruçsuz geçirmesidir.
2. Aşure ve Tasua günlerinin orucu.
Aşure, Muharrem ayının onuncu günüdür. Tasua günü ise Muharrem ayınm dokuzuncu günüdür. Bu iki günde oruç tutmanın müstehab olduğunun delili, İbn Abbas'ın rivayet ettiği şu hadîstir: 'Hz. Peygamber, Aşure günü oruç tuttu ve tutulmasını emretti'.[582][38]
Aşure günü oruç tutmak hakkında Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
(Aşure günündeki oruca gelince) Allah bununla önceki senenin günahlarını örter.[583][39]
Eğer gelecek seneye kalırsam (Muharrem ayının) dokuzuncu gününde muhakkak oruç tutacağım.
[584][40]Fakat Hz. Peygamber, o güne yetişemeden vefat etmiştir. Tasua günü ile Aşure gününde oruç tutmanın sebebi, ayın tesbitinde yanlışlık olma ihtimalidir. İhtiyaten bu günde oruç tutmak daha iyi olur. Ayrıca bunda yahudilere muhalefet etmek de sözkonusudur. Çünkü onlar sadece Muharrem'in onuncu günü oruç tutuyorlardı. Eğer onuncu günle

beraber dokuzuncu günde de oruç tutulmamışsa, onbirinci günü oruç tutmak müstehabdır.
3- Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç tutmak.
Bunun delili, Hz. Aişe'nin rivayet ettiği şu hadîstir: 'Hz. Peygamber, Pazartesi ve Perşembe orucunu taharri ederdi (arardı)585[41]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ameller, Pazartesi ve Perşembe günleri (Allah'a) arzedilir. Bu yüzden amelimin oruçlu olduğum halde arzedilmesini severim.586[42]
4. Her ayda üç gün oruç tutmak.
Her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinde oruç tutmak, ayın diğer günlerinde tutmaktan efdaldir. Bunlara 'beyaz günler' denir. Bunun sebebi, bu günlerin ayın ışığıyla daha beyaz olmasıdır. Bu günlerde oruç tutmanın müstehab olduğunun delili, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadîstir:
Ebu Hüreyre şöyle demiştir: 'Dostum (Hz. Peygamber), bana üç şey tavsiye etti: Her aydan üç gün oruç tutmak, iki rekât kuşluk namazı kılmak, vitir namazını kılıp uyumak587[43]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Her aydan üç gün oruç tutmak, bir de Ramazan orucunu tutmak, bütün sene oruç tutmak gibidir.588[44]
Ey Ebu Zer! Ayın üç gününde oruç tutmak istediğinde onüç, ondört ve onbeşinci günlerinde tut!589[45]
Katâde b. Milhan, babasından şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber bize (her ayın) onüç, ondört ve onbeşinci günlerini oruçlu geçirmemizi emretti ve 'Bu günlerin orucu sene orucu gibidir' buyurdu.590[46]
Ancak Zilhicce'nin onüçüncü günü bundan istisna edilmiştir. Çünkü o gün, teşrik günlerindendir ve ileride geleceği gibi o günde oruç tutmak haramdır.
5. Şevval ayında altı gün oruç tutmak.
Bu altı günü, peşpeşe oruçlu geçirmek en güzelidir. Fakat şart değildir. Bunu ayrı ayrı günlerde tutmak da Sünnet'in yerine gelmesi için yeterlidir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;
Kim Ramazan orucunu tutar, sonra Şevval'den altı gün daha oruç tutup onun ardından gönderirse, bu bütün sene oruç tutmak gibidir.591[47]

Sünnet Olan Orucu Yanda Bırakmak

Nafile oruç tutan kişi, orucunu istediği an bozabilir ve kaza etmesi de gerekmez. Fakat böyle yapması mekruhtur.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Nafile oruç tutan kişi nefsinin emîridir; isterse oruca devam eder, isterse iftar eder.[592][48]
Farz olan orucun kazasına başlayan kişinin, onu kesmesi haramdır. Çünkü bir farza başlama, onu tamamlamayı vacib kılar.

Mekruh ve Haram Olan Oruç

Mekruh Olan Oruç

İnsan Allah'ın kuludur. Allah Teâlâ istediği şekilde onu ibadetle mükellef kılabilir. İnsanın Allah'a itiraz etme hakkı yoktur. Ona vacib olan 'İşittik ve itaat ettik. Ey rabbimiz, mağfiretini dileriz, nihayet dönüş sanadır' (Bakara/185) demektir.
Mekruh olan oruç; terkedilmeşinde sevap, tutulmasında ne sevap, ne de ikab olan oruçtur. Mekruh olan oruçları şöyle sıralayabiliriz:
A. Haftanın sadece Cuma günü oruç tutmak. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sizden biriniz Cuma gününden birgün önce yahut birgün sonra oruç tutmadıkça sakın münferiden Cuma günü oruç tutmasın.
[593][49]B. Sadece Cumartesi günü oruç tutmayı âdet edinmek. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Sakın Allah'ın farz kıldığı oruç dışında, Cumartesi gününü oruca tahsis etmeyin.[594][50]
Âlimler, pazar günü oruç tutmayı âdet edinmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü yahudiler Cumartesi gününü, hristiyanlar da Pazar gününü tazim etmektedirler. Fakat Cumartesi ve Pazar gününde oruç tutmak mekruh değildir. Çünkü bu iki günü birlikte ne yahudiler, ne de hristiyanlar tazim eder.
İmam Ahmed şöyle rivayet etmektedir: Hz. Peygamber, Cumartesi ve Pazar günleri oruç tutardı. Hatta diğer günlerden daha fazla bu iki günü oruçlu geçirirdi ve derdi ki: 'Ben yahudilere ve hristiyanlara muhalef ederek o iki günü bayram olarak değil de oruçlu olarak geçirmek

istiyorum'.595[51]
C. Bütün sene oruç tutmak.
Bütün sene oruç tutan kişinin bundan dolayı zarar görmesi veya başkasının hakkını yerine getirememesi sözkonusu olursa, bütün seneyi oruçlu geçirmesi mekruh olur.
Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, Selman ile Ebu Derda'yı kardeş yaptı. Selman birgün Ebu Derda'yı ziyarete gittiğinde Ümmü Derda'yı yırtık-pırtık elbiseler içinde görünce, ona şöyle dedi:
- Niçin bu elbiseleri giyiyorsun?
- Kardeşin Ebu Derda, 'dünya zînetlerine ihtiyacım yoktur' diyerek benimle ilgilenmiyor.
- Ey Ebu Derda! Senin üzerinde rabbinin hakkı vardır, ailenin senin üzerinde hakkı vardır, nefsinin de senin üzerinde hakkı vardır. Bu nedenle her hak sahibine hakkını ver.
Ebu Derda, Selman'ın söylediklerini Hz. Peygamber'e naklettiğinde, Hz. Peygamber 'Selman doğru söylemiş1 buyurdu.596[52]
Bütün seneyi oruçlu geçirmekten zarar görmeyen ve bundan dolayı başkalarının hakkına zarar vermeyen kişi, bütün seneyi oruçlu geçirebilir. Bu onun için mekruh değil, müstehabdır. Çünkü oruç, ibadetlerin en üstünlerinden biridir.

Oruç Tutmanın Haram Olduğu Günler

Oruç tutmanın haram olduğu günler şunlardır:
1. Ramazan ve Kurban bayramlarının günlerinde oruç tutmak haramdır.
Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmektedir: 'Hz. Peygamber, iki gün oruç tutmaktan nehyetti: Kurban bayramı günü ile Ramazan bayramı günü'.597[53]
2. Teşrik günlerinde oruç tutmak haramdır.
Teşrik günleri Kurban bayramını takip eden üç gündür. Bu günlerde oruç tutmanın haram olduğunun delili, Ka'b b. Mâlik'in rivayet ettiği şu hadîstir: Hz. Peygamber, teşrik günlerinde benimle Evs b. Hadesan'ı göndererek şöyle ilan etmemizi emretti:
Şu muhakkak ki cennete mü'min olandan başkası giremez. Mina'da geçirilen teşrik günleri, yemek ve içmek günleridir.598[54]
Amr b. As şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber, teşrik günlerinde

yememizi emreder, bu günlerde oruç tutmamızı nehyederdi".[599][55]

3. Şekk gününde oruç tutmak.

Bu gün Şaban ayının otuzuncu günüdür. Ancak bu gün hakkında Şaban ayının son günü mü, yoksa Ramazan'm ilk günü mü diye şüphe edildiğinde ve hilâl görülmediğinde bu günde oruç tutmak haram olur. Bu durumda o günü Şaban ayından kabul etmek gerekir. Bu günde oruç tutmanın haram olduğunun delili, Sıla (b. Münzer)den rivayet edilen şu rivayettir: Şek edilen günde Ammar'ın yanında bulunuyorduk. (Pişmiş) bir koyun getirildi. Cemaatten bazısı sofradan uzaklaştılar. Ammar şöyle dedi: 'Kim bu günü oruçlu geçirirse Ebu'l-Kasım'a âsi olmuş olur'.[600][56]

4. Şaban ayının ikinci yarısında oruç tutmak.

Şaban ayının ikinci yarısında oruç tutmanın haram olduğunun delili, Hz. Peygamber'in şu sözüdür:

Şaban'ın yarısı olunca (nafile) oruç tutmayın.[601][57]

Şaban ayının ikinci yansı olduğunda Ramazan gelinceye kadar oruç yoktur.[602][58]

Ancak oruçlu kişi özellikle değil de âdeti gereği bu günlerde oruç tutarsa; yani bu günler onun âdetine tevakuf ederse, şek gününde de, Şaban'ın ikinci yarısında da oruç tutmak haram olmaz. Meselâ bir kimse bütün sene oruç tutuyorsa, bu günlerde de tutmasında herhangibir mahzur yoktur.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Bir gün veya iki gün önceden oruç tutmak suretiyle sakın Rama-zan'ın önüne geçmeyin. Bir kimsenin âdet edindiği bir orucu tutması müstesnadır. Böyle kişi âdet edindiği o orucunu varsın tutsun.[603][59]

Notlar

[←1]

[1] Dr. Mustafa el-Hin, Dr. Mustafa el-Buğa, Ali el-Şerbecî, Büyük Şafii Fıkhı, Arslan Yayınları: 1/

[←2]

[2] Müslim/869

[←3]

[3] Buharî/1; Müslim/1907

[←4]

[4] Beyhakî, IV/202; Dârekutnî, 11/172. (Dârekutnî bu hadîsin ravilerinin sika olduklarını söylemiştir).

[←5]

[5] Buharî/1792; Müslim/İl

[←6]
[6] Buhaiî/56l; Müslim/827

[←7]
[7] Buharı/39

[←8]
[8] Buharî/1066

[←9]
[9] Buharî/1056, (İbn Abbas'tan)

[←10]

[10] Buharî/48; Müslim/64

[←11]
[11] Buharı, (Hz. Aişe'den)

[←12]
[12] Ebu Dâvud/1267

[←13]
[13] Buharî/605

[←14]
[14] Buharı

[←15]

[15] İmam Ahmed, Müsned, VI/396

[←16]

[16] Buharî/2797; Müslim/1835, (Ebu Hüreyre'den)

[←17]

[17] Nevevî, Erbain/il. (Nevevî sahih olduğunu söylemiştir).

[←18]

[18] Ebu Dâvud/4607; Tirmizî/2678

[←19]

[19] Müslim/1218; Ebu Dâvud/1905; İmam Malik, Muvatta, U/899

[←20]
[1] Buharî/856; Müslim/849

[←21]
[2] Buharî/5550; Müslim/257

[←22]
[3] Buharî/847; Müslim/252

[←23]
[4] İmam Ahmed, VI/325

[←24]
[5] Ebu Dâvtıd/4089

[←25]
[6] Müslim/223

[←26]

[7] Ebu Dâvud, Tirmizî, Neseî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel, (Ebu Hüreyre'den). Tirmİzî hasen-sahih olduğunu söylemiştir.

[←27]

[1] Buharî/217 ve diğer muhaddisler, (Ebu Hüreyre'den)

[←28]
[2] Buharî/191; Müslim/l6l6

[←29]
[3] Müslim/283 ve başka muhaddisler

[←30]

[4] Tirmizî, Ebu Dâvud, Neseî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, (İbn Ömer'den)

[←31]
[5] Müslim/278, (Ebu Hüreyre'den)

[←32]
[6] İmam Nevevî, eî-Mecmû, 1/160

[←33]

[1] Buharî/5110; Müslim/2067, (Huzeyfe b. Yeman'dan)

[←34]

[2] Buharî/5315

[←35]

[3] Buharî/5161, (Ebu Sa'lebe'den)

[←36]

[1] Müslim/2003, (İbn Ömer'den)

[←37]

[2] Müslim/279; Dârekutnî, 1/65

[←38]
[3] Buharî/279

[←39]
[4] İbn Mâce

[←40]
[5] Buharî/217; Müslim/284

[←41]

[6] Hâkim, (Hadîs'in sahih olduğunu söylemiştir).

[←42]

[7] Buharî/2021; Müslim/287 -

[←43]
[8] Buharî/214 - . '

[←44]

[9] Buharî/176. (Müslim'in rivayetinde 'Tenasül uzvunu yıkayıp abdest almalıdır' şeklindedir. Müslim/303)

[←45]
[10] Buharî/155

[←46]

[11] Müslim/366

[←47]
[12] Buharî/5445, (Ebu Hüreyre'den)

[←48]
[1] Buharî/149; Müslim/271

[←49]
[2] Buharî/I 55 ve başka muhaddisler

[←50]
[3] Ebu Dâvud/40 ve başkaları, (Hz. Aişe'den)

[←51]

[4] Ebu Dâvud/44; Tirmi2Î/3099; İbn Mâce/357, (Ebu Hüreyre'den)

[←52]
[5] Müslim/2622, (Selman-ı Farisi'den)

[←53]

[6] Buharî/löO; Müslim/237, (Ebu Hüreyre'den)

[←54]

[7] Bühari/155

[←55]
[8] Müs\im/450

[←56]
[9] Tirmizî/18

[←57]
[10] Müslim/269

[←58]
[11] Ebu Dâvud/29

[←59]
[12] Müslim/281

[←60]
[13] Nevevî, Şerh-i Müslim, III/187

[←61]

[14] Buharî/142; Müslim/375

[←62]

[15] Dâvud/30-, Tirmizî/7; ibn Mâce/301 ve Taberanî

[←63]

[16] Bühari/381; Müslim/264

[←64]

[17] Buhar148; Müslim/266 ve başka muhaddisler

[←65]
[18] Müslim/370

[←66]

[19] Ebu Dâvud/15

[←67]
[20] Buhari/153; Müslim/267, (Ebu Katade'den)

[←68]

[1] Buharî/l; Müslim/1907

[←69]
[2] Müslim/246

[←70]
[3] Buharî/i6l; Müslim/24l

[←71]

[4] Müslim/243

[←72]

[5] Müslim/274

[←73]
[6] Nevevî, el-Mecmu, 1/484

[←74]
[7] Neseî, I/6l

[←75]
[8] Buharî/2183; Müslim/235

[←76]
[9] Buharî/847; Müslim/252, (Ebu Hüreyre'den)

[←77]
[10] Ebu Dâvud/145

[←78]

[11] Ebu Dâvud/142; Tirmizî/788 ve başka muhaddisler

[←79]
[12] İbn Mâce/446

[←80]

[13] Tirmizî/36, (Hadîs'in sahih olduğunu söylemiştir).

[←81]
[14] Neseî, 1/74

[←82]

[15] Hâkim, 1/151. (Zehebî sahih olduğunu söylemiştir).

[←83]

[16] Müslim/230

[←84]
[17] İbn Mâce/402

[←85]

[18] ima Ahmed, Müsncd, IV/39

[←86]
[19] Buharî/136; Müslim/246

[←87]
[20] Buharî/198

[←88]

[21] Tİrmizî/55

[←89]

[22] Neseî, A'mal'ul-Yevm ve'1-Leyte; Nevevî, Ezkâr

[←90]
[23] Ebu Dâvud/96

[←91]
[24] Buharî/256; Müslim/317

[←92]

[25] Ebu Dâvud/135. (İmam Nevevî el-Mecmu adlı eserinde bu hadîsin sahih olduğunu söyler).

[←93]

[26] Ebu Dâvud/142

[←94]

[27] Buharî/135; Müslim/225, (Ebu Hüreyre'den)

[←95]

[28] Ebu Dâvud203

[←96]
[29] Müslim/376

[←97]

[30] Buharî/541, 544-545

[←98]

[31] Buharî/135; Müslim/225. 'Hiçbir namaz abdestsiz kabul edilmez". (Müsüm/224)

[←99]

[32] Tirmizî/960; Hâkim, 1/459. (Hâkim sahih olduğunu söylemiştir)

[←100]
[33] Dârekutnî, 1/459

[←101]

[34] Buharî/162

[←102]
[1] Buharî/1478; Müslim/272

[←103]

[2] Buharî/203; Müslim/274

[←104]

[3] Müslim/276 ve başka muhaddisler

[←105]

[4] Hz. Ali şöyle demiştir: 'Eğer din rey ile olsaydı, mest'in altını değil, üstünü meshederdik. Oysa ben Hz. Peygamber'i, mestlerinin üzerine meshederken gördüm'. (Ebu Dâvud/162)

[←106]
[5] Tirmizî/96; Neseî, 1/83

[←107]

[6] Ebu Dâvud/336.

[←108]

[1] Buharî/85. Müslim'in rivayetinde 'Allah için haktır' ibaresi vardır. Müslim/849, (Ebu Hüreyre'den)

[←109]

[2] Müslim/222

[←110]

[3] Buharî/86l; Müslim/847

[←111]
[4] Buharî/278; Müslim/313

[←112]
[5] Ebu Dâvud/236

[←113]

[6] Buharî/287; Müslim/348. Müslim'in diğer bir rivayetinde 'Meni akmasa dahi' ifadesi de vardır.

[←114]

[7] Müslim/349, (Hz. Aişe'den)

[←115]
[8] Müslim/224 ve başka muhaddisler

[←116]

[9] Ebu Dâvud/232

[←117]

[10] Hâkim, 1/459. (Hadîs1 in isnadının sahih olduğunu söylemiştir)

[←118]

[11] Tİrmizî/131 ve diğerleri

[←119]

[12] Darekutnî 1/121; Mâlik, Muvatte, 1/199 (mütsel olarak)

[←120]
[13] Buharî/226; Müslim/333

[←121]
[14] Ebu Dâvud/286 ve başka muhaddisler

[←122]
[15] Buharî/236; Müslim/333, (Hz. Aişe'den)

[←123]

[16] Müslim/298

[←124]
[17] Neseî, 1/147

[←125]

[18] Buharî/290; Müslim/1211. Başka bir rivayette 'Temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf etme1 şeklindedir.

[←126]

[19] Buharî/298; Müslim/80, (Ebu Said'den)

[←127]
[20] Buhari/315; Müslim/335

[←128]
[21] Ebu Dâvud/212

[←129]

[22] Buharî/1208; Müslim/1206, (İbn Abbas'tan)

[←130]
[23] Buharî/837; Müslim/844

[←131]
[24] Tirmizî/497

[←132]
[25] İmam Mâlik, Muvatta, 1/177

[←133]

[26] İbn Mâce/1315, (zayıfbk senedle)

[←134]

[27] îmam Ahmed ve Sünen sahipleri. (Tirmizî hasen olduğunu söylemiştir). Tirmizî/993

[←135]

[28] Hâkim, 1/386

[←136]
[29] Tirmizî/830

[←137]
[30] Buharî/1478; Müslim/1259

[←138]

[31] İmam Şafiî, Müsned, (el-Ümm, 6/107)

[←139]
[32] İmam Mâlik, Muvatta, 1/322

[←140]

[33] Buharî/253; Müslim 329

[←141]
[34] Müslim/330

[←142]
[35] Ebu Dâvud/249 ve başka muhaddisler

[←143]
[36] Buharî/254; Müslim/317, (tbn Abbas'tan)

[←144]

[37] Buharî/245; Müslim/316

[←145]
[38] Buharî/246

[←146]

[39] Buharî/166; Müslim/268, (Hz. Aişe'den)

[←147]
[40] Buharî/198; Müslim/325

[←148]
[41] Buharî/249; Müslim/372

[←149]
[42] Müslim/283 ve başka muhaddisler

[←150]

[1] Müslim/522

[←151]
[2] Dârekutnî, 1/256, (İbn Ömer'den)

[←152]
[3] Ebu Dâvud/318

[←153]
[4] Buharı

[←154]
[5] Buharî/328

[←155]
[6] İmam Ahmed, 11/322

[←156]
[7] Beyhakî, 1/221

[←157]

[8] Buharî/341; Müslim/682

[←158]

[9] Ebu Dâvud/322 ve başka muhaddisler, (Ebu Hüreyre'den)

[←159]

[1] Müslim/668, (Cabir b. Abdullah'tan)

[←160]

[2] Müslim/667, (Ebu Hüreyre'den)

[←161]
[3] Buharî/342; Müslim/163

[←162]
[4] Buharî/1331; Müslim/19

[←163]
[5] Buharî/46; Müslim/İl

[←164]
[6] İbn Hibban/258

[←165]
[7] Buharî/505, (Ebu Hüreyre'den)

[←166]
[8] Müslim/231, (Hz. Osman'dan)

[←167]
[9] İmam Ahmed, VI/421, V/338

[←168]

[10] Buharî/25; Müsim/22, (İbn Ömer'den)

[←169]
[11] Ebu Dâvud/1420 ve başka muhaddisler, (Ubade b. Samit'ten)

[←170]
[12] Müslim /82 ve başka muhaddisler (cabirden)

[←171]

[13] Ebu Dâvud/393; Tirmizî/149

[←172]

[14] Müslim/6l4 ve başka muhaddisler

[←173]

[15] Müslim/612

[←174]
[16] Müslim/612

[←175]
[17] Buharî/554; Müslim/608

[←176]
[18] Müslim/6l2

[←177]
[19] Müslim/612

[←178]
[20] Müslim/681, (Ebu Katade'den)

[←179]
[21] Buharî/504; Müslim/85

[←180]
[22] Buharî/554; Müslim/608

[←181]
[23] Buharî/555; Müslim/607

[←182]
[24] Müslim/831

[←183]
[25] Buharî/572; Müslim 684, (Enes'ten)

[←184]
[26] Buharî/1176; Müslim/834

[←185]
[27] Tirmizî/868; Ebu Dâvud/1894

[←186]
[30] Ebu Dâvud/4403 ve başka muhaddisler

[←187]

[31] Ebu Dâvud/494; Tirmizî/407. (Tİrmi2Î sahih-hssen demiştir).

[←188]
[1] Buharî/602; Müslim/674

[←189]
[2] Buharî/579; Müslim/377

[←190]
[3] Buharî/584

[←191]

[4] Buharî/602; Müslim/674

[←192]

[5] Ebu Dâvud/17 ve başka muhaddisler

[←193]
[6] Buhari/608

[←194]
[7] Müslim/379

[←195]
[8] Ebu Dâvud/500

[←196]

[9] Ebu Dâvud/499 ve başka muhaddisler

[←197]
[10] Buharî/592; Müslim/1092

[←198]

[11] Buharî/586; Müslim/383

[←199]

[12] Buhari/588; Müslim/385

[←200]

[13] Müslim/384, (Abdullah b. Arar b. As'taş)

[←201]
[14] Buharî/579 ve başka muhaddisler

[←202]
[15] Buharî/580; Müslim/378

[←203]
[16] Müslim/1218

[←204]
[17] Ebu Dâvud/528

[←205]

[18] Buharî/1003; Müslim/910

[←206]

[1] Müslim/224

[←207]
[2] Buharî/215; Müslim/292

[←208]
[3] Buharî/266; Müslim/333

[←209]

[4] Ebu Dâvud/365

[←210]
[5] Buharî/217

[←211]
[6] Muğnî, 1/184

[←212]

[7] Tirmizî/277 (Tirmizî hasen demiştir)

[←213]

[8] Bunun delili Ummü Seleme'nin rivayet ettiği şu hadîstir: "Ben ve Meymûne Hz. Peygamber'İn yanında bulunuyorduk. İbn Ürami Mektum çıkageldi. Bu olay biz örtünmeklc emrolunduktan sonra olmuştu. Hz. Peygamber bize 'Örtünüzü alın' dedi. Biz 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu zat âma değil mi? Bizi görmüyor ve tanımıyor' dedik. Hz. Peygamber 'O âma İse siz de mi âmâsınız? Siz onu görmüyor musunuz' dedi". Ebu Dâvud/4112; Tİrmizî/2778. (Tirmizî hadîsin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.)

[←214]
[9] Buharî/365

[←215]

[10] Müslim/2206

[←216]
[11] Buharı/5897; Müslim/397

[←217]
[12] Buharî/390; Müslim/525

[←218]
[1] Buharî/l; Müslim/1907

[←219]
[2] Buharî/I 066

[←220]
[3] Buharî/1065

[←221]
[4] Tirmizî/3; Ebu Dâvud/6l

[←222]

[5] Buharî/723; Müslim/394 İbn Huzeyme (sahih isnadla)

[←223]
[6] Buharî/72'i; Müslim/397

[←224]
[7] Buharİ/794

[←225]
[8] İmam Ahmed, Taberanî ve başka muhaddisler

[←226]
[9] Buharî/758

[←227]
[10] Müslim/772

[←228]
[11] Tirmizt/261; Ebu Dâvud/886 ve başka muhaddisler, (İbn Mes'ud'dan)

[←229]
[12] Müslim/498

[←230]
[13] Buharı/724; Müslim/397

[←231]
[14] Buharî/779; Müslim/490

[←232]
[15] Buharî/770; Müslim/292

[←233]
[16] Müslim/494, (Bera'dan)

[←234]
[17] Buharî/383; Müslim/495

[←235]
[18] Ebu Dâvud/734; Tirmizî/270

[←236]

[19] Ebu Dâvud/735

[←237]

[20] Tirmizî/26l; Ebu Dâvud/886

[←238]

[21] Beyhakî, 11/223

[←239]

[22] Buharî/5806; Müslim/402 ve başka muhaddisler

[←240]
[23] Beyhakî 11/138; Dârekutnî, 1/350

[←241]
[24] İbn Esir, en-Nihaye

[←242]
[25] Müslim/403

[←243]
[26] İbn Hibban/515; Hâkim, 1/268

[←244]

[27] Tirmizî/3475; Ebu Dâvud/İ481 ve başka muhaddisler

[←245]
[28] Buharî/1390; Müslim/406

[←246]
[1] Buharî/472-, Müslim/501

[←247]

[2] Buhari/474; Müslim/508

[←248]

[3] Ebu Dâvud/860

[←249]

[4] Buharî/1173; Müslim/570

[←250]

[5] İmam Ahmed ve başka muhaddisler

[←251]
[6] Buharî/956; Müslim/677

[←252]

[7] Ebu Dâvud/1425. Tirmizî 'Bu hadîs hasen'dir ve Hz. Peygamber'den vitir ve kunut hakkında başka ahsen bir rivayetin varid olduğunu bilmiyoruz' demiştir. (Tirmizî/424).

[←253]
[8] Ebu Dâvud/1428

[←254]
[9] Hâkim

[←255]
[10] Mağnî, I/166-167

[←256]

[11] Buharî/705; Müslim/390

[←257]

[12] Müslim/401. Neseî'nin rivayetinde 'Sağ elini, sol elin üstüne, bileğine ve kolunun bir kısmına koydu1 şeklindedir. (Neseî, 11/126)

[←258]

[13] Müslim/771

[←259]

[14] Buharî/735; Müslim/463

[←260]
[15] Buharî/733; Müslim/464

[←261]

[16] Buharî/739; Müslim/449

[←262]

[17] Buharî/745; Müslim/451

[←263]

[18] Ebu Dâvud/823, 824; Neseî, 11/141 ve başka muhaddisler. Diğer bir rivayette 'Ben açıktan okuduğum zaman arkamda Fatiha'dan başka birşey okumayın' şeklindedir.

[←264]

[19] Buharî/713

[←265]
[20] Buharî/738; Müslim/396

[←266]
[21] Buharî/748; Müslim/410, (Ebu Hüreyre'den)

[←267]
[22] Buharî/747; Müslim/410, (Ebu Hüreyre'den)

[←268]
[23] Ebu Dâvud/934, (Ebu Hüreyre'den)

[←269]
[24] İbn Mâce, 853

[←270]
[25] Neseî, 11/167

[←271]

[26] Buharî/851; Müslim/880

[←272]
[27] Buharî/725; Müslim/451

[←273]
[28] Buharî/756; Müslim/392

[←274]
[29] Müslim/580

[←275]

[30] Buharı/794 'Hz Peygamber namazda oturduğunda sol ayağını baldın ile uyluğu arasına koyar, sağ ayağını da yayardı' şeklindedir. (Müslim/579, ibn Zübeyr'den)

[←276]
[31] Müslim/558, (Ebu Hüreyre'den)

[←277]
[32] Müslim/582

[←278]

[33] Ebu Dâvud/996 ve başka muhaddisler. (Tirmizî 'İbn Mes'ud'un hadîsi hasen-sahih'tir'. demiştir).

[←279]
[34] Müslim/228, (Hz. Osman'dan)

[←280]
[35] Müslim/591

[←281]
[36] Buharî/805; Müslim/583

[←282]

[37] Müslim/596, (Ebu Hüreyre'den)

[←283]

[38] Müslim/597, (Ebu Hüreyre'den)

[←284]
[39] Tirmizî/3470

[←285]
[40] Ebu Dâvud/1522

[←286]
[41] Buharî/698; Müslim/781

[←287]
[42] Müslim/778

[←288]
[43] Buharî/828

[←289]
[44] Buharî/832

[←290]

[1] Ebu Dâvud/909 ve başka muhaddisler

[←291]
[2] Buhari/718

[←292]
[3] Ebu Dâvud/916, (.sahih isnadla)

[←293]
[4] îbn Hibban, Sahih/500

[←294]

[5] Buharî/717 (Enes'ten). (Müslim bunun benzerini Cabir b. Semure ve Ebu Hürevre'den rivayet etmiştir. Müslim/428-429)

[←295]
[6] Buharî/777

[←296]
[7] Buharî/642; Müslim/559, (İbn Ömer'den)

[←297]
[8] Müslim/560, (Hz. Aişe'den)

[←298]

[9] Buharî/609; Müslim/786, (Hz. Aişe'den)

[←299]

[10] Tirmizî/346. (Tirmizî "Bu hadisin senedi /cav? değildir' demiştir).

Tirmizî/346. (Tirmizî "Bu hadisin senedi /cav? değildir' demiştir).

[←300]
[11] İbn Hibban/338

[←301]

[12] İbn Hibban/336; Tirmizî/348 ve başka muhaddisler

[←302]
[13] Beyhakî, 11/232

[←303]
[14] Buharî/652; Müslim/421, (Sehl b. Sa'd'dan)

[←304]

[15] İbn Kesir, III/283

[←305]

[16] Ebu Dâvud/640 ve başka muhaddisler

[←306]
[17] Dârekutnî, 1/231; Beyhakî, 11/229, (.merfû olarak)

[←307]
[18] Buharî/346

[←308]

[19] Buharı/345. (İzar, çoğu kez diz kapaklanyla göbek arasını veya biraz fazlasını kapatan bir elbisedir).

[←309]
[1] Buharî/4260; Müslim/539

[←310]
[2] Müslim/537

[←311]

[1] Buharî/1169

[←312]

[2] Buharî/1166; Müslim/570. (Diğer bir rivayette 'Hz. Peygamber namazların birinde bize iki rekât kıldırdı' şeklindedir).

[←313]

[3] İbn Mâce/1208; Ebu Dâvud/1036 ve başka muhaddisler, (Muğire b. Şûbe'den)

[←314]
[4] Müslim/571, (Ebu Said el-HudrTden)

[←315]
[1] Buharî/1025

[←316]
[2] Ebu Dâvud/1413

[←317]

[3] Müslim/81, (Ebu Hüreyre'den)

[←318]
[4] Buharî/1027

[←319]

[1] Buharî/6l8; Müslirn/650, (İbn Ömer'den)

[←320]

[2] Ebu Dâvud/547; İbn Hibban/425. (îbn Hibban sahih olduğunu söylemiştir).

[←321]
[3] Buharî/635; Müslim/697

[←322]
[4] Buharî/642; Müslim/559, (İbn Ömer'den)

[←323]
[5] Müslim/560

[←324]

[6] Buharî/817; Müslim/564, (Cabir'den)

[←325]
[7] îbn Mâce

[←326]
[8] Müslim/613, (İbn Mes'ud'dan)

[←327]
[9] Buharî/657; Müslim/411

[←328]
[10] Müslim

[←329]

[11] Beyhakî, (sahih isnadla)

[←330]

[12] Buharî/l; Müslim/1908

[←331]

[1] Müslim/686

[←332]

[2] Buharî/1039; Müslim/690

[←333]
[3] Ebu Dâvud/1229

[←334]
[4] imam Ahmed

[←335]
[5] Ebu Dâvud

[←336]

[6] Buharî/1056

[←337]
[7] Müslim/705

[←338]
[8] Ebu Dâvud/1208; Tirmizî/553 ve başka muhaddisler

[←339]
[9] Buharî/1041

[←340]

[10] Buharı, (ta'lik olarak)

[←341]

[11] Müslim/705; Buharî/5:18. (Buharî'nin rivayetinde ravilerden biri olan Eyyub 'Belki de bu, yağmurlu bir günde olmuştur1 demiştir).

[←342]
[12] Müslim/705

[←343]
[1] Buharî/902

[←344]
[2] Buharî/3900; Müslim/842

[←345]

[3] Buharî/426l (İbn Ömer şöyle demiştir: 'Korku bundan daha fazla olursa binekli veya yaya iken ima ile namazını kıl!' Müslim/839)

[←346]

[1] Buharî/836; Müslim/855, (Ebu Hüreyre'den)

[←347]

[2] Ebu Dâvud/1069 ve başka muhaddisler, (Ka'b b. Mâlik'ten)

[←348]
[3] Ebu Dâvud/1067 (Tank b. Şihab'dan)

[←349]

[4] Müslim/865 ve başka muhaddisler, (Ebu Hüreyre ve İbn Ömer'den)

[←350]
[5] Ebu Dâvud/1067

[←351]

[6] Dârekutnî, n/3 ve başka muhaddisler

[←352]
[7] Ebu Dâvud/1056

[←353]
[8] Beyhakî, î/177

[←354]

[9] Ebu Dâvud

[←355]
[10] Buharî/862

[←356]
[11] Buharî/3935; Müslim/860

[←357]
[12] Buharî/897; Müslim/859

[←358]
[13] Buharî/860; Müslim/847

[←359]
[14] Buharî/852

[←360]
[15] Müslim

[←361]

[16] Buhari/873; Müslim/86l

[←362]

[17] Neseî, III/lll

[←363]
[18] Ebu Dâvud

[←364]

[19] Neseî, Ibn Mâce ve Dârekutnî, (Ibn Ömer'den)

[←365]
[20] Buharî/387; Müslim/844

[←366]

[21] Tirmizî

[←367]
[22] BuharV843, (Selman-ı Farisî'den)

[←368]

[23] Buharî/841; Müslim/850, (Ebu Hüreyre'den)

[←369]

[24] Müslim/875, (Câbir b. Abdullah'tan)

[←370]
[25] Buharî/892; Müslim/851 ve başka muhaddisler, (Ebu Hüreyre'den)

[←371]
[26] Ebu Dâvud/1051

[←372]
[27] Neseî, (Ebu Said e!-Hudr?den)

[←373]

[28] Buharî/893; Müslim/852. (Ravi Kuteybe kendi rivayetinde şunu ziyade etmiştir: "O, saatin kısa olduğunu anlatmak için eliyle (baş parmağını orta ve isimsiz parmaklarının iç tarafına basarak) İşaret etti").

[←374]

[29] Ebu Dâvud/1047; diğerleri (.sahih olmayan senedlerle)

[←375]

[1] Buharî/1126; Müslim/729

[←376]
[2] Buharî/1116; Müslim/724

[←377]
[3] Buharî/1127

[←378]

[4] Müslim/730

[←379]

[5] Neseî, İmam Ahmed, İbn Mâce, Ebu Dâvud, Tirmizt/427-428, (Ümmü Habîbe'den)

[←380]

[6] Müslim/881, (Ebu Hüreyre'den)

[←381]
[7] Tirmizî/523

[←382]
[8] Tirmizî/430, (İbn Ömer'den)

[←383]
[9] Tirmizî/429

[←384]
[10] Buharî/599; Müslim/837

[←385]

[11] Buhari/601; Müslim/838, (Abdullah b. Mugaffel'den)

[←386]
[12] Buharî, 433; Müslim/714

[←387]

[13] Tirmizî, 453 ve başka muhaddisîer

[←388]
[14] Ebu Dâvud/l4l6; Tirmizî

[←389]
[15] Ebu Dâvud/1418

[←390]
[16] Buharî/953; Müslim/749

[←391]

[17] Müslim/755, (Câbir'den)

[←392]
[18] Buharî/1880; Müslim/721

[←393]
[19] Buhari/1071; Müslim/736 ve başka muhaddisler

[←394]

[20] Ebu Dâvud/1422, (Ebu Eyyub el-EnsârMen)

[←395]
[21] Müslim/1163 ve başka muhaddisler, (Ebu Hüreyre'den)

[←396]

[22] Buharî/1880; Müslim/721

[←397]
[23] Buharî/350; Müslim/336

[←398]
[24] Ebu Dâvud/1290

[←399]
[25] Müslim/748

[←400]

[26] Buharî/1109 ve başka mubaddisler

[←401]

[27] İbn Mâce

[←402]

[28] Buharî/946; Müslim/749; Ebu Dâvud/1295 ve başka muhaddisler.

[←403]

[1] Buharî/913; Müslim/889

[←404]
[2] Buharî/46; Müslim/İl

[←405]

[3] Ebu Dâvud/1420

[←406]

[4] Buharî/928; Müslim/890

[←407]

[5] Buharî/916; Müslim/886

[←408]
[6] Buharî/917; Müslim/886

[←409]
[7] Buharî/908

[←410]
[8] Neseî, III/111 ve başka muhaddisler

[←411]

[9] Tirmizî/536. (Tirmizî 'Bu hadîs bu hususta gelen en güzel hadîstir' demiştir).

[←412]
[10] Buharî/920; Müslim/888

[←413]
[11] Buharî/932

[←414]

[12] Beyhakî

[←415]

[13] Hâkim, 1/299. (Hâkim 'Bu hadîsin isnadı sahih'tir. Ravilerden hiçbiri cerhedilmemiştir' demiştir)

[←416]

[14] Buharı, Kitab'ul-Iydeyn

[←417]
[15] Buharî/943

[←418]
[16] Buharî/945

[←419]
[1] Buharî/1433; Müslim/984

[←420]
[2] Buharî/1432

[←421]

[1] Buharî/5245; Müslim/1966

[←422]
[2] Müslim/1318

[←423]

[3] İmam Ahmed, U/245, (Ebu Hüreyre'den)

[←424]
[4] Ebu Dâvud/2802; Tirmİ2Î/l497, (Berâ b. Âzİb'den)

[←425]
[5] Buharî/5225, Müslim/196l

[←426]

[6] İbn Hibban/1008, (Zübeyr b. Mût'im'den)

[←427]
[7] Beyhakî, Dt/294

[←428]

[8] Müslim/1977

[←429]
[9] Hâkim, IV/222

[←430]

[10] Müslim/1967

[←431]
[11] Buharî/5232

[←432]

[1] Buharî/37, Müslim/759 ve başka muhaddisler (Ebu Hüreyre'den)

[←433]

[1] Müslim/904

[←434]
[2] Buharî/46, Müslim/İl

[←435]
[3] Tirmizî/562

[←436]

[4] Müslim/901, Buharî/1016

[←437]

[1] İbn Mâce/1266 ve başka muhaddisler

[←438]

[2] İbn Mâce/1268

[←439]
[3] Buharî/964

[←440]

[1] İbn Hibban/2559 ve başka muhaddisler

[←441]
[2] Müslim/916-917

[←442]

[3] Ebu Dâvud/3121, İbn Hibban/720

[←443]
[4] Buharî/6970, Müslim/2675

[←444]
[5] Müslim/920

[←445]
[6] Buharî/165, Müslim/939

[←446]

[7] Buharî/1208. Başka bir rivayette 'Lebbeyk duasını okuduğu halde huzura çıkar'' şeklinde varid olmuştur.

[←447]
[8] Buharî/1214, Müslim/941

[←448]

[9] Tİrmizî/994 ve başka muhaddisler

[←449]

[10] Ebu Dâvud/3157 ve başka muhaddisler

[←450]

[11] Buharî/1188, Müslim/951,- (Ebu Hüreyre'den)

[←451]

[12] Buharî/1270

[←452]
[13] Neseî, IV/75

[←453]
[14] Tirmizî/1024, Ebu Dâvud/3201

[←454]
[15] Müslim/163

[←455]
[16] Ebu Dâvud/3201

[←456]
[17] Beyhakî, IV/43

[←457]

[18] Ebu Dâvud/3215, Tirmizı/1713, (Hişam b. Amr'dan)

[←458]

[19] Müslim/966

[←459]
[20] Ebu Dâvud/3211

[←460]

[21] Ebu Davud/3213, Tirmizî/1046

[←461]

[22] Buharî/1182

[←462]

[23] Buharı/1261, Müslim/945, (Ebu Hüreyre'den)

[←463]
[24] Buharî/1219, Müslim/938

[←464]

[25] İbn Mâce

[←465]
[26] Buharî/3177

[←466]
[27] Müslim/965

[←467]
[28] Ebu Dâvud/3171, (Ebu Hüreyre'den)

[←468]

[29] Ebu Dâvud/3179 ve başka muhaddisler

[←469]
[30] İbn Mâce/1601

[←470]
[31] Müslim/970

[←471]

[32] Müslim/969 ve başka muhaddisler

[←472]
[33] Müslim/935, (Ebu Mâlik el-Eş'arî'den)

[←473]

[34] Buharî/1232, (Abdullah b. Mes'ud'dan)

[←474]

[35] Buharî/1241, Müslim/2315-2316

[←475]
[36] Müslim/976

[←476]

[37] Tirmizî/998, Ebu Dâvud/3132 ve başka muhaddisler

[←477]
[38] Tirmizî/1032, (Câbir b. Abdullah'tan)

[←478]

[39] İbn Mâce/1508, (Câbir b. Abdullah'tan)

[←479]
[40] Buharî/1278

[←480]
[41] Buharî/235, Müslim/1876

[←481]

[42] Müsiim/977. 'Çünkü kabirleri ziyaret etmek ahireti hatırlatır1. (Tirmizî/1054)

[←482]

[43] Ebu Dâvud/3236 ve başka muhaddisler, (İbn Abbas'tan)

[←483]

[44] Müslim/249

[←484]

[1] Buharî/1331, Müslim/19 ve başka muhaddisler

[←485]

[2] Buharî/8, Müslim/l6 ve başka muhaddisler

[←486]

[3] Daha önce geçmişti.

[←487]

[4] Müslim/2588

[←488]
[5] Nevevî, Şerh-i Müslim, 1/205

[←489]

[6] Askalanî, Feth'ul-Bârî, III/262

[←490]
[7] Buharî/1338, (Ebu Hüreyre'den)

[←491]

[8] Buharî/1335, Müslim/20

[←492]

[9] Buharî/1386

[←493]
[10] Ebu Dâvud/1573

[←494]

[11] Buharî/1386

[←495]
[12] Dârekutnî, Sünen, H/110, (İbn Ömer'den)

[←496]

[13] İmam Şafii, el-Umm, 11/23-24

[←497]
[14] İmam Mâlik, Muvatta, 1/251

[←498]
[15] İmam Şafii, el-Umm, 11/23-24

[←499]

[16] Zurkanî, Şerh-i Muvatta, 11/325

[←500]
[17] Buharî/1339

[←501]
[18] Müslim/987, (Ebu Hüreyre'den)

[←502]
[19] Beyhakî, IV/138, Dârekutnî, H/107

[←503]
[20] İmam Mâlik, Muvatta, 1/250

[←504]

[21] İmam Şafii, ei-Umm, 11/34-35

[←505]

[22] Buharî/5110, Müslim/2067, (Huzeyfe b. Yeman'dan)

[←506]

[23] Buharî/1386

[←507]

[24] Ebu Dâvud/l6O3, Tirmizî/644, (Attab b. Esîd'den)

[←508]
[25] Hâkim, (Ebu Musa el-Eş'arîden; sahih isnadla)

[←509]

[26] Hâkim, Müstedrek, 1/401. Ravi, bu hadîsin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Fakat Buharı ve Müslim bunu rivayet etmemişlerdir. Zehebî hadîsin sahih olduğunu söylemiştir.

[←510]

[27] Hâkim, Müstedrek, 1/388. (Sahiheyn'in şartlarına göre sahihtir).

[←511]

[28] Ebu Dâvud/1562

[←512]
[29] Nevevî, el-Mecmû, VI/73-74

[←513]

[30] Buharî/1428, Müslim/1710, (Ebu Hüreyre'den)

[←514]
[31] Ebu Dâvud/1573, (Hz. Ali'den)

[←515]
[32] Buharî/1413, Müslim/980

[←516]

[33] Ebu Dâvud/1573

[←517]

[34] Ebu Hanife'nin mezhebine göre ise, esas olan, nisabın senenin başında veya sonunda bulunmasıdır. Nisabın sene içinde azalması, o maldaki zekâtı düşürmez. Zekât verilecek fakirler için bu görüş daha yararlıdır. Mal sahiplerinin bu görüşe göre davranmaları daha güzeldir ve takvaya daha yakındır. Burada İmam Şafii'nin mezhebine muhalefet etmek sözkonusu değildir.

[←518]
[35] Nevevî, el-Mecmû, Vt/178

[←519]
[36] Nevevî, el-Mecmû, VI/178

[←520]
[37] Nevevî, eî-Mecmû, V/403

[←521]

[38] Tirmizî/633, Ebu Dâvud/1576 ve başka muhaddisler

[←522]

[39] Buharî/1386

[←523]
[40] Taberânî

[←524]
[41] Buharî/1340; Müslim/979

[←525]
[42] Müslim/979

[←526]
[43] Buharı/1412, (İbn Ömer'den)

[←527]

[44] Müslim/981, (Câbir b. Abdullah'tan)

[←528]
[45] Ebu Dâvud/1599

[←529]
[46] Tirmizî/644, (Attab b. Esîd'den)

[←530]
[47] Buharî/1428, Müslim/1710

[←531]
[48] Buharı, (Enes'ten)

[←532]
[49] İbn Mâce/1795, Ebu Dâvud/1624, Tirmizî/678

[←533]
[50] Buharî/l, Müslim/1907

[←534]

[51] Şafiilerin dışındaki fakihlere göre zekâtı, bir sınıfa vermek caİ2dİr. Sınıflardan herhangibirine mensup olan bir kişiye de vermek caizdir. İmam Mâlik 'Zekât, hangisinin ihtiyacı daha fazla ise ona verilir' demişür.

[←535]

[52] Daha önce geçmişti.

[←536]
[53] Buharî/1331, Müslim/19

[←537]
[54] Ebu Dâvud/1634, Tirmizî/652

[←538]
[55] Ebu Dâvud/1633

[←539]
[56] Buharî/1397, Müslim/1000

[←540]

[57] Buharî/1398, Müslim/1001

[←541]

[58] Tirmizî/658, Neseî, V/92, İbn Mâce,1844 (Selman b. Âmir'den)

[←542]
[59] Müslim/1072

[←543]

[60] Buharî/1420, Müslim/1069

[←544]
[61] Buharî/2971

[←545]
[62] İmam Mâlik, Muvatta, 1/253

[←546]

[63] İmam Şafii, el-Umm/42-43- (Hanefî mezhebine göre borcu olan kimseye -borcundan daha fazla mülkü olması müstesna- zekât düşmez.)

[←547]
[3] Buhari/1810, Müslim/1080

[←548]

[4] İbn Hibban, (.Mevarid'uz-Zaman/870); Hâkim, Müstedrek, î/424

[←549]
[5] Müslim/1087

[←550]

[6] Ebu Dâvud/4403 ve başka muhaddisler, (Hz. Ali'den)

[←551]
[7] Buhar4235

[←552]
[8] Buharî/l, Müslim/1907

[←553]
[9] Dârekutnî 11/172, Beyhakî, IV/202

[←554]
[10] Darekutnî

[←555]

[11] Müslim/1155, Buharî/1831, (Ebu Hüreyre'den)

[←556]

[12] Ebu Dâvud/2380, Tirmizî/720 ve başka muhaddisler, (Ebu Hüreyre'den)

[←557]
[13] Müslim/1106

[←558]

[14] Buharî/298, Müslim/80, (Ebu Said'den)

[←559]

[15] Buharî/1856, Müslim/1098, (Sehl b. Sa'd'dan)

[←560]

[16] Tirmizî/696, Ebu Dâvud/2356

[←561]
[17] Buharî/1823, Müslim/1095

[←562]

[18] Hâkim, Müstedrek, î/425

[←563]

[19] İbn Hibban, Sahih; (Mevarid'üz-Zaman/884')

[←564]

[20] İmam Ahmed, Müsned, V/147

[←565]
[21] Buharî/556

[←566]
[22] Buharî/1804, (Ebu Hüreyre'den)

[←567]
[23] Buharî/1825, 1830

[←568]
[24] Tirmizî/807

[←569]

[25] Tirmizî/663

[←570]
[26] Buharî/1803, Müslim/2308

[←571]
[27] Buharî/1851, Müslim/H47, (Hz. Aişe'den)

[←572]

[28] Buharî/1852, Müslim/1148

[←573]

[29] Tirmizî/817

[←574]
[30] Ebu Dâvud/2401

[←575]
[31] Buharî/4235

[←576]

[32] Ebu Dâvud/2408, Tirmizî/715

[←577]
[33] Ebu Dâvud/2318

[←578]
[34] Buharî/1834, Müslim/1111 ve başka muhaddisler

[←579]
[35] Buharî/2685, Müslim/1153

[←580]

[36] Müslim/1162, (Ebu Katâde el-Ensâr?den)

[←581]

[37] Müslim/1338

[←582]
[38] Buharî/1900, Müslim/1130

[←583]

[39] Müslim/1162, (Ebu Katâde el-Ensar?den)

[←584]
[40] Müslim/1134

[←585]
[41] Tirmizî/745

[←586]
[42] Tirmizî/747, (Ebu Hüreyre'den)

[←587]
[43] Buharî/1124, Müslim/721

[←588]

[44] Müslim/1162, (Ebu Katâde el-Ensârîden)

[←589]
[45] Tirmizî/76l, (Ebu Zer'den)

[←590]

[46] Ebu Dâvud/2449

[←591]

[47] Müslim/1164, (Ebu Eyyub el-Ensarîden)

[←592]
[48] Hâkim, 1/439

[←593]

[49] Buharî/1884, Müslim/1144

[←594]
[50] Tirmizî/744

[←595]

[51] İmam Ahmed, VI/324

[←596]
[52] Buharî/1867

[←597]
[53] Müslim/1138

[←598]
[54] Müslim/1142

[←599]
[55] Ebu Dâvud/2418

[←600]
[56] Ebu Dâvud/2334, Tirmizî/686

[←601]

[57] Ebu Dâvud/2337, Tirmizî/738, (Ebu Hüreyre'den)

[←602]
[58] İbn Mâce/1651

[←603]
[59] Buharî/1815, Müslim/1082, (Ebu Hüreyre'den)